TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

V. KELDER

KOLHOOSIÕIGUS

TARTU 1959

A-22746 II

TARTU RIIKLIKU ÜLIKOOLI ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse ja -protsessi kateeder

V. Kelder.

K O L H O O S I Õ I G U S

(l o e n g u d)

T a r t u 1 9 5 9

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
45435

Vastutav toimetaja J. Ananjeva.

TRÜ Rotaprint 1959. Tell. nr.217. Tir. 550 eks. MB 07511.

Hind rbl. 4.50.

E E S S Õ N A

Käesolev kolhoosiõiguse loengute konspekt on mõeldud abiõppematerjalina nii statsionaarsetele kui ka mittestatsionaarsetele üliõpilastele kolhoosiõiguse kursuse omandamisel. Konspekt annab lühikese ülevaate olulisematest kolhoosiõiguse kursuse teemadest. Kogu kursuse omandamiseks ei piisa muidugi ainuüksi käesolevatest materjalidest. Siin ei anta üksikute seadusandlike aktide põhjalikku ja üksikasjalist analüüsi, samuti ei täpsustata kõiki küsimusi nõutavate üksikasjadeni. Tuleb seejuures arvestada, et konspekt on mõeldud vaid abivahendina loengute kuulamiseks ja nende mõistmiseks, üksikküsimused kuuluvad aga täpsustamisele loengutes. Mõned teoreetilised seisukohad on samuti toodud lühidalt, sest ka neid käsitletakse loengutes üksikasjalisemalt. Sellisel kujul aitab aga konspekt mõista põhiseisukohti ja vabastab üliõpilase kõikide küsimuste konspekteerimise vaevast.

Arvestades asjaolu, et kolhoosialane seadusandlus muutub väga kiiresti, on kolhoosiõiguse loengute lõpliku konspekti koostamine väga raske. Ka käesolev konspekt ei valgusta kehtivat olukorda kolhoosides mõnedes küsimustes küllaldaselt. Eriti olulisi muudatusi tõi kolhoosiõiguse kursusesse NLKP Keskkomitee 1958.a. veebruaripleenumi ettepanek masina-traktorijaamade reorganiseerimise kohta. Masina-traktorijaamade reorganiseerimine pole aga mõne päevaga teostatav, vaid pikemaks ajaks antud ülesanne. Sellepärast on käsitletavate küsimuste valgustamiseks vajalik pikemaajaline praktika.

Kursuse kõige keerulisemaks teemaks osutub momendil töö tasustamine kolhoosides. Et normipäevade arvestamise süsteem on teatavas mõttes oma ülesande täitnud, siis hakkasid kolhoosid juba mõned aastad tagasi rakendama uusi, progressiivsemaid töö tasustamise vorme. 1959.a. märtsis võtsid Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa KP Keskkomitee vastu ühise määruse, milles nad soovitasid selleks võimalusi omavaid kolhoose üle minna otsesele rahalisele

tasule. Sama määrusega kehtestati kolhoosidele ka uued näidis-töövormid ja -tööhinded. Seejuures on tööhinded antud nii otseste rahaliste hinnetena kui ka normipäevades neile kolhoosidele, kelledel pole võimalusi üle minna rahalisele tasule. Seega jääb kolhoosides esialgu kehtima nii endine normipäevade arvestamise süsteem kui ka osas kolhoosides rakendatav rahalise tasu süsteem. Et viimases küsimuses laialdasem praktika veel puudub, siis käsitletakse selle määruse ellurakendamist ulatuslikumalt loengutes. Konspekt puudutab rahalise tasu küsimusi vaid osaliselt, annab aga üksikasjalise ülevaate normipäevade arvestuse süsteemist.

Käesoleva konspekti koostamisel pole eeskujuna olnud kasutatav ükski varasem õpik nende tunduva vananemise tõttu. Aluseks on olnud peamiselt seadusandlikud materjalid, erialased uurimused ja kolhooside praktika. Erilist rõhku on pandud just kolhooside praktika analüüsimisele kui kõige vajalikumale aine omandamisel.

I t e e m a .
KOLHOOSIÕIGUSE AINE JA SÜSTEEM.

§ 1. Uute sotsialistlike tootmissuhete tekkimine põllumajanduses ja nende reguleerimine kolhoosiõiguse normidega.

Kommunistliku partei juhtimisel on meie maal lõplikult ja tagasipöördumatult võitnud kolhoosikord. Iga aastaga suunab Nõukogude riik põllumajandusse üha suuremal määral uusimat tehnikat ja sotsialistlik suurmajandus on tõestanud oma kõigekülgset üleolekut nii väikekaubatootliku põllumajanduse kui ka kapitalistliku suurpõllumajanduse ees. Sotsialistlik suurpõllumajandus avab kõik võimalused tehnika laialdaseks kasutamiseks, teaduse saavutuste juurutamiseks ja nende ülesannete ellurakendamiseks, mida seavad meie põllumajandusele kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus.

Sotsialistliku põllumajandusliku suurtootmise võit tähendas üleminekut endiselt üksiktalupoeglikult väiketootmiselt kollektiivsele suurtootmisele, tähendas endiste üksiktalupoeglike tootmissuhete asendamist uute, kollektiivsete tootmissuhetega.

Üleminek vanadelt üksiktalupoeglikelt tootmissuhetelt uutele tootmissuhetele ei toimunud pärast sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni automaatselt, vaid teostus pikaldase revolutsioonilise arengu tulemusena. Vaatamata sellele et uued sotsialistlikud tootmissuhted põllumajanduses hakkasid tekkima otsekohe pärast Oktoobrirevolutsiooni, saavutasid nad lõpliku võidu tootmise järkjärgulise koopereerimise teel, ülemineku teel madalamatelt kooperatsioonivormidelt kõrgematele. Lõplikult võitsid uued tootmissuhted põllumajanduses seoses kollektiviseerimise lõpuleviimisega meie maal.

Üleminek sotsialistlikele tootmissuhetele põllumajanduses ei toimunud samasuguselt nagu tööstuses, kus eksproprieeriti eratootjad ja natsionaliseeriti tootmisvahendid. Põllumajanduses, kus valitses väiketootmine koos talupoegade enam mahajäänud teadvusega, polnud mõeldav uute tootmis-

suhete kehtestamine väiketootja ekspropriieerimise teel, sest see tee, nagu märkis J.V.Stalin "ajaks nurja igasuguse võimaluse proletaarse revolutsiooni võiduks, heidaks talurahva kauaks ajaks proletariaadi vaenlaste leeri." [1]

Sotsialistlikele tootmissuhetele üleminekut põllumajanduses tuli ette valmistada. See pidi toimuma kõigepealt materiaalse baasi loomise teel külas ja teiseks üksiktalupoegliku psühholoogia kollektivismi vaimus ümberkasvatamise teel. Need ettevalmistused uute tootmissuhete kehtestamiseks põllumajanduses Nõukogude riik ka teostas. Industrialiseerimisega loodi meie põllumajandusele materiaalne tehniline baas, millele võiski hiljem rajada sotsialistlikud tootmissuhted. Partei VIII kongressil rääkis Lenin: "Kui me võiksime anda homme 100000 esmaklassilist traktorit, varustada need bensiiniga, varustada need masinistidega (te teate väga hästi, et see on esialgu fantaasia), siis ütleks kesktalupoeg:"Ma olen kommuuna poolt." (s.o. kommunismi poolt)."[2] Juba esimese viisaastaku jooksul rajati meie maal võimas traktoritööstus, lasti käiku Stalingradi ja Harkovi traktoritehased, kombainitehas "Kommunaar", Rostovi Stalini-nimeline põllumajandusmasinate tehas.

Esimese viisaastaku jooksul sai põllumajandus 153,9 tuhat traktorit, mis lõi majandusliku baasi kollektiviseerimiseks.

Kõrvuti põllumajanduses uute tootmissuhete kehtestamiseks vajaliku materiaalse baasi loomisega toimus ka talupoegkonna psühholoogia ümberkasvatamine kollektivismi vaimus madalamate kooperatsioonivormide laialdase juurutamise teel. Selle kohta kirjutab V.I.Lenin: "Talupojad on selleks liiga praktilised inimesed, liiga kõvasti seotud vana maapidamisega, et nõustuda mingite tõsiste muudatustega ainult nõuannete ja raamatutarkuse põhjal."[3]

Pärast kõigekülgseid ettevalmistusi toimuski põllumajanduses üleminek kodanlikult individuaalselt väiketootmiselt sotsialistlikule suurtootmisele, kehtestati uued toot-

---

1. J.Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus. Tallinn, 1952, lk. 13.
2. V.I.Lenin, Teosed, 29.k., lk. 197.
3. V.I.Lenin, Teosed, 30 k., lk. 172.

missuhted. See oli sügav revolutsiooniline pööre põllumajanduses, mis likvideeris kapitalistlikud tootmissuhted ja asendas need sotsialistlikega. Kuid seda pööret ei teostatud mitte hüppe teel, vaid järkjärgulise ülemineku teel kommunistliku partei juhtimisel ülevalt poolt ja laiade rahvamasside toetusel alt poolt. NLKP 1958.a. veebruaripleenumil märkis N.S. Hruštšov, et vana korra asemel külas, kus oli 25 miljonit laialipillatud, killustatud eraomanduslikku majandit, on loodud ja kindlaks muutunud mahilma kõige suurema põllumajanduse - sotsialistliku põllumajanduse kord. Põllumajanduse sotsialistlik süsteem meie maal sisaldab nüüd ligi 78000 kolhoosi, 8000 masina-traktorijaama ja 5800 sovhoosi.[1]

Praegu, mil meil on võimas tehniline baas sotsialistliku suurtööstuse näol ja majanduslikult tugevnenud kolhoosid, on meil olemas võimalused, et sellel baasil tagada kõigi põllumajandusharude edaspidine võimas areng.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus asetavad meie põllumajanduse ette suured ülesanded, kuid loovad ka kõik võimalused nende täitmiseks. NLKP KK jaanuaripleenum 1955.a. püstitas ülesande - saavutada kõigi põllumajandusharude selline arengutase, et põllumajandus suudaks 5-6 aasta jooksul anda vähemalt 10 miljardit puuda teravilja aastas ja suurendada peamiste loomakasvatussaaduste tootmist 2 ja enam korda.

Selle ülesande ellurakendamiseks loodi ka kõik võimalused: vähendati kolhooside kohustuslikke müüginorme, tõsteti riigile äraantava produktsiooni hindu, muudeti planeerimispraktikat, laiendati kolhooside õigusi kolhoosisiseste küsimuste lahendamisel, oma põhikirja vastuvõtmisel. Erakordselt suur tähtsus kolhoosliku tootmise edasiarendamise seisukohalt on aga masina-traktorijaamade reorganiseerimisel remondi- ja tehnikajaamadeks ning traktorite müümisel kolhoosidele, samuti kohustuslike müüginormide asendamisel ühtse kokkuostusüsteemiga, mis võeti ette 1958.a. Esimene abinõu tugevdab kolhooside materiaalset baasi, annab nende käsutusse

1. N.S.Hruštšov, Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest. Tallinn, 1958, lk.19.

põhilised tootmisvahendid, teise abinõu tulemusel suurenevad aga veelgi kolhooside rahalised sissetulekud. On võimatu ülehinnata nende abinõude osatähtsust kolhoosliku tootmisprotsessi arendamise seisukohalt.

Nagu näeme, tekkisid meie põllumajanduses Oktoobrirevolutsiooni, maa natsionaliseerimise ja küla kollektiviseerimise tulemusena uued ühiskondlikud suhted, sotsialistlikud tootmissuhted.

Uute sotsialistlike tootmissuhete tekkimine külas tingis ka vajaduse uute õigusnormide järele. Tõsi, esimesed kolhoosiõiguse normid sisalduvad aktides kõrvuti maa- ja tsiviilõiguslike normidega, kuid see ei eita veel nende olemasolu.

Uute õigusnormide kompleksi tekkimine, millega reguleeriti kollektiivseid tootmissuhteid põllumajanduses, tähendas aga uue õigusharu, kolhoosiõiguse tekkimist.

§ 2. Kolhoosiõiguse osatähtsus kollektiivsete tootmissuhete edasiarendamisel põllumajanduses.

Metodoloogiliselt kolhoosiõiguse küsimustele lähenedes peame silmas pidama, et kolhoosiõigus on sotsialistliku õiguse üks haru, järelikult pealisehituse element. Seega mõistame kolhoosiõiguse tõelist kohta teiste õigusharude hulgas vaid siis, kui teeme endale selgeks antud õigusharu ja baasi vahekorra, näitame millist osa etendab kolhoosiõigus oma materiaalse baasi arendamisel. Kolhoosiõiguse olemuse mõistmiseks tuleb lähtuda klassikute töödest baasi ja pealisehituse vahekorra kohta, nende õpetusest ühiskonna arenemise objektiivsetest seadustest.

Õigusnormid on alati tingitud objektiivsetest arenguseadustest, majanduslikust baasist. Seoses sellega, et kommunistlik partei ja Nõukogude riik arvestavad alati objektiivsete majandusseaduste nõudeid, vastavad ka sotsialistlikud õigusnormid alati objektiivsete majandusseaduste nõuetele. See muidugi ei tähenda, et õigusnormid on muutumatud ja igavesed ning vastavad alati materiaalse elu nõuetele. Ei. Ühiskondlikes suhetes toimub alaline areng ja sõltuvalt sellest peavad muutuma ka õigusnormid. Eriti sel-

gesti ilmnevad need muutused kolhoosiõiguse normide puhul. Need kolhoosiõiguse normid, mis anti välja industrialiseerimise või nepi perioodil ja vastasid sellel ajajärgul materiaalsetele suhetele, on praegu vananenud, sest ühiskondlikes suhetes on toimunud põhjalikud muudatused - üksiktalumajapidamise asemele on asunud kollektiivne suurtootmine. On selge, et neid ja teisi ühiskondlikke suhteid ei saa reguleerida ühtede ja nende samade õigusnormidega. Sõltuvalt ühiskondlike suhete arengust toimuvad muutused ka kolhoosiõiguse normides. Siinjuures võib näitena tuua NSV Liidu Ülemnõukogu III koosseisu V istungjärgul 1953.a. vastu võetud uut põllumajandusmaksu seadust, kolhoosnikute avansseerimise uut korda, 1956.a. 6. märtsi määrust põllumajandusliku artelli põhikirja kohta, 1958.a. määrusi MTJ-ide reorganiseerimise ja põllumajandussaaduste varumise süsteemi muutmise kohta.

Vähe sellest, et kolhoosiõiguse normid sõltuvad majanduslikust baasist. Marksism-leninism õpetab, et pealisehitus selleks luuaksegi baasi poolt, et ta teda tee niks. Kui pealisehitus kord juba luuakse, siis on ta määratud etendama aktiivset osa oma baasi edaspidises arengus. Ka kolhoosiõiguse normid kui osa pealisehitusest peab teenima baasi, etendama aktiivset osa baasi edaspidises arengus. See toimub aga kõige aktiivsemalt vaid siis, kui pealisehitus vastab materiaalse elu nõuetele.

Kolhoosiõiguse normide baasi teenindava osa hindamisel tuleb silmas pidada seda, et nad on olulisemateks sotsialistlikke põllumajanduslikke tootmissuhteid reguleerivateks õigusnormideks. Seepärast peavad kolhoosiõiguse normid kõigiti arvestama põllumajanduses saavutatud arengutaset ja tema uusi ülesandeid. Kolhoosiõiguse normid peavad kõigiti stimuleerima põllumajanduse edasist arengut, kolhoosnikute huvi tootmistegevusest osavõtu vastu. Õigusnormid saavad seda ka täiel määral teha.

Näide. Kuni 1940.aastani määrati kolhoosidele riiklikke kohustuslikke müüginorme loomade arvu järgi. See ei stimuleerinud kolhoose suurendama loomade arvu, sest samaaegselt suurenesid ka müüginormid. 1940.a. kehtestati aga uus

printsiip, mille kohaselt loomakasvatussaaduste kohustuslikke müüginorme määratakse põllumaa hekterite alusel. See stimuleerib kolhoose suurendama loomade arvu.

Või teine näide. Kolhooside saavutusi karjakasvatuses võib hinnata 1) iga lehma kohta keskmiselt väljalüpstud piima alusel, 2) tulundusmaa iga 100 ha kohta toodetud piima alusel. Neil mõlemal on aga erinev aspekt. Loomi võib pidada vähe ja toita hästi ning saavutada esimese kriteeriumi alusel häid näitajaid, kuid toodetud piima omahind on seejuures kõrge. Teisel juhul aga on peatähelepanu suunatud piima tootmisele odavamalt.

Kolmas näide. Kui kolhooside loomise ja organisatsioonilise kindlustamise perioodil, mil kohapeal puudusid veel kogemused, oli vaja paljusid kolhooside siseelu küsimusi reguleerida keskorganite poolt, siis praegu ei osutu see enam vajalikuks, vaid otse vastupidi, kolhooside tootmistegevust takistavaks. Seepärast näeme, et varasemal perioodil reguleeriti kolhoositootmise küsimusi NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja partei Keskkomitee ühiste määrustega palju ulatuslikumalt ja üksikasjalisemalt kui praegu.

Hoopis teise suuna sai kolhoosiõiguse normide areng NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee ühise määrusega 6.III 1956.a. "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel."[1] Kui seni reguleeriti kolhoosielu küsimusi keskusest seadusandlike aktidega, siis 6.III 1956.a. määrus andis kolhoosidele endile õiguse lahendada kolhoositootmise üksikküsimusi kohalikele tingimustele vastavalt. Ka sellise muudatuse tingis kolhoosliku tootmise hoogne areng. Ajajärgul, mil kolhoosid olid veel majanduslikult nõrgad, mil puudusid organisatsioonilised kogemused ja kvalifitseeritud kaader, oli vajalik reguleerida kolhoose puudutavaid küsimusi ühtselt ja tsentraliseeritult. Nüüd aga, mil kolhoosid on muutunud majanduslikult tugevaks ja omandanud hulgaliselt organisatsioonilisi kogemusi, on nad suuteli-

---

1. Vt. "Rahva Hääl" 10.märtsist 1956.a.

sed ise otsustama oma majandisse puuduvaid asju.

Kolhooside õiguste laiendamine tõstab tunduvalt kolhoosnikute initsiatiivi, nende vastutust oma majandi eest. See muudatus on mõjunud väga soodustavalt kolhoositootmise arengule, kohalike tingimuste arvestamisele, rohkete praktiliste kogemuste oskuslikule ärakasutamisele.

Praegu, mil kolhoositootmine on muutunud mitmepalgeliseks, on kõige otstarbekohasem reguleerida neid küsimusi enam mitte keskorganite poolt, vaid kohapeal, kolhooside endi poolt. Kolhoosialane seadusandlus on siin viidud järjekordselt kooskõlla tootmissuhete arenguga.

§ 3. Kolhoosiõiguse eristamine teistest õigusharudest.

Kolhoosiõiguse eristamine teistest õigusharudest tekitab tõsiseid raskusi seepärast, et teoorias ega ka praktikas pole lõplikult lahendatud õigussüsteemi küsimus üldse. Praegu kehtiva õigussüsteemi olulised osad töötati välja 1939.-1940.a. toimunud diskussiooni tulemusel. Iseseisvate õigusharudena loodi ka maa- ja kolhoosiõigus. Hiljem on selles süsteemis toimunud üksikud ümberpaigutused ja täpsustused, kuid põhilises konstruktsioonis on see jäänud kehtima.

1954.-1955.a. ajakirjas "Sovetskoje gosudarstvo i pravo" toimunud diskussioon tsiviilõiguse objektist aga näitas, et seni polnud veel saavutatud ühtset kokkulepet selles,mis peab olema õigussüsteemi loomise aluseks ja milliste tunnuste järgi tuleb süstematiseerida õigusnormid. Diskussiooni käigus lepiti kokku, et õigussüsteemi loomisel peab lähtuma reguleerimisobjektist, s.o. vastavatest ühiskondlikest suhetest.

1956.a. 8. numbris avas ajakiri "Sovetskoje gosudarstvo i pravo" uue diskussiooni õigussüsteemi küsimustes.Järjekordselt tõusetub selles diskussioonis probleem õigussüsteemi alustest. Kuid selle kõrval tõstetakse üles ka küsimus tõsiste muudatuste tegemisest kehtivas õigussüsteemis. Enamik diskussioonist osavõtjaid jääb endiselt seisukohale, et sotsialistliku õigussüsteemi aluseks peavad jääma õigusnormide poolt reguleeritavad ühiskondlikud suhted.

Prof. Dembo leiab, et õiguse süstematiseerimiseks s.t.

üksikute õigusharude moodustamiseks on vajalikud kolm tingimust: 1) vastavate ühiskondlike suhete olemasolu, 2)teatav ühtsus nende ühiskondlike suhete sfääris ja 3) valitseva klassi tahe antud ühiskondlike suhete iseseisvaks reguleerimiseks.[1] Nii näiteks oli kolhoosiõiguse kui iseseisva õigusharu kujunemiseks vajalik uute iseseisvate sotsialistlike ühiskondlike suhete kujunemine põllumajanduses. Kuid selle kõrval oli vaja, et need uued ühiskondlikud suhted moodustaksid ka teatava iseseisva terviku. Kuigi sotsialistlikud ühiskondlikud suhted põllumajanduses hakkasid tekkima kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni ja ilmusid ka esimesed neid reguleerivad õigusnormid, siiski ei moodustanud need ühiskondlikud suhted veel sellist terviklikku kompleksi, et oleks tekkinud ka iseseisev õigusharu.

Kolmanda tingimusena on siin loomulikult nõutav valitseva klassi tahe selleks, et vastavaid ühiskondlikke suhteid reguleeritaks iseseisva õigusharuga. Tüüpiliseks näiteks on siin maasuhete reguleerimine nõukogude õiguses iseseisva õigusharu - maaõigusega. Ka kodanliku ühiskonna põllumajanduses eksisteerivad sellised ühiskondlikud suhted, kuid neid ei reguleerita spetsiaalse õigusharu normidega, vaid eraõiguse normidega. Ja seda kahel põhjusel. Esiteks ei moodusta seal maasuhted iseseisvat terviklikku ühiskondlike suhete kogumit, vaid on tihedalt seotud eraomandiõiguse suhetega maale. Kuid teiseks puudub siin ka valitseva klassi tahe maaküsimusi reguleerida spetsiaalsete normidega. Valitsevale klassile on siin just kasulik maasuhteid reguleerida eraõiguse normidega, kriipsutades sellega alla, et maa moodustab siin niisamasuguse eraõiguse objekti nagu kõik teisedki eraomandiõiguse objektid.

Kuid nende kolme põhinõudega pole küsimus õiguse süstematiseerimisest veel lahendatud. Kui kõikide nende tunnuste olemasolu määrab vastava iseseisva õigusharu olemasolu, siis ei määratle need veel tema mahtu ja ulatust, ei erista ühte õigusharu teistest.

Selleks et määrata kindlaks konkreetse õigusharu pii-

---

1. Vt. "Советское государство и право", 1956, № 8, lk. 81.

re, tema ulatust, on soovitatud kasutada abikriteeriumina veel vastavale õigusharule omast reguleerimismeetodit. Nii pidavat tsiviilõiguslikke suhteid iseloomustama poolte võrdsus, haldusõiguslikke aga poolte alluvusvahekord. Kuid teatavasti pole igal õigusharul temale omast reguleerimismeetodit (näit. tööõigusel, perekonnaõigusel jne.).

Reguleerimismeetodi asemel pakub prof. Dembo õigusharude piiritlemiseks täiendavat kriteeriumi, milleks on iga õigusharu iseloomustav, temas esilekerkiv, kõige olulisem, ainult temale omane p õ h i p r i n t s i i p.

Nii näiteks on maaõiguse norme ühendavaks printsiibiks maa natsionaliseerimine. Kõik õigusnormid, mis seonduvad selle printsiibiga, peavad koonduma nõukogude maaõigusse. Tsiviilõigust tsementeerivaks printsiibiks on ekvivalentsuse printsiip, tööõiguse keskseks printsiibiks olevat "igalt tema võimete järgi - igale tema töö järgi", haldusõigusel - demokraatlik tsentralism, kolhoosiõigusel - tulude jaotamine normipäevade järgi jne.

Diskussiooni edaspidises käigus sai see täiendusettepanek tõsise kriitika osaliseks. Nii märgib prof. Genkin täiesti õigesti, et Dembo poolt toodud printsiibid pole kaugeltki omased ainult nimetatud õigusharudele. Nii iseloomustab ekvivalentsuse printsiip mitte ainult tsiviil-, vaid ka kolhoosiõigust, printsiip "igale tema töö järgi" on omane mitte ainult töö-, vaid ka kolhoosiõigusele, demokraatliku tsentralismi printsiip mitte ainult haldusõigusele, vaid ka kõikidele teistele õigusharudele, jne.[1]

On tehtud mitmesuguseid katseid piiritleda ühiskondlike suhete ringi, mis moodustavad kolhoosiõiguse objekti.

Prof. N.D.Kazantsev ja J.V.Pavlov piiritlevad seda suhete ringi kolhoosliku omandiga ja väidavad, et kõik need ühiskondlikud suhted, mis tekivad seoses kolhoosliku omandiga, moodustavad kolhoosiõiguslikud suhted.[2] J.V.Pavlov loeb kolhoosiõiguslikeks suheteks ainult neid, mis tekivad kolhoosi ja tema liikmete vahel. Seevastu peab prof.Kazan-

---

1.Vt."Советское государство и право", 1956,№9, lk.84.
2.Vt."Советское государство и право", 1953,№4, lk.92.

tsev kolhoosiõiguslikeks ka selliseid kolhoosi suhteid teiste juriidiliste isikutega, mis tekivad kolhoosliku omandiga seoses ja reguleeritakse põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja ja teda täiendavate normidega. Prof.L.I.Dembo loeb kolhoosiõiguslikeks selliseid sotsialistlikke suhteid, mis rajanevad kollektiivsel tööl, on seotud liikmeks olekuga ja tulude jaotusega kolhoosis.[1]

Kas saab nõustuda ühiskondlike suhete piiritlemise selliste kriteeriumidega? Kõigepealt, kui võtta nende ühiskondlike suhete piiritlemise aluseks kolhooslik-kooperatiivne omand, siis peaksime arvestama kolhoosiõiguslike suhete hulka ka need ühiskondlikud suhted, mis tekivad tööstuskooperatsioonides, invaliidide kooperatsioonides, sest ka siin on tootmise aluseks kooperatiivne omand.Sellisel juhul saaksime aga mitte kolhoosiõiguse, vaid kooperatiivse õiguse. Teiseks, me ei saa kooperatiivset omandit võtta nende ühiskondlike suhete piiritlemise aluseks seepärast, et kolhooslikus tootmises tekkinud ühiskondlikud suhted on seotud mitte ainult kooperatiivse omandiga, vaid ka riikliku omandiga, samuti aga kolhoosipere isikliku omandiga. Kolhooslikust tootmisest võtavad osa kolm omandivormi ja kõigi nendega seoses tekivad tootmissuhted.

Kas saab ühiskondlike suhete grupi piiritlemisel aluseks võtta õigusnorme, millega neid reguleeritakse? Kahtlematult ei. See ei anna vastust küsimusele, milline peab olema ühiskondlike suhete ring, mis õigusnormide poolt reguleerituna annab vastavate õigussuhete ringi. See iseloomustab küll vastavaid õigussuhteid, aga ei erista neid teistest.

Kas saab piiritlemise aluseks võtta kolhoosi liikmeks olekut, nagu seda teeb prof. Dembo? Samuti mitte. Kolhoosi liikmeks olek on juriidiline mõiste ja piiritleda ühiskondlike suhete ringi ainult juriidiliste tunnuste kaudu poleks õige.

Kahtlematult annab õigusharude eristamine reguleerimisobjekti alusel mõningaid tulemusi. Milgi määral on see

---

1. Vt. "Советское государство и право" 1950, 8; lk. 47; 1955, № 3.

kriteerium rakendatav ka kolhoosiõiguse suhtes. Tõepoolest on põllumajanduses ja nimelt kolhooslikus tootmissektoris olemas spetsiaalne rühm ühiskondlikke suhteid, mida on reguleeritud ja reguleeritakse ka edaspidi spetsiaalsete õigusnormidega. Kuid seni pole ühelgi teoreetikul õnnestunud piiritleda seda ühiskondlike suhete ringi, mis moodustab kolhoosiõiguse reguleerimisobjekti. Teatavasti reguleeritakse ühiskondlikke suhteid kolhooslikus tootmises mitmesuguste õigusnormidega. Näiteks pole kahtlust selles, et kolhooside poolt sooritatud ostu- ja müügitehinguid reguleeritakse tsiviilõiguse normidega, kolhooside riiklikku juhtimist haldusõiguse normidega, tööliste ja teenistujate tööd kolhoosides aga tööõiguse normidega, jne. Kus on aga see piir, mille ulatuses reguleeritakse kolhoosides tekkinud ühiskondlikke suhteid kolhoosiõiguse normidega, sellele pole suudetud anda rahuldavat vastust.

Veelgi enam. On tekkinud tõsine vajadus määratleda terve rea normide iseloom, mis reguleerivad ühiskondlikke suhteid kolhoosides. Nii näiteks juba 1954.a. tõstis prof.Venediktov üles küsimuse nende normide iseloomust, mis reguleerisid tollel ajal kolhooside ja masina-traktorijaamade vahelisi suhteid. Teatavasti tegid masina-traktorijaamad sellel ajajärgul oma tehnikaga tasu eest lepingute alusel kolhoosides põllumajanduslikke töid. Kõik kolhoosiõiguse spetsialistid väitsid siis, et kolhoosi ja MTJ-i vaheline leping pole tsiviilõiguslik, vaid kolhoosiõiguslik leping. Prof. Venediktov aga oli seisukohal, et selline leping sisaldab hulgaliselt tsiviilõiguse norme ja tuleb tunnistada tsiviilõiguslikuks lepinguks ning ühtlasi seega lülitada ka tsiviilkoodeksisse.[1] Prof. Venediktovi seisukoht ei leidnud pooldamist. Kuid praegusel momendil on olukord selles osas põhjalikult muutunud. Nimelt reorganiseeriti 1958.a. MTJ-id remondi- ja tehnikajaamadeks, masinad müüdi kolhoosidele. RTJ-idelt langes ära kolhooside teenindamise funktsioon ja uues olukorras teevad nad peamiselt kindlaksmääratud tasu eest kolhooside masinapargi kapitaalremonti ning laenutavad

---

1. Vt. "Советское государство и право," 1954,№ 2,lk.34-35

mõnesuguseid masinaid. Neid suhteid reguleeritakse muidugi samuti õigusnormidega. Rohkem kui kunagi varem sarnanevad praegu kolhooside ja RTJ-ide vahelised lepingulised suhted tsiviilõiguslike töövõtte- ja laenutuslepingutega. Kui varasemal perioodil MTJ-id ka juhtisid kolhoose, s.o. neil oli funktsioon, mis pole omane tsiviilõiguslike lepingute pooltele, ja seepärast oli võimalik väita, et neid suhteid reguleerivad õigusnormid, mis ei sarnane tsiviilõiguslike normidega ning kujutavad endast kolhoosiõiguse norme, siis uues olukorras ei ole RTJ-idel selliseid spetsiaalseid kolhooside juhtimise funktsioone ja nende ülesanded vastavad kõigiti tsiviilõigusliku lepingu poole ülesannetele.

Edasi. Kuni 1958. aastani toimus põllumajandussaaduste varumine mitmesugustes vormides: kohustuslike müüginormide näol, kontraheerimislepingute, komisjonilepingute ja kokkuostulepingute sõlmimise teel ning MTJ-idele nende poolt tehtud tööde eest naturaaltasu andmise teel. Kõiki neid varumise vorme reguleeriti muidugi õigusnormidega. Seejuures tunnistati, et õigusnormid, mis reguleerivad riiklikke kohustuslikke müüginorme, masina-traktorijaamadele naturaaltasu andmist, samuti kontraheerimisleping moodustavad kolhoosiõiguse normid, põllumajandussaaduste kokkuostu lepingut peeti aga tsiviilõiguslikuks lepinguks. Teatavasti kaotati 1958. a. 30. juuni määrusega kolhooside riiklikud kohustuslikud müüginormid, MTJ-ide reorganiseerimisega seoses langes juba iseenesest ära neile naturaaltasu maksmine, samuti kaotati paljudel juhtudel ka põllumajandussaaduste varumine kontraheerimislepingute sõlmimise teel ja mindi üle põllumajandussaaduste varumise ühtsele vormile, s.o. varumisele vaid riikliku kokkuostu lepingute sõlmimise teel ühtse kokkuostuhindade alusel. Seega muudeti need normid, mis varem olid tunnistatud kolhoosiõiguslikeks, kokkuostuleping aga, mis oli juba varem tunnistatud tsiviilõiguslikuks lepinguks, sai veelgi laialdasema rakendusala.

Viimasel ajal on hakatud tõsiselt vaidlema ka selle üle, milline on nende normide iseloom, millega reguleeritakse töösuhteid kolhoosides. Prof. A.E. Paŝerstnik leiab, et sotsialistlikus riigis eksisteerivad vaid ühtsed sotsialist-

likud töösuhted ja neid kõiki reguleeritakse tööõiguse normidega. Seega normid, mis reguleerivad tööliste ja teenistujate töösuhteid, samuti need normid, mis reguleerivad kolhoosnikute töösuhteid, moodustavad ühtse nõukogude tööõiguse normid.[1] Ta astub otsustavalt selle vastu, et ühtsetest ühiskondlikest töösuhetest eraldada töösuhted kolhoosides ja pidada neid reguleerivaid õigusnorme kolhoosiõiguse normideks. Seevastu aga on enamik kolhoosiõiguse eriteadlasi (prof. A.A.Ruskol, tööõiguse prof. Aleksandrov jt.) arvamusel, et töösuhted kolhoosides moodustavad osa kogu kolhooslikus tootmisprotsessis tekkinud ühiskondlikest suhetest ja neid reguleerivaid õigusnorme tuleb vaadelda kolhoosiõiguslike normidena.[2]

Tõepoolest, kolhooslikke töösuhteid reguleerivad õigusnormid on tunduvalt erinevad tööliste ja teenistujate töösuhteid reguleerivatest õigusnormidest. Kolhoosides näiteks toimus seniajani töö tasustamine ainult tulude jaotamise teel normipäevade alusel, kolhoosnikute materiaalne kindlustamine erineb tunduvalt tööliste ja teenistujate pensionilisest kindlustusest jne.

Kuid nagu nähtub hiljem, on ka siin viimasel ajal toimunud olulised muudatused. Muutuvad just nimelt kolhoosnikute töösuhete reguleerimise meetodid tööliste ja teenistujate töösuhteid reguleerivatele meetoditele lähenemise suunas. Nii näiteks on eesrindlikud kolhoosid viimasel ajal loobunud normipäevade arvestamise süsteemist ja üle läinud kindlale tükitöötasule, kolhoosides on kehtestatud kindlad eeskirjad pensionide maksmiseks jne. Loomulikult jäävad põllumajandusliku tootmise iseärasustest tingitud erisused kolhoosnikute töösuhete reguleerimisel kehtima ka edasipidi, kuid kas ei kõnele see vaid sotsialistliku tööõiguse normide diferentseerumisest, mida tuntakse ka tööliste ja teenistujate üksikute kategooriate töösuhete reguleerimisel.

Kolhooside riikliku juhtimise aluseks olevad normid olid aga varemgi tunnistatud haldusõiguslikeks normideks.

---

1. Vt."Советское государство и право", 1957, №10, lk.94.
2. Vt."Советское государство и право", 1958, № 3, lk.120: 1958, №5, lk. 120-124.

3. V.Kelder, Kolhoosiõigus.

Kõigest sellest tuleb loomulikult teha ka praktilised järeldused. Kõige esmane praktiline järeldus tuleb muidugi teha õiguse kodifitseerimisel. Millise õigusharu normiks üks või teine õigusnorm tunnistatakse, sinna tuleb ta ka lülitada, s.t. lülitada vastavasse koodeksisse või üldisesse õigusakti või vastavasse ossa normide süstematiseeritud kogumikus jne. Sellele vastavalt kuuluksid normid, mis reguleerivad kolhooside suhteid RTJ-idega, ja kokkuostuleping tsiviilkoodeksisse, kolhooside riiklikku juhtimist reguleerivad normid halduskoodeksisse jne. Kuid sellisel juhul ei jää kolhoosiõigus enam iseseisva õigusharuna eksisteerima, sest eelmainitud instituudid on kolhoosiõiguse olulisemaid instituute. Likvideeruks loomulikult ka kolhoosiõigus iseseisva õppeainena ja vastavaid osasid tuleks lugeda eelmainitud kursustes. Küsitakse, kas see on aga otstarbekohane, poliitiliselt õige ja üldse praktiliselt mõeldav, Loomulikult mitte. Ajajärgul, mil kolhoosliku tootmise edasiarendamisele pööratakse meil nii suurt tähelepanu, mil õigusnormid kiiresti muutuvad, vanu ja iganenud norme asendatakse uutega, ei saa milgi määral lugeda õigeks ja otstarbekohaseks kõikide kolhoosielu reguleerivate õigusnormide laialipillamist teiste õigusharude vahel. Vastupidi. Tuleb astuda samme, et kõik kolhooslikku tootmist reguleerivad õigusnormid senisest laialipillatud olekust koondataks kokku kas ühtsete aktide või aktide kogumiku näol. Ka praktilise kasutamise seisukohalt poleks esimene tee otstarbekohane. On palju lihtsam leida vastava kolhoosialase küsimuse kohta õigusnormi põllumajandusalaste aktide ühtsest kogust kui hakata neid otsima mitmest eri õigusharust. Ka vastava õigusharu õpetamise seisukohalt poleks see otstarbekohane. Kõik kolhoosialased küsimused moodustavad siiski terviku, neil on kooperatiivsest tootmisprotsessist tingitud omapära ja nende küsimuste eraldatud vaatlemine teiste õigusharude piires ei annaks terviklikku ülevaadet kõikidest kolhooslikku tootmist reguleerivatest õigusnormidest.

Kuidas siis seda küsimust lõplikult lahendada? Kuidas põhjendada kolhoosiõiguse olemasolu iseseisva õigusharuna, kui tema põhilised instituudid tunnistada kuuluvaks ühte või

teise õigusharusse?

Küsimus seisneb nimelt selles, et nõukogude õigussüsteem nõuab üksikasjalisemat jaotust, kui seda on jaotus ühiskondlike suhete kui reguleerimisobjekti kaudu. Kui me ühiskondlike suhete grupeerimise teel saame nn. põhiõigusharud, nagu tsiviilõigus, tööõigus, halduõigus, kriminaalõigus jt., siis õiguse süstematiseerimine nõuab, et neist kõigist mõnikord eraldataks ja ühtsesse õigusharusse kogutaks teatavad analoogilised õigusnormid. Selle tulemusena saame nn. kompleksõigusharu, mis on küll iseseisev, kuid mitte põhiõigusharu, vaid viimaste baasil loodud õigusharu. Selliseks kompleksõigusharuks oleks näiteks kolhoosiõigus, kuhu kuuluksid normid tsiviil-, töö-, halduS-, finants-, perekonna- jt. õigustest. Nad on aga teistest õigusharudest eraldatud kolhooslike tootmissuhete printsiibil. Kolhooslikule tootmisele erilise tähelepanu pühendamine nõuab, et sellest tehtaks järeldused ka seadusandluse süstematiseerimisel ja vastavad õigusnormid eraldataks teistest ühtseks tervikuks.

Kompleksõigusharude idee on meie teoorias uue, selle esitasid 1957.a. Leningradi Ülikooli professorid O.S.Joffe ja M.D.Šargorodski .[1] Ka nemad tulid sellisele lahendusele seepärast, et kõiki praegusel momendil nõukogude õigussüsteemis eksisteerivaid õigusharusid pole lihtsalt võimalik vaadelda põhiõigusharudena ja paistab lihtsalt lahendamatuna selliste õigusharude piiritlus, nagu töö- ja kolhoosiõigus, kolhoosiõigus ja tsiviilõigus, töö- ja tsiviilõigus jne. Kompleksõigusharude teooria on aga elulähedane, kõigiti põhjendatav, praktikas kasutatav ja ka kasutoov. Kui kolhoosiõigust vaadelda tema praegusel arenguetapil, siis paistab tõesti olevat võimatu teda pidada põhiõigusharuks, näit. tunnistada kõik eelmainitud vaieldavad õigusnormid kolhoosiõiguse normideks. Selline teooria oleks viljatu ja praktikale mitte midagi andev.

---

1. Vt. "Советское государство и право", 1957, №6.

§ 4. Kolhoosiõiguse mõiste ja süsteem.

Kolhoosiõigus kui ühtse sotsialistliku õigussüsteemi üks haru kujutab endast töölisklassi ja kogu nõukogude rahva tahet väljendavate komplektsete normide kogumit, mis on suunatud kollektiivses põllumajanduslikus tootmises tekkivate ühiskondlike suhete reguleerimisele, kindlustamisele ja kaitsmisele, aga samuti nende edaspidisele arendamisele kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel.

Kolhoosiõiguse süsteemi all tuleb mõista temasse koondatud normide grupeerimist, millega reguleeritakse teatavas kindlas kolhoosliku tegevuse valdkonnas tekkinud ühiskondlikke suhteid. Kolhooslikke tootmissuhteid reguleerivate normide põhiline süsteem on antud põllumajandusliku artelli põhikirjades. Meie võiksime anda järgmise kolhoosiõiguse normide süsteemi:

1. Põllumajandusliku artelli tekkimist reguleerivad normid.
2. Põllumajanduslikus artellis liikmeks olekut reguleerivad normid.
3. Põllumajandusliku artelli tootmistegevust reguleerivad normid.
4. Põllumajandusliku artelli liikmete töökorraldust, töötasustamist ja töödistsipliini reguleerivad normid.
5. Põllumajanduslikus artellis saaduste jaotamist reguleerivad normid.
6. Põllumajandusliku artelli sisemist haldust reguleerivad normid.

§ 5. Kolhoosiõigus kui teaduslik distsipliin.

Kolhoosiõigusest kui õigusharust, kui komplektsete normide kogumikust tuleb lahus hoida kolhoosiõigusteadust kui teaduslikku distsipliini. Kolhoosiõigusteadus - sotsialistliku õigusteaduse üks haru - uurib kollektiivses põllumajanduslikus tootmises tekkivaid ühiskondlikke suhteid ja nende arenguseadusi ning neid reguleerivaid õigusnorme, aga samuti viimaste arenguperspektiive.

Kolhoosiõigusteadus ei tekkinud vahetult ja kõrvuti

kolhoosiõiguse kui normide kogu tekkimisega, vaid tunduvalt hiljem.

Kuni üldise kollektiviseerimiseni vaadeldi kolhoosiehituse õiguslikke probleeme maaõiguse osana. Kuid kõrvuti sotsialistlikus põllumajanduses spetsiaalsete ühiskondlike suhete ja neid reguleerivate õigusnormide väljakujunemisega tekkis vajadus ka spetsiaalselt neid küsimusi uuriva teadusharu järele.

Esmakordselt arutati kolhoosiõiguse iseseisvaks teadusharuks eraldamise probleemi juristide-teadlaste esimesel nõupidamisel 1938.a.

Alates 1939.a. alustati ülikoolides kolhoosiõiguse õpetamist iseseisva distsipliinina ja samal aastal ilmus ka kolhoosiõiguse esimene õpik.

Seega on kolhoosiõigusteaduse ajalugu veel väga lühike ja on loomulik, et kõiki probleeme pole teaduslikult uuritud.

Kolhoosiõiguse kursus jaguneb järgmiselt:

1. teema käsitleb kolhoosiõiguse ainet ja süsteemi ning peab sissejuhatava teemana andma ülevaate kolhoosiõigusest üldse.

2. teemana tuleks vaadelda kolhoosiõiguse ajalugu, et mõista tänapäeval kehtivaid kolhoosiõiguse norme.

3. teemana tuleks vaadelda kolhoosiõiguse põhilisi allikaid, et saada ettekujutust sellest, millised on praegu kehtivad kolhoosiõiguse normid.

4. teemana kursuse süsteemis vaadeldakse kolhooside riiklikku juhtimist, mis peab suunama kogu kolhooslikku tootmist.

5. teema käsitleb kolhooside varustamist tehnikaga.

6. teema alla kuuluvad kolhoosliku omandi küsimused.

7. teema läheb kolhoosliku tootmistegevuse organiseerimise küsimuste juurde ja vaatleb tootmisprotsessi organiseerimist kogu kolhoosi ulatuses.

8. teema määratleb kolhoosi liikmete töökorraldust.

9. teema käsitleb töö tasustamise korda.

10. teema käsitleb tulude jaotust.

11. teema konkretiseerib seda põllumajandussaaduste varumise korra vaatlemise teel.

rumise korra vaatlemise teel.

12. teema - kolhooside haldusorganid.

13. teema - kolhoosipere.

14. teema - põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine rahvademokraatia maades.

II t e e m a .
KOLHOOSIÕIGUSE AJALUGU.

§ 1. Lenini kooperatsiooniplaani olemus.

Kolhoosiõiguse ajaloo tundmaõppimise eesmärgiks on mõista tänapäeva seadusandlust ja põllumajandusliku artelli kui tänapäeval ainuõige kollektiivse põllumajandusliku tootmisvormi olemust.

Kolhoosiõiguse ajalugu peame vaatlema ja mõistma Lenini kooperatsiooniplaani analüüsist lähtudes. Kooperatsiooniplaani elluviimine moodustabki kolhoosiõiguse ajaloo põhiolemuse. Lenini kooperatsiooniplaani elluviimine tähendab üleminekut ühelt kooperatsioonivormilt teisele, madalamalt kõrgemale. Kõik need kooperatsioonivormid leidsid väljenduse kolhoosiõiguse normides ja kõigepealt põllumajanduslike artellide ja kommuunide põhikirjades. Seega peavad kolhoosiõiguse ajaloo peamisteks uurimisobjektideks olema kooperatsiooni eri vormid, nende üleminek ühelt teisele ja nende põhikirjad vastavatel arenguetappidel.

Enne kui asuda Lenini poolt kavandatud kooperatsiooniplaani elluviimise vaatlemisele, tuleb kõigepealt peatuda selle plaani olemusel. Oma teoses "Kooperatsioonist" näitas Lenin, et kooperatsioon on ainuõige tee talupoegade üleviimiseks üksiktootmiselt kollektiivsele suurtootmisele. Lenin märkis, et talupoeg on liiga praktiline selleks, et uskuda raamatutarkust. Talle on kõigepealt vaja näidata ühest või teisest algatusest saadavat praktilist kasu. Selleks pakuvad kõige sobivamat võimalust kooperatsiooni mitmesugused vormid. Isiklike kogemuste varal veendudes läheb talupoeg ühelt vormilt üle teisele, asendades lõpptulemusena üksiktootmise kollektiivse suurtootmisega.

Lenini kooperatsiooniplaani aluseks on kõigepealt õpetus töölisklassi liidust talurahvaga ja töölisklassi juhti-

vast osast selles liidus. Just seepärast, et talurahvas on proletariaadi liitlaseks revolutsioonis,on võimatu ja mõeldamatu tema eksproprieerimine samal alusel suurettevõtjatega tööstuses. Tööliskiass peab põllumajandusliku tootmise korraldamiseks valima selliseid teid, mis tagaksid üheaegselt liidu tööliskiassi ja talurahva vahel ning ülemineku sotsialistlikule tootmisele külas. Selliseks teeks osutus just kooperatsioon, kusjuures toimub üleminek madalamalt vormilt, tarbimiskooperatsioonilt, kõrgemale vormile - tootmiskooperatsioonile. Kooperatsioon säilitas liidu töölliste ja talupoegade vahel, lõi külas sotsialistlikud tootmissuhted.

Lenini õpetuse järgi on kolhoos tootmiskooperatsiooni kõrgeim vorm, milleni talurahvas jõuab rea vaheastmete kaudu. Kooperatsioonivormid võib jagada kahte astmesse:

1) varustus- ja turustuskooperatsioon oma mitmesuguste vormidega;

2) tootmiskooperatsioon, millel samuti on terve rida astmeid.

Varustus- ja turustuskooperatsioonil kui madalamal kooperatsiooniastmel oli meil eriline tähtsus just sotsialistliku riigi arengu esimestel etappidel. Eriti laialdase leviku sai varustus- ja turustuskooperatsioon nepi perioodil, mil toimus ettevalmistus üleminekuks tootmiskooperatsioonile, kui järgmisele astmele. Milles seisneb selle kooperatsioonivormi olemus? Selles, et üksiktalupojad ühinevad kollektiivsetesse koondistesse eesmärgiga kooperatsiooni kaudu varustada oma majapidamist masinatega, väetistega,põllumajandusinventariga jne. Teiselt poolt toimub sama kooperatsiooni kaudu ja vahendusel ka põllumajandussaaduste realiseerimine. Varustus- ja turustuskooperatsioonide puhul ei ole veel mingisugust tootmise ühistamist, tootmine jääb täielikult individuaalseks. Võidakse öelda: niisamasugused talupoegade kooperatsioonid eksisteerivad ka kapitalistliku tootmise juures, milles seisneb siis üleminek sotsialistlikele vormidele? Sellele küsimusele andis selge vastuse V.I. Lenin. Ta näitas, et meie korra juures erinevad kooperatiivsed ettevõtted erakapitalistlikest kui kollektiivsed

ettevõtted, kuid ei erine sotsialistlikest ettevõtetest, sest nad kasutavad riigile, s.o. töölisklassile kuuluvat maad ja tootmisvahendeid.

Varustus- ja turustuskooperatsiooni puhul, veel mitte olles loobunud eramajanduslikust tootmisest ja sellega seotud eraomanduslikest vaadetest, tunnetab talupoeg esmakordselt praktiliselt kollektiivi jõudu, kollektiivi tuge. Selline kollektiivse vaimu sisendamine oli vajalik talupoja veenmiseks, tema ettevalmistamiseks üleminekuks järgmisele kooperatsiooniastmele - tootmiskooperatsioonile. Tootmiskooperatsioon kui kooperatsiooni kõrgem etapp läbis oma arengus omakorda kaks astet:

1) madalam aste,

2) kõrgem aste.

Tootmiskooperatsiooni üldse iseloomustab asjaolu, et siin koopereeritakse, s.t. viiakse üle kollektiivsetele alustele mitte üksnes varustamine ja turustamine, vaid ka tootmisprotsess ise. Erinevus tootmiskooperatsiooni madalama ja kõrgema astme vahel seisneb selles, et madalama astme puhul ei koopereerita kogu põllumajandusliku tootmise protsess, vaid selle üksikud staadiumid. Tootmise üldiseloom jääb veel üksiktalupoeglikuks eratootmiseks ja ei kõiguta selle aluseid. Üksiktalupojad teevad vaid mõningaid põllumajanduslikke töid kollektiivselt (kevadkülv, viljapeks). Seejuures jäävad aga maa ja sellelt saadav saak iga talupoja eraomandiks ja muud põllumajanduslikud tööd teeb ta oma tööjõuga.

Selle kooperatsioonivormi kujukaks näiteks on industrialiseerimise perioodil meil laialt levinud nn. masinaühistud (машинные товарищества). Masinaühistute eesmärgiks oli teatava grupi talupoegade ühendamine juba tootlikel alustel, ühistule kuuluvate masinate kollektiivne kasutamine. Masinaühistu iga liige külvab oma maal, lõikab ise, kuid näiteks viljapeks toimub kollektiivselt ühistu masinatega. Teiseks selliseks tootmiskooperatsiooni madalama vormi näiteks on nn. melioratsiooniühistud, kus koopereeriti mitmesuguse iseloomuga melioratsioonitööd. Varustus- ja turustuskooperatsiooniga võrreldes oli tootmiskooperatsioo-

ni madalam vorm tõsiseks sammuks edasi,kuid see ei toonud veel kaasa üksiktalupoegliku tootmise asendamist kollektiivsega.

Järgmiseks etapiks kooperatiivsete vormide arengus on tootmiskooperatsiooni kõrgem vorm. Seda iseloomustab asjaolu, et siin koopereeritakse, viiakse üle kollektiivsetele alustele mitte enam üksikud tootmisprotsessid,üksikud põllutööd, nagu me seda nägime madalama vormi puhul,vaid kollektiivsetele alustele viiakse üle kogu põllumajanduslik tootmisprotsess. Kogu tootmisprotsessi koopereerimine toob kaasa töö ja tootmisvahendite ühistamise ja ühtlasi ka saaduste kollektiivse jaotamise. Tootmiskooperatsiooni kõrgemale vormile üleminek muudab põllumajandusliku tootmise iseloomu täielikult, eratootmine asendub siin kollektiivse tootmisega. Tootmiskooperatsiooni kõrgem vorm läbis omakorda kolm arenguastet:

1) maa ühise harimise ühistu,
2) põllumajanduslik artell,
3) põllumajanduslik kommuun.

Kuivõrd põllumajandusliku tootmiskooperatsiooni kõrgemat vormi nimetatakse lihtsalt kolhoosiks (коллективное хозяйство), siis on viimased kolm (maa ühise harimise ühistu, põllumajanduslik artell ja kommuun) vaid kolhoosi erivormid. Mis meil siis praegu praktikas eksisteerivad, kas kolhoosid või ainult kolhoosivormid? Võib öelda, et mõlemad. Meie kolhooside õige nimetus on muidugi põllumajanduslik artell. Et aga põllumajanduslik artell on praegu ainuõigeks ja peaaegu ainueksisteerivaks vormiks, nimetatakse teda praktikas lihtsalt kolhoosiks.

Kolhoosi erivormide ajalooline vaheldumine ei toimunud sellises järjekorras, nagu märgitud, vaid hoopis vastupidises. Selline järjekord on siinkohal antud neid üksteisest eristava tunnuse alusel, s.o. varade ühistamise astme järgi.

Nagu märgitud, toob tootmiskooperatsiooni kõrgem aste (selle kõik kolm vormi) kaasa kogu tootmisprotsessi kollektiviseerimise ja seoses sellega ka tootmisvahendite ühistamise. Kuid tootmisvahendite ühistamise aste on ühe või tei-

se kolhoosivormi juures erinev ja sõltuvalt sellest erineb ka toodetud saaduste jaotamine. Omandi ühistamise aste ongi peamiseks kolhoosi eri vorme üksteisest eristavaks tunnuseks.

Kõige kõrgem on varanduse ühistamise aste põllumajanduslike kommuunide puhul, põllumajanduslik artell moodustab keskmise astme ja kõige madalam on varanduse ühistamise aste maa ühise harimise ühistutes. Viimastes ühistatakse vaid maa ja tootmine muudetakse kollektiivseks. Ühistamisele ei kuulu muud tootmisvahendid. Seega on maa ühise harimise ühistud väga lähedased põllumajandusliku tootmiskooperatsiooni madalamale vormile. Erinevuseks on see, et ühistus on kollektiivseks muudetud kogu tootmisprotsess, mis eelmise vormi puhul oli seda vaid osaliselt. See toob juba kaasa maa kollektiivse kasutamise. Madalamad vormid, kus koopereeriti vaid üksikud põllumajanduslikud protsessid, ei too kaasa maa kui tähtsaima tootmisvahendi kollektiivset kasutamist. Maa ühise harimise ühistud muudavad üksiktootmise kollektiivseks just seepärast, et siin kollektiviseeritakse maa kui tähtsaima tootmisvahendi kasutamine. Põllumajanduslikust artellist erinevad maa ühise harimise ühistud sellega, et põllumajanduslikus artellis ühistatakse kõik peamised tootmisvahendid. Tootmisprotsess on siin kollektiivne nii põllunduses, loomakasvatuses, aianduses kui ka teistes põllumajanduse tootmisharudes.

Põllumajandusliku artelli puhul säilitatakse kõrvuti ühistootmisega ka kolhoosniku abimajand ja selles vajaminev väike inventar (majapidamishooned, lehm, noorloomad, koduloomad jne.).

Põllumajandusliku kommuuni puhul ühistatakse mitte ainult põhilised tootmisvahendid, vaid ka väikeinventar. Samuti muudetakse kollektiivseks kolhoosnikute tarvete rahuldamine (toitlustamine, riietega varustamine jne.). Kommuuni vormi puhul toimub töö tasustamine mitte enam printsiibil "igale tema töö järgi", vaid printsiibil "igale tema tarvete järgi".

Kõik kolm kooperatsioonivormi on põhikirjalised, s.t. tegutsevad vastuvõetud ja kinnitatud põhikirjade alusel.

Seega iseloomustab üht või teist kolhoosivormi antud ajaloolisel etapil kõige paremini tema põhikiri.

Ka üksikutes põhikirjades leiame me sama objektiivse seaduspärasuse, mis leidis põhjenduse Lenini kooperatsiooniplaanis. Kolhoosiõiguse ajaloo uurimine peab avama kolhoosi põhikirjalised vormid. Lenini kooperatsiooniplaani valguses.

Ajaloolises käsitluses näeme, et ühel või teisel arenguastmel domineeris alati üks kooperatsioonivormidest. Kuid see ei tähenda veel, et antud perioodil polnud teisi kooperatsioonivorme või et üleminek ühelt vormilt teisele toimus mehhaaniliselt. Ühe või teise vormi domineerimine ja üleminek teisele vormile oli alati tingitud ühiskonna arenemise objektiivsetest seaduspärasustest. Nõukogude võimu esimestel aastatel eksisteerisid juba kõik kolm kolhoosivormi, kusjuures ülekaalus olid kommuunid. Taastamisperioodil jätkasid eksisteerimist kõik kolm kolhoosivormi, kuid suurema leviku said sellel perioodil hoopis varustus- ja turustuskooperatsioonid. Kolhoosivormidest olid selajal kõige enam levinud maa ühise harimise ühistud, kuna kommuunid jäid juba tagaplaanile. Industrialiseerimisperioodil säilisid varustus- ja turustuskooperatsioon ja kolhoosivormid, kuid esiplaanile tõusid tootmiskooperatsiooni lihtsamad vormid (mitmesugused ühistud). Kollektiviseerimisperioodil tõusid esiplaanile tootmiskooperatsiooni kõrgemad vormid ja nimelt põllumajanduslik artell. Seoses kollektiviseerimisliikumisega 1930.a. alates muutus artell valdavaks kolhoosivormiks, kuid mitte veel ainuõigeks. Kõrvuti artellidega eksisteerisid ka kommuunid ja maa ühise harimise ühistud, kuigi neil ei olnud põhitähtsust. Pärast partei XVII kongressi (1934.a.) toimus kommuunide massiline üleminek artellipõhikirjale, sest nende tõeline tulevik on veel ees. Ühistud aga moodustasid sellel ajajärgul juba läbikäidud tee. Alates 1935.a. muutus artell juba ainuõigeks kolhoosivormiks ja jääb selleks kogu sotsialismi perioodi jooksul, nagu märkis NLKP KK septembripleenum (1953.a.).

Miks ühel või teisel arenguetapil domineeris just see või teine kooperatsioonivorm, sellele püüame vastust otsida

üksikuid perioode eraldi vaadeldes.

§ 2. Kolhooside põhikirjalised vormid üldisele kollektiviseerimisele eelneval perioodil.

Kolhooside moodustamine algas meil vahetult pärast Oktoobrirevolutsiooni. Materiaalse aluse selleks lõi maa natsionaliseerimine sotsialistliku riigi esimese dekreediga, maa dekreediga, mis võeti vastu 26. okt. 1917.a. Kolhoosside moodustamiseks sellel perioodil puudus materiaalne baas, puudusid ka kogemused kolhoosiliikumise juhtimiseks. Talupojad alustasid kohe kollektiivsete tootmiskoondiste moodustamist. Sageli polnud loodud kolhoosidel isegi põhikirja. Mõnedes kohtades töötasid talupojad ise välja oma kolhoosi põhikirja, näiteks Vladimiri kubermangu Kovrovski valla Kljušnikovi kommuuni põhikiri, mis trükiti ajakirjas "Bednota" 3.aprillil 1918.a. Juunis 1918.a. avaldas sama ajaleht Vatškovi artelli põhikirja. Peale selle avaldati eriväljaandes esimene Moskva piirkonna põllumajandusliku töökommuuni põhikiri, mis oli eeskujuks paljude teiste kommuunide põhikirjade väljatöötamisel.

1917.-1918.a. seadusandlus ja perioodiline kirjandus märgivad kõigi kolme kolhoosi vormi olemasolu. Varasemal perioodil on väidetud, et tol ajal kolhoosivormid üksteisest peaaegu ei erinenud. Sellist väidet ei saa aga lugeda õigeks. Üksikute põhikirjade uurimine näitab, et loodud kolhoosid erinesid siiski üksteisest põhjalikult.

Domineerivaks kolhoosivormiks sellel perioodil oli just kommuun. Miks, sellele annab vastuse kõigepealt nende kommuunide koosseisu ja materiaalsete tingimuste vaatlemine. Kommuunidesse ühinesid sellel perioodil teadlikumad isikud ja kõigepealt kõige kehvem talurahvas, linnatöölised, kes asusid ümber maale, soldatid ja kohalik intelligents. Sellistesse kommuunidesse ühinejatel polnud sageli mingit varandust ja isegi mitte elatusvahendeid. Oli selge, et sellistes tingimustes oli vajalik mitte ainult kollektiivne tootmine, vaid ka kõikide tarvete kollektiivne rahuldamine. Enamikus alustasid sellised kommuunid oma tegevust endiste mõisate baasil. Mõisate maa ja varandus aga oli konfiskee-

ritud ja kuulutatud täielikult riiklikuks omandiks. Seega tekkisid kommuunid mitte kooperatiivse, vaid riikliku omandi baasil. Endiste mõisate baasil kooperatiivsete majandite tekkimine oli ette nähtud ka maadekreedis, kus öeldakse, et suurmajapidamisi ei likvideerita, vaid kasutatakse eeskujulike riiklike ja kooperatiivsete suurmajandite loomiseks. Seega võisid tekkida sovhoosid ja kommuunid. Need talupojad, kel olid oma tootmisvahendid, ühinesid mitte kommuunidesse, vaid maa ühise harimise ühistutesse ja artellidesse. Kuid viimased vormid ei loonud kuigi suuri eeldusi kolhoosside tekkimiseks. Seda just sellel põhjusel, et üheks suuremaks raskuseks majanduslike raskuste kõrval kollektiivse tootmise organiseerimisel oli talupoegade tugev umbusk suurmajapidamiste vastu.

Partei VIII kongressil märkis Lenin kujukalt, et "talupojal on kujutlusega suurmajapidamisest seotud vihkamine, mälestus sellest, kuidas mõisnikud rõhusid rahvast. See tunne püsib, ta ei ole veel välja surnud".[1]

Millised on selle ajajärgu kommuune ja artelle eristavad jooned, seda näitab meile eespool märgitud kommuuni ja artelli põhikirja uurimine.

6. aprillil 1918.a. ajakirjas "Bednota" avaldatud Kljušnikovi põllumajandusliku kommuuni põhikiri lubas kommuuni astuda igal 18-aastaseks saanud ja põllumajanduses töötada soovival kodanikul. Seejuures nõudis põhikiri, et iga kommuuni astuja kogu varandus ühistataks. Kogu varanduse all ei mõeldud loomulikult mitte ainult põhilist tootmisinventari, vaid ka isiklikke tarbeesemeid. Kommunaar andis kommuunile üle kogu oma varanduse ja loobus täielikult isiklikust majapidamisest. Põhikiri ei tunnustanud ka kommunaaride õigust abimajandile. Kogu vara muudeti kollektiivseks omandiks ja kommuun muutus selle omandi subjektiks.

Kljušnikovi kommuuni põhikiri määratleb omapäraselt kollektiivse omandi õigusliku olemuse. See omapärasus seisnes selles, et kommuun ei lugenud end kollektiivse omandi subjektiks, vaid andis kõik õigused edasi riigile. Kommuuni

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 29.k.,lk.188.

põhikirjas öeldakse: "Kommuun ei loe midagi enda isiklikuks omandiks, vaid tunnustab kõike kui üldrahvalikku omandit ja kasutab kõiki ühistel kommunaarsetel alustel - "tööta ja ole kõigega rahul" (§ 10). Selles formuleeringus pole raske märgata vastuolu. Ühelt poolt pidas kommuun kõike üldrahvalikuks omandiks, kuid teiselt poolt konstateeris kogu selle omandi kollektiivset kasutamist. Toodud formuleeringut ei saa mõista kui kommuuni täielikku loobumist kollektiivsest omandist, vaid kui soovi allutada oma majapidamine kogu rahva kollektiivsetele huvidele.

Peale kogu varanduse ühistamise nõuti kommuuni astujalt et ta võtaks osa kommuuni ühiste rahaliste vahendite suurendamisest. Põhikiri ei määratlenud sisseastumismaksu ja selle suurust, kuid eeldas sisseastumismaksu tasumist. See nähtub põhikirja §-st 22, kus öeldakse: "Kommuuni vahendid loodakse sisseastumismaksu summadest ja kommunaaride varast, kellel see on olemas."

Kljušnikovi kommuuni põhikirjale oli juurde lisatud leping tema liikmete vahel, mille § 8 määratleb täpsemalt varanduse ühistamise küsimused. Lepingu § 8 järgi "kommuuni vahendid moodustatakse kommuuni liikmete vabatahtlikust ühekordsest sisseastumismaksust: kommuuni iga töövõimeline liige maksab 100 rubla sisseastumismaksu ja annab üle kogu oma varanduse, nii elu- kui ka majapidamishooned, elusa ja eluta inventari".

Varanduse ühistamise teistsuguse printsiibi ja korra kehtestas Vatškovi artelli põhikiri. Vastavalt sellele võis artelli liikmeks astuda iga 18-aastaseks saanud kodanik, kes soovib töötada põllumajanduses. Vastavalt §-le 10 pidi iga artelli astuja ühistama kogu oma põllumajandusliku inventari - nii elusa kui ka eluta. On selge, et põllumajandusliku inventari mõiste on kitsam kui kogu varanduse mõiste. Artelli astujatelt ei nõutud isikliku vara ühistamist ja isiklikust majapidamisest loobumist, nagu seda nägime kommuunide puhul. Peale selle olid artellide põhikirjades ette nähtud liikmemaksud, mis puudusid kommuunide põhikirjades.

Üksikute artellide põhikirjad erinesid omavahel. Erinevalt Vatškovi artelli põhikirjast nägi näit. Jurkini artel-

li põhikiri ette kogu põllumajandusliku inventari jätmise liikmete isiklikuks omandiks. Liikmed andsid selle vaid tasu eest ühiseks kasutamiseks. Jurkini artelli põhikirja iseloomustab üldse ühismajandi huvide suur alahindamine. Siin allutati ühiskondlikud huvid isiklikele huvidele. Kuid on vähe alust süüdistada selles artelli liikmeid, sest nad organiseerisid esmakordselt ajaloos kollektiivmajandi.

Vaatamata kõigele näitavad selleaegsete artellide põhikirjad, et varanduse ühistamine oli siin madalamal tasemel kui kommuunides, et ühistati vaid põhiline põllumajanduslik inventar ja et kõrvuti ühismajandiga säilis ka liikmete abimajand. Seega püstitasid esimesed artellide põhikirjad varanduse ühistamise suhtes samad põhiprintsiibid, mis kehtivad tänapäeva põllumajanduslikes artellides.

Kommuunid ja artellid erinesid omavahel mitte ainult varanduse ühistamise astme, vaid ka seaduste jaotamise korra poolest. Tulude jaotamise küsimused ei olnud esimeste kommuunide ja artellide põhikirjades välja töötatud kuigi põhjalikult. Kljušnikovi kommuuni põhikirjale lisatud lepingus näit. märgitakse, et kommuuni liikmed toituvad vastavalt võimalustele kommuuni ühisköögis. Vaid juhul, kui ühistoitlustamisega ei suudetud varustada kõiki kommuuni liikmeid, lubati produktide väljaandmist ühtsete normide kohaselt. Seega võttis kommuun üldprintsiibina enda kanda kõik oma liikmete ja nende perekondade ülalpidamise kulud. Niisiis said kommuuni tuludest võrdselt osa nii tema tööst osavõtjad kui ka mittetöötajad.

Millistel printsiipidel jaotada tulud artellides, see ei olnud ka esimeste artellide põhikirjades täielikult lahendatud. Põhikirjad vaid märgivad, et artell jagab osa produkte oma liikmete vahel ja ülejäänud osast moodustab fondid artelli tegevuse jätkamiseks.

Edaspidi oli vajalik eriti soodustada ja arendada selliseid kooperatsioonivorme, mis looksid soodsad tingimused kehvikute kõrval ka keskmike astumiseks kooperatsioonidesse.

Selle ajajärgu tähtsaimaks kolhoosiõiguslikuks seadusandlikuks aktiks on 14. veebruaril 1919.a. VKTK poolt vas-

tuvõetud "Sotsialistliku maakorralduse põhimäärus ja abinõudest sotsialistlikule põllumajandusele üleminekuks". Selle seadusandliku akti esimene osa puudutab maaõiguse, teine osa aga kolhoosiõiguse küsimusi. 14. veebruari 1919. aasta põhimäärus näeb ette kõigi kolme kolhoosivormi eksisteerimise võimalused. Põhimäärus annab esmakordselt kolhooside põhikirjaliste vormide reglementatsiooni.

Sellel perioodil võeti põhimääruse alusel vastu kommuunide ja artellide tüüppõhikirjad. Varem tüüppõhikirjad puudusid. Vaadeldavad põhikirjad olid välja töötatud artellide ja kommuunide poolt iseseisvalt. Tüüppõhikirjades saavad kolhoosliku tootmise vormid edaspidise täpsema reglementeeringu.

19. veebruaril 1919.a. kehtestab Põllumajanduse Rahvakomissariaat esimese kommuunide tüüppõhikirja. Selle järgi organiseeritakse kommuunid talupoegade poolt vabatahtlikult ühise töö ja tarbimise alusel.

Tüüppõhikirja järgi juhivad kommuuni täiesti demokraatlikel alustel kommuuni üldkoosolek ja viimase poolt moodustatav täitevorgan - kommuuni nõukogu. 1919.a. kommuunide tüüppõhikiri, samuti nagu üksikute kommuunide põhikirjad 1918.a. näevad ette varanduse täielikku ühistamist. Kommuunide likvideerimisel tagastati liikmetele vaid isiklikud tarbeesemed, kõik ülejäänud kommuuni vara läks üle maaorganite korraldusse.

19. mail 1919.a. kinnitas Põllutöö Rahvakomissariaat ka põllumajandusliku artelli esimese tüüppõhikirja. Samuti nagu kommuunid, seadsid ka artellid oma eesmärgiks mahajäänud üksiktootmise asendamise kollektiivse tootmisega. Artelle juhtisid samuti üldkoosolek ja artelli nõukogu täiesti demokraatlikel alustel. Erinevalt 1919.a. kommuunide tüüppõhikirjast ei käsitlenud artelli tüüppõhikiri üldse omandiõiguse ülemineku küsimust ega nõudnud tootmisvahendite ühistamist. Põhikiri märkis, et artell luuakse tootmisvahendite vabatahtliku kasutada andmise alusel. Nõutav oli vaid liikmemaksude maksmine kas rahas või natuuras. Põhikiri märkis, et seades eesmärgiks oma liikmete kõikide jõudude ja vahendite ühendamise, lubab artell samal ajal ka

liikmete isiklike majapidamiste olemasolu tingimusel, et see ei tekitaks kahju ühismajandile. Artelli maade harimine toimus nii artelli poolt omandatud tootmisvahenditega kui ka artelli liikmetele kuuluva inventariga. Seega ei nõudnud artell varanduse ühistamist ja lubas oma liikmete eramajapidamist.

Jaotamine artellides oli samuti allutatud sõjakommunismi normeeritud üldisele jaotusprintsiibile. Jaotamine liikmete vahel toimus väga mitmesugustel alustel, arvestades perekonna liikmete arvu, osavõttu tööst jne.

On selge, et artelliline tootmisvorm vastas keskmike huvidele ja võimalustele rohkem, kui kommuunide vorm. Kommuunid, olles loodud nõrgal tehnilisel baasil, ei saanud sõjakommunismi perioodil eriti laialdaselt areneda. Rohkem hakkasid levima just lihtsamad kolhoosivormid.

Sõltuvalt kollektiviseerimisliikumise üha suuremast ulatusest kerkis üles juhtiva organi loomise vajadus. 1918. a. detsembris loodigi Põllutöö Rahvakomissariaadi juures Kommuunide Ülevenemaaline Liit. See oli tootlik-majanduslik u iseloomuga koondis, mille ülesandeks oli kõikide kommuunide ja artellide lülitamine ühtsesse süsteemi, kollektiivsete koondiste abistamine planeerimisel jne.

Ka kolhoosialane seadusandlus oli kodusõjajärgsel perioodil suunatud just selliste kooperatsioonivormide arendamisele, mis osutusid üksiktalupoegadele kõige kasutoovamateks. Nagu varem märgitud, kavandas Lenin oma kooperatsiooniplaanis talupoegade massilise üleviimise kollektiivsele tootmisele just madalamate kooperatsioonivormide kaudu. Taastamisperioodi ei tule vaadelda lahus sotsialismi ülesehitamise üldisest plaanist. Taastamisperiood tähendas üksiktalupoegliku põllumajanduse kõigekülgset kindlustamist eesmärgiga luua eeltingimused üleminekuks täielikule kollektiivsele tootmisele. Nendest eesmärkidest lähtudes levisid taastamisperioodil kõige laialdasemalt just kooperatsiooni madalamad vormid - varustus- ja turustuskooperatsioonid, kuna mitmesugused tootmiskooperatsiooni-vormid jäid enam tagaplaanile. Viimastest domineerisid just madalamad vormid ning kolhoosivormidest maa ühise harimise ühistud ja artel-

lid.

Varustus- ja turustuskooperatsioonide ülesandeks oli sellel perioodil üksiktalumajandite varustamine inventariga ja nende produktide realiseerimine. Varustus- ja turustuskooperatsioonid olid sidemete loomise vormiks linna ja küla vahel, nad tõrjusid kaubandusest välja erakaupmehe, vabastades talupoegade massid kaupmeeste ja spekulantide ekspluateerimise alt.

Varustus- ja turustuskooperatsioonid andsid üksiktalupoegadele soodsatel tingimustel põllumajanduslikku krediiti, varustasid neid seemnete ja inventariga ning võitlesid sellega kulakluse mõju vastu, tugevdades sotsialistliku sektori osatähtsust külas.

Varustus- ja turustuskooperatsioonide töö korraldamisele on suunatud ka selle perioodi seadusandlus. 1924.a. mais kinnitati seadus "Tarbimiskooperatsioonidest" ja 22. aug. 1924.a. kinnitasid KTK ja RKN üleliidulise seaduse "Põllumajanduslikust kooperatsioonist". Viimane korraldas põllumajanduse varustus- ja turustuskooperatsioonide tööd üleliidulises ulatuses.

Lähtudes Lenini kooperatsiooniplaanist ja nepi-ajastu majanduslikest tingimustest on selge, miks sellel perioodil said valdava leviku osaliseks just varustus- ja turustuskooperatsioonid.

Nagu märgitud, jätkasid kõrvuti nendega eksisteerimist ka kõik kolm kolhoosivormi. 1921.a. alguseks oli põllumajanduses 16.000 kolhoosi, s.t. artelli, kommuuni ja maa ühise harimise ühistut.

Kõrvuti varustus- ja turustuskooperatsioone soodustavate abinõudega viis selle perioodi seadusandlus järjekindlalt ellu ka kolhooside kui tootmiskooperatsiooni vormide soodustamise poliitikat.

KTK ja RKN 17.nov. 1921.a. dekreediga võrdsustati kolhoosid põllumajandusmaksu tasumisel üksiktalupoegadega ja neile laiendati eespool nimetatud põllumajanduslike kooperatsioonide (varustus- ja turustuskooperatsioonide) seadusandlus. Kolhooside võrdsustamisest üksiktalupoegadega räägime me just seepärast, et nepi-perioodi seadusandlus lõi

kõigepealt eelised üksiktalupoegadele: muutis üksiktalupoegade suhtes sõjakommunismi poliitika, s.t. kohustuse kogu oma produktsiooni äraandmisest riigile, kehtestas kindla toitlusmaksu ja andis neile õiguse produktide ülejäägi vabaks käsutamiseks. Sellist õigust ei olnud algul kolhoosidel. Nad allusid kuni 17.nov. 1921.a. dekreedini sõjakommunismi poliitikale ja alles selle dekreediga kehtestati ka neile toitlusmaks ja anti õigus oma produktide ülejääkide vabaks käsutamiseks.

Kolhoosid lülitati seaduslikult ühtsesse kooperatsioonide seadusandlusse, s.t. kolhooside kui tootmiskooperatsioonide küsimusi reguleeris seadusandlus põllumajanduslikest kooperatsioonidest üldse.

Taastamisperioodil domineerisid tootmiskooperatsiooni kõrgematest vormidest artellid ja maa ühise harimise ühistud, sest kommuunid ei vastanud nepi-perioodi majanduslikele ülesannetele, mis peamiselt soodustasid just vaba initsiatiivi, kommuunid ei kannatanud välja kontrolli rublaga ja enamik neist läks üle artellipõhikirjale.

Sõltuvalt sellest, et taastamisperioodil kommuunid siiski säilisid, nõudis objektiivne olukord nende põhikirjade läbivaatamist. 1922.a. anti välja uus kommuunide tüüppõhikiri, mis ei erine oluliselt 1919.a. tüüppõhikirjast. On tunda vaid mõningat tagasiminekut kommuuni printsiipides. Ainsaks juriidiliseks erinevuseks on see, et ühistatud vara vaadeldi kommuunis nüüd kui kommuuni liikme osamaksu, mille ta sai tagasi kommuuni likvideerimisel. 1919. a. põhikirja järgi läks aga kogu kommuuni vara üle põllumajandusorganite korraldusse. Jaotamine toimus kommuunides endiselt võrdsustavatel alustel, kuid see ei õigustanud end enam uue majanduspoliitika tingimustes. Uus majanduspoliitika nõudis kõigepealt isemajandamist, iga isiku töö arvestamist kollektiivses ettevõttes. Seda ei pidanud aga silmas kommuunides kehtinud jaotuspoliitika.

1922.a. kinnitati ka uued artellide ja maa ühise harimise ühistute tüüppõhikirjad. Maa ühise harimise ühistud olid sellel perioodil ettevalmistavaks vormiks artellidele ülemineku. Nad ei nõudnud vara täielikku ühistamist, vaid

selle andmist üldisesse kasutusse. Nad soodustasid kõigepealt keskmiku osavõttu kollektiivsetest tootmisvormidest.

Põllumajanduslikud artellid ja nende põhikirjad olid sellel perioodil juba enam välja kujunenud. Artellides võideldi mitmesuguste võrdsustavate jaotusprintsiipide vastu ja hakkasid välja kujunema sotsialismiprintsiibi nõuetele vastavad jaotusvormid. Selle ajani rakendasid nii kommuunid kui ka artellid nn. võrdsustavat jaotust. See tähendab, et artellide või kommuunide tulude jaotamisel ei võetud arvesse liikmete osavõttu artelli või kommuuni tööst, vaid kõik liikmed said produkte võrdselt. Selline jaotusprintsiip vastas küll sõjakommunismi perioodi huvidele, kuid mitte enam taastamisperioodi huvidele. Tuli leida uued tasustamise või tulude jaotamise viisid, nii et jaotus ei oleks kõikide liikmete vahel võrdne. Leida otsekohe õiget sotsialistlikku jaotusprintsiipi ilma igasuguste eeskujude olemasoluta oli muidugi raske. Seepärast katsetasid kolhoosid sellel perioodil väga mitmesuguseid jaotusprintsiipe. Taastamisperioodi artellide põhikirjade järgi käis jaotamine järgmiste printsiipide alusel:

1. Jaotamine vajaduse järgi, arvestades sööjate arvu artelli liikmete peres, kuid mitte arvestades tööst osavõttu. Kui peres oli 6 liiget, sai see pere 2 korda rohkem produkte kui kolmeliikmeline perekond. Ka see jaotamine oli sisuliselt võrdsustav.

2. Jaotamine vajaduse järgi, arvestamata osavõttu tööst, kuid arvestades liikmete vanust. Kolmeliikmeline ainult täiskasvanutest koosnev perekond sai rohkem produkte, kui perekond ühe täiskasvanu ja kahe lapsega.

3. Jaotamine tööjõudu arvestades võrdselt kõikide töövõimeliste perekonnaliikmete vahel. Kui ühes peres oli 3 liiget, teises 5, ja kummastki töötas artellis vaid üks, said need perekonnad produkte võrdses koguses.

4. Jaotamine tööjõuliste liikmete vahel mitte enam võrdselt, vaid arvestades nende sugu ja vanust. Seega arvati artellis töötavatele vanadele, naistele jne. väiksem kogus produkte kui elujõulistele ja noortele töötajatele.

5. Jaotamine tööjõuliste liikmete vahel, arvestades

neid päevi, mil nad olid artellis tööl.

6. Jaotamine kulutatud töö järgi, arvestades tehtud töö iseloomu, raskust ja töötaja kvalifikatsiooni.

Sellest loetelust näeme, kuidas artellid lähenevad järk-järgult täiuslikumale jaotusprintsiibile, mille puhul arvestatakse mitte ainult jaotusest osavõtjaid ja seda aega, mil isik oli tööl, vaid ka tehtud töö hulka ja iseloomu.

Kaks esimest jaotusvormi on puhtakujuliselt võrdsustavad, nn. jaotamine söödjate järgi. Teine jaotusvorm teeb selles vaid väikese paranduse, arvestades, et vana ja laps söövad vähem kui tugev, tööjõuline inimene. Kolmas ja neljas jaotusvorm on juba katsed jaotada mitte söödjate järgi, vaid tööjõu järgi, arvestades seda, et iga täiskasvanu ka töötab. Kuid millegagi polnud garanteeritud, et iga 20-aastane tööjõuline mees või naine läheks iga päev tööle. Tuleb silmas pidada, et talurahva teadlikkus polnud sellel ajajärgul selline kui praegu, mil töö on muutunud iga töövõimelise kodaniku auasjaks ja vajaduseks. Viies jaotusvorm võtab täiendavalt arvesse seda, kas töövõimeline artelli liige ilmus tööle või mitte. Kuid ka see vorm ei taga veel tegelikku osavõttu tööst. Võib ju tööle ilmuda, kuid seal niisama logelda. Viimane jaotusviis on kõige täielikum, sest selle puhul arvestatakse juba tehtud töö hulka ja kvaliteeti. Raskuseks oli aga see, et puudusid tehtud töö mõõtmise ühikud ja polnud veel leitud võimalust, kuidas tasuda võrdselt ühe ja sama hulga kulutatud tööjõu eest.

Industrialiseerimisperioodi poliitika oli ettevalmistuseks massilisele kollektiviseerimisele järgneval perioodil. Industrialiseerimine pidi varustama küla tehnilise baasiga, mille alusel oleks võimalik luua kollektiivne suurtootmine. Tänu võimsa tehnilise baasi loomisele 1929. a. tekkis ki külas murrang: vanad üksiktalupoeglikud tootmissuhted asendati uute kollektiivsete tootmissuhetega. Oma kooperatsiooniplaanis iseloomustab Lenin seda perioodi kui üleminekut varustus- ja turustuskooperatsiooni vormidelt tootmiskooperatsiooni madalamatele vormidele. Kui taastamisperioodil domineerisid varustus- ja turustuskooperatsioonid, siis

industrialiseerimisperioodil muutusid valdavaks tootmiskooperatsiooni madalamad vormid, mitmesugused ühistud, kus ühistatakse põllundusest vaid üks lüli ja kus tootmine jääb veel eramajanduslikuks. Tootmiskooperatsiooni madalamaid vorme ei tohi ära segada tootmiskooperatsiooni kõrgemate vormidega, kolhoosi kolme vormiga, mis eksisteerisid ja arenesid edasi madalamate vormide kõrval. Kuid nagu varem rõhutatud, iseloomustab iga perioodi asjaolu, et domineerib just üks Lenini kooperatsiooniplaanis märgitud vormidest, sõltuvalt majanduslikest tingimustest. Selle kõrval eksisteerivad vähemal määral teised kooperatsioonivormid. Kui taastamisperiood oli kõige soodsamaks pinnaks just varustus- ja turustuskooperatsioonide arengule ning valmistas ette üleminekut tootmiskooperatsioonile, siis industrialiseerimisperioodil toimuski see üleminek. Praktika kinnitas siinjuures Lenini kooperatsiooniplaanis näidatud objektiivset seaduspärasust. Plaanis märgiti, et üleminek varustus- ja turustuskooperatsioonilt tootmiskooperatsioonile toimub kõigepealt selle madalamate vormide kaudu. Selliselt toimuski tegelik üleminek.

Kui taastamisperioodil varuti põllumajanduslikke produkte peamiselt kokkuostu teel kooperatsioonide kaudu, siis industrialiseerimisperioodil, seoses varustus- ja turustuskooperatsioonide esikoha kaotamisega, tuli minna üle ka uuele põllumajandussaaduste varumise poliitikale. See toimus nn. kontraheerimiskorra laialdase juurutamise teel, mille puhul toimub põllumajandussaaduste varumine kolhooside ja varumisorganisatsioonide vahel sõlmitavate lepingute alusel. Põllumajandussaaduste varumine kontraheerimise korras pidas silmas mitte ainult produktide ostmist, vaid kontraheerimislepingute eesmärgiks oli ka tootmise organiseerimine ja juhtimine selleaegses üksiktalupoeglikus majapidamises. Kontraheerimislepingute alusel kohustusid varumisorganisatsioonid abistama talupoegi planeerimisel, seemnetega ja masinatega varustamisel, avansi andmisel jne. Nad pidid asendama endisi varustus- ja turustuskooperatsioone. Kontraheerimist organiseeriti selliselt, et ühe küla talupojad ühinesid nn. külaühingutesse (поселковые общества). Kerkib küsimus, milline

oli nende eesmärk ja milline koht oli neil leninlikus kooperatsiooniplaanis. Et kontraheerimise eesmärgiks oli mitte ainult produktide realiseerimise korraldamine, vaid ka tootmise organiseerimine, siis ka kontraheerimist korraldavad "külaühistud" olid mitte ainult varumise, vaid ka tootliku iseloomuga. Need organisatsioonid ning samuti masinajt. ühistud leninlikus kooperatsiooniplaanis on üheks madalamaks tootmiskooperatsioonivormiks.

Nii kontraheerimislepingu sõlminud kui ka "külaühistutesse" astuvad talupojad säilitasid oma isikliku majapidamise ja eratootmise. "Külaühistud" vaid organiseerisid kontraheerimise korras nende produktide realiseerimist ja abistasid samaaegselt talupoegi ka tootmise korraldamisel. "Külaühistutesse" ühinesid ainult kehvikud ja keskmikud. Kulakuid ühistutesse ei võetud, nende produktsiooni ei kontraheeritud, kuid neile määrati kindlad põllumajandusmaksud.

Lihtsamate tootmiskooperatsiooni-vormide laialdase arengu vajadust rõhutas ka industrialiseerimisperioodi seadusandlus. KTK ja RKN 16. märti 1927.a. määrus "Kollektiivmajanditest" märkis, et praegustes tingimustes on kollektiviseerimise massiliseks vormiks lihtsamad tootmiskoondised.

Nagu märgitud, arenesid tootmiskooperatsiooni madalamate vormide kõrval edasi ka tootmiskooperatsiooni kõrgemad vormid, mille arenemisele pöörab seadusandlus erilist tähelepanu.

§ 3. <u>Kolhoosialane seadusandlus ja kolhooside põhikirjalised vormid kollektiviseerimise ja kolhooside majandusliku kindlustamise perioodil</u>.

Alates 1929.-1930. aastast algab uus periood - kollektiviseerimisperiood, mil toimub massiline ja lõplik üleminek madalamatelt tootmisvormidelt kõrgematele, seoses sellega aga ka üleminek üksiktootmiselt sotsialistlikule suurtootmisele.

Kollektiviseerimisperioodil toimus massiline üleminek põllumajandusliku artelli vormile kui põhimisele tootmiskooperatsiooni kõrgeimale vormile, mis partei KK 1953.a. septembripleenumi otsuste järgi on ainuõigeks vormiks kogu sot-

sõlismiperioodi jooksul.

Kõigi kolhoosivormide hulgas muutus artell kolhoosiliikumise põhiliseks ja peamiseks vormiks. Üleminek üldisele kollektiviseerimisele ei toimunud talurahva põhihulkade lihtsa, rahuliku astumise kujul kolhoosidesse, vaid talupoegade hulgalise võitluse kujul kulakluse vastu. Üldine kollektiviseerimine tähendas küla piirkonnas olevate kõigi maade üleminekut kolhoosile. Kuid suur osa nendest maadest oli kulakluse käes. Seepärast kihutasid talupojad kulakud neilt maadelt, ekspropriieerisid nad, võtsid neilt kariloomad ja masinad ning nõudsid nõukogude võimult kulakute arreteerimist ja väljasaatmist. Seega tähendas üldine kollektiviseerimine kulakluse likvideerimist.

Kulakluse kui klassi likvideerimise poliitika ja ühes sellega ka artellivorm kui oluline ja põhiline kolhoosivorm fikseeriti ÜK(b)P KK 5. jaanuari 1930.a. määruses "Kollektiviseerimise tempost ja riigi abist kolhooslikule ülesehitustööle".

Arvestades objektiivseid seaduspärasusi, üksikute rajoonide erinevusi ja ettevalmistuse astet määras partei erineva kollektiviseerimistempo eri rajoonide jaoks.

Määrus jagab kõik Nõukogude Liidu rajoonid kolme rühma ja määrab igaühele eri tähtajad kollektiviseerimise lõpuleviimiseks. KK määrus näitas ka seda, et artelliline tootmisvorm on antud etapil kollektiviseerimisliikumise oluline ja peamine vorm. Partei rõhutas, et madalamad kooperatsioonivormid olid selleks ajaks oma aja ära elanud, kommuunide loomiseks aga puudusid veel materiaalsed eeldused. Selle aja kõige õigemaks vormiks oli põllumajanduslik artell.

Esimeseks seadusandlikuks aktiks, mis kinnitab partei KK 5.jaan. 1930.a. määruses väljendatud partei poliitilist joont kulakluse kui klassi likvideerimisest ja artellist kui peamisest kolhoosivormist, oli NSVL KTK ja RKN-i 1.veebruari 1930.a. määrus "Abinõudest põllumajanduse sotsialistliku ümberkorralduse tugevdamiseks üldise kollektiviseerimise rajoonides ja võitluses kulaklusega". Milles seisnevad selle seadusandliku akti olulised jooned?

1. Seadus keelas maa rentimise ja palgatööjõu raken-

damise instituudi. Miks see osutus võimalikuks just nüüd, seda käsitletakse maaõiguse kursuses sama seadusandliku akti analüüsimisel.

2. Seadusega anti oblastite täitevkomiteedele õigus konfiskeerida kulakute varandus ja saata kulakud välja. Pärast riigile võlgu oleva osa mahaarvamist kuulus kulaklikelt majanditelt konfiskeeritud ülejäänud vara üleandmisele kolhooside jagamatutesse fondidesse kolhoosi astuvate kehvtalupoegade osamaksudena.

Uus ajalooline etapp kolhoosiliikumises nõudis artelli uue tüüppõhikirja vastuvõtmist, nii et see vastaks massilise kollektiviseerimisliikumise nõuetele.

1.märtsil 1930.a. kinnitasidki NSVL RKN ja KTK Presiidium uue põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja. 1930.aasta tüüppõhikiri on esimeseks seadusandlikus korras kinnitatud tüüppõhikirjaks. Seni võtsid kolhoosid ise vastu oma põhikirjad (esimesel perioodil) või (hiljem) kinnitati need Põllutöö Rahvakomissariaadi kui spetsiaalse organi, mitte aga kui seadusandliku organi poolt. 1930.a. põhikirja eriline tähtsus seisneb selles, et ta avas artellilise kooperatsioonivormi olemuse, näitas tema sisu, määratles täpselt, milline vara kuulub ühistamisele ja milline mitte. Tüüppõhikiri kohustab ühistama kõik tööloomad, kogu põllumajandusliku inventari (välja arvatud abimajandi pidamiseks vajaminev väikeinventar), kogu produktiivkarja, söödavarud ja majapidamishooned, mis on vajalikud ühismajandile. Ühistamisele ei kuulu ja jäävad iga liikme isiklikuks kasutamiseks eluhooned, abimajapidamiseks vajaminev väikeinventar, üks lehm, sead ja lambad neis rajoonides, kus väikeloomakasvatus pole tööstusliku iseloomuga. Tuleb märkida, et 1930.a. põhikirjas antud loomade ja inventari arv on erinev 1935.a. väljaantud ja praegu kehtivast tüüppõhikirjast. Üleandmisele kuulus ka kogu maa, mida kolhoosist väljaastujale tagasi ei antud. Ühistatud varanduse väärtusest kanti ¼-½ jagamatusse fondi ja seda ei tagastatud kolhoosnikutele kolhoosist lahkumisel. Ülejäänud 3/4 - ½ arvati osamaksude fondi ja see tuli kolhoosniku lahkumisel tagastada.

Tööde tasustamine kolhoosis toimub 1930.a. põhikirja

alusel töö hulga ja kvaliteedi järgi. Kuid see tüüppõhikiri ei tunne veel terminit "normipäev".

Kolhooside riiklikuks juhtimiseks prooviti algul omapärast süsteemi, nn. kolhooside liitude süsteemi. Iga rajooni kolhoosid koondusid kolhooside rajooniliitu. Rajooniliidud ühinesid oblasti, krai või vabariiklikesse liitudesse. Viimaseid ühendas omakorda NSV Liidu kolhooside keskvalitsus.

1932.a. likvideeriti see süsteem ja kolhoosid allutati riiklikus juhtimises täielikult maaorganitele.

1930.-1934.a. oli artelliline tootmisvorm peamiseks ja oluliseks vormiks põllumajanduses, kuid veel mitte ainsaks vormiks, sest kõrvuti artellidega eksisteerisid mõningal määral ka teised kolhoosivormid. Alates 1934.a., mil kollektiviseerimine oluliselt lõpetati, kaotasid teised artellivormid oma erilise tähtsuse ja artell muutus kollektiivse põllumajanduse ainuõigeks tootmisvormiks, ja jääb selleks kogu sotsialismiperioodi jooksul. 1934.aastaks olid maa ühispe harimise ühistud juba oma aja ära elanud, kommuunid aga osutusid tulevikuvormiks ja ainuõigeks jäigi seega vaid artellivorm.

Seoses sellega, et 1935.aastaks oli meil sotsialistlik ühiskond põhiliselt üles ehitatud, et artellid olid muutunud ainsateks põllumajandusliku kooperatsiooni vormideks, tuli välja töötada artelli uus tüüppõhikiri.

Põllumajandusliku artelli uus tüüppõhikiri võeti vastu 1935.a. veebruaris toimunud üleliidulisel kolhoosnikute lööktööliste II kongressil ja kinnitati kui üleliiduline seadus NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 17.veebruarist 1935.a. ühise määrusega. See tüüppõhikiri kehtib ka praegu ja on olulisemaid kolhoosielu korraldavaid akte. 1935.a. põhikiri on võitnud kolhoosikorra põhikiri, temas väljendub sotsialismi ja kolhoosikorra lõplik võit meie maal. 1935.a. tüüppõhikirja erinevus 1930.a. omast seisneb järgmises:

1. 1935.a. põhikirjas reguleeritakse täpsemini kolhoosnikute abimajandi suurust. Kui 1930.a. põhikirjas oli ette nähtud abimajandi, tema loomade ja inventari jaoks vaid üks üleliiduline suurus, siis 1935.a. põhikiri jagab

abimajandi suuruse määramiseks kõik maa 4 rajooni kolhoosi-de majanduslike tunnuste alusel. Esimesse rajooni kuuluvad puht-teraviljakasvatuse kallakuga kolhoosid, teise kolhoo-sid, kus on arenenud nii teraviljakasvatus kui ka loomakas-vatus, kolmandasse rändi- ja poolrändkarjakasvatusega tege-levad kolhoosid, kus teraviljakasvatus on väikese tähtsuse-ga, ja neljandasse kolhoosid, kus teraviljakasvatus ei oma mingit tähtsust. Kolhoosnikute abimajandi suurus on igas rajoonis erinev. Kui teraviljakasvatuse rajoonides, kus põ-hisissetulekuks pole karjakasvatus, aitab kolhoosiperele ühest lehmast, siis puhtakujulistes karjakasvatuse rajooni-des pole see küllaldane, mistõttu põhikiri lubab nendes kol-hoosides jätta kolhoosipere kasutusse kuni 10 lehma, 100 - 150 lammast ja isegi kuni 10 hobust, mis on kolhoosipere-dele vajalikud kui liiklusvahendid. Põhikiri määrab ka kol-hoosi õue-aiamaa suuruse piirnormid, milleks on ¼ - ½ ha, mõnedes rajoonides aga kuni 1 ha, arvestades kohalikke tin-gimusi.

2. 1935.a. põhikiri fikseerib kolhoosipere kui uue ju-riidilise instituudi, mida ei teinud aga 1930.a. põhikiri.

3. 1935.a. põhikiri märgib, et kolhoosidele eraldatud maad kinnitatakse neile põliseks kasutamiseks.

4. 1935.a. põhikirjas on enam arendatud kujul välja töötatud töö organiseerimise ja tasustamise küsimused. Põ-hikiri

a) kinnitab kolhoosliku tootmise organiseerimise ala-lise ja põhilise vormi - alalised põllundusbrigaadid;

b) kehtestab nõude töö tasustamisest kvaliteedi ja kvantiteedi järgi normipäevade alusel;

c) täpsustab artelli õigusi;

d) laiendab kolhoosidemokraatiat. Kui 1930.a. põhikir-ja järgi valis üldkoosolek vaid juhatuse, juhatus omakorda aga esimehe, siis 1935.a. põhikirja järgi kuulub üldkoos-oleku kompetentsi nii juhatuse kui ka kolhoosi esimehe va-limine.

Partei XVIII kongress 1939.a. märtsis tegi kokkuvõt-teid sotsialistliku ülesehitustöö tulemustest üldse ja sealhulgas ka kollektiviseerimisliikumisest. Kongress juh-

tis tähelepanu mõningatele väärnähtustele kolhooslikus ülesehitustöös, mis väljendusid põhiliselt kolhoosi kui ühismajandi huvide vähendamises isiklike huvide ees. Kongressi otsuste alusel võtsid RKN ja ÜK(b)P KK 27.mail 1939.a. vastu ühise määruse "Kaitseabinõudest kolhoosi ühismaade ärajagamise vastu", mille sisu ja tähtsust tutvustab maaõiguse kursus. Kõrvuti maaõiguse küsimustega käsitleb määrus ka töö organiseerimist kolhoosides. Määruse viimase punktiga kehtestatakse esmakordselt kolhoosi liikmetele kohustus töötada välja teatav miinimum normipäevi. Normipäevade miinimumi kehtestamine aitas tugevdada töödistsipliini ja mõjustas neid mitteteadlikke elemente, kes ei rakendanud kolhoosi ühistöös kõiki oma võimeid.

Sõjaperioodi seadusandlus oli suunatud kolhoosliku omandi kaitsmisele ja kindlustamisele. Mitmete sõjaaegsete määrustega kehtestati kriminaalkaristus ja kõrgendatud materiaalne vastutus loomade kuritahtliku tapmise ja vigastamise eest.

Teisest küljest oli sõjaaegne kolhoosialane seadusandlus suunatud kolhoosliku tootmise tugevdamisele, töö organiseerimisele ja töödistsipliini tõstmisele. NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 13. aprilli 1942.a. määruse alusel toimus laialdane linnaelanikkonna mobiliseerimine põllutöödele kolhoosidesse, sovhoosidesse ja MTJ-idesse.

Partei ja valitsuse ühine määrus 13.aprillist 1942.a. suurendas aastas väljatöötatavate normipäevade miinimumarvu ja jagas selle tähtsamate põllutööperioodide vahel.

Pärast sõja võidukat lõppu Saksamaa ja Jaapani üle alustab Nõukogude riik sõjas purustatud majanduse taastamist, et jätkata kommunistliku ühiskonna ülesehitamist. Sõjajärgse perioodi seadusandlusest tuleb kõigepealt märkida NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P KK 19.septembri 1946.a. ühist määrust "Abinõudest põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides". Nagu nähtub pealkirjast, oli määrus suunatud kõigepealt artelli tüüppõhikirja rikkumiste likvideerimisele kolhoosides. Need rikkumised seisnesid:

1) kolhooside ühismaade laialijagamises;

2) normipäevade ebaõiges kulutamises;

3) kolhoosliku omandi laialitassimises;

4) kolhoosivalduse demokraatlike printsiipide rikkumises, mis väljendusid selles, et kolhoosides ei kutsutud sageli kokku kolhoosi üldkoosolekuid kui kõrgemat juhtimisorganit, vaid kolhoosi asju ajas esimees ainuisikuliselt, ja selles, et kolhooside esimehi ei valitud sageli üldkoosolekul, vaid nimetati ametisse rajooni täitevkomitee poolt.

Määrus kohustas tagastama administratiivkorras kolhoosidelt seadusevastaselt äravõetud maa, loomad ja muu inventari ning taastama kolhooside üldkoosoleku õigused.

§ 4. Kolhoosialane seadusandlus kommunismile ülemineku perioodil.

Uus periood kolhoosialases seadusandluses algab 1953. aastaga. Tuli likvideerida põllumajanduse mahajäävus võrreldes teiste majandusharudega, tõsta põllumajandus sellisele tasemele, et see suudaks rahuldada meie elanikkonna järjest kasvavaid materiaalseid nõudeid ja varustada tööstust tooraainetega. Partei Keskkomitee pleenumite otsused märkisid põllumajanduses mitmeid puudusi ja seetõttu võeti tarvitusele rida abinõusid nende likvideerimiseks. Võiks märkida näiteks kolhooside riikliku juhtimise organite ümberkorraldamist, MTJ-ide töö ümberkorraldamist, kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmiseks uue tasustussüsteemi ja premeerimiskorra kehtestamist, MTJ-ide reorganiseerimist, põllumajandussaaduste varumise uue korra kehtestamist jne. Need muudatused on kolhoosiõiguse kursuses erilise tähtsusega, sest nad muudavad varem kehtinud õigusnorme. Et peaaegu kogu sõjajärgse perioodi seadusandlus on praegu kehtiv, pole erilist mõtet peatuda nende määruste ajaloolisel osal. Nende määrustega puutume kokku kolhoosiõiguse iga teema puhul ja seal antakse vastava konkreetse küsimuse käsitlus kehtiva seadusandluse valgusel.

Käesoleva perioodi kolhoosialase seadusandluse üldiseloomustusena tuleb märkida seda, et ta on suunatud NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi poolt püstitatud ülesande täitmisele - anda lähemate aastate jooksul vähemalt 10 miljar-

dit puuda teravilja aastas ja suurendada loomakasvatussaaduste tootmist kaks ja enam korda. 1957.a. alustasid aga meie kolhoosid võitlust selle eest, et lähemate aastate jooksul jõuda järele ja minna ette sealiha ja piima tootmises Ameerika Ühendriikidest kui ühest arenenuma põllumajandusega suurriigist. Võitlus nende eesmärkide saavutamise eest eeldab kõikide kohalike võimaluste ja reservide täielikku ärakasutamist, tootmise organiseerimist kõige ökonoomsemalt. Selleks vajavad kolhoosid iseseisvust. Kolhooside õiguste suurendamisele, nende initsiatiivi ja kohaliku algatuse laiendamisele ongi suunatud käesoleva perioodi kolhoosialane seadusandlus. 6.märtsi 1956.a. määrus likvideeris seni kehtinud kitsendused kohalike olukordade ja võimaluste arvestamisel kolhooside eneste poolt ning lõi kolhoosidele vabad võimalused juhtida ja organiseerida ise kõiki oma sisseelu küsimusi. 30.märtsi 1958.a. seadusega reorganiseeriti MTJ-id remondi- ja tehnikajaamadeks ning kogu nende tehnika müüdi kolhoosidele. Sellega anti kolhoosidele üle põhilised tootmisvahendid ning see võimaldab nende paremat ärakasutamist, tootmise ökonoomsemat organiseerimist, tööviljakuse tõusu. 30.juuni 1958.a. määrusega muudeti seni kehtinud põllumajandussaaduste varumise süsteem ja asendati see ühtse kokkuostusüsteemiga kõrgendatud hindade alusel. Viimane abinõu aitab tunduvalt suurendada kolhooside rahalisi sissetulekuid.

Kõik 1953.a. kuni käesoleva ajani tarvitusele võetud abinõud aitavad suurendada põllumajandussaaduste tootmist, kolhooside sissetulekuid, parandada kogu elanikkonna varustamist põllumajandussaadustega.

III t e e m a .
KEHTIVAD KOLHOOSIÕIGUSE ALLIKAD.

§ 1. Üldiseloomustus.

Kolhoosiõiguse allikaid iseloomustab nende paljus. Et orienteeruda selles rohkuses, tuleb luua kõigepealt mingisugune süsteem, mille järgi asuda vastavate aktide vaatlemisele. Kõik kolhoosiõiguse allikad võime kõigepealt jagada:

1) üldisteks ja

2) spetsiaalseteks.

Üldisteks kolhoosiõiguse allikateks nimetame me selliseid seadusandlikke akte, mis sisaldavad muude õigusnormide kõrval ka kolhoosialaseid küsimusi käsitlevaid norme. Eriallikateks nimetame selliseid, milles on ainult kolhoosialaseid küsimusi reguleerivaid norme. Tüüpilisemaks kolhoosiõiguse üldallikaks on NSV Liidu Konstitutsioon, eriallikaks põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri ja üksikute kolhoosside põhikirjad.

Teiseks võime kõik kolhoosiõiguse allikad jagada põhilisteks seadusandlikeks aktideks ja jooksvaks seadusandluseks ning veelgi edasi - seadusteks ja seadustest alamal seisvateks aktideks.

Alustame üldallikate vaatlusega. Nagu märgitud, on kolhoosiõiguse peamiseks üldallikaks NSV Liidu Konstitutsioon ja liiduvabariikide konstitutsioonid. Konstitutsiooni tähtsus kolhoosiõiguse allikana seisneb kõigepealt selles, et iga vastuvõetud kolhoosiõiguse norm peab rajanema konstitutsioonis antud põhiprintsiipidel ja ei tohi olla vasturääkivuses konstitutsiooniga. Selle põhimõtte praktiline tähtsus väljendub kõigepealt selles, et iga kolhoosialase praktilise küsimuse lahendamisele asudes tuleb asetada enda ette küsimus, kas lahendus vastab konstitutsiooni põhiprintsiipidele ja pole nendega vastuolus. Rakendades sellist või teistsugust õigusnormi, tuleb samuti kontrollida, et see vastaks konstitutsiooni nõuetele. Teiseks väljendub konstitutsiooni tähtsus kolhoosiõiguse üldallikana selles, et terve rida konstitutsioonilisi norme kõrvuti teiste küsimustega on kehtivad ka kolhoosialastes küsimustes. Näit. fikseerib konstitutsioon iga kodaniku õiguse tööle. See konstitutsiooniline põhiprintsiip rakendub täiel määral ka kolhoosnikute suhtes. Kolmandaks seisneb konstitutsiooni kui kolhoosiõiguse üldallika tähtsus selles, et terve rida konstitutsiooni paragrahve on pühendatud ainuüksi kolhoosliku ülesehitustöö küsimustele. Millistele küsimustele ja millistest paragrahvidest leiame me vastused?

1. Konstitutsiooni § 5 fikseerib kolhoosliku omandivormi olemasolu seaduslikult. See paragrahv märgib, et sot-

sialistlik omand Nõukogude Liidus on kas riiklik (üldrahvalik) või kooperatiivne-kolhooslik (üksikute kolhooside omand). Seega on konstitutsiooni § 5 kolhoosliku omandi juriidiliseks aluseks.

2. Konstitutsiooni §-s 7 loetletakse kolhoosliku omandiõiguse objekte ja märgitakse, et kolhooside omandiks võib olla elus ja eluta inventar, produktsioon, ühiskondlikud hooned. §-i 7 täiendavad 1935.aasta tüüppõhikirja § 4 ja § 5 ning konkreetsete kolhooside põhikirjad, kus on antud kolhoosi omandi objektide täpsustatud loetelu. Seoses tehnika müümisega kolhoosidele vajaks täpsustamist Konstitutsiooni § 7 selles mõttes, et kolhoosliku omandi objektide hulka kuuluvad ka põhilised tootmisvahendid - masinad.

3. §-i 7 teine lõige annab kolhoosipere juriidilise olemuse ja määratleb kolhoosipere abimajandi olemuse ja suuruse. Seejuures viitab konstitutsioon põllumajanduseliku artelli 1935.a. tüüppõhikirjale, kus on täpselt määratletud abimajandi suurus. Selle paragrahvi tähtsus seisneb selles, et abimajand peab olema väike ja abiiseloomuga ning ainult täiendava sissetuleku allikaks kolhoosi ühistuludele.

4. Konstitutsiooni § 8 annab kolhoosi maakasutuse instituudi, märkides, et maa kinnistatakse kolhoosidele tasuta ja alaliseks kasutamiseks, s.o. igaveseks. Seda täiendab põhikirja § 2.

5. Konstitutsiooni § 126 kinnitab Nõukogude kodaniku õiguse ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse, sealhulgas ka kolhoosidesse.

Seega seisneb konstitutsiooni tähtsus selles, et ta

1) annab kolhoosliku tootmise organiseerimise sotsialistliku loomuse üldprintsiibid;

2) reguleerib paljusid konkreetseid kolhoosialaseid küsimusi.

Peale konstitutsiooni tuleb üldallikatena märkida riiklike tulumaksude kohta käivat seadusandlust, riikliku kindlustuse seadusandlust jne.

§ 2. Kolhoosiõiguse eriallikad.

Tähtsaim koht kolhoosiõiguslike allikate hulgas on e r i a l l i k a t e l. Põhiliseks praegu kehtivaks kolhoosiõiguse eriallikaks on põllumajandusliku artelli 1935. a. tüüppõhikiri, mis on välja töötatud ja vastu võetud II üleliidulisel kolhoosnikute-löökttööliste kontressil ja kinnitatud NSVL RKN ja ÜK(b)P KK määrusega 17.veebruarist 1935.aastal. Käesoleva teema raamides ei peatu me tüüppõhikirja igal paragrahvil, sest tüüppõhikirjaga puutume me kokku iga järgneva kolhoosiõiguse teema puhul ja iga tema paragrahvi käsitletakse selles teemas, milliseid küsimusi käsitleb vastav paragrahv.

1935.a. vastuvõetud põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri oli seaduse jõudu omavaks aktiks. See on ainuomane põllumajandusliku artelli põhikirjale, sest nagu me teame, ei ole teiste juriidiliste isikute põhikirjadel seaduse jõudu, vaid need kinnitatakse tavaliselt vastava ministeeriumi poolt. Artelli tüüppõhikirjale annab seaduse jõu see asjaolu, et ta kinnitati RKN-i määrusega, kes sellel perioodil (1935.a.) omas õigust välja anda seadusi. Seda vormilisest küljest. Kuid tüüppõhikirjal oli seaduse tähtsus ka sisuliselt, sest ta reguleerib just kolhoosielu põhiküsimusi.

Kui põhikiri on seaduse jõudu omav akt, siis tuleb peatuda ka tema vormil, sest seadused antakse välja erilises vormis. Põhikirja kui seaduse jõudu omava akti vormi iseloomustamisel tuleb aga öelda, et ta pole kirjutatud tavalises seaduse vormis, vaid erilises põhikirjalikus vormis. Sellise vormi vajalikkus seisnes selles, et põhikiri pidi üheaegselt väljendama kolhoosikorra lõplikku võitu, pidi väljendama kolhoosidemokraatia ja riikliku juhtimise olemust, pidi fikseerima põllumajandusliku artelli kui ainuõige kolhoosivormi, kuid samaaegselt pidi olema kolhoosidele ka tegevuse aluseks (s.t. põhikirjaks). Erinev seaduste vastuvõtmise korrast oli ka tüüppõhikirja vastuvõtmise kord. Ta töötati välja mitte tavaliste seadusandlike komisjonide poolt, vaid laiade kolhoosnikute masside poolt,II

üleliidulise kolhoosnikute-löökтööliste kongressi poolt, kus oli esindatud poolteist tuhat parimat kolhoosi 1143 delegaadiga, kes olid valitud vahetult eesrindlike kolhoosnikute koosolekutel. Põhikirja väljatöötamise sellises korras väljendub kolhoosidemokraatia printsiibi arvestamine. Kolhoosidemokraatia leiab oma väljenduse teiseks ka selles, et tüüppõhikirja alusel töötab iga kolhoos välja oma konkreetse põhikirja ja võtab selle vastu üldkoosolekul. Seega, tüüppõhikiri kui seaduse jõudu omav akt ei riku kolhoosidemokraatiat, vaid arvestab seda ja kooskõlastab selle riikliku juhtimisega.

1935.a. tüüppõhikirja seaduse jõu olemus seisneb aga ka selles, et tema nõuded on kohustuslikud täitmiseks ja tema rikkumine võrdub seaduse rikkumisega. Kui tavaline põhikiri on kohustuslik ainult tema alusel tegutseva koondise liikmetele, siis kolhoosi tüüppõhikiri on kohustuslik mitte ainult kolhoosnikutele, vaid ka kõikidele kolmandatele isikutele, sealhulgas ka riigivõimu organitele, kes milgi määral on seotud kolhoosidega või on viimastega õigussuhetes.

Nagu märgitud, 1935.a. tüüppõhikiri ei reguleeri konkreetselt kõiki küsimusi kõikide rajoonide jaoks ühtlaselt, vaid lubab arvestada ka kohalikke tingimusi. Näit. kolhoosi pere abimajandi suuruse määramisel annab tüüppõhikiri vaid piirnormid. Konkreetse suuruse vastava rajooni jaoks pidid aga määrama kohalikud organid. 1935.aasta tüüppõhikirja viimiseks igasse kolhoosi pidid iga krai või oblasti parteikomitee koos põllumajandusosakonnaga vastu võtma erimääruse "Kolhoosides põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja välja töötamise, arutluse ja vastuvõtmise abinõudest". Krai või oblasti parteikomiteede ja põllumajandusosakondade määruse läksid kontrollimiseks RKN-i ja KK põllumajandusosakonda. Nende määruste iseärasus seisneb selles, et nad konkretiseerisid tüüppõhikirja punkte kohalikke iseärasusi arvestades. Näit. kohalike määrustega määrati, millisesse gruppi kuulu kolhoos abimajandi suuruse poolest (sest tüüppõhikiri jagab kõik kolhoosid nelja gruppi), määrasid vastavas rajoonis õue-aiamaa ja abimajandi suuruse jne.

Eesti NSV-s täpsustati need normid Eesti NSV Ministri

te Nõukogu määrusega 24.veebr. 1948.a. nr. 159[1]. Seega on käesolev määrus põhikirja lahutamatu osa, kuivõrd ta täpsustab põhikirja §§-e 2 ja 5.

Nagu märgitud, on 1935.a. tüüppõhikiri üleliiduliseks aktiks ja omab ühesugust kehtivusjõudu kõikide kolhooside suhtes. Tüüppõhikirjaks nimetatakse teda seepärast, et ta mitte automaatselt ei jõustu igas kolhoosis, vaid on eeskujuks igas kolhoosis oma konkreetse põhikirja vastuvõtmisel.

Tuleb märkida seda, et enamiku küsimusi reguleeris 1935 a. tüüppõhikiri lõplikult ja konkreetsete põhikirjade vastuvõtmisel ei tohtinud kolhoosid neid muuta. Täpsustamisele konkreetsetes põhikirjades kuulus ainult kolhoosiperede õue-aiamaa ja abimajandi suurus, sisseastumismaksu suurus, varanduse ühistamisel jagamatusse fondi mineva osa suurus ja mõned teised väiksemad küsimused. 1935.a., mil kolhoosidel polnud endil veel olulisi praktilisi kogemusi, oli võimalik ja isegi vajalik paljude küsimuste lõplik reguleerimine ühtse üleliidulise seadusandliku aktiga.

Kuid kuivõrd arenesid ja tugevnesid meie kolhoosid, kuivõrd rikastusid nende kogemused ja oskused, kuivõrd muutus mitmepalgelisemaks nende tootmine, niivõrd muutus otstarbetuks ka printsiip, et kõikides kolhoosides peab kehtima ühesugune põhikiri, et kõikides kolhoosides on näiteks juhatuse liikmete arv ühesugune või ühesugune töö tasustamise kord jne. 1935.a. põhikiri ei reguleerinud kõiki küsimusi küllalt täpselt ning kolhoosid ise kujundasid siin oma praktika. Osa 1935.a. põhikirjas reguleeritud küsimustest oli aga vananenud ja praktika oli läinud teistsugust teed, kui seda nägi ette 1935.a. tüüppõhikiri. Kõik see nõudis vastavate muudatuste toomist kolhooside põhikirjadesse. Partei ja valitsus lahendasid küsimuse selliselt, et nad ei hakanud mitte ise 1935.a. tüüppõhikirja muutma või parandama, vaid andsid selle õiguse kolhoosidele endile.

Kui 1935.a. tüüppõhikirja alusel vastuvõetud konkreetsetes kolhooside põhikirjades lubati muuta ainult üksikuid

---

1. Vt. Eesti NSV Teataja, 1948, 8, 35.

TRÜ Raamatukogu

sätteid, siis 6. märtsi 1956.a. määrus annab kolhoosidele õiguse oma konkreetsete põhikirjade vastuvõtmisel muuta 1935.a. põhikirja sätteid hoopis ulatuslikumalt.

Millest oli selline muudatus tingitud? Sellele annab vastuse 6. märtsi 1956.a. määrus ise. 1935.a., mil võeti vastu põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri, olid meie kolhoosid kahtlematult majanduslikult nõrgemad kui praegu. Peale selle puudusid kolhoosidel ka organisatsioonilised kogemused, millega kolhoose on varustanud tegelik elu käesolevaks ajaks. Olukorras, mil kolhoosid olid majanduslikult nõrgad ja mil kohapeal puudusid kogemused ning ühtlasi ka kvalifitseeritud kaader, osutus vajalikuks, et kolhoosielu küsimusi juhtimise korras reguleeriti keskorganite poolt ning ühtlaselt kõikide Nõukogude Liidu kolhooside jaoks. Sellist teed läks ka 1935.a. põhikiri ning sellele järgnev seadusandlus.

Käesolevaks ajaks on aga olukord oluliselt muutunud. Kõigepealt on meie kolhoosid muutunud majanduslikult tugevaks. Tootmisalade seisukohalt on kolhoosides toimunud diferentseerumine. Kohalikke olukordi ja tingimusi arvestades on hakatud arendama kõige kasulikumaid tootmisharusid, samuti on kolhoosid töötanud välja neile kõige sobivamad tö organiseerimise ja tasustamise, haldamise jne. vormid ja meetodid. Igal kolhoosil on juba praktikat ja kogemusi. Sel lises olukorras pole enam võimalik ja mõeldav kõikide kolhoosielu küsimuste reguleerimine keskusest, pole otstarbekohane dikteerida kõikidele kolhoosidele ühesuguseid ülesandeid. NLKP Keskkomitee pleenumid 1953.-1955.a. nõudsid tootmise juhtimise muutmist konkreetsemaks, üksikasjalisemaks, selle lähendamist tootmise otsustavatele lõikudele, kohalike organite osatähtsuse suurendamist majanduselu juhtimisel.

Peale selle on meie kolhoosid praegu varustatud kaadriga, kellel on suuri praktilisi kogemusi kolhoositootmise juhtimisel ja kes kohapealset olukorda tunnevad paremini kui keskaparaadi töötajad.

Lähtudes neist asjaoludest otsustasidki NLKP KK ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu oma määrustega 6.märtsist 195

a. tunduvalt suurendada kolhooside endi õigusi majandisiseste küsimuste lahendamisel. Milles väljendub see õiguste laiendamine?

1. Kolhoosidele anti õigus oma äranägemise kohaselt täiendada, täpsustada ja muuta oma põhikirja üksikuid sätteid.

2. Kolhoosid võivad ise välja töötada ja rakendada täiendava töötasu maksmise korda, mis kohalikes tingimustes on kõige vastuvõetavam.

3. Kolhoosid saavad otsustada veel tervet rida üksikküsimusi (näit. normipäevade miinimum, kolhoosnikute puhkus ja puhkusetasud, kolhoosnikute materiaalse kindlustatuse kord jne.).

See kõik tähendab kolhoosidemokraatia laiendamist, kolhoosnikute endi initsiatiivi ja vastutuse tõstmist oma ühismajandi saatuse eest.

Kuid kolhooside õiguste laiendamine ei tähenda veel neile täieliku autonoomia andmist, ei tähenda kolhoosidemokraatia vastuollu sattumist sotsialistliku seaduslikkusega.

Täienduste tegemisel põhikirjades ja muude küsimuste otsustamisel peavad kolhoosid silmas pidama kaht asjaolu:

1) et iga põhikirjas tehtud täiendus või mõni muu otsus ei räägiks vastu sotsialistliku riigi seadustele, ja

2) et iga täiendus põhikirjas või mõni muu vastuvõetud otsus oleks tehtud kolhoosi ühismajandi edasise arengu huvides, riigi ja kolhoosnikute huvides.

Need kaks määruse sätet määratlevad kolhooside poolt vastuvõetavate otsuste iseloomu ja ühtlasi ka piirid, milles kolhoosid võivad otsustada majandisiseseid küsimusi.

6. märtsi 1956. a. määrus annab ka otseseid juhtnööre põhikirja mõningate osade väljatöötamiseks. Nii on antud juhtnöörid, kuidas ja millest lähtudes määrata kindlaks kolhoosiperede õue-aiamaa ja abimajandi suurus, töönormid ja -hinded, normipäevade miinimum, milline peab olema lisatasu maksmise iseloom kolhoosides jne.

Kõikide nende juhtnööride alusel töötavad kolhoosid välja oma konkreetsed põhikirjad. Eesti NSV-s tehti seda põhi-

liselt 1956.a. jooksul. Praktiliselt käis see nii, et töötati detailselt välja Paide rajooni Molotovi-nimelise kolhoosi põhikiri, mis avaldati ajalehes "Rahva Hääl" 16.aug. 1956.a. Selle põhikirja eeskujul, kuid konkreetset olukorda arvesse võttes töötasid kolhoosid välja igaüks oma põhikirja.

Põhikirjade vastuvõtmise osas kehtib kindel kord. Põhikirja projekti koostab kolhoosi juhatus, keda seejuures peavad abistama rajooni täitevkomitee spetsialistid. Projekt esitatakse arutamiseks kolhoosnikute üldkoosolekule, kes võib sellesse teha omapoolseid parandusi ja täiendusi. Projekt koos paranduste ja täiendustega kinnitatakse üldkoosolekul. Sellele kirjutavad alla kolhoosi esimees ja juhatuse liikmed, see varustatakse kolhoosi pitsatiga ja esitatakse seejärel kahes eksemplaris registreerimiseks rajooni täitevkomiteele. Täitevkomiteele tuleb koos põhikirjaga esitada ka ärakiri üldkoosoleku protokollist, milles peab olema näidatud kolhoosi liikmete üldarv, koosolekust osavõtnute arv, kõik koosoleku poolt projekti tehtud täiendused ja parandused ja nende saatus (kas üldkoosolek võttis vastu või ei) ning lõpuks projekti tervikuna hääletamise tulemused.

Kolhooside põhikirjad registreeritakse täitevkomitee istungil. Täitevkomitees registreerimise momendist hakkab põhikiri kehtima ning ühtlasi omandab ka seaduse jõu. Ta on täitmiseks kohustuslik kõikidele kolhoosi liikmetele, tema haldusorganitele ja ühtlasi ka kolmandatele isikutele. Seaduslikus korras vormistatud põhikiri on aluseks igasuguste vaiete lahendamisel.

Täitevkomiteedel lasub kohustus iga registreeritavat põhikirja hoolikalt kontrollida kahest aspektist:

1) kas põhikirja iga säte on kooskõlas sotsialistliku riigi seadustega, ja

2) kas põhikirja üks või teine säte teenib kolhoosi ühismajandi edasise arengu huve, sotsialistliku riigi ja kolhoosnikute huve.

Kui põhikirja mõni säte ei vasta neile nõuetele, siis ei kuulu põhikiri registreerimisele ja tagastatakse kolhoo-

sile vajalike muudatuste tegemiseks.[1]

Oluline koht kolhoosiõiguse allikate hulgas on jooksval seadusandlusel. Kõigepealt tuleb märkida NSV Liidu Ülemnõukogu seadusi. Kolhoosidesse puutuvates küsimustes pole neid seni vastu võetud just eriti ohtralt. Rohkem on hakatud sellele rõhku panema viimastel aastatel, mil partei juhtis tähelepanu vajadusele arutada tähtsamaid rahvamajanduslikke küsimusi NSVL Ülemnõukogu istungjärkudel ja vormistada vastuvõetud otsused seaduste kujul. Kolhoosialases seadusandluses on iseloomulikuks jooneks küsimuste lahendamise kiirus ja operatiivsus. Et aga ülemnõukogu istungjärgud on seotud kindlate aegadega, siis osutub otstarbekamaks operatiivsem, s.o. määruste vorm. Tähtsamad küsimused aga, mis oluliselt puudutavad kolhooslikku tootmist, toovad nendesse suuri muudatusi ja mille otsustamiseks on vajalik kuulata laiade masside arvamust, on lahendatud NSV Liidu Ülemnõukogu seaduste vormis. Nii võttis NSV Liidu Ülemnõukogu 1955.a. vastu seaduse kolhoosiperede tulumaksust, 30.juunil 1958.a. seaduse masina-traktorijaamade reorganiseerimisest.

Nagu mainitud, lahendatakse suurem osa kolhoosialastest küsimustest Ministrite Nõukogu määruste vormis, seejuures sageli Ministrite Nõukogu ja partei Keskkomitee ühiste määrustena.

Ulatuslikku tööd põllumajanduses valitseva olukorra tundmaõppimiseks, analüüsimiseks, üldistamiseks ja suunamiseks teeb partei. Keskkomitee pleenumitel on pidevalt päevakorras olnud olulised kolhoosliku tootmise küsimused. Nii arutas Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee 1953.a. septembripleenum põhjalikult põllumajanduses valitsevat olukorda ja kavandas ka tõhusad abinõud selle parandamiseks. Pleenum märkis, et sõjajärgsetel aastatel pööratı meil peamist tähelepanu rasketööstuse taastamisele ja arendamisele. See ei võimaldanud osutada võrdset tähelepanu põllumajandusele. Tagajärjeks oli põllumajanduse tunduv ma-

---

1. vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK(b)P KK juhend 16.juunist 1949.a. Kolhooside põhikirjade registreerimise korra kohta.

hajäämus teistest rahvamajandusharudest. Pleenum püstitas ülesande lähema ajaga likvideerida see mahajäämus ja viia tootmine sellise tasemeni, mis võimaldaks rahuldada elanikkonna toiduainetevajaduse. Pleenum kavandas rea abinõusid selle ülesande täitmiseks. Tugevdati tunduvalt MTJ-ide varustamist tehnikaga, eriti osutati tähelepanu põllumajanduse juhtimisele, milleks reorganiseeriti põllumajandusministeerium ja kohalikud organid. Rajooni täitevkomiteedes likvideeriti põllumajandusosakonnad ning põllumajanduse spetsialistid suunati tööle MTJ-idesse ja kolhoosidesse. Pleenum kavandas põllumajandussaaduste kokkuostu ümberkorraldamise, varumishindade tõstmise jt. abinõud.

1954.a. märtsipleenum arutas põhjalikult teravilja tootmise probleemi meie kolhoosides ja sovhoosides ning kavandas abinõud teravilja tootmise suurendamiseks. Selleks märgib pleenum kaks põhilist teed:

1) tuleb maksimaalselt ära kasutada kõik olemasolevad maad, saada igalt sajalt hektarilt maksimaalne kogus põllumajandussaadusi; sellele vastavalt korraldati ümber põllumajandusliku tootmise planeerimine ja toodangu arvestamine;

2) tuleb kasutusele võtta uusi maid. Pleenum kavandas 13 miljoni hektari jäät- ja uudismaade kasutusele võtmise, mida hiljem, võimalusi arvestades, suurendati 33 miljonile hektarile. Uudis- ja jäätmaade kasutusele võtmisega antakse meie maale igal aastal miljardeid puudi teravilja.

1954.a. juunis toimunud Keskkomitee pleenum arutas kevadkülvi tulemusi ja sügisesteks koristustöödeks ettevalmistumist, eriti uudismaa-rajoonides. Pleenum kavandas uudismaa-rajoonides elevaatorite ja viljahoidlate ehitamise ulatusliku programmi, transpordivahenditega varustamise abinõud jne.

1955.a. jaanuaris arutas pleenum loomakasvatuse olukorda meie kolhoosides ja sovhoosides. Pleenum kavandas abinõud loomade arvu suurendamiseks, nende produktiivsuse tõstmiseks, söödabaasi kindlustamiseks, nõuetekohaste loomapidamishoonete ehitamiseks. Puudutati ka planeerimist ja kolhoosside juhtimist.

1958.a. aprillis arutas pleenum MTJ-ide reorganiseerimist. Kuivõrd see oli kolhoosliku tootmise seisukohalt eriti printsipiaalse tähtsusega, korraldas partei selles küsimuses üldrahvaliku arutelu. Asja lõplik otsustamine toimus NSV Liidu Ülemnõukogu viienda koosseisu esimesel istungjärgul 27.-31.märtsini 1958.a. Nagu märkis N.S.Hruštšov oma ettekandes istungjärgul, korraldasid partei-, nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonid küsimuse arutamiseks kolhoosides, MTJ-ides, sovhoosides, tehastes, teaduslikes asutustes ja sõjaväeosades 576 879 üldkoosolekut 49 909 000 osavõtjaga. Arutluse käigus tehti hulgaliselt väärtuslikke ettepanekuid, millest paljud võeti arvesse MTJ-ide reorganiseerimise abinõude väljatöötamisel.

Juunis 1958.a. toimunud Keskkomitee pleenumil arutati põllumajandussaaduste varumise ümberkorraldamist. Pleenum andis juhtnöörid seni kehtinud mitmekesiselt varumissüsteemilt üleminekuks ühtsele põllumajandussaaduste kokkuostu süsteemile ning märkis ära teed ja võimalused uute varumishindade kehtestamiseks.

Nagu eeltoodust nähtub, on põllumajandusliku tootmise, sealhulgas ka kolhoosliku tootmise küsimused olnud pidevalt kommunistliku partei tähelepanu keskpunktiks.

Ulatuslik ja mitmekesine on olnud nende abinõude süsteem, mis Keskkomitee on kavandanud kolhoosliku tootmise taseme tõstmiseks. Millise tähtsuse on omandanud need abinõud, näitab kasvõi seegi fakt, et 1950.-1953.a. jooksul oli põllumajanduse kogutoodangu juurdekasvu tempo NSV Liidus keskmiselt 1,6% aastas, 1953.-1958.a. aga 7,1% aastas.

Partei Keskkomitee pleenumite otsused pole muidugi õigusallikateks. Nad on suunavateks ja juhendavateks dokumentideks riigiorganitele NSV Liidu Ministrite Nõukogust alates ja kohalike täitevkomiteedega lõpetades. Peaaegu kõikide eespool mainitud otsuste täitmiseks ongi ilmunud kas NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus või siis Ministrite Nõukogu ja partei Keskkomitee ühine määrus.

Kui Keskkomitee pleenumite otsused annavad vaid suuna teatavate küsimuste lahendamiseks, siis vastavad määrused sisaldavad juba üksikasjaliste abinõude süsteemi. Neis on

hulgaliselt juhtnööre ja ettekirjutisi ministeeriumidele ja majandusorganisatsioonidele põllumajanduse varustamiseks, ja nad ei kuulu otseselt kolhoosiõiguse kursuses käsitlemisele. Selle kõrval sisaldavad aga need määrused ka organisatsioonilise iseloomuga norme. Kolhoosidele annavad määrused tavaliselt soovitava iseloomuga norme. Et kolhoosialane seadusandlus muutub väga kiiresti ja mõned tarvitusele võetud abinõudest on vaid lühiajalise iseloomuga, siis on paljud 1953.-1956.a. normidest muudetud 1956.-1958.a. seadusandluga.

Kehtivatest ja juristi töö seisukohalt tähtsust omavatest määrustest tuleb märkida järgmisi:

1. RKN-i 7.juuli 1935.a. määrus "Põllumajanduslikele artellidele riiklike maade tähtajatu (põlise) kasutuse aktide kätteandmisest".

2. ÜK(b)P KK ja RKN-i ühine määrus 27.maist 1939.a. "Kaitseabinõudest kolhooside ühismaade laialijagamise vastu".

3. MN ja ÜK(b)P KK ühine määrus 19.sept.1946.a. "Abinõudest põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides".

4. RKN-i ja ÜK(b)P KK ühine määrus 19.aprillist 1938. "Kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise keelust".

5. NSVL RKN-i määrus 22.okt.1938.a. "Kolhoosides põllumajandusega mitteseotud tootmisettevõtete ebaseaduslikus organiseerimisest".[1]

6. MN ja NLKP KK ühine määrus "Kartulite ja köögiviljatootmise abinõudest kolhoosides ja sovhoosides 1953.-1955. aastatel". Avaldatud "Pravdas" 1.okt. 1953.a., samuti eri brošüürina.

7. MN ja NLKP KK ühine määrus "Masina-traktorijaamade töö edasise parandamise abinõudest". Avaldatud "Pravdas" 1.okt. 1953.a., samuti eri brošüürina.

8. MN ja NLKP KK ühine määrus "Teravilja tootmise suurendamisest jäät- ja uudismaade kasutuselevõtu teel 1954.

1. Kõik mainitud määrused on avaldatud kogumikus "Справочник по законодательству для судебно-прокурорских работников", Москва 1946.м.II.

1955.aastatel". Avaldatud eri brošüürina.

9. MN ja NLKP KK ühine määrus "Puuvillakasvatuse edasiarendamise abinõudest Usbekistanis aastatel 1954.-1958." Avaldatud "Pravdas" 12.veebruaril 1954.a.

10. NSVL Põllumajanduse Ministeeriumi ringkiri 5.jaan. 1954.a. "Kolhoosnikute töö tasustamisest loomakasvatuses". Avaldatud ajalehes "Selskoje hozjaistvo" 20.jaan. 1954.a.

11. NSVL MN ja NLKP KK ühine määrus 9.märtsist 1955.a. "Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest", avaldatud "Rahva Hääles" 11.märtsil 1955.a., samuti eri väljaandena.

12. NSVL MN määrus 17.veebr. 1954.a. "Kolhooside ja sovhooside loomade hukkumises süüdi olevate isikute materiaalsest vastutusest"(kateedri raamatukogus).

Kõikidesse mainitud määrustesse tõid olulisi muudatusi NSVL MN ja NLKP KK ühised määrused 6.märtsist "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel" ja "Kolhoosnikute igakuisest avansseerimisest ja lisatöötasu maksmisest kolhoosides". (Avaldatud 10.märtsi ajalehtedes. Olemas ka kateedris paljundatult). Need määrused muutsid oluliselt varasemaid määrusi ja paljud varasemate määruste sätted on säilitanud endise kohustusliku jõu asemel kolhooside suhtes vaid soovituslikku jõu. Kuid mainitud varasematest määrustest jääb osa sätteid ka endistena kehtima. Üldse tuleb varasema perioodi seadusandluse kehtivuse või mittekehtivuse otsustamisel lähtuda 6.märtsi 1956.a. määruste põhimõtetest. Viimased määrused on käesoleva perioodi tähtsaimad kehtivad kolhoosiõiguse allikad.

Eelmainitutele lisanduvad 1958.aastast:

1. 18.aprilli 1958.a. määrus "Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest" (avaldatud eri brošüürina);

2. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 30.juunist 1958.a. "Müügikohustuste ja masina-traktorijaamade töö eest naturaaltasu maksmise kaotamisest ning põllumajandussaaduste varumise uuest korrast, varumise hindadest ja tingimustest"

(avaldatud eri brošüürina);

3. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 23.aug.1958. a. kinnitatud "Remondi- ja tehnikajaamade põhimäärus" (avaldatud "Jooksva seadusandluse bülletäänis", 1958, septembrikuu.)

Kolhoosiõiguse allikate küsimuse käsitluse lõpetamiseks tuleb mõne sõnaga puudutada kolhoosisiseste aktide tähtsust õigusallikatena. Kolhoosi üldkoosolek ja juhatus võtavad vastu otsuseid mitmesugustes küsimustes. Oma iseloomult on need:

1) ühekordsed tegevusjuhendid,

2) normatiivse iseloomuga aktid, näit. kolhoosi tootmis- ja finantsplaan, sisekorra-eeskirjad, lisatasu maksmise kord jne.

Kerkib küsimus, kas kolhoosisisesed aktid on õigusallikateks või mitte. Mõned väidavad, et need on vaid juriidilisteks faktideks, mis loovad, muudavad või lõpetavad õigussuhteid.[1] Teised on arvamusel, et need on õigusallikateks.[2] Tuleb asuda seisukohale, et kolhoosisisesed ühekordse iseloomuga aktid, mis puudutavad vaid üht kolhoosnikut või ühekordset juhtu (näit. kolhoosniku premeerimine) on vaid juriidilisteks faktideks ja pole õigusallikateks. Seevastu aga on üldkoosoleku või juhatuse otsused korduvateks juhtudeks ja määramatu arvu kolhoosnikute kohta normatiivsed aktid ja õigusallikad. Siia kuuluvad kolhoosi tootmis- ja finantsplaan, aasta-eelarved, sisekorraeeskirjad, tööno mid ja tööhinded, töötasu maksmise kord jne. Need võivad kohtutele olla aluseks vaiete lahendamisel.

Enamik selliseid üldiseloomuga otsuseid kuulub rajooni täitevkomitees kas kinnitamisele, läbivaatamisele või r gistreerimisele, millega antakse neile aktidele ka riigivõ

---

1. Vt И.В.Павлов, О правовой природе решений органов управления в колхозах, "Советское государство и право", 1948, № 11, lk. 34.

2. Vt. А.М. Турубинер, О источниках колхозного права, "Вопросы колхозного и земельного права", Изд.Акад Наук СССР, 1951, lk. 70.

muorgani autoriteet. Erandi moodustavad sisekorra-eeskirjad. Tuleb asuda seisukohale, et see on seadusandluse puuduseks. Ka sisekorra-eeskirjad peaksid kuuluma täitevkomitees registreerimisele.

IV t e e m a.

KOLHOOSIDE RIIKLIK JUHTIMINE!

§ 1. Kolhooside riikliku juhtimise põhiprintsiibid, õiguslikud vormid ja meetodid.

Nagu näitas eelnev käsitlus, on kolhoosid talupoegade vabatahtlikud koondised ja pole riiklikeks ettevõteteks. Kuid sellele vaatamata vajavad kolhoosid riiklikku juhtimist. Millest siis tuleneb kolhooside riikliku juhtimise vajalikkus?

Kõigepealt sellest, et kolhoosides on tootmine ka allutatud sotsialismi põhilise majandusseaduse nõuetele. Sotsialismi põhiline majandusseadus nõuab kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste tarvete maksimaalset rahuldamist sotsialistliku tootmise pideva kasvu ja täiendamise teel kõrgeima tehnika baasil. Sotsialismi põhilise majandusseaduse ellurakendamine aga nõuab omakorda kõikide sotsialistliku tootmise harude, sealhulgas ka põllumajanduse plaanipärast ja proportsionaalset arendamist, nõuab vastavate rahvamajandusharude töö omavahelist kooskõlastamist. Seepärast pole mõeldav ja võimalik kogu sotsialistliku ühiskonna tootmise plaanipärane ja proportsionaalne areng, kui riiklikule suunamisele pole allutatud kõik tootmisharud.

Edasi. Kolhooside riikliku juhtimise vajalikkus tuleneb sellest, et kolhoosid on üheks töölisklassi ja talurahva liidu vormiks, mille kaudu töölisklass tõmbab talupoegkonda kaasa kommunismi ülesehitamisele. Võitluses septembripleenumi ajalooliste otsuste täitmise eest põllumajanduses tugevneb veelgi töölisklassi ja talupoegade liit. Partei KK veebruari-märtsipleenumil 1954.a. märkis N.S.Hruštšov: "Koos kolhoositalurahvaga võtsid meie töölisklass ja insener-tehniline intelligents pleenumi poolt seatud ülesanded vastu kui oma südameasja. Põllumajandusele kultuurilise ja materiaalse abi osutamise kõrval saatsid tööstusettevõtted kü-

lasse tuhandeid oma paremaid inimesi. Võitluses põllumajanduse uue tõusu eest tugevneb veelgi töölisklassi liit talurahvaga."

Kolhooside riikliku juhtimise vajalikkus tuleneb ka sellest, et kolhoosid moodustavad sotsialistliku majandussüsteemi ühe haru, moodustavad vaid majanduse vormi. Kõik sõltub aga sellest, milline sisu valatakse sellesse vormi, kes juhib kolhoose. Nii nagu sotsialistlik majandussüsteem üldse on mõeldamatu ilma plaanipärase juhtimiseta, nii on mõeldamatu ka kolhoosliku tootmise kui sotsialistliku majandussüsteemi ühe haru organiseerimine ilma plaanipärase riikliku juhtimiseta. Juba Lenin oma kooperatsiooniplaanis näitas, et kooperatsioonil sotsialismi tingimustes on printsipiaalselt teistsugune tähendus kui eratootmise tingimustes. Põllumajandusliku tootmise kooperatiivne vorm allutab ta riiklikule juhtimisele rohkem kui ükski teine vorm.

Kui üksiktalupoegliku tootmise juures üksiktalupoeg ise vastutas oma majandi seisundi eest ja oli huvitatud tema saatusest ning kommunistlik partei võis piirduda vaid üksikute vahelesegamistega, siis kolhoosliku tootmise juures vastutavad partei ja valitsus täielikult kolhooside seisukorra eest ja peavad seepärast võtma enda kätte ka kolhooside juhtimise.

Erilise tähtsuse omandab kolhooside riiklik juhtimine kommunistlikku ühiskonda ülemineku perioodil. Ja seda järgmistel põhjustel. Seni arendas meie riik igakülgselt rasketööstust ja peatähelepanu oli suunatud sellele. Nüüdsest peale võime aga rohkem tähelepanu pöörata põllumajanduse igakülgsele arendamisele. Nende ülesannete täitmine, mille asetab põllumajanduse ette partei Keskkomitee oma pleenumite otsustes, on mõeldav vaid igakülgse riikliku juhtimise korral. Pleenumite otsustes märgitakse otseselt, et mitmekülgsete, tehnikaga varustatud suurmajandite arendamine on mõeldav vaid igakülgse riikliku juhtimise korral. Tehnika ja teaduste saavutuste rakendamine põllumajanduses nõuab samuti keskset juhtimist. "Juhtida põllumajandust, see tähendab kõigepealt uurida, üldistada ja levitada eesrindlik-

ke kogemusi, teaduse saavutusi," märkis N.S.Hruštšov 1953. a. septembripleenumil.

Kolhooside juhtimine toimub mitte ainult õigustloova tegevuse, vaid sotsialistliku riigi kõikide funktsioonide kaudu, millest erilise tähtsusega on majandav-organisatoorne ja sotsiaal-kultuuriline funktsioon.

Peale eelmainitud vormide teostab riik kolhooside juhtimist ka oma organite kaudu spetsiaalsete normatiivsete aktide andmise teel, mida tulebki mõista kolhooside riikliku juhtimisena õiguslikes vormides.

Kuivõrd aga kolhoosid pole riiklikeks ettevõtteks ega allu riigivõimu organitele, niivõrd ei saa riik neid juhtida samade õiguslike vormide ja meetoditega, millega ta juhib oma asutusi ja ettevõtteid.

Kolhooside riiklikuks juhtimiseks on püstitatud spetsiaalsed nõuded - põhiprintsiibid. Samuti toimub see teistsuguste õiguslike vormide ja meetoditega.

Tuleb märkida, et kolhooside riikliku juhtimise printsiipide all mõistame neid tegevuse põhimõtteid, mida silmas pidades teostab riik kolhooside juhtimist. Riikliku juhtimise õiguslike meetodite all mõistame erilist tegevuslaadi, erilist tegevusviisi või tervet süsteemi ühesuguseid juhtimisakte. Kolhooside riikliku juhtimise õiguslike vormide all mõistame aga konkreetseid õigusakte, mille kaudu partei ja valitsus viivad ellu oma poliitikat põllumajanduse edaspidisel arendamisel.

Kolhooside riikliku juhtimise printsiipidest tuleb märkida järgmisi:

1) kolhoosnikute kasvatamise ja partei poliitika õigsuses veenmise printsiip,

2) isiklike ja ühiskondlike huvide õige kooskõlastamise printsiip,

3) riikliku juhtimise kolhoosidemokraatiaga kooskõlastamise printsiip.

Erilist tähelepanu kolhooside riiklikule juhtimisele pühendasid partei Keskkomitee 1953.a. septembripleenum ja 1954.a. veebruari-märtsipleenum. Septembripleenum märkis,et põllumajandusliku tootmise mahajäämuse üheks põhjuseks on

kolhooside ebarahuldav juhtimine, kahjulike kantseleilis-bürokraatlike juhtimismeetodite kasutamine, riikliku juhtimise eraldumine praktikast. Lisaks eelnimetatud kolmele riikliku juhtimise põhiprintsiibile püstitas septembripleenum kaks järgmist põhilist nõuet:

1) kolhooside riikliku juhtimise konkreetsus, diferentseeritus, kvalifitseeritavus ja süstemaatilisus,

2) juhtiva kaadri ja spetsialistide riiklikust seisukohast õige kasutamine.

Pleenum näitas, et meie kolhoosid ei vaja sõnu, ilukõnesid, juhtimist "üldse", vaid konkreetset ja asjalikku suunamist, praktilist abi. Kolhooside riiklik juhtimine saab aga olla praktiline ja tõeliselt kolhoose abistav vaid siis kui ta seisab kolhoosliku tootmise otsustavatele aladele lähedal. Riiklik juhtimine ei tohi seisneda selles, et kolhooside esimehi kutsutakse rajoonikeskusse aru andma, vaid selles, et juhtijad ise peavad viibima kolhoosis, tutvuma põhjalikult kolhooside tegevusega, avastama seal esinevad vead ja puudused ning aitama neid kõrvaldada.

Nagu märgitud, seisis teine tähtis septembripleenumi poolt kolhooside juhtimisele esitatud nõue spetsialistide ja juhtivate töötajate, meie põllumajandusliku kaadri kullafondi riiklikust seisukohast õiges kasutamises.

Põllumajanduse spetsialistid peavad töötama mitte rajoonikeskustes ja ministeeriumide kantseleides, vaid kolhoosides ja RTJ-ides ning tegelema oma peamise ülesandega: põllumajanduslike kultuuride viljakuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmisega.

Et kolhooside riiklikku juhtimist parandada, muuta see konkreetsemaks ja asjalikumaks, lähendada seda tootmisele, selleks andis partei KK 1953.a. septembripleenum juhendid põllumajanduse parteilise ja riikliku juhtimise aparaadi ümberkujundamiseks.

Reorganiseeriti põllumajandusministeerium ja tema kohalike organite süsteem. Põllumajandusministeeriumis koondati terve rida osakondi, vähendati administratiivaparaati ja kõik vabanenud spetsialistid suunati tööle vahetult kolhoosidesse.

Põllumajandusministeeriumi kohalikud organid rajooni täitevkomiteede juures - põllumajandusosakonnad - likvideeriti ja nende ülesanded pandi enamikus vahetult MTJ-idele, osalt ka rajooni täitevkomiteede teistele osakondadele. Põllumajandusosakondade rohkearvulised spetsialistid - agronoomid, zootehnikud, loomaarstid, revident-raamatupidajad - suunati tööle kolhoosidesse ja MTJ-idesse. Loomaarsti või zootehnikut vajab mitte rajooni põllumajandusosakond, vaid kolhoos. Järelikult peab seal olema ka ta töökoht.

Põllumajandusosakondade likvideerimise tulemusena suunati vahetult kolhoosidesse tööle 120 tuhat agronoomi ja zootehnikut.

1955.a. jaanuaris toimunud NLKP KK pleenumil vastuvõetud otsuses "Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest" märgitakse, et 1953.a. jooksul parandati otsustavalt kolhooside riiklikku juhtimist, see lähendati põllumajanduslikule tootmisele. Keskkomitee pleenum märkis aga samuti, et kolhooside riiklik juhtimine pole veel vajalikul tasemel, pole vaba tõsistest vigadest. Veel esineb partei- ja nõukogude organites konkreetse juhtimise asemel deklareerimist ja üldsõnalisust. Loomakasvatuse arendamist juhivad NSVL Põllumajanduse Ministeerium ja Sovhooside Ministeerium pinnapealselt, asjatundmatult, šabloonselt, arvestamata kohalikke tingimusi ja iseärasusi. Pleenum märkis, et sellistele nähtustele tuleb teha otsustavalt lõpp.

Kuivõrd pikaldaselt toimub siiski põllumajandust juhtivate organite töö ümberkorraldamine, näitab asjaolu, et iga Keskkomitee pleenum on olnud sunnitud selle küsimuse juurde tagasi pöörduma. 1958.a. juunipleenumil märkis N.S.Hruštšov, et mõned meie põllumajanduse juhtivad töötajad sõidavad kolhoosidesse ikka veel turistidena, andmete kogujatena. Nad pole muutunud põllumajandusliku tootmise organisaatoriteks. Põllumajanduse spetsialistide ülesandeks ei tohi olla andmete kogumine, vaid tootmise tõeline organiseerimine. Põllumajandusorganite täielikuks vabastamiseks igasuguste andmete kogumisest ja aruandlusest tsentraliseeriti NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 20.juunist 1958.a. (ENSV Ministrite Nõukogu määrus 9.juulist 1958.a.)[1] kogu kolhoo-

1. Vt. Eesti NSV Teataja, 1958, 9, 148.

side, sovhooside, RTJ-ide ja MTJ-ide statistiline aruandlus Statistika Keskvalitsuse rajooniinspektuuridesse.

1958.a. juunipleenumil käsitleti ka teadusliku uurimise asutuste osa teaduse saavutuste juurutamisel põllumajandusse. Märgiti, et uurimisasutused peavad olema teaduse uusimate saavutuste praktikasse juurutamise eest võitlejateks. Ei tohi lubada, et teadlased uuriksid probleeme vaid enda huvides. Teadlaste töösaavutusi tuleb hakata hindama nende praktikasse juurutamise ja selle tulemusel saavutatud efekti alusel.

Pleenumil märgiti samuti, et tuleks arutada rajooni juhtivate töötajate ja teadlaste töötasu sõltuvusse viimist vastava rajooni põllumajanduse tulemustest.

Riik kasutab kolhooside juhtimiseks kolme meetodit:

1. rekomandeerimis- ehk soovitusmeetod,
2. otsese reguleerimise meetod,
3. kolhooside otsuste sanktsioneerimise meetod.

Esimese meetodi olemus seisneb selles, et riik jätab ühe või teise küsimuse kolhoosi juhtivate organite otsustada ja juhib vaid tähelepanu sellisele lahendusele, mis paremini kooskõlastab ühiskondlikud ja isiklikud huvid viimaste allutamisega esimestele. Soovitusmeetodit kasutab riik tavaliselt sellistes küsimustes, mille lõplik otsustamine kuulub kolhoosi enda kompetentsi, ja tavaliselt mitmesuguste kolhoosisiseste küsimuste reguleerimisel. Suurel hulgal soovitavaid norme sisaldab näiteks 6. märtsi 1956.a. määrus ja ka rida varasemaid määrusi.

Otsese reguleerimise meetod seisneb selles, et riigiorgan annab ühe või teise otsuse tegemisel sellele otsusele kohustusliku jõu ja nõuab, et kolhoosi juhtivad organid arvestaksid kolhoosi majandusliku tegevuse juhtimisel seda otsust. Otsese reguleerimise meetodit kasutavad riigiorganid tavaliselt siis, kui nõutakse artelli tüüppõhikirja rikkumiste likvideerimist või selle kõrvalekaldumatut täitmist, aga samuti ka kolhoosi riiklike kohustuste määramisel.

Peale eelmainitud kahe meetodi kasutab riik kolhooside tegevuse juhtimiseks veel nn. sanktsioneerivat meetodit. Eriti suure tähtsuse on viimane omandanud seoses 6. märtsi

1956.a. määrusega. Kuigi nimetatud määrus annab paljude küsimuste lahendamise õiguse kolhoosidele, ei tähenda see veel nende kontrollimatust. Määrus rõhutab otseselt, et kolhoosidele suurema iseseisvuse andmine tähendab kohalike organite juhtiva osa tõstmist veelgi. Sotsialistliku seaduslikkuse ja kolhooside huvide kaitseks on kehtestatud kord, et osa kolhooside üldkoosolekute otsuseid jõustub pärast sanktsioneerimist rajooni täitevkomitees. Rajooni täitevkomitee on kohustatud seejuures kontrollima vastuvõetud otsuste seaduslikkust ja otstarbekohasust. Selles avaldubki täitevkomiteede juhtiv tegevus.

Sanktsioneerimismeetodit võidakse rakendada kolmel kujul: kolhoosi üldkoosoleku otsuste kinnitamise, registreerimise või läbivaatamise teel.

Kolhooside riikliku juhtimise õiguslike vormide all tuleb seega mõista konkreetseid õigusakte, mille kaudu suunatakse kolhooside tegevust. Siia kuuluvad kõik õigusaktid alates seadustest ja lõpetades täitevkomitee otsustega.

Peale õiguslike vormide kasutab riik kolhooside tegevuse juhtimiseks veel mitmesuguseid organisatsioonilise tegevuse võtteid. Need on vajalikud peamiselt õigusaktides ettenähtud abinõude elluviimiseks ja selle kontrollimiseks. Siia kuuluvad näiteks täitevkomitee spetsialistide töö kolhoosides, kolhooside finantsmajanduse kontrollimine täitevkomitee instruktor-raamatupidajate poolt, kolhoosi esimehe aruande ärakuulamine täitevkomitee istungil jne.

Kolhooside riiklik juhtimise sisu seisneb kolhooside tootmistegevuse põhilises suunamises. Seejuures lahendavad kõrgemalseisvad organid just peamise tähtsusega küsimusi, mis on olulised kõikide kolhooside seisukohalt.

Kohalike organite juhtiv tegevus seisneb ennekõike partei ja valitsuse otsuste elluviimises. Selleks kasutatakse nii õigusliku juhtimise vorme kui ka organisatsioonilise tegevuse võtteid. Viimaste osatähtsus on eriti tõusnud. NLKP Keskkomitee oma otsustes on korduvalt hukka mõistnud sellise juhtimise, mis toimub paberlikult, otsuste ja korralduste andmise vormis. Partei nõuab kohalikelt organitelt otsest, operatiivset juhtimist, praktilist abi.

Õiguslikust seisukohast lähtudes tähendab kolhooside riiklik juhtimine teiselt poolt ka sotsialistliku seaduslikkuse printsiibi ranget järgimist. See tähendab põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja põhiprintsiipide ja konkreetsete põhikirja iga sätte kõrvalekaldumatu täitmise nõudmist. Kõik juhtivad organid peavad kõigepealt abistama iga kolhoosi järjekindlalt täita põllumajandusliku artelli põhikirja nõudeid ja kogu rangusega kõrvaldama igasugused põhikirja rikkumised.

§ 2. Kolhoose juhtivad organid ja nende funktsioonid.

See asjaolu, et kolhooside riiklikul juhtimisel arvestatakse kolhooside kui kooperatiivsete ettevõtete erisusi, tingib peale üldiste juhtimisorganite veel spetsiaalsete, ainult kolhoose juhtivate organite olemasolu. Selle alusel võime kolhooside riikliku juhtimise organid jagada kahte gruppi:

1. Üldorganid, kelle kompetentsi peale teiste majandusharude kuulub ka kolhooside riiklik juhtimine. Need on näiteks ministrite nõukogud, kohalikud nõukogud ja nende täitevkomiteed.

2. Spetsiaalsed organid, kes tegelevad peamiselt ainult kolhooside juhtimisega. Niisuguste organite hulka kuulub näit. põllumajanduse ministeerium kõikide oma alamalseisvate organitega. Põllumajanduse ministeeriumile kuulub peamiselt kolhooside juhtimine ja ainult mõningad funktsioonid ka sovhoosides, näit. veterinaarkontroll ja veemajanduse juhtimine. Spetsiaalseks organiks on ka täitevkomitee põllumajanduse inspektuur ja kolhooside ehitusosakond.

Peale selle võib kolhooside riiklikku juhtimist teostavad organid jagada kesksteks ja kohalikeks organiteks. Kesksete hulka kuuluvad näiteks NSVL ja vabariikide põllumajanduse ministeeriumid, kohalike hulka aga oblasti (krai) täitevkomiteede põllumajanduse valitsused, kohalikud nõukogud ja nende täitevkomiteed.

Millised on nende juhtimisorganite funktsioonid, s.t. millega need organid on kohustatud tegelema? Rääkides üld- ja eriorganitest, tuleb märkida, et nende tegevus on tihe-

dalt seotud ja koordineeritud. Kuid siiski ei tohi üks organ dubleerida teist. Üld- ja eriorganite kompetents kolhooside juhtimisel peab olema piiritletud, et mitu organit samaaegselt ei tegeleks ühe ja sama küsimusega ega annaks samaaegselt ühes ja samas küsimuses välja erisisulisi juhendeid. Samuti peab olema piiritletud kõrgemate ja madalamate organite kompetents, et iga organ teaks, mida ta võib ja peab tegema. Kolhooside riikliku juhtimise kõrgemalseisvate ja madalamalseisvate organite kompetentsi piiritlusel peatus 1953.a. toimunud KK septembripleenum. Pleenum märkis, et siin oli riiklikus juhtimises kujunenud ebaõige praktika, mis seisnes selles, et kesksed juhtimisorganid tegelesid mitte põhiliste küsimustega, millega nad oleksid pidanud tegelema, vaid võtsid endale madalamalseisvate organite funktsioonid. Näit. kolhoosliku tootmise planeerimisel määras põllumajanduse ministeerium igas kolhoosis plaanilised näitajad kuni peensusteni. N.S.Hruštšov tõi pleenumil näite, et põllumajanduse ministeerium planeeris kolhoosidele ette isegi sigade nuuma lõpetamise. Ainuüksi põllunduses ja loomakasvatuses andis ministeerium kolhoosidele 200-250 näitajat. Sellele lisandus tohutu aruandlus. Iga kolhoos pidi aastas esitama rajooni põllumajandusorganitele mitmesugused aruanded enam kui 10 tuhande näitaja kohta.

Küsitakse, milleks selline tsentraliseerimine keskusest ja milleks selline aruandlus? Iga kolhoos, iga rajoon teab ise kõige paremini, kui palju sigu määrata nuumale, millist kultuuri ja kus kasvatada. Meie põllumajanduse keskse juhtimise organid peavad tegelema ainult põllumajanduse arendamise põhiküsimustega ja jätma kogu konkreetse juhtimise kohalikele organitele.

NSVL Ministrite Nõukogu kui kõrgeim haldusorgan juhib kõiki rahvamajandusharusid, sealhulgas ka kolhoose. Kolhoose juhtivad ministrite nõukogud järgmistes põhiliinides:

1) kinnitavad põllumajanduse arendamise riiklikud plaanid nii kogu Liidu kui ka vabariikide ulatuses;

2) annavad välja määrusi kolhooside organisatsioonilisteks ja majanduslikuks tugevdamiseks, põllumajandusliku

artelli põhikirja, kolhoosisisese halduse, töötasustamise jt. küsimustes. Määrused käsitlevad vaid printsipiaalse tähtsusega küsimusi;

3) suunavad kolhooslikku maakasutust. Neis küsimustes annab ministrite nõukogu juba kohustusliku iseloomuga norme, sest maa on riiklik omand.

4) juhivad põllumajanduse ministeeriumide tööd.

Milliste küsimustega peab tegelema põllumajandusministeerium, sellele annab täpse vastu NLKP KK septembripleenum 1953.a.

1) Põllumajanduse ministeeriumi kompetentsi peab kuuluma kogu põllumajanduse planeerimine. Nagu märgitud, ei tohi see tungida pisiasjadesse, vaid peab näitama rajoonidele ja kolhoosidele tõeliselt plaanipärase suuna.

2) Põllumajandusministeerium peab kontrollima riiklike plaanide täitmist põllumajanduses üldse, sealhulgas ka kolhoosides.

3. Põllumajanduse ministeerium peab juhtima ja suunama mitmesuguste põllumajanduslike küsimuste teadusliku uurimisega tegelevate asutuste tööd. Ta peab hoolitsema selle eest, et uurimisasutused paikneksid seal, kus nende töö on kõige viljakam. 1954.a.veebruari-märtsipleenumil tõi N. S. Hruštšov järgmise näite. Kuigi suhkrupeeti kasvatatakse põhiliselt Ukrainas, asub peedikasvatuse teadusliku uurimise instituut mitte Ukrainas, vaid Moskvas Lenini rajoonis.Moskva lähenduses paikneb ka mesinduse instituut. Mesilasi ümbritseb siin iga päev keemiatehaste suits, mida mesilased kõige rohkem kardavad. Kuigi selle instituudi mesilased annavad vähe saaki, ei huvita see eriliselt instituudi töötajaid. Nad on täiesti rahul Moskva linna geograafilise lähedusega, kus nad võivad kauplustest osta sissetoodud mett. Selliste väärnähtuste likvideerimisega peab põllumajanduse ministeerium tegelema kõigepealt, aga mitte määrama, mitu mesilasperet peab olema instituudil.

4. Põllumajanduse ministeeriumi tähtsamaks ülesandeks on teaduse saavutuste ja eesrindlaste kogemuste rakendamine ja levitamine. "Juhtida põllumajandust - see tähendab kõigepealt uurida, üldistada ja levitada eesrindlaste kogemusi,

teaduse saavutusi," märkis N.S.Hruštšov 1953.a. septembripleenumil. Agrotehniline propaganda peab muutuma põllumajanduse ministeeriumi töö tähtsaimaks osaks.

5. Tähtsa koha põllumajanduse juhtimises peab moodustama põllumajandusliku tootmise mehhaniseerimine. Kohalikeks mehhaniseerimist juhtivateks organiteks on RTJ-id, kellede tööd peab aga abistama ja suunama põllumajanduse ministeerium.

6. Põllumajanduse ministeeriumi kompetentsi kuulub põllumajanduse varustamine tehnikaga, põllumajanduslike asutuste finantseerimine, põllumajandusalase kaadri ettevalmistamine ja õige jaotamine.

7. Tähtsaks ülesandeks põllumajanduse ministeeriumi töös (juristide seisukohalt kõige tähtsama) on kontroll põllumajanduslike artelli põhikirja täitmise üle kolhoosides. Varem, kuni septembripleenumi otsusteni lasus see ülesanne veel iseseisval organil, nn. Kolhooside Nõukogul MN juures. Seoses ümberkorraldustega likvideeriti Kolhooside Nõukogu ja tema ülesanded läksid üle põllumajanduse ministeeriumile.

8. Põllumajanduse ministeerium peab juhtima põllumajanduse kaadri ettevalmistamise küsimusi.

9. Ministeerium suunab ja juhib kolhooslikku maakasutust, peab maade arvestust.

10. Ka veterinaarjärelevalve organiseerimine ja juhtimine on põllumajanduse ministeeriumi ülesanne.

Nagu nähtub toodud loetelust, on põllumajanduse ministeeriumi kompetentsi kuuluvad küsimused põllumajanduses printsipiaalse tähtsusega.

Põllumajanduse ministeerium teostab kolhooside riiklikku juhtimist oma kohalike organite - oblasti (krai) põllumajandusvalitsuste kaudu ning rajooni täitevkomiteede põllumajanduse spetsialistide grupi kaudu.

Põllumajanduse ministeeriumile kolhoosid otseselt ei allu ja seepärast suunabki ta kolhooside tööd peamiselt oma kohalike organite kaudu. Otseselt pöördub ta kolhooside poole vaid siis, kui ministrite nõukogu teda selleks volitab. Kolhoosidele on otseselt kohustuslikud ka põllumajanduse mi-

nisteeriumi instruktsioonid ja ministri käskkirjad loomade nakkushaiguste vastu võitlemise küsimustes.

Ministeeriumi poolt väljaantavad instruktsioonid lahendavad tavaliselt kas tootmistehnilise või organisatsioonilise iseloomuga küsimusi.

Tähtsamateks kolhooside riiklikku juhtimist teostavateks kohalikeks organiteks on rajooni nõukogud ja nende täitevkomiteed, mis juhivad kolhoose kas otseselt või kasutavad selleks oma spetsialistide abi. Ka täitevkomiteed peavad kolhooside riiklikul juhtimisel silmas pidama, et nad ei rikuks kolhoosidemokraatia printsiipi, ei segaks vahele kolhoosi siseasjadesse, vaid ainult abistaksid kolhoosisiseseid haldusorganeid.

1. Kolhoosisiseste haldusorganite otsuste läbivaatamine. Läbivaatamisele kuuluvad:

a) kolhoosi tootmis- ja finantsplaan,
b) kolhoosi aastaaruanne,
c) töönormid ja -hinded,
d) kolhoosnikute kaebused kolhoosist väljaheitmise ja õue-aiamaa vähendamise küsimustes.

Läbivaatamisele peaksid kuuluma ka sisekorra-eeskirjad.

2. Kolhoosisiseste haldusorganite otsuste kinnitamine. Kinnitamisele kuuluvad:

a) kolhoosi revisjonikomisjoni koosseis,
b) kolhoosliku maakasutuse välispiirid,
c) külvikordade projekt,
d) kolhoosiasulate plaan,
e) maaparandustööde projekt ja eelarve,
f) kolhoosimaade ajutiseks kasutamiseks andmine,
g) kolhoosimetsade majandamise plaan,
h) kolhoosidevaheliste ehitusorganisatsioonide ja turbatootmise nõukogude asutamise lepingud,
i) kolhoosidele eraldatava krediidi suurus.

3. Kolhoosisiseste haldusorganite otsuste registreerimine. Registreerimisele kuuluvad:

a) kolhoosi põhikiri tema vastuvõtmisel,
b) põhikirjas hiljem tehtud muudatused,
c) kolhoosi ja maaparandusjaama vaheline leping.

4. Muude küsimuste lahendamine, nagu
a) rajooni maafondi riiklik arvestus,
b) maakasutajate-vaheliste vaidluste lahendamine,
c) kolhoosidele maade põhise kasutamise aktide kätteandmine,
d) varade peremehetuks tunnistamine.

5. Mitmesuguste organisatsiooniliste töövõtetega rajooni täitevkomitee
a) kontrollib nii kõrgemal seisvate organite kui ka täitevkomitee enda otsuste täitmist,
b) abistab kolhoose nende otsuste täitmisel,
c) abistab kolhoose mitmesuguste majandisiseste küsimuste lahendamisel (planeerimine, töö normeerimine ja arvestus jne.),
d) abistab kolhoose kaadri valikul ja kasvatamisel ning erialase kvalifikatsiooni tõstmisel,
e) organiseerib sotsialistlikku võistlust,
f) juhib põllumajandusinspektuuride ja külanõukogude tööd.

Kolhoosidele kõige lähemal seisvad organid - külanõukogud - teevad samuti kolhooside juhtimisel ulatuslikku organiseerimistööd. Erinevalt täitevkomiteedest on nende kompetents piiratum ja külanõukogud peavad olema täitevkomitee poolt antud põhisuundade vahetuteks elluviijateks.

Peale organiseerimistöö on külanõukogudele vahetult pandud: 1) NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 11.jaanuari 1955.a. seadlusega "Vastutusest kultuuride kahjustamise eest kolhoosides ja sovhoosides" trahvide määramine ja kahjude sissenõudmine; 2) loomade hukkumise korral kolhoosides vastavate aktide koostamine; 3) kolhoosiperede registreerimine.

Selleks,et parandada täitevkomiteede tööd, on tõsist tähelepanu pööratud täitevkomiteede struktuurile, sest täitevkomiteede otstarbekohane struktuur on töö operatiivsuse ja edukuse oluliseks tagatiseks.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 18. aprilli 1958.a. määrusega "Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest" loodi rajoo-

ni täitevkomiteede koosseisu kuuluvad põllumajanduse inspektsioonid. Need ei kattu endiste põllumajandusosakondadega ei oma koosseisude ega ka ülesannete poolest. Rajooni põllumajanduse inspektsioonidele on Eesti NSV Ministrite Nõukogu 2.sept.1958.a. määrusega kinnitatud "Eesti NSV rajoonide põllumajanduse inspektsioonide põhimääruse" alusel pandud järgmised funktsioonid: eesrindlike kogemuste ja teaduse saavutuste propageerimine ning juurutamine põllumajanduslikus tootmises, seemnekasvatus ja tõuaretus, maakorralduse ja maade riikliku arvestuse organiseerimine, veterinaarteenistuse organiseerimine, järelevalve põllumajanduslike taimede haiguste ja kahjurite tõrje üle, kolhooside abistamine raamatupidamise korraldamisel ning kolhooside aasta- ja kvartaliaruannete koostamisel.[1]

Kõikide eespool mainitud funktsioonide teostamiseks on inspektsioonidel vabariigi ministrite nõukogu poolt kinnitatud koosseisud. Põllumajanduse inspektsiooni juhatajaks on rajooni täitevkomitee aseesimees. Sellega on inspektsioon tihedalt seotud rajooni täitevkomiteega ja on viimasele allutatud. Täitevkomitee juhtivate töötajate vahel on omakorda ülesanded jaotatud.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega 26.maist 1958.a on meie vabariigis põllumajanduse inspektsioonides nähtud ette järgmised kohad: inspektsiooni juhataja - täitevkomitee aseesimees, peaagronoom, peazootehnik, agronoom seemnekasvatuse alal, zootehnik tõuaretuse alal, pea-veterinaararst, kes on ühtlasi rajooni veterinaarravila juhataja, maakorralduse vaneminsener, vanem-maakorraldaja, vanemökonomist varumise alal, vanemraamatupidaja-ökonomist kolhooside raamatupidamise ja finantsmajanduse alal, instruktor-raamatupidaja kolhooside finantsmajanduse alal, sekretärmasinakirjutaja ja autojuht.[2]

Peale kaadri on inspektsioonil ka vajalik majanduslik baas. Kolhooside veterinaarseks teenindamiseks on rajoonil olemas oma veterinaarravila, mida juhib inspektsiooni pea-

---

1. Vt. "Eesti NSV Teataja", 1958, 12, 186.
2. Vt. "Eesti NSV Teataja", 1958, 7, 107.

veterinaararst. Veterinaarravilale alluvad veterinaarjaoskonnad ja -punktid veterinaararstide ja -velskrite koosseisudega. Veterinaarravila peab teenindama ka sovhoose.kodanikke ja organisatsioone, kellel oma veterinaarteenistus puudub. (Üldreeglina on igal sovhoosil oma veterinaararst ja -velsker).

Seemnekasvatuse ja tõuaretustöö läbiviimiseks on põllumajanduse inspektsioonile allutatud seemnekontrolli- ja agrokeemia-laboratooriumid, põllumajanduslike loomade kunstliku seemendamise jaamad ja haude-linnukasvatusjaamad. Eespool mainitud asutuste finantseerimine toimub kohalikust eelarvest.

Kõikide ülalpool nimetatud põllumajanduse spetsialistide vahetuks töökohaks on muidugi kolhoosid. Kuid arvestades vajadust üldistada ja levitada kõike rajooni piires kasutust leidnud eesrindlikku, otsustati eespool nimetatud määrusega rajooni täitevkomiteede juurde luua veel nn. tootmistehnilised nõukogud. Nende peamisteks ülesanneteks on ettepanekute tegemine rajooni perspektiivseks arendamiseks ja nende ettepanekute läbivaatamine, teaduse saavutuste juurutamine, kogemuste üldistamine ja vahetamine.

Tootmistehnilise nõukogu koosseisu kuuluvad rajooni põllumajanduse inspektsiooni juhataja, kolhooside esimehed ja spetsialistid, sovhooside, remondi- ja tehnikajaamade ning rajooni teiste põllumajanduslike ettevõtete direktorid ja spetsialistid, rajooni põllumajanduse inspektsiooni peaspetsialistid, rajooni plaanikomisjoni ja riigipanga esindajad, teadusliku uurimise asutuste ning õppeasutuste teaduslikud töötajad ja spetsialistid, põllumajanduse eesrindlased ja teised töötajad.

Tootmistehnilise nõukogu esimehe ja liikmed kinnitab rajooni täitevkomitee.

Nagu nähtub tootmistehnilise nõukogu koosseisust, pole ta täitevkomitee organiks, vaid ainult nõuandvaks organiks nii täitevkomiteele kui ka põllumajanduslikule inspektsioonile. Tema koosseis võimaldab saada ülevaatet arutatava küsimuse olukorrast kogu rajooni ulatuses, võimaldab ühtlasi teada saada rajooni tootmisüksuste juhtivate töötajate ar-

vamust küsimuste otsustamisel.

V t e e m a .
PÕLLUMAJANDUSE VARUSTAMINE TEHNIKAGA.

§ 1. Masina-traktorijaamade osatähtsus kolhooslikus tootmises.

1929.aastast kuni 1958.aastani toimus kolhoosliku tootmise varustamine tehnikaga riigi poolt tema ettevõtete - masina-traktorijaamade kaudu. Sellise vormi kohaselt kuulus kogu tehnika riigile ning MTJ-id kui spetsiaalsed ettevõtted teenindasid kolhoose lepinguliste suhete alusel.

Masina-traktorijaamad etendasid algul kollektiviseerimise läbiviimisel ja hiljem kolhooside organisatsioonilis-majanduslikul tugevdamisel väga suurt ja olulist osa.Kolhoosikorra algpäevadel polnud meie suurtööstus veel suuteline varustama põllumajandust nõutaval määral tehnikaga ning seetõttu tuli kasutada seda ökonoomselt ja otstarbekohaselt. Selleks loodigi riiklikud ettevõtted - masina-traktorijaamad, mis kasutasid maksimaalselt olemasolevat tehnikat kolhoosides teenindamisel. Kuid sellelaadiliseks tehnika kasutamiseks oli teisigi ja veelgi olulisemaid põhjusi. Sotsialistlik riik seadis oma peamiseks eesmärgiks kolhoosikorra tugevdamise külas ja osutas talupoegkonnale kõigekülgset abi.Meie kolhoosid polnud oma loomise perioodil ja ka hiljem majanduslikult nii jõukad, et omandada ise tehnikat. Esmaseks eesmärgiks oli kolhooside majanduslik kindlustamine ja kõikide muude kolhoosisiseste küsimuste lahendamine. Et kolhoosid saaksid seda teha, selleks võttiski riik kolhooside tehnikaga varustamise oma õlgadele.

Kolhoosidel polnud ka vastavat kaadrit, kes oleks olnu suuteline kasutama ajakohast tehnikat. Ka niisuguse kaadri ettevalmistamise võttis Nõukogude riik enda kanda.

Peale tootmis-majanduslike põhjuste tuleb MTJ-ide loomise ühe põhjusena nimetada ka veel poliitilist külge. Nii kolhooside loomise kui ka nende majandusliku kindlustamise perioodil oli erakordselt suure tähtsusega sotsialistliku riigi juhtiv osa kolhooslikus tootmises. Sellisteks riiklikuks juhtimise tugipunktideks külas olidki masina-traktori-

jaamad. Viimaste juures loodi 1933.a. isegi spetsiaalsed poliitosakonnad. Masina-traktorijaamade spetsialistide kaader õpetas meie talupoegkonnale ühiskondlikku suurmajapidamist, industriaalse tehnika kasutamist.

Masina-traktorijaamade kindlustamisele , nende osatähtsuse tõstmisele põllumajanduses pöörasid partei ja valitsus pidevalt erilist tähelepanu. 1953.a. toimunud partei Keskkomitee septembripleenumi otsuse alusel reorganiseeriti põhjalikult MTJ-ide töö. Nad varustati täielikult omaenda traktoristide kaadriga (varem varustas MTJ-e traktoristidega iga kolhoos ise; MTJ-idele pandi hulgaliselt riikliku juhtimise funktsioone, nagu kolhooside veterinaarne, agronoomiline ja zootehniline teenindamine, MTJ-ide koosseisu viidi üle kõik põllumajanduse spetsialistid,suurendati ja mitmekesistati nende tehnikaparki jne.

Kui 1932.a. oli Nõukogude Liidu MTJ_ides 75 tuhat traktorit, siis 1958.a. ulatus nende arv 1 miljoni 700 tuhandeni. (Kodanlikus Eestis oli 1940.a. 1,4 tuhat traktorit, 1955.a. 1.juuliks aga 8,8 tuhat). MTJ-id tegid mehaniseeritult enamiku kolhooside olulisematest ja raskematest töödest (98% kesakünnist, 99% sügiskünnist, 98% külvitöödest, 49% heinakoristustöödest jne.).

Põllumajanduse täielik mehhaniseerimine oli tööviljakuse tõusu ja põllumajandussaaduste tootmise suurendamise peamiseks tingimuseks meie kolhoosides. Kui 1950.a. teravilja kogutoodang võrdsustada 100%-ga siis 1955.a. moodustas see juba 129%.

Eesti NSV-s näiteks toodetakse praegu iga põllumajanduses töötava isiku kohta kaks korda rohkem põllumajandussaadusi kui kodanlikus Eestis.

Oma ettekandes NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul 27. märtsil 1958.a. märkis N.S.Hruštšov, et nõukogude rahvas tunnustab masina-traktorijaamade teeneid. MTJ-id etendasid tähtsat osa kolhoosikorra edasiarendamisel ja tugevdamisel, järsu tõusu saavutamisel meie sotsialistlikus põllumajanduses.

§ 2. MTJ-ide reorganiseerimine NSV Liidu Ülemnõukogu 31. märtsi 1958.a. seaduse alusel.

NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgu ettekandes märkis N.S.Hruštšov, et masina-traktorijaamu luues ei ole meie partei iialgi vandunud igavest truudust kolhooside tootmistehnilise teenindamise sellele vormile, ta ei ole iialgi pidanud masina-traktorijaamade rajamist omaette eesmärgiks.

Kolhoosliku tootmise edasine areng, edusammud tootmises, kolhooside majanduslik kindlustumine nõudsid uute vormide kasutuselevõtmist ka tootmise varustamisel tehnikaga. Millised siis olid need põhjused, mis tingisid ülemineku MTJ-ide vormilt teistsugustele põllumajanduse tehnikaga varustamise vormidele?

Esimesena tuleb märkida kolhooside endi majanduslikku kindlustumist. Kolhoosid on tänapäeval muutunud suurteks majanduslikult tugevateks majanditeks. Praktika näitab, et tänapäeva tootmise tingimustes ei õigusta end väikesed ja nõrgad kolhoosid. Seepärast toimus 1950.-1951.a. meie maal väikeste kolhooside ühendamine. Selle tulemusena vähenes kolhooside üldarv 250000-lt 78-le tuhandele. Praegu tuleb iga kolhoosi kohta keskmiselt 1954 ha põllumaad. On aga kolhoose, kus põllumaa suurus ulatub 5 tuhandest kuni 10 tuhande hektarini. On päris selge, et sellistes suurmajandites pole tootmise edukas organiseerimine enam mõeldav oma isikliku tehnikata.

Suurenenud on mitte ainult kolhooside maakõlvikud, vaid oluliselt on kasvanud ka nende sissetulekud. Kui 1952.a. ulatusid kolhooside rahalised sissetulekud jagamatutesse fondidesse kolhoosides tervikuna 7 miljoni 408 tuhande rublani, siis 1956.a. oli see summa juba 16 miljonit 728 tuhat rubla, s.o. kasvas rohkem kui kahekordseks. Kui mõned aastad tagasi räägiti miljonärkolhoosidest, s.o. kolhoosidest, kelle aastased sissetulekud moodustasid miljoni, siis praegu räägitakse kolhoosidest, kelle aastane sissetulek moodustab 10 miljonit rubla. On selge, et sellistes tingimustes on kolhoosid juba ise suutelised muretsema endale tehnikat ning ei vaja enam selle laenutamist riigilt.

MTJ-ide reorganiseerimise teise tingimusena tuleb mai-

nida asjaolu, et käesolevaks ajaks olid kolhoosid ise varustatud tehnikaga hulga paremini kui varem. Kasvas kolhooside autopark, kolhoosid hakkasid ise omandama traktoreid ja muid põllutöömasinaid, paljud kolhoosid rajasid oma elektrijaamad jne. Niisugustes tingimustes pole enam otstarbekohane, et osa kolhoosipõldudel töötavast tehnikast kuulub kolhoosidele endile, osa aga riigile, et nende remonti, varustamist kütte- ja määrdeainetega teostatakse eri liinides, ja mis kõige olulisem - juhitakse eri liinides nende kasutamist ühel ja samal kolhoosipõllul. Oli kõigiti otstarbekohane ühendada kolhoosipõllul töötav tehnika ühe peremehe kätesse, teda otseselt kasutava kolhoosi kätesse.

Kolmanda tingimusena tuleb märkida asjaolu, et kolhoosides oli selleks ajaks oma spetsialistide kaader, kes oli suuteline juhtima keeruka tehnika kasutamist ning seda ise vahetult kasutama. Kolhoosi esimeeste kaader kindlustus kvalifitseeritud spetsialistidega, kes võivad juhtida ka tänapäeva tehnikaga varustatud suurmajandeid. Partei Keskkomitee 1953.a. septembripleenumi otsuste täitmiseks siirdus kolhoosidesse tööle 100 tuhat agronoomi ja zootehnikut ning 23 tuhat inseneri ja tehnikut. Kui 1953.a. töötas kolhoosides vaid 18500 erihariduse spetsialisti, siis 1958. a. aga juba 150 tuhat kõrgema ja keskharidusega spetsialisti. (1954.a. töötas Eesti NSV kolhoosides 176 spetsialisti, 1.I 1958.a. aga 1596 spetsialisti.). Selline eriettevalmistusega spetsialistide kaader on suuteline juhtima ja vahetult kasutama igasugust põllumajanduslikku tehnikat. Et kolhoosid ise eraldasid endiste MTJ-ide käsutusse traktoristid, siis oli MTJ-ide abiga igas kolhoosis ette valmistatud ka oma traktoristide kaader.

Neljandaks tuleb märkida seda, et kõrvuti kolhooside üldiste sissetulekutega suurenesid tunduvalt ka kolhoosnikute sissetulekud normipäevade pealt. Eriti tunduv oli see tõus alates 1953.a., pärast partei ja valitsuse poolt tarvitusele võetud abinõusid põllumajandussaaduste varumis- ja kokkuostuhindade tõstmiseks, planeerimispraktika muutmiseks, kolhoosides õiguste suurendamiseks oma majandi juh-

timisel jne. Kolhoosnikute sissetulekud ühe isiku kohta suurenesid 1957.aastaks võrreldes 1953.aastaga 33% võrra. Kolhoosnikute ainelise heaolu tõusust kõneleb kasvõi fakt, et nelja viimase aasta jooksul suurenes maal kaubandust organiseerivate tarbijate kooperatsiooni kaubakäive 75% võrra. Kui Eesti NSV kolhoosides oli 1953.a. normipäeva keskmine rahaline väärtus 3 rubla 71 kopikat, siis 1957.a. oli see tõusnud 8 rubla 33 kopikani. Türi rajooni "Estonia" kolhoosis moodustas iga kolhoosniku keskmine aastasissetulek 9155 rubla. Suurenenud on töövõimeliste kolhoosnikute arv. 1954.a. astus Eesti NSV kolhoosidesse juurde 2400, 1956.a. 6600, 1957.a. aga juba 7700 uut liiget.

Reorganiseerimise viiendaks tingimuseks on organisatsioonilised põhjused. Kõikide nende tingimuste puhul, millest räägisime eespool, ei sobinud enam selline tehnika kasutamise vorm, nagu seda oli MTJ-ide poolt kolhooside tehnikaga varustamine, nende otsene teenindamine. Tehnika kasutamist kolhoosipõldudel juhtis MTJ, mitte aga kolhoos. Kuid kolhoos organiseerib tootmist ja vastutab tootmisprotsessi läbiviimise eest kogu ulatuses. Selle tulemusena kujunes olukord, et kolhoos kui peremees organiseeris küll kogu tootmisprotsessi, kuid ei saanud käsutada tehnikat - peamist põllutööde läbiviimise vahendit. See kõik tekitas ebakõla, mitmekordsete korralduste andmist, asjatuid ajakulusid, tühisõite jne. Ei kasutatud maksimaalselt ära kogu olemasoleva tehnika võimsust, sest MTJ tegi ainult töid, mis olid lepingus ette nähtud. Kolhoos aga ei saanud tehnikat suunata sinna, kus see momendil oli kõige vajalikum. Nii näit. seisid Tartu MTJ-i masinad 1955.a. 40% võimalikust tööajast mitmesugustel põhjustel.

Kahe peremehe olemasolu ühel ja samal põllul tingis ka tööde halva kvaliteedi. Traktoristidele maksti töötasu MTJ-i kaudu ja osaliselt riigi arvel. Nende töötasu ei olnud viidud sõltuvusse nende töö otsestest tulemustest kolhoosis. Seepärast polnud nad huvitatud töö kvaliteedist, vaid ainult tehtava töö mahust. Põllunduses pole aga saagikust määravaks teguriks hoopiski mitte tööde maht, vaid peamiselt just kvaliteet.

Et kolhoosid tasusid MTJ-ide poolt tehtud tööde eest naturaaltasu, siis mõnigi kord (eriti aga halvakvaliteedilise töö korral) läks see kolhoosidele küllaltki kalliks maksma.

Ka riiklikust seisukohast ei õigustanud end enam MTJ-ide kui spetsiaalselt kolhoose teenindavate ettevõtete olemasolu. Kõigepealt tähendas see kaht administratiivaparaati, MTJ-i ja kolhoosi oma. MTJ-ide administratiivaparaat oli aga küllalt suur ja seda peeti üleval riigi kulul.

Kõike neid asjaolusid arvestades võttiski NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärk 31.märtsil 1958.a. vastu seaduse "Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest".

Enne reorganiseerimise küsimuste juurde üleminekut tuleks peatuda kolhoosliku ja riikliku omandi vahekorral.

Endise korra kohaselt oli peamine põllumajanduslik tehnika riiklik omand. MTJ-ide reorganiseerimine tähendab aga tehnika müümist kolhoosidele, selle üleminekut kolhoosliku omandi objektide hulka. Sellega seoses kerkib küsimus, kas ei tähenda see samm riikliku omandi osatähtsuse vähendamist ja ei räägi seega vastu kolhoosliku omandi tõstmisele üldrahvaliku omandi tasemele. Põhjalikult puudutas seda küsimust oma ettekandes ülemnõukogu istungjärgul N.S.Hruštšov. Juba V.I.Lenin märkis, et nii riiklik kui ka kolhooslik omand on sotsialistliku omandi erivormid. Vahe seisneb vaid selles, et riiklikul, üldrahvalikul omandil on kõrgem ühistamise tase. Vahe kaotamiseks kolhoosliku ja üldrahvaliku omandi vahel tuleb tõsta esimese ühistamise taset, viia see riikliku omandi tasemele. See saab toimuda nii riikliku kui ka kolhoosliku omandi tugevdamise teel. Tehnika üleandmine kolhoosliku omandi objektide hulka tähendab aga kolhoosliku omandi tugevdamist nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt ja see (üleandmine) ei tekita mingit lõhet kahe omandivormi vahel, vaid vastupidi - toimub nende lähenemine teineteisele.

Kolhoosliku omandi iseloom on praegu, võrreldes kolhooside loomise algpäevadega palju muutunud. Kui kolhooside loomisel koosnes see vaid ühistatud varadest, siis praegu on

iga kolhoosi omand muutunud mitmekülgseks majapidamiseks mitmete eri funktsioonidega. Kolhoosides olemasoleva vara loomisest on osa võtnud paljumiljoniline kolhoosnikute pere, kuid ka töölisklass on andnud sellesse oma panuse. Nõukogude riik pole kunagi vastandanud kolhoose riiklikele ettevõtetele, vaid on neisse suhtunud kui sotsialistliku tootmise ühte harusse. Seepärast pole Nõukogude riik ka kunagi kokku hoidnud vahendeid kolhoosliku tootmise edasiarendamisel. Nägime äsja, kui suuri summasid kulutas riik MTJ-i ülalpidamiseks. See kõik oli tehtud vaid kolhoosliku tootmise huvides. Sellele lisandub pidev kolhoosikaadri ettevalmistamine. Kõik kolhoosidesse suunatud kõrgema haridusega spetsialistid saavad ettevalmistuse riigi kulul, milleks läheb miljardeid rublasid. Korduvalt on riik kustutanud kolhooside võlgnevused riigilt laenatud summade näol jne. Kolhoosnikud hindavad õigesti riikliku abi tähtsust. N. S. Hruštšovi teeside üldfahvaliku arutelu käigus, aga samuti NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul eespool mainitud seaduse vastuvõtmisel väljendasid sõnavõtnud kolhoosnikud korduvalt mõtet, et kolhooside jagamatud fondid pole praegusel momendil enam sugugi needsamad ühistatud varast loodud fondid, mis nad olid 1929.-1930.a., vaid miljonitesse ulatuvad fondid. Nii rääkis Moskva oblasti Luhhovitsõ rajooni Stalininimelise kolhoosi esimees sm. Generalov: "Meie kolhoosis moodustab jagamatu fond 15 miljonit rubla. Selle loomisest on võtnud osa mitte ainult meie artelli kolhoosnikud, vaid ka tööstusettevõtete töölised, kes valmistavad meie jaoks masinaid ja mehhanisme, samuti teadlased, kes rikastavad põllumajandusteadust uute saavutustega. Meie kolhoosi jõukus on saavutatud riigi aktiivsel kaasabil. Seepärast oleks aeg pidada jagamatuid fonde üldrahvalikuks omanduseks." Seda mõtet toetas rida ülemnõukogu saadikuid.[1] Kui kolhoosid omandavad põhilise tehnika, tõuseb veelgi jagamatute fondide erikaal muude kolhoosliku omandi objektide hulgas. Põhiliste tootmisvahendite üleminek kolhooside omandusse ei nõrgenda milgi määral riigi juhtivat osa kolhooside suhtes,

1. Vt. NSV Liidu Ülemnõukogu V koosseisu I istungjärgu stenograafiline aruanne (venekeelne), 1958, lk.108,224.

sest riigi kätte jääb endiselt võimas sotsialistlik tööstus, kui kogu rahvamajanduse alus.

Seoses eespool öelduga kerkib üles ka küsimus, miks ei astutud seda sammu varem. MTJ-ide reorganiseerimine oli suure rahvamajandusliku tähtsusega üritus. Ta nõudis kindlate tingimuste olemasolu. MTJ-ide reorganiseerimine oli kõikide nende abinõude otseseks jätkuks, mida põllumajanduse olukorra parandamiseks hakati läbi viima 1953.a. alates. Kõigepealt oli vaja mõelda kolhooside igakülgsele majanduslikule kindlustamisele, nende rahaliste sissetulekute suurendamisele, kolhoosidele võimaluste loomisele tehnika muretsemiseks. Polnud mõeldav sularaha eest tehnika ostmine kolhooside poolt näit. 1949.a., mil Nõukogude Liidu iga kolhoosi aasta keskmine rahaline sissetulek oli 111 tuhat rubla, küll aga 1957.a., mil see oli 1 miljon 297 tuhat rubla. Seepärast ei saanud astuda seda sammu varem.

Ka 1958.a. reorganiseerimise käigus ei püstitatud seda ülesannet mitte kui ühe momendi ülesannet ja kõikidele kolhoosidele ühesugusena. Nii partei Keskkomitee pleenum kui ka ülemnõukogu istungjärk rõhutasid, et see on pikema perioodi ülesanne, millega ei tohi rutata. Tuleb arvestada kohalikke tingimusi, iga kolhoos peab hoolikalt läbi kaaluma oma majanduslikud võimalused ning sellest lähtudes otsustama, millises ulatuses ja millal osta riigilt tehnikat.

§ 3. Kolhooside varustamine masinatega.

NSV Liidu Ülemnõukogu seaduses 31. märtsist 1958.a. rõhutatakse, et kohalikke tingimusi arvestades reorganiseeritakse senised masina-traktorijaamad ümber remondi- ja tehnikajaamadeks. Esimestele kuuluvad masinad müüakse aga kolhoosidele vastavalt nende soovidele. Ülemnõukogu seaduse konkretiseerimiseks anti välja NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu ühine määrus 18.aprillist 1958.a. "Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest". See määrus reguleerib üksikasjaliselt MTJ-ide reorganiseerimise korda, kolhoosidele masinate müümise tingimusi ja loodavate RTJ-ide funktsioone uues olukorras.[1]

1. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa KP Keskkomitee vastav määrus avaldati 1.juulil 1958.a. "Eesti NSV Teataja", 1958, 8, 135.

Määrus kohustab kohalikke organeid välja selgitama, millised MTJ-id reorganiseerida RTJ-ideks ja millised jätta eksisteerima nende kolhooside teenindamiseks, kes ei soovi ja majanduslike tingimuste tõttu ei suuda masinaid välja osta. Määruse täitmiseks reorganiseeriti Eesti NSV-s olemasolevast 55-st MTJ-ist RTJ-ideks 38 - igas rajoonis üks.

Määrus rõhutab, et MTJ-ides olemasolevate masinate müümine kolhoosidele peab toimuma range vabatahtlikkuse alusel, vastavalt kolhooside soovidele. Üldreeglina kehtestati nõue, et kolhoosidele müüdaks seda kolhoosi varem teenindanud traktoribrigaadi masinad. Viimaste hindamiseks tuli moodustada komisjonid järgmises koosseisus: rajooni täitevkomitee esimees - komisjoni esimees, vabariigi ministrite nõukogu esindaja, vabariigi põllumajanduse ministeeriumi esindaja, riigi- või põllumajanduspanga esindaja, MTJ-i direktor ja vastava kolhoosi esimees ning masinaid tundvad spetsialistid.

Komisjon pidi hinnad kindlaks määrama, võttes arvesse masinate kulumise aega ja määra ning üldist tehnilist seisukorda. Hindade määramisel tuli lähtuda tööstuse poolt väljalastud masinate kohta kehtivatest hindadest, millele tuli lisada kaubandusorganisatsioonide hinnakõrgend ning kohaletoimetamise ja kokkumonteerimise kulud.

Ostetud masinate eest tasusid kolhoosid ka sularahas või järelmaksuga tähtajaga 2-3 aastat rajoonide täitevkomiteede otsuse põhjal või kuni 5-aastase järelmaksu-tähtajaga vabariigi ministrite nõukogu otsuse põhjal. Järelmaksuga tasumisel andsid kolhoosid põllumajanduspanga osakonnale maksukohustuse, milles olid ära näidatud osamaksude tasumise tähtajad ja summa. Järelmaksuga tasutavalt summalt protsente ei võeta. Kui aga kolhoos ei tasu järelmaksutähtajaks ettenähtud summat, tasub ta protsendi põllumajanduspangale tähtaegselt mittetagastatud laenude kohta käivate eeskirjade kohaselt. Laekunud summad kantakse üleliidulise eelarve erikontosse.

Traktorite väljaostmisse suhtusid kolhoosid kõigiti pooldavalt ja hakkasid viivitamatult seda võimalust kasu-

tama. Nii näiteks omandasid Tartu rajooni 27 kolhoosist otsekohe masinaid 21 kolhoosi, kuna teised otsustasid seda teha hiljem. Et Tartu MTJ-i piirkonna kolhoosidest kõik (peale ühe - Ždanovi-nimelise kolhoosi) ostsid masinad otsekohe välja, siis reorganiseeriti Tartu MTJ Tartu RTJ-ks. Rajooni teise, Võnnu MTJ-i piirkonda jäi aga rohkem kolhoose, kes ei omandanud masinaid, seepärast säilitati nende kolhooside teenindamiseks Võnnu MTJ, kes võttis enda peale ka Ždahovi-nimelise kolhoosi teenindamise. Seoses Eesti NSV rajoonide ümberkorraldamisega 1959.a. säilitati igas rajoonis üks remondi- ja tehnikajaam.

Alates 1958.a. toimub kolhoosidele uute masinate müümine RTJ-ide kaudu. Selleks andis eeskirjas NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus nr. 690 30.juunist 1958.a. "Müügikohustuste ja masina-traktorijaamadele töö eest naturaaltasu maksmise kaotamisest ning põllumajandussaaduste varumise uuest korrast, varumise hindadest ja tingimustest" ning Eesti NSV Ministrite Nõukogu samanimeline määrus.

Et NLKP Keskkomitee 1958.a. juunipleenumi otsuse alusel võeti ette veel teine oluline samm põllumajandusliku tootmise taseme tõstmiseks, nimelt kolhooside riiklike müügikohustuste ja seni MTJ-idele makstava naturaaltasu kaotamine, ning mindi üle vaid põllumajandussaaduste riiklikule kokkuostule uute kõrgendatud hindade alusel, siis käsitleb eespool nimetatud määrus nii kolhoosidelt põllumajandussaaduste kokkuostu korda ja tingimusi kui ka kolhoosidele müüdavate masinate hindu. Määrusega kehtestatakse ühtsed hinnad sõltumata sellest, kellele masinaid realiseeritakse. Samuti kehtestati selle määrusega ka naftasaaduste ja autobensiini ühtsed jaehinnad.

Uutes tingimustes kuulub seega traktorite kasutamise organiseerimine täielikult kolhoosidele. Seoses MTJ-ide reorganiseerimisega läks kolhoosidesse kogu ulatuses üle traktoristide, traktoribrigaadide brigadiride, nende abide ja osaliselt mehhaanikute kaader. Et kolhooside tootmisplaanid koostati enne MTJ-ide reorganiseerimist, siis maksti vastavalt määrusele MTJ-idest kolhoosidesse üleläinud spetsialistidele töötasu kuni 1.juulini 1958.a. riigi arvelt

MTJ-idele selleks eraldatud summadest. Samuti jäeti Ministrite Nõukogu 18.aprilli 1958.a. määrusega kehtima puhketasude ja riiklike sotsiaalkindlustustoetuste maksmise endine kord ning kolhoosidesse üle läinud spetsialistide edaspidine kolhoosides töötamise aeg arvatakse üldise tööstaaži hulka.

Määrus soovitab luua kolhoosides normeelsed elamis- ja korteritingimused MTJ-idest üleläinud spetsialistidele, eraldada neile õue-aiamaa võrdselt kolhoosnikutega.

Väljaostetud traktorite töö kolhoosides on korraldatud sõltuvalt kohalikest tingimustest. Kolhoosides, kus neid osteti kogu kolhoosi vajaduse piires, jaotati traktorid põhiliselt põllundusbrigaadide vahel. Traktoristide tööd organiseerib siin otseselt põllundusbrigaadi brigadir, agrotehnika seisukohalt aga kolhoosi agronoom. Kolhoosides, kus traktoreid osteti ebapiisavalt, on traktoripark jäetud kolhoosi juhatuse ja agronoomi korraldusse, kes suunavad traktorid tööle vastavalt vajadusele. Iga traktor kinnistatakse traktoristile, kes vastutab tema korrasoleku eest. Traktoritööde kvaliteeti kontrollib agronoom, tehtud tööde arvestust peab aga põllundusbrigaadi brigadir. Et suurem osa kolhoose teostab traktorite jooksvat remonti ise, siis enamikus neist töötavad ka mehhaanikud, kelle ülesannete hulka kuulub kogu kolhoosi masinapargi korrashoid.

Ministrite Nõukogu 18. aprilli 1958.a. määrusega laiendati kolhoosidele masina-traktorijaamades seni kehtinud ohutustehnika- ja tööstustervishoiu-eeskirjad. Ametiühingute tehnilisele inspektsioonile aga tehti ülesandeks järelevalve tööohutuse ja tööstustervishoiu üle kolhoosides.

Ministrite Nõukogu määrus soovitab maksta traktoristidele tasu vastavalt nende töö mahule ja kvaliteedile, kuid mitte vähem, kui nad said töötades MTJ-ides. Et töötasu küsimused kolhoosides vajavad üldse veel reguleerimist, siis vajab reguleerimist ka traktoristide töötasu.

Endiste MTJ-ide asemele loodud RTJ-idelt langesid ära kolhooside teenindamise funktsioonid. 18. aprilli 1958.a. määrus ja 14. okt. 1958.a. kinnitatud "Eesti NSV remondi- ja tehnikajaamade põhimäärus"[1] panevad RTJ-idele järgmised

1. Vt. "Eesti NSV Teataja", 1958, 13, 202.

funktsioonid:

a) kolhoosidele, töökodasid mitteomavatele sovhoosidele ning teistele põllumajanduslikele ettevõtetele ja organisatsioonidele kuuluvate traktorite, kombainide, autode, põllutöömasinate ja -riistade remontimine. Tehtud tööde eest tasuvad kolhoosid rahas vabariigi ministrite nõukogu poolt kehtestatud tasumäärade alusel;

b) kolhooside abistamine masina- ja traktoripargi kasutamisel ja tehnilisel teenindamisel;

c) kolhoosides ja sovhoosides maaparandus-, niisutus-, planeerimis- ja teetööde tegemine ning aedade ja viinamarjaistanduste rajamine, turba ja lubja mehhaniseeritud tootmine;

d) kolhooside ja sovhooside palvel neile selliste masinate laenutamine, mida neil väikese töömahu tõttu pole otstarbekas soetada. Tööjõu nendel masinatel töötamiseks annavad laenutajad ise;

e) kolhooside ja sovhooside abistamine loomakasvatuse ja teiste majapidamisharude töömahukate protsesside mehhaniseerimisel ja elektrifitseerimisel;

f) kolhooside ja sovhooside abistamine põllumajandussaaduste ja muude kaupade veol;

g) kolhooside ja sovhooside materiaalse ja tehnilise varustamise organiseerimine neile masinate tagavaraosade, naftasaaduste, väetisainete, mürkkemikaalide ja muude kaupade müümise teel; [1]

h) kolhooside abistamine uute masinate-seadmete, samuti teaduse saavutuste ja eesrindlike kogemuste juurutamisel põllumajanduslikku tootmisse masina- ja traktoripargi kasutamise ja korrashoiu osas ning mehhanisaatorite kaadri kvalifikatsiooni tõstmisel;

i) riiklik tehniline järelevalve masina- ja traktoripargi seisukorra üle rajooni kolhoosides, sovhoosides ja teistes põllumajanduslikes ettevõtetes;

j) põllumajanduslike taimede haiguste ja kahjurite tõrje.

---

1. Lähemalt vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 12.juulist 1958.a. "Eesti NSV Teataja", 1958, 9, 149.

Nagu loetelust näha, on RTJ-idele pandud väga mitmesugused kohustused. Neist peamiste ja olulisematena tuleb alla kriipsutada kolhooside masinapargi kapitaalremonti, uute masinate ja tagavaraosade hankimist kolhoosidele ja uusimate masinate katsetamist. Selleks on RTJ-id kõigepealt hästi sisustatud remonditöökojad, naftabaasid, põllutöömasinate ja tagavaraosade laod.

Neile pandud funktsioonide teostamiseks on RTJ-idel oma alaline kaader. Neile makstakse töötasu nagu endiste MTJ-ide vastavatele töötajatele.

Eespool mainitud funktsioonide teostamiseks kinnitas ENSV Ministrite Nõukogu oma korraldusega 31.juulist 1958.a. remondi- ja tehnikajaamade poolt masinate remontimise ja remondist vastuvõtmise korra ja tingimused, masinate remondi eest kolhooside ning remondi- ja tehnikajaamade vahel peetavate, arvelduste korra, remondi- ja tehnikajaamade masinapargi kasutamise korra, remondi- ja tehnikajaamade poolt tehtud spetsialiseeritud tööde eest peetavate arvelduste tingimused, samuti kolhoosidele ja teistele majanditele masinate laenutamise korra.

Masinate remontimiseks ja laenutamiseks või spetsialiseeritud tööde teostamiseks sõlmitakse remondi- ja tehnikajaamade ning kolhooside vahel aasta algul lepingud. Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi poolt on selleks kinnitatud kolm näidislepingut: leping masinate remontimiseks, leping masinate laenutamiseks ja leping põllumajanduslike taimede kahjurite tõrjeks. Lepingutes nähakse ette: tööde liigid ja maht, tehnilised tingimused, tööde kvaliteet, masinate laenutamise korral nende kasutamise aeg, poolte vastutus.

Masinate remontimiseks kooskõlastatakse kolhoosidega aeg, mil nad masinad kapitaalremonti annavad. See võimaldab RTJ-il koostada tööde järjekorda. Üldreeglina toimetatakse masinad remondiks RTJ-i tellija kulul. Remonti andmisel koostatakse nii tellija kui ka RTJ-i spetsialisti juuresolekul vastav akt. RTJ-id peavad masinaid remontima kõikidele nõuetele vastavalt. Selleks on määratud kindlad garantiiajad: traktorite ja traktorimootorite osas 500 töötundi kuue kalendrikuu jooksul, alates masina või mootori remon-

dist kättesaamise päevast; kombainimootorite osas - ühe hooaja kestel, kuid mitte üle 300 töötunni; veoautode osas mitte üle 75 tuhande läbisõidetud kilomeetri.

Kui tagatisaja jooksul avastatakse remonditud masinate ja mootorite juures halvast remondist tingitud vigu, on tellijal õigus esitada RTJ-ile reklamatsioon.

Tellija peab kohale kutsuma RTJ-i esindaja vigade põhjuste ja iseloomu kindlaksmääramiseks kohapeal ning pooltevahelise akti koostamiseks. Enne RTJ-i esindaja kohaleilmumist ei ole tellijal õigust monteerida lahti masinat, agregaati või sõlme. Esindaja kohaleilmumiseks määrab tellija tähtaja. Kui aga RTJ-i esindaja kahe päeva jooksul (arvestades teate kättesaamisest) ei ilmu kohale, koostab tellija ühepoolse akti mitteasjaosalise organisatsiooni esindaja osavõtul ja esitab RTJ-ile pretensiooni hiljemalt 10 päeva jooksul, alates akti koostamise päevast.

Tellijal pole muidugi õigust esitada pretensioone ja RTJ ei vastuta, kui rikkeid on põhjustanud avarii või enneaegne kulumine tehnilise ekspluatatsiooni eeskirjade mittetäitmise tõttu.

RTJ on kohustatud pärast reklamatsiooni saamist ja selle õigeks tunnistamist oma kulul ja oma jõududega kõrvaldama avastatud rikke.

Nagu RTJ-ide funktsioonide loetelust nähtus, jäävad nende ülesannete hulka ka teatavad spetsiaalsed tööd. Nende tegemiseks organiseerib RTJ oma koosseisust vastavad brigaadid või rühmad. Ka nende tööde teostamiseks sõlmitakse kolhoosi ja RTJ-i vahel leping. Lepingus nähakse ette vastava töö liik ja maht, läbiviimise tähtajad, kolhoosi kohustus eraldada tööde läbiviimiseks nõutav arv töölisi, transpo: divahendeid jne. Tehtud tööd antakse kolhoosile üle akti alusel. Halvakvaliteedilised tööd kuuluvad RTJ-i poolt ümbertegemisele.

RTJ-id laenutavad kolhoosidele ka neid masinaid, mida kolhoosidel endil ei ole või mida pole ökonoomne osta. Nendel masinatel töötamiseks eraldab kolhoos ise tööjõu spetsialistide hulgast, kelledel on õigus laenatud masina liigil töötada. Kui kolhoosil spetsialiste ei jätku, võib RTJ anda

kokkuleppe alusel masinatega kaasa ka oma töölised, kellele kolhoos tasub RTJ-is kehtestatud tasumäärade järgi.

Laenutatud masinad antakse kolhoosile üle akti alusel, milles tuleb märkida masinate nimetus ja tehniline seisukord nende väärtus ja tagastamise tähtaeg.

Juhul, kui RTJ ei anna kolhoosile masinaid üle lepingus ettenähtud tähtajal või kui kolhoos viivitab nende tähtajalise tagasiandmisega, tasub süüdlane pool üleläinud aja eest leppetrahvi 50% ulatuses laenutamise maksumusest.

Kolhoos kohustub masinaid kasutama kõikide tehnilise ekspluateerimise eeskirjade kohaselt ja tasub RTJ-ile kõik tema söö võttu tekkinud kahjud.

Nii masinate remondi, laenutamise kui ka spetsialiseeritud tööde teostamise eest tasuvad kolhoosid RTJ-ile kehtestatud hinnete alusel. Tööde sooritamise korral peab tasumine toimuma vastavalt tööde valmimisele, kuid vähemalt kaks korda kuus. Masinate pikaajalise laenutamise korral tasutakse samuti osaliselt lepingus kindlaks määratud tähtaegadel, kuid vähemalt kaks korda kuus.

Tööde mitteõigeaegse täitmise eest tasub RTJ tellijale leppetrahvi 0,5% ulatuses tegemata tööde maksumusest lepingus ettenähtud iga päeva eest. Juhul, kui ei ole võimalik täita või jätkata lepingus ettenähtud või alustatud töid, võtab RTJ koos tellijaga vastu otsuse tööde tegemise tähtaja pikendamise või lepingu katkestamise kohta.

RTJ-i poolt esitatud arvete mitteõigeaegse tasumise korral maksab tellija viivist 0,01% iga üleläinud päeva eest.

VI teema.

KOLHOOSLIK OMANDIÕIGUS.

§ 1. Kolhoosliku omandi üldiseloomustus.

Nõukogude Liidu Konstitutsiooni § 4 märgib, et Nõukogude Liidu majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandussüsteem ning sotsialistlik omand tootmisriistadele ja -vahenditele. Vastavalt konstitutsiooni §-le 5 on sotsialistlik omand Nõukogude Liidus kas riiklik (üldrahvalik) või kooperatiivne-kolhooslik.

Kolhooslikul omandil on kõik sotsialistlikule omandile

iseloomulikud tunnused. Ta on ekspluateerimisvaba omandi vorm. Et kolhooslik omand kujutab endast sotsialistliku omandi vormi ja on majanduslikuks aluseks ühele suuremale tootmissektorile sotsialistlikus ühiskonnas -kolhoosliku-le tootmisele, siis on nõukogude ühiskond kolhoosliku oman-di arendamisest ja tugevdamisest samavõrra huvitatud kui riikliku omandi edasisest arendamisest. Sellest annab tun-nistust kasvõi partei Keskkomitee 1958.a. otsuse alusel põ-hiliste masinate, seni riikliku omandi müümine kolhoosi-de-le. See tugevdab veelgi kolhooslikku omandit ning loob kindlama aluse kolhoosliku tootmise edasisele arendamisele.

Kuigi kolhooslik omand on sotsialistliku omandi üks vorm, erineb ta siiski riiklikust omandist. Kõige olulisem erinevus seisneb selles, et kolhoosliku omandi ühistamise aste on madalam riikliku omandi omast.

Et erinevus nende kahe omandivormi vahel väljendub ka omandiõiguse subjektides, objektides ja sisus. Erinevus subjektides seisneb selles, et riiklik omand kujutab endast üldrahvaliku omandit, kuulub kogu rahvale, on järjekindla-malt sotsialistlik. Riikliku omandiõiguse subjektiks on sotsialistlik riik tervikuna. Oma töös "Sotsialismi majan-dusprobleemid NSV Liidus" näitab Stalin, et riik võib anda oma tootmisvahendid ettevõtete käsutusse tootmisprotsessi organiseerimiseks, kuid seejuures ei kaota ta omandiõigust neile tootmisvahenditele, vaid vastupidi, säilitab selle täielikult. Direktor, kelle järelevalve alla antakse riik-likud tootmisvahendid, ei muutu nende omanikuks, vaid on riigi esindajaks tootmisvahendite kasutamisel vastavalt riigi poolt esitatud plaanile.

Teistsugune on aga pilt kolhoosliku omandi puhul. Kol-hooslik omand ei kujuta endast üldrahvalikku omandit, tema subjektiks pole sotsialistlik riik tervikuna. Kolhooslik omand kannab grupilist iseloomu ja kuulub üksikutele kol-hoosidele. Kolhoosliku omandiõiguse subjektiks pole seega sotsialistlik riik, vaid iga üksik kolhoos oma omandi suh-tes.

Erinevus kolhoosliku ja riikliku omandiõiguse objekti-de vahel seisneb kõigepealt selles, et kolhoosliku omandi-

õiguse objektide ring on oma olemuselt piiratud, kuna riikliku omandiõiguse objektide ring on kõikehaarav. Kolhoosliku omandiõiguse objektiks ei või olla kõik ja igasugused esemed, selleks on kõigepealt põhilised tootmisvahendid, produktsioon ja selle realiseerimisest saadavad rahalised vahendid. Need moodustavad kolhooslikus omandis kõige suurema protsendi, nende suhtes on kolhoos täielik peremees ja võib neid kasutada ning käsutada oma äranägemise järgi. Kolhoosliku omandiõiguse objektide teiseks peamiseks grupiks on kolhoosile kuuluv väikeinventar, sisseseaded, pooltoodang, kolhoosnikute kultuurilise teenindamise vahendid, kolhooside mitmesugused hooned. Kolmandaks kolhooslikku omandit riiklikust omandist eristavaks tunnuseks on erinevus nende sisus, s.t. selles, kuidas omandit kasutatakse, käsutatakse ja vallatakse. Kõigepealt väljendub see erinevus omandi jaotamises ühiskonna liikmete vahel. Kui riiklik omand jaotatakse ühiskonna kõigi liikmete vahel palga näol üldrahvalikust fondidest, siis kolhoosliku omandi jaotamine toimub ainult antud kolhoosi liikmete vahel ja mitte palga vormis, vaid tulude jaotamise vormis liikmete vahel.

§ 2. Kolhoosliku omandiõiguse subjekt.

Nagu eespool mainitud, on kolhoosliku omandiõiguse subjektideks üksikud kolhoosid. See asjaolu tähendab aga seda, et kolhoosliku omandi kasutamise, käsutamise ja valdamise õigus kuulub ainult kolhoosile kui juriidilisele isikule tema organite näol. Seega tuleb igasugust kolhoosliku omandi omavolilist käsutamist vaadelda põllumajandusliku artelli põhikirja ja NSV Liidu Konstitutsiooni, aga ka terve rea teiste seadusandlike aktide rikkumisena, kus see printsiip kajastub. See seisukoht, et kolhoosliku omandi kasutamise, käsutamise ja valdamise õigus kuulub ainult kolhoosile, kajastus eriti selgesti NSVL KTK ja RKN-i määruses 25.juunist 1932.a. "Revolutsioonilisest seaduslikkusest", millega kohustati kohalikke võimuorganeid ja prokuratuure võtma rangele vastutusele kõiki, kes on süüdi kolhoosliku omandiõiguse rikkumises. Sama seisukohta rõhutab ka Vene NFSV KTK ja RKN-i 10. novembri 1932.a. määrus "Kolhooside vara, nende

toodangu ja rahaliste vahendite omavolilise käsutamise keelust", mis keelab kohalikel võimuorganitel, samuti ka kõikidel riiklikel asutustel ja ühiskondlikel organisatsioonidel 1) käsutada või ära võtta kolhoosidele kuuluvat vara; 2) käsutada kolhoosi rahalisi vahendeid, tööloomi ja toodangut; 3) kohustada kolhoose eraldama rahalisi ja naturaalseid fonde vajadusteks, mis pole ette nähtud kolhoosi põhikirjas või valitsuse erimäärustes. Sama määrus annab ka kolhoosliku omandiõiguse nende objektide loetelu, mida käsutab ainult kolhoos ja mille õiguslikku saatust ei tohi määrata ükski kolmas isik. Määruse järgi võib oma omandit teistele isikutele edasi anda vaid kolhoos ise kas lepingu põhjal või muudel alustel. Kolhoosi omandi ebaseadusliku käsutamise ja kasutamise juhtude likvideerimisele on suunatud NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P KK 19. sept. 1946.a. määrus "Abinõudest põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides". Määruses viidatakse juhtudele, kus kohalikud partei- ja võimuorganid omastasid kolhooslikku omandit. Sageli tehti seda tasuta või saadi kolhoosidelt loomi, teravilja, liha, piima, võid, muna, juurvilja jne. madalamate hindadega. Selle asemel et rangelt kaitsta kolhooslikku omandi puutumatust, sundisid mõningad partei- ja võimuorganite esindajad ise kolhoosi juhatust või esimeest neile välja andma kas tasuta või madalamate hindade eest kolhooslikku produktsiooni. Ka suhtuti vastutustundetult kolhoosidega arvete õier[illegible]isse neilt saadud produktide eest. Määrus märgib, et see on omavoli ja ebaseaduslikkus, mis viib kolhooside majandusliku aluse õõnestamisele. Määrus nõuab, et vabariikide ministrite nõukogud, kraide (oblastite) täitevkomiteed, vabariikide partei Keskkomiteed, oblasti- ja kraikomiteed organiseeriksid 2 kuu jooksul kolhoosidelt ebaseaduslikult äravõetud varanduse, loomade ja rahaliste vahendite tagastamise. Määrus keelab kriminaalkaristuse ähvardusel kohalike organite töötajatel võtta kolhoosidelt vilja, produkte või raha mitmesuguste organisatsioonide vajadusteks, kongresside, nõupidamiste, pidustuste jne. jaoks. Kohalikke organeid kohustati looma täielik kord kolhoosi arveldustes teiste organisatsioonide-

ga, ja kõiki võlgnikke kohustati 3 kuu jooksul likvideerima oma võlgnevus kolhoosi vastu viimaselt saadud kolhoosliku omandi eest.

Sellest nähtub, millise tähtsuse annavad partei ja valitsus sellele asjaolule, et kolhoosliku omandiõiguse subjektiks on ainult kolhoos. Kolhoosile on antud kõik õigused omandi vabaks ja sõltumatuks kasutamiseks, käsutamiseks ja valdamiseks ning ükski kolmas isik ei tohi end sellesse segada.

Kuivõrd kolhoosliku omandiõiguse subjektiks on ainult kolhoos kui juriidiline isik, kuulub omandi käsutamise õiguse tegelik teostamine tema organitele. Kõiki omandi käsutamise küsimusi on kõigepealt õigusvõimne lahendama kolhoosi üldkoosolek kui kolhoosi kõrgeim võimuorgan. Üldkoosoleku vaheaegadel teevad seda kolhoosi juhatus ja tema esimees.

Ministrite Nõukogu ja NLKP KK määrus 6. märtsist 1956.a. "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ...." kehtestab printsiibi, et kolhoos ise määrab kindlaks juhatuse ja üldkoosoleku kompetentsi. Seega määratakse kolhoosi enda poolt kindlaks ka see, milliseid omandi käsutamise funktsioone teostab üldkoosolek, milliseid juhatus. Määruse üldpõhimõtte kohaselt kuulub laiendamisele just juhatuse kompetents. Kui varem kuulusid paljud omandi käsutamise funktsioonid ainult üldkoosolekule (mitmesuguste ostu- ja müügilepingute sõlmimine), siis praegu peavad need üle minema juhatusele. Üldkoosoleku kompetentsi peavad jääma vaid kõige põhilisemad kolhoosliku omandi saatuse otsustamise juhud(aasta-eelarvete kinnitamine ja tulude jaotus). Sellega määrab üldkoosolek juhatusele omandi käsutamise üldised piirid.

Kolhoosliku omandiõiguse subjektiks võivad olla ka mitu kolhoosi ühiselt. Kuid see ei muuda veel kolhooslikku omandit üldrahvalikuks, ei kaota tema grupilist iseloomu.

§ 3. Kolhoosliku omandiõiguse objekt.

Nagu juba märgitud, on kolhoosliku omandiõiguse objektide ring riikliku omandiõiguse objektide ringiga võrreldes piiratum.

Ka kolhoosliku omandi tekkimise allikad eristavad kol-

hooslikku omandit riiklikust omandist. Kui riikliku omandi tekkimise esmaseks allikaks on eraomandi natsionaliseerimine, siis kolhoosliku omandi tekkimise esmaseks allikaks on kolhoosi astuvate üksiktalupoegade eraomandi vabatahtlik ühistamine. Kolhooside loomise algperioodil oli see kolhoosliku omandi tekkimise tähtsaimaks allikaks. Ühistamisele ei kuulunud mitte kolhoosi astuja kogu varandus, vaid ainult 1935.a. põhikirjas loeteldud vara.

1935.a. tüüppõhikirja kohaselt arvati ¼-½ ühistatud vara väärtusest kolhoosi jagamatusse fondi ja 3/4-½ sisseastuja osamaksuks, mis kuulus kolhoosipere viimase liikme lahkumisel tagastamisele.

Ühistamisel läheb kolhoosile üle omandiõigus kõikidele ühistatud objektidele. Eraomandi asemel tekib sotsialistliku omandi vormis kolhooslik omand. Kolhoosile läheb üle omandiõigus ka osamaksuks arvatud vara väärtusele. Kolhoosnikul säilib vaid õigus osa ühistatud vara v ä ä r t u s e s t tagasi saada.

Seoses 6. märtsi 1956.a. määrusega võtsid mõned kolhoosid oma põhikirja sätte, mille kohaselt likvideeriti osamaksud ja arvati nad üleläinuks jagamatusse fondi. Siinjuures arvestati seda, et kolhoosidesse astumisest ja varanduse ühistamisest on möödunud pikk aeg, vanade kolhooside praegustel liikmetel ei ole enam erilist seost kunagi ühistatud varaga ja selle väärtusega. Kolhoosides aga, kus seda muudatust ei tehtud, kehtib endiselt 1935.a. tüüppõhikirja säte. Siinjuures tuleb märkida, et VNFSV Ülemkohus oma praktikas on tunnistanud selle muudatuse üldse seadusevastaseks ja rahuldanud osamaksu nõuded ka juhul, kui kolhoos võttis oma põhikirja muudatuse osamaksude ülekandmisest jagamatusse fondi.

Kolhoosliku omandi tekkimine vara ühistamise teel on praeguses arenguetapis vaid väikese tähtsusega. Seega tuleb kolhoosliku omandi loomist ühistamise teel lugeda läbi käidud etapiks. Kolhooside jagamatud fondid moodustavad praegu 16 miljardit rubla osamaksudest saadud 1,5 miljardi rubla vastu kollektiviseerimise algperioodil.

Kolhoosliku omandi tekkimise teiseks tähtsamaks vor-

miks, millel on ka praegu oluline tähtsus, on mitmesugused riiklikud toetused. Nagu märgitud, loodi nõukogude võimu esimestel aastatel paljud kolhoosid endiste mõisate ja nende varanduste baasil, kusjuures mõisate varandus oli konfiskeeritud, kuulus riigile ja anti vaid kolhooside kasutusse. Edaspidi loodi aga kolhoose peamiselt ühistatud varanduse baasil. Seega tekkis omapärane olukord, kus osa kolhoose rajanes riiklikul, osa kooperatiivsel omandil. Sellise olukorra likvideerimiseks anti NSVL KTK ja RKN-i 16. märtsi 1927.a. määrusega "Kollektiivmajanditest" kolhoosidele tasuta üle ja arvati nende jagamatusse fondi kõik nende kasutuses olev riiklik varandus, nagu ehitised, põllumajanduslik inventar, niisutusseadmed jne.

Teiseks tähtsamaks riikliku omandi üleandmise juhuks oli üldise kollektiviseerimise perioodil konfiskeeritud kulakuile kuuluva varanduse tasuta üleandmine kolhoosidele. NSVL KTK ja RKN-i 1. veebruari 1930.a. määruse alusel anti kohalikele võimuorganitele õigus kulakute väljasaatmiseks ja nende varanduse konfiskeerimiseks. Seega muutus kulakute varandus riiklikuks omandiks. See osa kulakute varandusest, mis jäi üle pärast riigile võlgu olemate maksude mahaarvamist, anti üle kolhoosidele ja arvati nende jagamatutesse fondidesse.

Kolmandaks riikliku omandi kolhoosidele üleandmise juhuks oli VNFSV KTK ja RKN-i 30. juuni 1939.a. määruse alusel likvideeritud maaühingute vara üleandmine kolhoosidele.

Praegusel ajajärgul seisnevad riiklikud toetused kolhoosidele mitmesugustes preemiates väljapaistvate saavutuste eest põllumajanduses, osavõtu eest üleliidulistest põllumajandusnäitustest, kolhoosidel tekkinud võlgade kustutamises jne.

Kolhoosliku omandi tekkimise allikana on püütud vaadelda ka riiklikke krediite kolhoosidele. Tuleb aga märkida, et krediidid ei ole iseseisvaks, kolhoosliku omandi tekkimise allikaks, sest nad kuuluvad riigile tagastamisele. Küll aga on krediidid vahendiks, mis võimaldavad arendada kolhoosides laiendatud taastootmist kui üht iseseisvat ja tähtsamat kolhoosliku omandiõiguse tekkimise allikat.

Oluliseks ja kõige tähtsamaks kolhoosliku omandiõiguse tekkimise allikaks on praegu sotsialistlik laiendatud taastootmine. Kolhoosid eksisteerivad mitte ainult selleks, et kogu aastast sissetulekut jagada oma liikmete vahel, vaid kõigepealt selleks, et laiendada kolhooslikku tootmist, suurendada tema ühiskondlikke fonde, kolhooslikku omandit. Fondide iga-aastane suurendamine on kolhoosi jõukuse aluseks, tema tootmise laiendamise majanduslikuks baasiks, ühtlasi aga ka tema liikmete sissetuleku suurendamise allikaks. Nii näit. kolhoosliku tootmise igakülgse laiendamise teel 1940.-1950.aastani (10 aasta jooksul) kolhooside jagamatud fondid kahekordistusid ja rahalised sissetulekud suurenesid 86,7% võrra. Kolhooside sissetulekute ja jagamatute fondide suurendamist võime täheldada mitte üksikutes kolhoosides, vaid igas kolhoosis. Tartu rajooni kolhoosidest ulatusid ainuüksi "Tuleviku" tulud miljoni rublani. 1954.a. tõusid aga sama majandi sissetulekud poolteise miljoni rublani; miljonäri nimetuse omandasid ka Lenini-nimeline ja Kingissepa-nimeline ühismajand.[1] Kui 1953.a. oli Tartu rajoonis vaid üks miljonärkolhoos, siis 1957.a. oli neid juba 15.

Et kolhooside rahalised vahendid aasta-aastalt suurenevad, seda näitab kasvõi Tartu rajooni "Avangardi" kolhoosi praktika, kus 1953.a. rahalised tulud moodustasid 315,1 tuhat rubla, 1954.a. 706,3 tuhat rubla ja 1955.a. juba 1 miljon 65 tuhat rubla.[2]

Praegusel momendil pole miljonärkolhoosid meie vabariigis enam haruldused. Vastupidi, vähe on järele jäänud neid kolhoose, kus aastane sissetulek on alla miljoni rubla, eesrindlikud kolhoosid on aga muutunud kolmekordseteks miljonärideks ja isegi enam.

Olulise praktilise tähtsusega on kolhoosliku omandiõiguse objektide piiritlemine ja objektide jaotamine kategooriateks. Kolhoosliku omandiõiguse objektide piiritlemine on vajalik nende eraldamiseks riiklikust ja isiklikust omandist. Eriti kerkib see küsimus seoses kolhoosliku omandi õigusliku kaitsega, sest näit. riikliku, kolhoosliku või

---

1. Vt. "Edasi", 7.jaan. 1955.a.
2. Vt. "Rahva Hääl", 3. aprill 1956.a.

ka isikliku omandi riisumise puhul on kriminaalvastutus erinev (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 4.juunist 1947.a.).

Objektide jaotus on oluline seepärast, et mitte kõik kolhoosi omandiõiguse objektid ei allu ühesugusele õiguslikule reŝiimile.

Kõige üldisemalt võime kolhoosi omandiõiguse objekte jagada:

1) tootmisriistad ja -vahendid,
2) produktsioon,
3) rahalised vahendid,
4) kaasomandiõiguse alusel kolhoosile kuuluvad objektid.

A. K o l h o o s i t o o t m i s r i i s t a d e j a -v a h e n d i t e hulka kuuluvad:

1) traktorid ja muud põllumajanduslikud masinad, mootorid jne.;
2) tööloomad,
3) produktiivloomad,
4) transpordivahendid (autod, mootorrattad jne.),
5) abiettevõtete sisseseaded,
6) ühiskondlikud tootmishooned, elukondlikud hooned (klubid, raamatukogud jne.), elamud,
7) kolhoosidevahelised elektrijaamad, ehitusorganisatsioonid jne.,
8) rajatud istandikud, põllukaitse-metsavööndid, kuivendus- ja niisutussüsteemid,
9) põllumajanduslik väikeinventar.

Enamik kolhoosi tootmisvahenditest seisab kolhoosis jagamatu fondi arvel ja allub jagamatu ehk kapitaalmahutuste fondi õiguslikule reŝiimile.

Jagamatu fondi eesmärgid määratles juba 1929.a. toimunud ÜK(b)P KK novembripleenum. Pleenumi resolutsioonis öeldakse, et ühistatud fondide kasv ja kindlustamine on kolhoosides vajalike tootmisvahendite saamise allikaks. Jagamatud fondid luuakse kolhooside majandusliku baasi pidevaks kindlustamiseks ja kolhoosliku tootmise laiendamiseks. Milles väljendub jagamatu fond materiaalselt? Kolhoosi ja-

gamatu fond koosneb:

1) naturaalsetest näitajatest. Jagamatu fondi arvel on kõik põllumajanduslikud masinad, ehitused, ettevõtted, kõik tootmis- ja elukondlikud objektid.

2) põllumajanduspangas eri arvel hoitavatest kapitaalmahutuste rahalistest summadest. Rahalist osa jagamatust fondist võib kulutada vaid põllumajanduslike masinate, inventari ja loomade ostmiseks, ehitusmaterjalideks ja ehitustööliste töötasuks. Seega võidakse jagamatu fondi rahalisi vahendeid kasutada vaid kapitaalmahutusteks. Jagamatut fondi iseloomustab see asjaolu, et ta ei või väheneda, vaid peab suurenema. Rahaliste summade eest näit. inventari ostmisel kantakse see naturaalsetes näitajates kapitaalmahutuse fondi arvele ja materiaalsete objektide, näiteks hoonete müümisest saadud sissetulekud kantakse põllumajanduspanka kapitaalmahutuste arvele.[1]

Millised on jagamatu fondi moodustamise allikad?

Naturaalsed allikad:

1) ehitatud hooned, teostatud kapitaalremondid;
2) omandatud tootmisvahendid, traktorid ja muud masinad jne.;
3) rajatud istandused, niisutus- ja kuivendusseadeldised;
4) ehitatud tootmisettevõtted, elektrijõujaamad jne.;
5) Loomade igaaastane juurdekasv.

Rahalise osa suurenemise allikad:

1) uute liikmete sisseastumismaksud;
2) sisseastujate osamaksud (¼-½ ühistatud vara väärtusest);
3) iga-aastased eraldamised kolhoosi üldistest rahalistest sissetulekutest. (protsendi määrab kolhoos oma aasta tulude ja kulude eelarves);
4) pikaajalised krediidid. 6. märtsi 1956.a. määrus soovitab pikaajalised laenud tagastada kolhoosi üldistest summadest, kuid kanda need summad kapitaalmahutuste arvele;
5) kapitaalmahutuse objektide realiseerimisest saadud

---

1. Vt. Постановление СНК СССР от 22 сентября 1935 г. "О порядке образования денежных неделимых фондов колхозов", ФХЗ, 1936, № 4-5.

summad;

6) 25. veebruaril 1955.a. NSVL MN poolt kinnitatud "Kolhoosimetsade põhimääruse" alusel arvatakse jagamatusse fondi ka kasvava metsa müügist saadud raha või ülestöötamise korral kasvava metsa väärtus riiklikes hindades;

7) protsendid kapitaalhoiustelt;

8) kapitaalmahutuse objektide õnnetusjuhtude läbi hävinemise korral riiklikult kindlustuselt saadud hüvitus;

9) kapitaalmahutuse objektide kahjustamise korral kahjutekitajalt saadud kahjutasud.

4 Kapitaalmahutuse arvel seisvaid rahalisi summasid võib kolhoos kasutada vaid kapitaalmahutuse objektide ehitamiseks või muul viisil soetamiseks. 6. märtsi 1956.a. määrus lubab kapitaalmahutuse arvelt tasuda ka ehitustööliste töötasusid.

Naturaalsetes näitajates kapitaalmahutuse arvel seisvatele kolhoosi omandiõiguse objektidele ei saa pöörata sissenõudeid täitelehtede alusel.[1] Kapitaalmahutuse rahalistelt vahenditelt võib sissenõudeid pöörata ainult 70% ulatuses[2] ja ainult siis, kui võlg oli kulutatud kapitaalmahutusteks.

B. K O l h o o s i p r o d u k t s i o o n k o l h o o s l i k u o m a n d i õ i g u s e o b j e k t i n a j a s e l l e j a o t a m i n e f o n d i d e k s.

Kolhooside produktsioon moodustub tema toodangust nii taimekasvatusest, loomakasvatusest, aiandusest jt. tootmisharudest kui ka abiettevõtetest. Kolhooside produktsioon on üheks tähtsamaks kolhoosliku omandiõiguse objektiks tema põhivahendite kõrval. Kolhooside produktsioon jaguneb peamiselt kahte põhilisse ossa:

1) mittekaubaliseks,

2) kaubaliseks.

Kolhooside produktsioon ei allu ühesugusele õiguslikule režiimile, vaid jaguneb sõltuvalt majanduslikust otstarbest

---

1. Vt. VNFSV MN poolt 28.juulil 1947.a. kinnitatud "Vara loetelu, millele ei või pöörata sissenõudeid täitelehtede ja nendega võrdsustatud dokumentide järgi".
2. Vt. NSVL RKN-i määrus 27.märtsist 1935.a. "Kolhooside rahaliste vahendite ja arvelduste korrastamisest".

mitmesugusteks fondideks, mille kohta kehtivad erinevad õiguslikud režiimid. Oma toodangust tasub kolhoos kohustused riigile, tagastab riigilt saadud seemnelaenud ja peale selle moodustab järgmised fondid:

1) põhiline seemnefond,
2) seemnekindlustuse fond,
3) söödafond,
4) söödakindlustuse fond,
5) kolhoosnikute materiaalse abistamise fond,
6) üleminev kolhoosnikute avansseerimise fond,
7) fond kolhoosnikutele lisatasu maksmiseks.

Kogu ülejäänud toodangu jagab kolhoos kolhoosnikute vahel.

C. Kolhoosi rahalised vahendid ja nende jaotamine fondideks.

Kolhoosi rahaliste sissetulekute allikad on väga mitmesugused. Olulisema osa nendest moodustavad sissetulekud riigile, kokkuostulepingute ja komisjonilepingute alusel äraantava produktsiooni eest, kolhoosikaubanduse korras realiseeritava produktsiooni eest, põhivahendite realiseerimise eest, teenustööde eest abiettevõtetes, kasumid kolhoosidevahelisest ehitusorganisatsioonist, tulud metsa realiseerimisest jne.

Oma kasutamise iseloomu poolest on kolhoosi rahalised vahendid põhiliselt kolmesugused:

1) rahalised vahendid kohustuste täitmiseks riigile;
2) rahalised vahendid kapitaalmahutusteks;
3) rahalised vahendid kolhoosisisesteks vajadusteks. Viimaseks eesmärgiks moodustab kolhoos oma rahalistest vahenditest järgmised fondid:
1) fond jooksvateks tootmisvajadusteks (väikeinventari ostmine, jooksev remont jne.);
2) fond administratiiv-majanduslikeks kulutusteks;
3) fond kolhoosikaadri ettevalmistamiseks;
4) fond kolhoosnikute kultuuriliseks teenindamiseks;
5) fond kolhoosnikute avansseerimiseks;
6) fond lisatasude maksmiseks.

Kõik ülejäänud summad jaotab kolhoos kolhoosnikute vahel kas normipäevade või muul alusel.

Seoses viimaste muudatustega kolhooside varustamises masinatega, samuti varumissüsteemis osutub vajalikuks rea muudatuste tegemine ka kolhoosliku omandiõiguse objektide õiguslikus režiimis.

Kõigepealt on vaja teha muudatused Nõukogude Liidu Konstitutsioonis ja kolhoosi tüüppõhikirjas, et fikseerida põhiliste tootmisvahendite - põllumajanduslike masinate kuulumist kolhoosliku omandi objektide hulka.

Vajalikud on muudatused ka kolhoosialases seadusandluses põhiliste tootmisvahendite jagamatusse fondi arvamise kohta.

Et kolhoosid soetavad praegu ise masinaid, siis peavad nad vastavad muudatused tegema ka oma rahaliste vahendite õiguslikus režiimis. Kõigepealt on oluline suurendada üldistest rahalistest sissetulekutest jagamatusse fondi eraldamiste %. 1935.a. põhikiri nägi selleks ette 15-20%. Need summad aga polnud määratud põhiliste tootmisvahendite soetamiseks, vaid muu iseloomuga kapitaalmahutusteks.

Edasi vajavad kolhooside masinad ja põllutööriistad ka remonti, määrde- ja kütteainetega varustamist jne., milleks kolhoosid samuti peavad eraldama oma aastastest sissetulekutest rahalisi vahendeid.

D. K o l h o o s i d e v a h e l i s e d o m a n d i õ i g u s e o b j e k t i d.

Kõik loetletud kolhoosi omandiõiguse objektid võivad kolhoosidele kuuluda ka kolhoosidevaheliselt - kaasomandi alusel. Sagedasemateks kolhooside kaasomandi objektideks on niisutus- ja kuivendussüsteemid, elektrijaamad, kolhoosidevahelised ehitusorganisatsioonid ja turbatootmise ühingud.

Kolhooside poolt ühiste vahendite alusel ehitatud elektrijaamade ekspluateerimist juhib vastav nõukogu. Nõukogu koosneb kolhooside volinikest (esindajatest) ja valitakse üldkoosolekutel. Elektrijaama nõukogu juhib elektrijaama tööd ja annab aru osanikele - kolhoosidele.

Samuti võivad kolhoosid asutada kolhoosidevahelisi ehitusorganisatsioone. Nende eesmärgiks on vahendite ja summade ühendamise teel ehitustööde teostamine kolhoosides. Ehitusorganisatsioonid tegutsevad põhikirja alusel, mis võetakse

vastu NSV Liidu Ministrite Nõukogu ülesandel NSV Liidu Linna- ja Maaehituse Ministeeriumi poolt 16. nov. 1955.a. kinnitatud "Kolhoosidevahelise ehitusorganisatsiooni tüüppõhimäärus" alusel.

Jõudude ja summade ühendamisel turba tootmiseks võivad kolhoosid asutada ka kolhoosidevahelisi turbatootmise organisatsioone. Viimased töötavad ENSV Ministrite Nõukogu poolt 8. aprillil 1958.a. kinnitatud "Kolhoosidevahelise turbatootmise nõukogu tüüppõhimääruse" alusel.[1]

Mõlemaid organisatsioone iseloomustab asjaolu, et nad kujutavad endast koos kõigi vahenditega kolhooslikku omandit. Samal ajal on nad aga ka iseseisva juriidilise isiku õigusi omavad tootmisorganisatsioonid.

Mõlemad organisatsioonid moodustatakse soovi avaldanud kolhooside esindajate-volinike koosoleku poolt. Organisatsioonidel on kindel struktuur - nende kõrgeimaks organiks on kolhooside esindajate-volinike koosolek. Konkreetseks juhtimiseks moodustatakse juhatus ja valitakse juhatuse esimees. Nende tegevuse revideerimiseks valib volinike koosolek ka revisjonikomisjoni.

Organisatsioonid moodustavad oma vahendid kõigepealt liikmeks hakanud kolhooside osamaksudest. Need jaotatakse põhifondideks, amortisatsiooni- ja organisatsiooni laiendamise ning tugevdamise fondiks.

Kas ehitustööde teostamiseks või siis turba tootmiseks sõlmib organisatsioon igal aastal osanike-kolhoosidega või ka teiste organisatsioonidega lepingu. Ettenähtud tööde maksumusest kannab kolhoos organisatsioonile aasta alguses üle 30-40%, kogu maksumuse aga tasub vastavalt tehtud tööde mahule.

Organisatsiooni kasum jaotatakse osanike vahel proportsionaalselt osavõtuga organisatsiooni tegevusest. Kahjum kaetakse organisatsiooni laiendamise ja tugevdamise fondi vahenditest.

Tööde teostamiseks eraldavad kolhoosid ka tööjõudu. Neile tasutakse organisatsiooni vahenditest organisatsioonis kehtestatud töönormide ja -hinnete kohaselt. Kolhoosnikute-

---

1. Vt. "Eesti NSV Teataja", 1958, 5, 77.

le võib arvestada ka normipäevi, mille eest tasub samuti organisatsioon ülekande korras oma vahendite arvelt.

Organisatsioonid võivad töölisi võtta ka väljastpoolt. Neile tasutakse ehitusorganisatsiooni summadest volinike koosoleku poolt kehtestatud hinnete alusel.

Uute kolhooside astumise ehitusorganisatsiooni või turbatootmise nõukogu liikmeks otsustab kõigepealt vastava kolhoosi üldkoosolek. Seejärel otsustab küsimuse vastava organisatsiooni volinike koosolek. Lahkumine organisatsioonist toimub samas korras. Lahkumisel tagastatakse kolhoosile tema osamaks.

Mõlema organisatsiooni tegevuse lõpetamine toimub volinike koosoleku otsusel. Kõik põhi- ja käibevahendid jaotatakse osavõtjate-kolhooside vahel proportsionaalselt nende osavõtuga.

§ 4. Kolhoosliku omandiõiguse sisu.

Kolhoosliku omandiõiguse sisu koosneb samadest elementidest, millest nõukogude õiguse järgi koosneb üldse omandiõiguse sisu, s.o. valdamisest, kasutamisest ja käsutamisest.

V a l d a m i s e puhul tuleb kõigepealt eraldada asja faktilist valdamist valdamisest kui seadusega kindlaksmääratud õigusest. Need võivad omavahel ka mitte kattuda. Näit. isik võib faktiliselt vallata asja, mitte omades selleks seadusega ettenähtud õigust, ja vastupidi. Seaduspärasel valdamisel peab olema õiguslik alus (näit. vara üleandmise fakt). Valdamine on oluliseks eelduseks kasutamis- ja käsutamisõiguse teostamisel.

Kolhooslikule omandiõigusele laienevad kõik üldised valdamisõiguse tunnused. Kuid kõrvuti sellega on tal kolhooskiku omandi erisustest tulenevalt ka spetsiifilisi jooni. Viimastena tuleks märkida järgmisi:

1) valdamisõiguse subjektiks pole siin mitte kogu nõukogude rahvas, vaid iga üksik kolhoos;

2) kolhoosidel ei ole valdamisõigust omandiõiguse alusel riigile kuuluvatele objektidele (maa);

3) kolhoos on õigustatud ja samal ajal ka kohustatud

valdama teatavaid objekte.

Kolhoosliku omandi k a s u t a m i s e õ i g u s tähendab "kolhoosile põhikirjaga kehtestatud võimalust ja kohustust kasutada tema valduses olevaid tootmisriistu ja -vahendeid ja samuti teisi materiaalseid väärtusi selliselt et, lähtudes riiklikest plaaniülesannetest, tagada kolhoosi tootmise arendamine laiendatud taastootmise alusel."[1]

Ka kolhoosliku omandi kasutamisel on spetsiifilisi jooni, millest võiks märkida:

1) selle teostamist kooskõlas ühiskonna, kolhoosi ja kolhoosnikute huvidega;

2) selle teostamist peamiselt kolhoosi liikmete poolt;

3) seda organiseerib kolhoos ise oma juhtimisorganite kaudu.[2]

6. märtsi 1956.a. määruse alusel vastuvõetud kolhoosside põhikirjad kohustavad kolhoose kasutama oma omandit otstarbekohaselt, ökonoomselt, võtma tarvitusele kõik abinõud kolhoosliku omandi suurendamiseks. Kolhoosliku omandi kasutamine väljendub kolhoosi fondide loomises, nende kulutamises, tootmisvahendite jaotamises brigaadide vahel ja nende kasutamise organiseerimises.

Kolhoosliku omandi k a s u t a m i s e õ i g u s on tähtsaim selle omandi sisu element. Kolhoosiõiguslikus kirjanduses on korduvalt märgitud, et kolhoosliku omandi puhul tuleb käsutamisõigust mõista ja määratleda laiemalt, kui tehakse seda tsiviilõiguslikus kirjanduses. Nii määratleb prof. Kazantsev kolhoosliku omandi käsutamise õigust kui kolhoosi õigust selliselt jaotada oma natusaalseid ja rahalisi tulusid ja teisi kolhoosliku omandiõiguse objekte, aga samuti tema õigust võõrandada osa sellest, et ühiskonna, kolhoosi ja kolhoosnikute huvid oleksid paremini kooskõlastatud.[3] Sellise laialivalguva määranguga ei saa nõustuda. Autorid, kes paigutavad kolhoosliku omandi käsutamise õigusesse ka tulude jaotamise, pole suutelised millegagi sisustama kolhoosliku omandi kasutamise õigust. Tuleb

---

1. Vt. Н.Д. К а з а н ц е в, Право колхозной собственности, Москва 1948, lk. 66.
2. Vt. И.В. П а в л о в, Л.Н. Б а х о в к и н а, Право колхозной собственности в СССР, Москва 1957, lk. 78-79.
3. Vt. Н.Д. К а з а н ц е в, Право колхозной собственности Москва 1948, lk. 71.

arvata, et käsutamisõigus seisneb vaid selliste juriidiliste toimingute sooritamises, mis tekitavad, muudavad või lõpetavad omandi kohta käivaid õigussuhteid. Kolhoosliku omandi jaotamine fondidesse, samuti tema kinnistamine brigaadidele aga selliseid muudatusi kaasa ei too.

Kolhoosliku omandi käsutamise funktsioon väljendub kolhoosi riiklike kohustuste täitmises, kolhoosliku omandi võõrandamises kolmandatele isikutele, tehingute alusel ja tulude jaotamises kolhoosnikute vahel.

Mõned autorid märgivad, et kolhoosliku omandi käsutamise õiguse hulka kuulub vaid õigus käsutada oma toodangut, mitte aga tootmisvahendeid.[1] Õigesti märgib I.V. Pavlov, et kolhoos on kõikide temale kuuluvate objektide täieõiguslik omanik ja võib samavõrra käsutada nii oma tootmisvahendeid kui ka produktsiooni.[2]

Kolhoosliku omandi käsutamise õigust teostab kõigepealt üldkoosolek ja temast alamalseisvad organid vaid neile antud kompetentsi piires. Ühelgi väljaspool kolhoosi seisval organil ega isikul ei ole õigust käsutada kolhooslikku omandit. Organite kompetents ka omandi käsutamise alal tuleks kindlaks määrata kolhoosi põhikirjaga. Kahjuks ei tee praegused kolhooside põhikirjad seda kuigi üksikasjaliselt.

Praegustes tingimustes, kus kolhoosi üldkoosolek kutsutakse kokku vaid paar korda aastas, otsustab üldkoosolek ainult kõige põhilisemaid omandi käsutamise küsimusi. Üldkoosolek teeb seda kõigepealt aasta tootmisplaanide ja tulude-kulude eelarve ning tulude jaotamise kinnitamise teel. Kui kolhoosliku omandi hilisem käsutamine toimub tootmisplaanide ja tulude-kulude eelarvete raamides, pole selleks enam vajalik üldkoosoleku otsus. Ainult kõrvalekaldumiste korral on seda vaja. Varemalt määras üldkoosolek kindlaks ka teised omandi käsutamisega seotud tingimused (näit. hind ostu-müügi lepingutes jne.). Praegu aga võib ja peab seda tegema kas siis volinike koosolek või juhatus (vähemtähtsamates, operatiivsema iseloomuga küsimustes).

---

1. Vt. А.И. Королев, Некоторые вопросы права колхозной собственности, "Ученые записки" ЛГУ № 182, 1954, выпуск 5, lk. 63.
2. Vt. Л.В. Павлов, Л.Н. Баховкина, Право колхозной собственности в СССР, Москва, lk. 35.

Operatiivselt käsutab kolhooslikku omandit juhatus. Ta peab seda tegema vastavalt tootmisplaanile, tulude ja kulude eelarvele ja tulude jaotamise plaanile. Kui omandi käsutamise küsimustes on olemas volinike koosoleku otsus, siis allub juhatus ka sellele.

Kõigest eelnevast lähtudes kolhoosi juhatus:

1) korraldab kolhoosi riiklike kohustuste täitmist;
2) organiseerib produktsiooni müüki;
3) sõlmib põhivahendite ostu ja müügi lepinguid;
4) jaotab tulud kolhoosnikute vahel normipäevade alusel;
5) käsutab eelarve piires kolhoosi rahalisi vahendeid;

Teatavais piires käsutab kolhooslikku omandit ka kolhoosi esimees. Ta vormistab kõik rahalised dokumendid, sõlmib kolhoosi nimel lepingud. Kuid kõiges allub esimees üldkoosoleku ja juhatuse otsustele.

Kolhoosliku omandi käsutamise õigust ei ole teistel kolhoosi ametiisikutel, näit. brigadiridel, farmijuhatajatel, laomeestel, tallimeestel jne. Nad teostavad vaid kolhoosliku omandi operatiivset haldamist.

Kolhoosliku omandi käsutamise õiguse puhul tuleb alla kriipsutada veel seda, et ainult osa objektide suhtes on kolhoosil käsutamisõigus täiesti oma äranägemise järgi. Osa objektide suhtes annavad aga põhikiri ja muud aktid täpsed ettekirjutused. Nii näiteks peab kolhoos oma produktsioonist esimeses järjekorras eraldama seemnefondid nõutavas suuruses ja seejärel tasuma oma riiklikud kohustused. Pole lubatud produktsiooni realiseerimine enne riiklike kohustuste täitmist.

§ 5. Kolhoosliku omandiõiguslik kaitse.

Kolhoosliku omandi õiguslik kaitse toimub nii tsiviil-, kriminaal-, kui ka administratiivõiguslike kaitsemeetoditega. Kolhoosliku omandi tsiviilõiguslik kaitse toimub:

1) asjaõiguslike kaitsevahenditega vindikatsiooniliste jt. hagide korras,
2) lepinguõigusliku kaitse korras,
3) kahjude heastamise teel.

Kolhoosliku omandi asjaõiguslik kaitse toimub kõigepealt TsK § 59 alusel, mille järgi igale omanikule on antud õigus hageda oma vara võõrast seadusevastasest valdusest.

Kolhoosliku omandi igakülgse kaitse tugevdamist nõuavad partei KK 1953.a. septembripleenumi otsused. Seoses sellega, aga ka juba varem, rõhutati järjekordselt vajadust rakendada ka kolhoosliku omandi suhtes piiramatu vindikatsiooni õigust, s.t. anda kolhoosidele õigus nõuda temalt seadusevastaselt äraläinud vara igasuguselt valdajalt, sealhulgas ka heauskliselt valdajalt, s.t. laiendada kolhoosidele TsK § 60 lg II. TsK § 60 järgi on seni vaid riigiasutustel õigus neilt ebaseaduslikult äraläinud vara hageda igalt valdajalt, sõltumata sellest, kas ta on hea- või pahauskne.

Kolhoosliku omandi tsiviilõigusliku kaitse liigiks on tema kohustusõiguslik ehk lepinguõiguslik kaitse. Tsiviilõigus on kutsutud õigesti korraldama kõiki kolhooside lepingulisi suhteid, eriti aga kolhoosi ja riigiorganite lepingulisi suhteid.

Kolhoosliku omandi lepinguõiguslikust kaitsest tuleb kõigepealt nimetada igasuguste seadusvastaste tehingute tühistamist TsK § 30 alusel ja TsK §-st 147 tulenevate tagajärgedega (alusetult saadu läheb riigi tuludesse). TsK § 30 alusel ja TsK § 147 tagajärgedega tuleb tühistada kõik kolhooside tehingud, mis on seotud kolhoosimaade avaliku või otsese rentimisega, kõik tehingud, mis on suunatud kolhoosliku omandi raiskamisele. TsK § 147 ettenähtud tagajärgede rakendamine kannab trahviiseloomu ja on suunatud seadusevastaste tehingute ärahoidmisele edaspidi.

Tehingute tühistamine TsK § 30 ja § 147 alusel on kolhoosliku omandi kaitse oluliseks vahendiks, tähtsaks abinõuks võitluses kolhoosliku omandi laialitassimise vastu. Kolhoosliku omandi kaitsmisele on suunatud ka tehingute tühistamine vorminõuete rikkumise tagajärjel. TsK § 29 ja § 32 alusel rakendatakse TsK § 151 tagajärgi, s.t. kumbki pool peab teisele poolele tagastama lepingu järgi saadu.

Eriline koht kolhoosliku omandi tsiviilõiguslikus kait-

ses vindikatsiooniliste ja lepingust tulenevate hagide kõrval on hagidel kahju tekitamise korral(TsK §§ 403-415). TsK §§ 403-415 rakendamine peab Ülemkohtu juhendite kohaselt toimuma vaid nende kahjude puhul, mis on tekitatud väljaspool lepingulisi kohustusi. Kolhoosides moodustab see kategooria tsiviilasja suure protsendi, sest sellised hagid kolhoosnikute vastu, nagu lohakuse tagajärjel kolhooslikule omandile kahju tekitamine jt., esitatakse TsK § 410 ja 411 alusel.

Tuleb tähelepanu juhtida sellele, et mõningate kolhooslikule omandile kahju tekitamise juhtude eest on vastutus kehtestatud eri määrustega. Nii kehtestab NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 5.maist 1950.a. "Kolhoosi tsiviilasjade kohtupraktikas" kõrgendatud tsiviilvastutuse kolhoosimaade omavolilise kasutamise eest. Määrus nõuab mitte ainult täieliku kahju tasumist kas saadud saagi üleandmise või selle väärtuse turuhindades tasumise teel, vaid ei anna maa omavolilisele kasutajale õigust nõuda kulutatud tööjõu või seemnete tasumist. Seega võib kolhoos sellel juhul endale nõuda saagi: 1) KrPK § 69 p.4 ja § 331 järgi kui asitõendi, 2) esitada hagi TsK § 59 järgi - s.t. nõuda oma omandi tagastamist, kui see on olemas naturaalses vormis, 3) esitada hagi TsK § 403 korras - kahju tasumiseks, kui asja materiaalselt pole võimalik tagastada.

Teine kõrgendatud vastutuse liik kehtestati NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 4. aprilli 1945.a. määrusega, mille järgi isikud, kes olid süüdi hobuste vigastada saamises või hukkumises, pidid tasuma hobuse kolmekordse väärtuse varumishindade järgi. Kohtupraktikas kerkis sel puhul küsimus, kas kahju tekitaja võis anda kolhoosile vastu samaväärse hobuse. Tuleb märkida, et kohtupraktika lubas seda mõningatel juhtudel, tunnustades seega vajadust praegustes tingimustes ümber hinnata 1943.a. ja 1945.a. kehtestatud kõrgendatud vastutus loomade hukkumise eest. See samm oli vajalik ja õige. Kõrgendatud vastutus kolhoosi loomade hukkumise eest kehtestati Isamaasõja tingimustes ja vahetult sellele järgnenud perioodil, mil kolhooslik omand vajas selliste kahjutekitamise liikide vastu kõrgendatud kaitset. Vaevalt saab seda

õigeks tunnistada praegu, mil töödistsipliin kolhoosides on võrratult kasvanud, sellised kahjutekitamise juhud on üksikud ja kolhoosides loomakasvatuse plaane edukalt täidetakse.

Kolhoosnikute kõrgendatud vastutus kehtis 1954.aastani, NSVL Ministrite Nõukogu spetsiaalse määrusega 17.veebruarist 1954 muudeti kolhoosnikute vastutus loomade hukkumise ja vigastada saamise eest ühekordseks. Sama määrusega soovitati kolhoosi juhatusel kolhoosnikult vastu võtta samaväärne loom, kui kolhoosnik soovib seda anda. Seega kehtestati kolhoosnikute vastutuses kahju tekitamise eest tavaline tsiviilvastutuse printsiip.

Kolhoosliku omandi administratiivõigusliku kaitse all mõistetakse kolhoosilt ebaseaduslikult äraläinud omandi tagastamist mitte kohtulikus korras, vaid kohalike võimuorganite otsuste alusel. Kolhoosliku omandi administratiivõiguslikust kaitsest räägib otseselt NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P KK määrus 19. sept. 1946 "Abinõudest põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides". Määrus kohustab kohalikke võimuorganeid oma otsustega tagastama kolhoosidelt ebaseaduslikult äraläinud varanduse. Nendel juhenditel on tähtsus ka praegu, mida peavad arvestama kohalikud võimuorganid. Administratiivkorras vara tagastamisel peab aga silmas pidama seda, et ei tohi esineda vaidlust omandiõiguse kuuluvuse küsimuses. Omandiõiguse kuulumine kolhoosile peab olema vaieldamatu, vastasel korral tuleb küsimus lahendada rahvakohtus.

Kolhoosliku omandi administratiivõigusliku kaitse osatähtsuse laienemisest kõneleb kujukalt NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 11.jaanuarist 1955 "Vastutusest kultuuride kahjustamise eest kolhoosides ja sõvhoosides"[1]. Mainitud seadusega muudetakse ära seni kehtinud vastutus ja kehtestatakse selle asemel nii tsiviil- kui ka administratiivvastutus. Seoses sellega tuleb lugeda kehtetuks ka NSVL Ülemkohtu pleenumi 5. mai 1950.a. määruse "Kolhooside tsiviilasjadest rahvakohtuis" vastav punkt. Uue seaduse järgi on viljapõldude omanikul õigus põlde tallanud loomad kinni pidada. Tallamise eest rakendatakse järgmisi materiaalse vastutuse liike:

---

1) Vt. "Rahva Hääl", 19.I 1955.a.

1) Esmakordse tallamise korral peab süüdlane tasuma täielikult kahju ja külanõukogu poolt määratud trahvi - kitsede, lammaste, sigade ja vasikate iga pea pealt 25 rubla, suurte sarvloomade ja hobuste eest - 50 rubla, lindude eest - 5 rubla.

2) Samal aastal teistkordse või korduva tallamise puhul nõutakse süüdlaselt peale kahjutasu sisse trahv kahekordses suuruses.

3) Kui tallamise korral on süüdi kolhoosi või sovhoosi karjused, peavad viimased tasuma kahju.

4) Hobuveokitega viljapõldudest ülesõitmise ja tallamise korral võetakse trahvi 50 rubla, autodega ja traktoritega viljapõldudest ülesõitmisel 100 rubla.

Kahju suuruse määrab loomade valdaja juuresolekul kindlaks komisjon koosseisus: külanõukogu täitevkomitee esimees, kolhoosi (sovhoosi) esimees ja agronoom. Trahvi määrab külanõukogu täitevkomitee kolhoosi juhatuse esildisel ja see nõutakse sisse miilitsaorganite poolt. Kahjutasu nõuab samuti sisse külanõukogu täitevkomitee otsuse alusel, mis on kohustuslik täitmiseks nii asutustele, ametiisikutele kui ka kodanikele. Tahtlikus tallamises süüdi olijad ja suurt kahju põhjustanud kuuluvad kriminaalvastutusele võtmisele ja neid karistatakse kas paranduslike töödega 6 kuust kuni ühe aastani või vabadusekaotusega ühest kuni kahe aastani. Kohtuotsuses kvalifitseeritakse kuritegu sama seaduse p.6 järgi.[1]

Kriminaalõiguslikul kaitsel siinkohal ei peatuta. Seda selgitab küllaldaselt kriminaalõiguse erikursus.

Lühidalt tuleks puudutada veel alaealiste vastutust kolhooslikule omandile tekitatud kahju eest, sest siin on mõningaid iseärasusi.

Kolhoosi liikmeteks võivad olla ka 16-18 aasta vanused, kes pole veel teovõimelised. Kuid kolhoosis võivad töötada ka veelgi nooremad kolhoosipere lapsed ja põhjustada oma käitumisega kolhoosile kahju. TsK § 9 ja § 405 järgi ei kanna oma tegude eest üldse tsiviilvastutust 12-14 a. vanused alaealised; nende eest vastutavad vanemad või hooldajad.

1. Mainitud seadlusele lisandub ENSV MN määrusega 18.septembrist 1956.a. kinnitatud instruktsioon trahvide ja kahjutasude sundkorras sissenõudmise korrast. Avaldatud "Eesti NSV Teatajas", 1956, nr. 16, art. 168.

14-18 a. vanused alaealised vastutavad aga ka ise koos vanemate ja hooldajatega.

Kas võib kolhoosis panna täielikku vastutust vanematele või hooldajatele 12-14 a. vanuste alaealiste poolt tekitatud kahjude eest või paralleelset vastutust 14-18 a. vanuste poolt tekitatud kahjude eest? Sellised alaealised täidavad kolhoosi juhatuse või brigadiri korraldusi ja töötavad täiesti iseseisvalt.

TsK § 403 nõuab vanemate vastutuselevõtmiseks nende süü olemasolu, mida aga pole, kui alaealised täidavad kolhoosi juhatuse korraldusi.

Kohtupraktika alusel võib tulla järeldusele, et 12-14 a. vanused alaealised ja nende vanemad või hooldajad ei kanna üldse vastutust kahjude eest, mida alaealised tekitasid kolhoosi juhtimisorganite korraldusel töid tehes. Samuti ei kanna vanemad vastutust 14-18 a. vanuste alaealiste eest, kui na on põhjustanud kahju kolhoosis tööl olles. Küll aga vastutavad 14-18 a. vanused alaealised ise ja koos nendega kolhoosi ametiisikud, kes peavad otseselt alaealisi tööle suunama, valvama nende töötingimuste üle jne.

VII t e e m a .

KOLHOOSIDE MAJANDUSLIKU TEGEVUSE ÕIGUSLIK REGULEERIMINE.

§ 1. Kolhoos kui juriidiline isik ja tema õigusvõime.

Kolhoosil on juriidilise isiku õigused ja teda iseloomustavad ka kõik juriidilisele isikule omased tunnused. VNFSV VKTK ja RKN-i poolt 3. oktoobril 1927.a. kinnitatud põllumajandusliku kooperatsiooni põhimääruses öeldakse otseselt, et iga kolhoos on juriidiliseks isikuks ja tekib tema põhikirja registreerimise momendil.[1]

Tsiviilõigusest teame, et juriidilised isikud tekivad avalduslik-normatiivses, loa ja korralduse korras. Teame ka seda, et enamik riigiettevõtteid luuakse korralduse korras ja et enamik mitmesuguseid vabatahtlikke koondisi tekib avalduslik-normatiivses korras. Viimaste hulka kuuluvad ka kolhoosid kui talupoegade vabatahtlikud koondised. Avalduslik-

---

1. Vt. СУ РСФСР, № 109, Iк. 736.

normatiivse korra puhul jälgivad võimuorganid vaid seda, et juriidilise isiku loomine vastaks seadusele ja et tema põhikiri vastaks tüüppõhikirjale. Ka kolhoosi loomisel kontrollib täitevkomitee, et organiseerimine toimuks seadusega ettenähtud korras, et järgitaks vabatahtlikkuse printsiipi jne. ja et vastuvõetud põhikiri vastaks põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjale ja Nõukogude riigi seadustele. Seejärel registreerib täitevkomitee konkreetse kolhoosi põhikirja, millisest momendist peale tekib kolhoosi kui juriidilise isiku õigusvõime ja ta võib tsiviilkäibesse astuda iseseisva subjektina.

Nagu teada, registreerivad riiklikud majandusorganisatsioonid ja kooperatiivsed koondised (peale kolhooside) oma juriidilise isiku põhikirjad finantsorganites, kes ühtlasi teostavad juriidiliste isikute registreerimist. Kolhooside kui juriidiliste isikute põhikirjade registreerimise erinevus seisneb selles, et nad registreeritakse mitte rahandusorganites, vaid rajooni täitevkomitees.

Iga juriidilise isiku õigusvõime määratletakse tema loomise eesmärkidega ja põhikirjaga. Ka kolhoosi kui juriidilise isiku õigusvõime määratletakse tema loomise eesmärkidega ja põllumajandusliku artelli põhikirjaga ning see väljendub võimes mitmesuguseid tsiviilõiguslikke tehinguid sõlmida ja oma majanduslikku tegevust organiseerida. Vaatleme alljärgnevalt, milliseid tsiviilõiguslikke tehinguid võib kolhoos sõlmida ja kuidas ta organiseerib oma majanduslikku tegevust.

Nagu märgitud, määrab artelli õigusvõime tema põhikiri ja seal formuleeritud eesmärgid. Seega peab iga tehing, mida artell sõlmib, vastama tema eesmärkidele ja olema kooskõlas põhikirjaga. Ainult põhikirja nõuetele vastavalt sõlmitud tehingud saab tunnistada seaduspärasteks. Kolhoosi põhikirjalisi ja mittepõhikirjalisi tehinguid käsitledes tuleb alati silmas pidada artelli põhikirja ja seal formuleeritud kolhoosi loomise eesmärki. Vastavalt põllumajanduslike artellide põhikirjade §-le 1 on põllumajanduslik artell vabatahtlik talupoegade koondis. Põllumajanduslike produktide tootmine suurtes kollektiivsetes põllumajandus-

likes ettevõtetes ühiste tootmisvahendite ja ühise organiseeritud tööga kõrgel tehnilisel baasil - selles seisneb põllumajanduslik artelli põhieesmärk, ja kolhoosi igasugune tootlik tegevus või õiguslike tehingute sõlmimine peavad olema allutatud sellele eesmärgile. Artellis sellise tootmistegevuse arendamine, mille eesmärgiks pole põllumajanduslik tootmine, või kolhoosi poolt selliste tehingute sõlmimine, mis pole suunatud põllunduse ja karjamajanduse edaspidisele arendamisele, tähendab vasturääkivust artelli põhikirjale ja tema eesmärkidele. Kõik sellelaadilised tehingud tuleb tunnistada põhikirjavastasteks.

Artelli tootmisülesanne määrab tema ja teiste õigussubjektide suhete iseloomu. Tootmine võib olla suunatud kas teraviljakasvatuse, aianduse või mone muu põllumajanduslik tootmisharu edaspidisele arendamisele ja kõik tehingud, mis kolhoos sõlmib oma põhiliste tootmisharude arendamiseks, tuleb tunnistada seaduspärasteks.

Kolhoosi suhted mitmesuguste teiste õigussubjektidega võivad olla väga mitmesugused ja reguleeritavad mitmesuguste õigusnormidega. Tavaliselt on nad tsiviilõiguslikud suhted ja neid reguleeritakse sel juhul tsiviilõiguslike normidega. Kolhoos võib aga astuda õigussubjektidega ka selliste se õigussuhetesse, mille iseloom ei kattu tsiviilõiguslike suhetega, vaid mis kujutavad endast haldus-, finants- või tsiviilõiguslikke suhteid.

Näiteks tekib kolhoosil rida kohustusi riigi ees mitte lepingulistest suhetest, vaid haldusakti alusel. Siia kuuluvad kolhoosi kohustused riikliku kokkuostu osas ja kohustus osa võtta teede ehitamisest ja parandamisest. Need kohustused tekivad haldusakti alusel.

Seega võivad kolhoosi suhted teiste õigussubjektidega tekkida:

1) mittelepingulistest kohustustest - administratiivakti alusel;

2) lepingulistest kohustustest, mis võivad olla
   a) tsiviilõiguslikud,
   b) tööõiguslikud.

Vaatleme lähemalt mõningaid kolhooside poolt sõlmitud

lepinguid. Kolhoosid sõlmivad lepinguid teiste juriidiliste isikute ja kodanikega peamiselt järgmistel eesmärkidel:

1) Oma tootmistegevuse organiseerimiseks:
   a) leping RTJ-iga,
   b) lepingud tööjõu kasutamiseks.
2) Lepingud tootmisvahendite, sisseseadete, inventari jne. muretsemiseks.
3) Lepingud oma saaduste realiseerimiseks: kontraheerimisleping
   a) lepingud varumisorganisatsioonidega põllumajandussaaduste müügiks (kokkuostuleping),
   b) lepingud kaubandusorganisatsioonidega produktsiooni komisjoni korras realiseerimiseks.

Nagu märgitud, võivad need lepingud olla nii tsiviilõiguslikud kui ka tööõiguslikud (tööleping).

§ 2. Kolhoosi majandusliku tegevuse organiseerimine.

Kolhoosi kui juriidilise isiku tegevus seisneb mitte üksnes mitmesuguste õiguslike tehingute sõlmimises, vaid ka oma tootmistegevuse igapäevases organiseerimises, mis moodustab kolhoosi tegevuses peamise osa. Kolhoosi tootmistegevuse analüüs viib meid põllumajandusliku artelli põhikirja analüüsini. Kolhooside põhikirjad annavad peamiste ülesannete loetelu, millega kolhoos peab tegelema. Kõigepealt rõhutavad põhikirjad, et artell kohustub oma kollektiivmajapidamist arendama plaani alusel, kohustub täpselt täitma valitsusorganite poolt kehtestatud põllumajandusliku tootmise plaane ja oma riiklikke kohustusi.

Põllumajanduslik suurtootmine on mõeldamatu ilma plaanita ja seepärast on õigetele printsiipidele rajatud planeerimisel oluline tähtsus. Kolhoosliku tootmise planeerimise küsimusi käsitlesid partei Keskkomitee 1953.a. septembripleenumi, 1954.a. veebruari-märtsipleenumi ja 1955.a. jaanuaripleenumi otsused. Nendes otsustes on märgitud, et juba 1939.a. anti kolhoosliku tootmise planeerimise juhtnöörid, kuid tegelikkuses neid rikuti. Vead seisnesid kõigepealt põllumajandusliku tootmise planeerimise liigses tsentraliseerimises ühelt poolt ja põllumajanduslike kultuuride eba-

õiges paigutuses teiselt poolt. Kolhoositootmise planeerimises nägid keskorganid ette kõige väiksemadki näitajad, kõrvaldades seega kolhooside enda initsiatiivi selliste kultuuride kasvatamisel, mis end kõige rohkem tasuksid. Põllumajanduse plaaniliste näitajate koostamisel sageli ei arvestatud kohalikke tingimusi, pinnase iseärasusi, elanikkonna oskusi ja harjumusi jne. Ei arvestatud, kas suhkrupeedikasvatus ühes või teises kolhoosis on otstarbekohane või mitte, vaid üleliiduline plaan jagati automaatselt vabariikide, kraide, oblastite, rajoonide ja üksikute kolhooside vahel. Partei 1954.a. veebruari-märtsipleenumi otsustes anti juhendeid kolhoosliku tootmise edaspidiseks õigeks planeerimiseks. Planeerimine peab toimuma sellise arvestusega, et põllumajandusliku maa igalt 100 hektarilt saadaks maksimaalne kogus produktsiooni. Pleenum mõistis hukka liiga detailse planeerimise keskustes. Kolhoos peab selles suhtes ise näitama initsiatiivi, peab ise leidma teed ja meetodid, kuidas kõige otstarbekamalt kasutada maad ja saada maksimaalne kogus saaki. Kolhoosidele suurema initsiatiivi andmine planeerimises ei tähenda muidugi keskorganite juhtiva osa vähendamist.

Kolhoosides loomakasvatussaaduste tootmise planeerimist käsitles spetsiaalselt NLKP KK jaanuaripleenum (1955.) Pleenumi otsustes märgiti, et NSVL Põllumajanduse Ministeeriumi ja Sovhooside Ministeeriumi juhtivad töötajad lähtusid planeerimisel väärast eeldusest, et loomakasvatuse probleemi olevat võimalik lahendada ainult l o o m a d e a r v u s u u r e n d a m i s e t e e l. Tegelikult viis selline seisukoht selleni, et kolhoosid täitsid küll loomade arvulise plaani, kuid seejuures jäi põllumajandussaaduste toodang kas samale tasemele või isegi vähenes.

Loomakasvatuses peab planeerimise eesmärgiks olema mitte ainult loomade arv, vaid vajalikul hulgal loomakasvatussaaduste saamine riigi poolt kindlaksmääratud tähtaegadel, niisamuti mitte ülesküntud või seemendatud hektarite arv, peade ja sabade arv karjas, nagu märkis partei KK jaanuaripleenumil 1955.a. N.S.Hruštšov, vaid kaubatoodangu kindlaksmääratud maht: hektarilt saadud teravilja, kartu-

lite, köögivilja ja teiste põllumajandussaaduste hulk, liha, piima ja teiste loomakasvatussaaduste kogus. See aitab suurendada põllumajanduses töötajate huvi põllumajanduslike kultuuride viljakuse ja ühisloomakasvatuse produktiivsuse tõstmise vastu.[1]

Jaanuaripleenumi otsuste täitmiseks ilmus partei ja valitsuse ühine määrus 9. märtsist 1955 "Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest".[2] Selle määruse järgi ei planeerita kolhoosidele enam külvipindu ja loomade arvu, vaid põllundus- ja loomakasvatussaaduste varumise mahtu müügikohustuste osas, MTJ-ide naturaaltasu osas, kontraheerimise ja kokkuostu osas. Nende näitajate alusel määravad kolhoosid ise kindlaks kultuuride külvipinnad ja kasvatatavate loomade arvu. Seoses varumise korra muutmisega pole vajadust plaanides enam detailiseerida kohustusi, vaid plaan sisaldab ainult ühe näitaja - riigile kokkuostu korras äraantava produktsiooni mahu. Pärast riiklike plaaniülesannete saamist koostab kolhoosi juhatus rajooni täitevkomitee spetsialistide kaasabil kolhoosi aasta-tootmisplaani. Selle projekti väljatöötamisest peavad tingimata osa võtma eesrindlikud kolhoosnikud, kes teavad kõige paremini millisel maa-alal ja millist kultuuri kasvatada, milline kultuur on kolhoosile kõige vajalikum ja kõige tulusam. Kolhoosi tootmisplaanide koostamine kolhoosnikute aktiivsel osavõtul võimaldab kõige paremini leida õige tee kolhoosi kõigi tootmisharude arendamiseks. Tootmisplaanide projektid arutatakse läbi brigaadide ja karjafarmitöötajate tootmisnõupidamistel, kus iga kolhoosnik võib oma sõna öelda tootmise planeerimise kohta ja teha omapoolseid parandusi ning ettepanekuid. Tootmisnõupidamistel tehtud parandused ja ettepanekud kaalub kolhoosi juhatus läbi ja nende alusel tehakse projektis vajalikud parandused ja täiendused. Selliselt koostatud tootmisplaani projekt esitatakse läbiarutamiseks ja kinnitamiseks üldkoosolekule. Et tootmisplaan määrab kogu tootmise suuna ja saatuse terveks aastaks, siis ongi tootmisplaani kinnitamine antud kolhoosi kõrgeima juhtimisorgani - üldkoosoleku kompetentsi. Pärast kinnitamist üldkoosolekul läheb plaan läbivaatamiseks rajooni täitev-

1. Vt. N.S.Hruštšov. Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest. Ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 25. jaanuaril 1955.a., "Rahva Hääl", 3.veebruar 1955.a.
2. Vt. "Rahva Hääl", 10.märts 1955.a.

komiteesse. Tootmisplaan vaadatakse läbi rajooni täitevkomitee istungil kolhoosi esimehe juuresviibimisel. Ilma kolhoosi esimehe osavõtuta ei tohi täitevkomitees plaani arutada. Rajooni täitevkomitees ei tohi suhtuda kolhoosi tootmisplaani läbivaatamisse formaalselt, vaid plaan tuleb läbi vaadata sisuliselt. Seejuures peab täitevkomitee kõigepealt silmas kolhoosi huve, kuid jälgib ka seda, et kolhoosi tootmisplaaniga tagataks riigi keskorganite poolt rajoonile antud põllumajandussaaduste varumise plaani täitmine.

Kolhoosi tootmisplaani sisu määrab üldiselt põllumajandusliku artelli põhikiri. Põhikirjad nõuavad kolhoosidelt, et nad järjekindlalt tõstaksid kultuuride viljakust agrotehnika rakendamise teel. Samuti loetlevad põhikirjad tähtsamaid agrotehnilisi võtteid, mida kolhoos peab rakendama, nagu õigete külvikordade rakendamine ja nendest kinnipidamine, sügavkünd, umbrohu hävitamine, tehniliste kultuuride õigeaegne vaheltharimine, põllumajanduslike kultuuride kahjurite tõrje, saagi õigeaegne ja kadudeta koristamine, põldude kaitseks metsaribade istutamine jne. Seega peab kolhoosi tootmisplaanis kajastuma põldude viljakuse kõige ratsionaalsem suurendamine. Tootmisplaanis peavad olema märgitud ka tähtsamad agrotehnilised abinõud. Tootmisplaani koostamise juures on olulise tähtsusega eelmise aasta majandusliku tegevuse analüüs. Praegu, mil kolhoosides on hakatud pidama arvestust toodetava produktsiooni omahinna üle, on see oluliseks abiks tootmisplaanide koostamisel ja tasuvamate tootmisharude väljakujundamisel.

Kolhoosi tootmisplaanis võime eraldada järgmised peamised osad:

1) taimekasvatus harude arendamise plaan,
2) loomakasvatusharude arendamise plaan,
3) muude põllumajanduslike tootmisharude arendamise plaan,
4) ehitustööde ja kapitaalremontide plaan,
5) põllumajandusliku inventari remontimise, valmistamise või muul viisil omandamise plaan,
6) autotranspordi, jõumasinate, elektrimootorite kasutamise plaan,

7) töö organiseerimise ja tööpäevade kulutamise plaan,

8) naturaaltulude jaotamise plaan.

Tootmisplaan sisaldab seega andmeid, millist kultuuri ja kui palju külvata ning milline on planeeritav saak. Loomakasvatuses näitab plaan, kui palju ja milliseid loomi kolhoos peab omama ja milline peab olema nende produktsioon.

Peale aasta-tootmisplaanide koostatakse veel tööplaanid üksikute põllutööperioodide kaupa ning tootmisülesanded põllundusbrigaadidele ja karjafarmidele. Nendes plaanides saavad konkreetse kajastuse aastaplaani näitajad. Nad jagatakse kas üksikute põllutööperioodide viisi või üksikute tootmisüksuste vahel, kes tegelikult osutuvad tootmisplaani täitjateks. Karjakasvatuses antakse plaaniülesanded isegi üksikute kuude kaupa.

Aasta-tootmisplaanid on põhiliseks planeerimise vormiks kolhoosis. Peale selle kasutavad paljud kolhoosid veel perspektiivset planeerimist, mille puhul kolhoosi tootmisharude suund määratakse kindlaks pikemaks perioodiks.

Kolhoosliku planeerimise teise külje moodustab kolhoosi finantsmajanduse planeerimine. Iga tootmisplaanis ettenähtud üritus jääb paberile, kui tema teostamine pole tagatud rahaliste vahenditega. Kolhoosi finantsmajandust planeeritakse nn. aasta tulude ja kulude eelarve koostamise teel, mis on kolhoosi finantsplaaniks ja peab olema lahutamatult seotud tootmisplaaniga . Kuni 1958.a. koostasid kolhoosid eraldi tootmisplaani ning tulude ja kulude eelarve. Alates 1958.a. koostatakse aga kolhoosides vaid üks ühtne tootmis- ja finantsplaan. Selles peavad kõik tootmispoolel märgitud üritused leidma rahalise kajastuse finantspoolel. Selline ühtne plaan annab selge ülevaate, milliseid kulutusi võib teha ühe või teise tootmisharu edasiarendamiseks, kas selleks on summasid ja milliseid tulusid annab üks või teine tootmisharu.

Kolhooside finantsilised vahendid erinevad oluliselt riiklikest finantsidest. Erinevus seisneb kõigepealt selles, et riiklikes ettevõtetes moodustavad rahalised vahendid üldrahvaliku, riikliku omandi, kolhoosi rahalised vahendid aga on kolhooslikuks omandiks. Kolhoosi rahaliste

vahendite erinevus riiklikest seisneb ka selles, et nendes ei väljendu kolhoosi vahendite kogu käive, sest oluline osa kolhoosi produktsioonist jaotatakse naturaalses vormis.

Kolhoosi rahalises käibes väljenduvad: tulude osas - müügi teel realiseeritud produktsioon, riiklikele asutustele, kooperatiivsetele ettevõtetele ja eraisikutele osutatud teenuste eest saadud tasu, lühi- ja pikaajalised krediidid; kulude osas - rahaliste kohustuste täitmine riigi ees, tootmiskulude jooksvad katted, rahalised kulud administratiivmajanduslikeks ja kultuurilisteks vajadusteks, kulutused kapitaalmahutusteks, rahalised jaotused liikmete vahel.

Kolhoosid on põllumajanduslikeks suurettevõteteks, mille tähtsaimaks ülesandeks on müügiks toodetava produktsiooni suurendamine. Kaubalise produktsiooni suurendamine tähendab aga samaaegselt rahaliste tulude suurendamist. Kolhoosi rahalises käibes leiab väljenduse üha suurem kogus kolhoosi materiaalsetest tuludest. Eriti suurendavad kolhooside rahalist käivet partei ja valitsuse 1953.-1954.a. määrustega ettenähtud abinõud karjamajanduse ja juurviljakasvatuse arendamiseks ja 1958.a. otsustega ettenähtud abinõud uute varumishindade ning varumise korra kohta.

Seepärast on kolhoosides rahaliste sissetulekute ja kulutuste planeerimine väga tähtis. Kolhoosi finantstegevust käsitatakse tootmisplaani teise poolena.

Tulude ja kulude eelarve projekti koostab kolhoosi juhatus koos ühtse tootmisplaaniga, kusjuures teda peavad abistama rajooni täitevkomitee instruktor-raamatupidajad. Tulude ja kulude eelarve projekti koos üldise tootmisplaaniga esitab juhatus kinnitamiseks üldkoosolekule. Üldkoosoleku poolt kinnitatud tulude ja kulude eelarve esitatakse läbivaatamiseks rajooni täitevkomiteele. Kui kolhoosi tootmisplaani kinnitamise juures pidi tingimata viibima kolhoosi esimees, siis tulude ja kulude eelarve kinnitamise juures peab tingimata olema ka kolhoosi revisjonikomisjoni esimees. Revisjonikomisjon on kohustatud kolhoosis kontrollima tulude ja kulude eelarvest kinnipidamist ja seepärast peab revisjonikomisjoni esimees olema teadlik, millised muudatused tehti tulude ja kulude eelarves ja millisel kujul rajooni täitevko-

mitee selle kinnitas.

Finantsplaan koosneb kahest poolest, tulude ja kulude poolest, mis peavad omavahel olema kas tasakaalus või tulud peavad ületama kulusid. Finantsplaan koosneb järgmistest põhiosadest:

I Rahalised sissetulekud ja nende jaotamine.

T u l u d: 1) taimekasvatusest,(kokkuostu ja komisjonilepingute korras produktide realiseerimisest, produktide realiseerimisest kolhoositurul jne.),
2) loomakasvatusest (samasugused nagu taimekasvatusestki),
3) muud rahalised tulud (metsa realiseerimine, teenused jne.).

K u l u d: 1) tulumaksud, kindlustusmaksud,
2) tootmiskulud (inventari remont, loomade ravi jne.),
3) administratiiv-majanduslikud kulud,
4) rahaliste tulude jaotamine normipäevade järgi.

II Kapitaalmahutuse vahendid ja nende kulutamine.

T u l u d: 1) jääk eelmisest aastast,
2) eraldised rahalisest tulust jagamatusse fondi,
3) põhivahendite realiseerimine,
4) laenud jne.

K u l u d: 1) laenude tagastamine,
2) materjalide ost,
3) tööjõu eest tasumine,
4) põhivahendite ost jne.

III Vahendid kolhoosnikute kultuuriliseks teenindamiseks ja nende kulutamine.

IV Arvelduste järgi laekuvad vahendid ja nende kulutamine.

Üldkoosoleku protokoll peab kajastama sissetulekute ja väljaminekute üldsummat ja väljaminekute summasid iga nelja osa järgi eraldi, samuti jagamatusse fondi eraldatava protsendi suurust.

16. V.Kalder, Kolhoosiõigus.

Rahaliste vahendite kulutamise õiguse saab kolhoos pärast eelarve kinnitamist rajooni täitevkomitees. Vastavalt põhikirjale võib kolhoos 70% rahalistest vahenditest kulutada enne lõikust ja saagi lõplikku selgumist, 30% aga pärast aasta saagi täielikku väljaselgitamist. Selline garantii on vajalik juhuslikkuste vältimiseks kolhooslikus tootmises. Rahalisi vahendeid võivad juhtus ja esimees kulutada täielikus vastavuses eelarvega. Summade ülekandmist ühest kuluartiklist teise ei või juhatus teostada omavoliliselt, vaid ainult üldkoosoleku loal.

Eelarveliste summade kulutamise õigsust peab kõigepeal kontrollima kolhoosi revisjonikomisjon, aga samuti ka rajooni prokurör, kes peab kontrollima põhikirja täitmist üldse, aga finantsdistsipliini eriti.

Oma rahalised vahendid peab kolhoos hoidma jooksval eelarvel kas pangas või hoiukassas.

Riigipangas on kolhoosil kolm jooksvat arvet. Esimesel jooksval arvel hoiab kolhoos oma vabad rahalised vahendid tootmise vajadusteks ja igapäevasteks kulutusteks (peale kapitaalmahutuse summade). Sellel arvel on summad

1) põllumajandusliku inventari jooksvaks remondiks,
2) kolhoosi jooksvaks tegevuseks vajalike materjalide ostuks,
3) kolhoosnikutele normipäevade järgi tasumiseks.

Teisel jooksvalarvel seisavad kolhoosnikute avansseerimiseks määratud summad.

6. märtsi 1956.a. määrusega laiendati selle arve suurust ja kasutamist veelgi. Selle määruse järgi võib kolhoos kolhoosnikute avansseerimise arvele kanda kuni 25% kõigist ühismajandi harudest tegelikult saadud rahalistest tuludest. Kuni 1956.a. eraldasid kolhoosid avansseerimiseks summasid ainult karjamajanduse ja aianduse produktide müügist saadud tuludest. Praegu pole tulu allikas tähtis. Sellele arvele võib kolhoos eraldada kõikidest rahalistest sissetulekutest 25%. Nendest tuludest aga, mis saadakse avansina kokkuostulepingute täitmisest, võib kolhoosnikute avansseerimiseks eraldada kuni 50%.

Pärast põllumajanduspanga likvideerimist 1959.a. avati

igalt kolhoosile kapitaalmahutusteks määratud vabade rahaliste vahendite hoidmiseks riigipangas veel üks jooksev arve. Kapitaalmahutuse summasid ei saa kolhoos kasutada igal ajal ja vabalt, vaid ainult kindlateks eesmärkideks.

Jooksvate arvete avamiseks esitab kolhoos järgmised dokumendid:

1) avaldus arve avamiseks,

2) tõend põhikirja registreerimisest täitevkomitees, mis tõendab, et kolhoosil on juriidilise isiku õigused,

3) väljavõte üldkoosoleku protokollist esimehe valimise kohta, et tuvastada esimehe samasust maksekäsundil,

4) esimehe ja raamatupidaja allkirjade proovid.

Eri küsimuseks kolhoosi finantsmajanduslikus tegevuses on kolhooside krediteerimine - laenu andmine,.

Olulisi muudatusi kolhooside rahaliste vahendite käsutamise korrasse tõi NLKP KK ja NSVL MN määrus 18. aprillist 1958.a. masina-traktorijaamade reorganiseefimise kohta. Selle määrusega laiendati kolhooside jooksvatele arvetele üldine arvelduste kord kaupade ostmise ja teenuste eest. Vastavalt sellele kuulub rahaliste vahendite käsutamise õigus endiselt juhatusele. Kuid see realiseeritakse nüüd kas pangale antava maksukorralduse kaudu summade mahakirjutamiseks või aktsepti vormis maksukorraldustele. Vastavalt kehtivale seadusandlusele võib aktsept olla väljendatud kahesuguselt: nõusolekuga (jaatav aktsept) või vastuväidete puudumise vormis (eitav aktsept). Kolhooside vahendite arvelt summade mahakirjutamiseks aga ei nõuta otsest nõusolekut, vaid seda tehakse saabunud maksukorralduse alusel, kui kolhoos kolme päeva jooksul ei avalda vastuväiteid (täielik või osaline keeldumine aktseptist). Kui kolhoosi arvel ei jätku rahalisi vahendeid koheseks tasumiseks, omandab maksekorraldus täitedokumendi jõu ja kolhoos ei või seda muuta.

Kolhooside maksekorraldused saadud kaupade eest tasumiseks, tulumaksu ja kindlustusmaksu tasumiseks tähtaegade saabumisel võetakse pankade poolt viivitamatult täitmisele ja summade puudumisel tasutakse järgnevatest laekunud summadest. Kolhooside poolt aktsepteeritud maksekorraldused

omandavad samuti täitedokumentide jõu.

Uus kord loob kindluse just kolhooside kontrahentidele summade kättesaamise osas.

Muudatusi tõi eelmainitud seadus ka kolhoosi arvetele sundkorras sissenõuete pööramise korasse. Riigipanga organitele on antud õigus tähtajaks tasumata jäänud laenusummad kolhooside arvelt maha kirjutada ilma kohtusse pöördumata. Sama õigus on antud pankadele rahandusorganite nõuete alusel maha kirjutada riikliku tulumaksu, kindlustusmaksu jt. võlgnevusi. Seejuures lähtutakse nende võlgnevuste absoluutsest vaieldamatusest ja kindlast tõendatusest dokumentide alusel.

Nõukogude riik osutab kolhoosidele mitte ainult organisatsioonilist abi, vaid ka tõhusat ja olulist majanduslikku abi. 1933.-1940.aastani anti kolhoosidele pikaajalisi laene üle 5 miljardi rubla ulatuses. Veelgi suurenes riigi majanduslik abi kolhoosidele sõjajärgsel perioodil. Ainuüksi 1953.a. oli kolhooside krediteerimiseks planeeritud 3,5 miljardit rubla.

Sotsialistlik põllumajanduslik pikaajaline krediit erineb oluliselt kapitalistlikust põllumajanduslikust krediidist. Kapitalismi tingimustes soodustab põllumajanduslik krediit suurte maavaldajate rikastumist, suurendab kulakute arvu külas ja viib paratamatult talupoegade ekspluateerimise tugevnemisele, talupoegkonna laostumisele. Tsaristlikul Venemaal krediteeris talupoegkonda nn. Talupoegade Põllumajanduspank, mis oli "talupoeglik" vaid oma nimetuselt. Tegelikult oli see mõisnike ja kulakute pank. Iseloomustades kodanlikku krediteerimissüsteemi kirjutas V.I.Lenin: "Säärane krediidi monopoliseerimine pole midagi ootamatut. Krediiditehing ei ole midagi muud kui järelmaksuga teostatav ostmüük. On täiesti loomulik, et maksu suudab sooritada ainult see, kel on ressursse..."[1]

Sotsialistlik põllumajanduslik krediit on suunatud kõigepealt talupoegade abistamisele, põllumajanduse arendamisele. Pikaajalised-krediidid soodustavad laiendatud taastootmise arendamist kolhoosides. Nad võimaldavad kolhoosidel

---

1. V.I.Lenin, Teosed, I k., lk.51.

mahutada tootmisse kaugelt suuremaid summasid, kui nad seda võiksid teha ainult oma vahendeid kasutades. Põllumajanduslike krediitide osatähtsus tõuseb eriti seoses selle asjaoluga, et kolhoosi rahalised tulud laekuvad enamasti majandusaasta teisel poolel, mis ei võimalda mitmesuguste ürituste teostamist aasta esimesel poolel. Põllumajanduslik krediit aga võimaldab neid. ehitustöid teha kogu majandusaasta vältel. Krediitide iseloom ja suurus põllumajanduses määratakse valitsuse määruse alusel NSV Liidu Riigipanga poolt koostatud aasta krediidiplaani järgi. Krediidiplaan saadetakse riigipanga igale osakonnale.

Kolhooside pikaajalist ja lühiajalist krediteerimist teostab riigipank.

Iga aasta algul teatab pank kolhoosidele kirjalikult laenude saamiseks avalduste esitamise tähtaja ja korra. Laenu saamise avalduse koostab kolhoos vastava vormi kohaselt, milles näidatakse krediidi kasutamise koht või vajalikkus, ürituse (ehituse) maksumus ning vajaliku krediidi suurus ja krediteeritava ürituse lõpetamise tähtaeg. Krediidi saamise avalduses ettenähtud üritus peab tingimata olema ette nähtud kolhoosi tootmis- ja finantsplaanis. Kolhooside avaldused vaatab pank läbi, kontrollides seejuures, kas krediteeritav üritus on ette nähtud tootmisplaanis, kas kolhoosil on ehitustööde projekt ja eelarve, kui ehituse maksumus ületab 30 tuhat rubla. Pärast kolhooside avalduste kontrollimist koostab pank iga kolhoosi kohta õiendi, milles näidatakse nõutava krediidi suurus, iseloom ja kui palju pank loeb võimalikuks anda krediiti. Peale selle koostab pank kõikide kolhooside kohta eraldi krediteerimise plaani kogu aastaks ja esitab selle kinnitamiseks rajooni täitevkomiteele. Rajooni täitevkomitee kinnitab iga kolhoosi kohta eraldi saadava krediidi suuruse.

Kolhoosid, kes pole tähtajaks pangale laenu tagastanud või pole möödunud aastal teostanud eraldamisi oma jagamatusse fondi, kaotavad õiguse krediiti saada.

Pikaajalisi laene antakse kolhoosidele järgmisteks üritusteks:

I. <u>Põhiliste tootmisvahendite ostmiseks.</u>

II. Loomakasvatuses:

1) tõu- ja mittetõuloomade (tööloomade) ostmiseks (hobused, eeslid, kaamelid), produktiivloomade ostmiseks (suured sarvloomad, lambad, kitsed, sead), karusloomade, lindude, mesilasperede ostmiseks;

2) loomapidamishoonete ehitamiseks;

3) kolhoosi loomafarmide mehhaniseerimiseks;

4) seemnete ostmiseks mitmeaastase heina külvikordade rajamiseks.

Pank ei krediteeri neid üritusi täielikult, vaid ainult teatava % ulatuses objekti maksumusest. Samuti on iga liigi kohta erinevad laenu tagastamise tähtajad. Näit. tõuloomade ostuks määratud krediit tuleb tagastada 5 aasta jooksul. Maksete teostamine algab teisel aastal pärast laenu saamist.

III. Taimekasvatuses:

1) põllumajandusliku inventari ostmiseks;

2) juurviljaaianduses niisutusvahendite ostmiseks, lavade ja tiikide rajamiseks, hoiuruumide ehitamiseks jne.,

3) puuviljaaedades istikute muretsemiseks, samuti subtroopiliste taimede istanduste loomiseks,

4) tubaka- ja teeistanduste rajamiseks.

IV. Niisutus- ja kuivendussüsteemide rajamiseks.

V. Elektrijaamade ja raadiosõlmede ehitamiseks.

VI. Kolhooside vahendite arvel koolimajade, internaatide töökodade ehitamiseks.

Kõik ülalmainitud objektid kuuluvad kapitaalmahutuste objektide hulka ja neid krediteeritakse pikaajaliste laenude korras.

Teiseks kolhooside krediteerimise viisiks on lühiajaline krediteerimine riigipanga kaudu. Lühiajalist krediiti antakse kolhoosidele järgmiseks otstarbeks:

1) RTJ-idele nende poolt tehtud tööde või laenutatud masinate eest tasumiseks,

2) naftasaaduste, tagavaraosade jm. jooksvaks remondiks vajalike osade ostmiseks,

3) tehniliste ja teraviljakultuuride seemnete ostmiseks,

4) mitmesuguste mürkainete ja kemikaalide ostmiseks, samuti seadmete ostmiseks põllumajanduslike kahjuritega võitlemiseks,

5) loomapidamiseks kontsentreeritud söötade ostmiseks,

6) väikeinventari ostmiseks,

7) kütteainete ostmiseks,

8) veterinaarsete medikamentide ostmiseks,

9) väetisainete ostmiseks.

Seega antakse lühiajalist laenu peamiselt hooajalisteks üritusteks.

Pangad annavad kolhoosidele krediiti ainult järgmiste tingimuste olemasolul:

1) kui krediidi saamiseks on olemas üldkoosoleku otsus,

2) kui krediteeritav üritus on ette nähtud tootmis ja finantsplaanis,

3) kui kolhoosil on krediidi saamiseks tõeline vajadus, s.t. kolhoosil pole küllaldaselt oma käibevahendeid ürituste läbiviimiseks,

4) kui kolhoosil pole pangale võlgnevust,

5) kui kolhoosi majanduslik seisund tagab laenu tähtaegse tagastamise.

Krediidi saamist võivad takistada mittekinnipidamine tootmis- ja finantsplaanist, arvepidamise segiolek kolhoosis vabade rahaliste vahendite hoidmise korrast mittekinnipidamine, jagamatute fondide moodustamise ja hoidmise korrast mittekinnipidamine jne.

Saadud laenu peab kolhoos kasutama määratud eesmärkideks. Summade kasutamisel teisteks eesmärkideks võib pank katkestada krediitide väljaandmise. Laenudelt maksab kolhoos protsente igas kvartalis järgmiselt: riigipanga laenudelt 4% aastas, põllumajanduspanga pikaajalistelt laenudelt 3% aastas ja lühiajalistelt - 4%.

Vastavalt artelli põhikirjale kohustub kolhoos oma rahalistest tuludest tagastama esmajärjekorras laenud pangale. Laenude tasumine toimub kolhooside poolt pangale korralduste andmise teel vastavate summade mahakirjutamiseks oma jooksvalt arvelt.

VIII t e e m a.

KOLHOOSI LIIKMEKS OLEK.

§ 1. Liikmeks astumise tingimused ja kord.

Kolhoosi liikmeks olek on Nõukogude kodanikele konstitutsiooniga antud õigus. Konstitutsiooni §-s 126 öeldakse, et igal Nõukogude kodanikul on õigus astuda ühiskondlikesse organisatsioonidesse, sealhulgas ka kolhoosidesse. Kolhoosi astumiseks nõutakse vaid teatava vanuse olemasolu. Põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja § 7 märgib, et kolhoosi liikmeks võivad astuda kõik töötajad, nii mehed kui ka naised, kes on saanud 16 aastat vanaks. Seega näeme, et põllumajandusliku artelli põhikiri kehtestab siin omapärase vanuseastme. VNPSV TsK § 7 kohaselt loetakse isiku teovõime alguseks täisealiseks saamist - 18. eluaasta saabumist. Kuid 16 a. vanune isik, kes veel ei oma tsiviilõiguslikku teovõimet, võib astuda kolhoosi liikmeks võrdõiguslikult täisealistega. Samuti ei kattu see vanuse piir TsK §-s 9 antud alaealisuse piiriga - 14 aastaga. 14-18 a. vanuseid loeb TsK sellisteks subjektideks, kes võivad sõlmida tehinguid oma esindajate nõusolekul. Kolhoosi astumise otsustab aga iga liige iseseisvalt ja mingisugust esindaja nõusolekut siin ei nõuta. Millega on seletatav sellise vanuse piiri määramine? See on seletatav kõigepealt sellega, et 16.aastased on kolhoosi töös oma võimete poolest kõigiti võrdsustatud täisealistega ja nende osa kolhooslikus tootmises pole sageli sugugi väiksem kui täiskasvanute oma.

Peale selle ei too kolhoosi liikmeks astumine kaasa mingisuguste keerulisete tsiviiltehingute sõlmimist või mitmesugustesse keerulistesse tsiviilsuhetesse astumist. Seda, kas olla kolhoosi liige, töötada kolhoosis ja saada tasu töö järgi, suudab otsustada iga 16-aastane nooruk.

1935.a. tüüppõhikirja järgi võisid kolhoosi liikmeks olla ainult töötajad. Seega ei võetud kolhoosi vastu kulakuid, kes kuulusid ekspluataatorite, teiste tööst ja sissetulekutest elatujate hulka. 1930.a. tüüppõhikiri lubas kulakute võtmist kolhoosi liikmeks sellisel juhul, kui kulaku perekonnaliikmetest oli keegi teeninud Punaarmees või

nõukogude võimuorganites ja kui selline isik võttis endale vastutuse kolhoosi vastuvõetava kulaku ja tema perekonnaliikmete eest. Sellist isikliku vastutuse instituuti ei tunne 1935.a. põhikiri. Et Nõukogude riik teostas mitte ainult kulakluse eksproprieerimise, vaid ka tema ümberkasvatamise poliitikat, siis näeb ka põllumajandusliku artelli 1935.a. põhikiri siin ette mõningaid erandeid. Esiteks lubatakse kolhoosi liikmeks vastu võtta väljasaadetud kulakute lapsi, kes on aastate jooksul ausalt töötanud. Ka siin nähtub seadusandluse kasvatav moment. Kulakuks tunnistamine ei tähenda veel, et tema järeltulijad jäävad kulakuteks. Olgugi et töölisklassile vaenulike elementide meelestatud ja maailmavaade on püsiv, pole siiski võimatu tema liikmete ümberkasvatamine. Teiseks lubas põllumajandusliku artelli 1935.a. tüüppõhikiri kolhoosi võtta ka neid väljasaadetud kulakuid endid, kes väljasaatmiskohtadel 3 aasta jooksul oma tööga näitasid, et nad toetavad nõukogude võimu ja on end parandanud. Endiste kulakute perekondade kolhoosidesse vastuvõtmine väljasaatmiskohtades oli mõeldav ka seepärast, et väljasaatmisel nende varandus konfiskeeriti. Uues kohas oli kulak eraldatud oma majanduslikust baasist, mis võimaldas tal ekspluateerimist, aga ka kolhoosivastase õõnestustöö tegemist.

Praegu, mil kulaklus kui klass on likvideeritud, ei ole sellisel sättel põhikirjas enam mingit tähtsust ja seepärast on kolhoosid selle oma põhikirjast välja jätnud. Seega pole praegu kolhoosidesse astumine seatud sõltuvusse ei sotsiaalsest päritolust ega ka sotsiaalsest seisundist.

Kitsenduseks, mille püstitas põllumajandusliku artelli 1935.a. tüüppõhikirja § 7 kolhoosi astumisel, oli õiguste kaotus. KrK § 31 järgi on õiguste kaotus kas põhi- või lisakaristuse üheks viisiks ja seisneb peale muude õiguste kaotamise ka aktiivse ja passiivse valimisõiguste kaotamises. Õiguste kaotust võidakse määrata ainult kohtuotsusega ja see kehtib kogu vabaduskaotusliku karistuse kandmise aja ja peale selle veel kohtuotsusega määratud tähtaja jooksul. Õiguste kaotust ei võida määrata tähtajaga üle viie aasta. Praegu on enamik kolhoose ka selle kitsenduse välja

jätnud.

Millised on kolhoosi astumise tingimused, s.t. millis-te tingimuste olemasolul võetakse isik kolhoosi?

1. Iga artelli astuja peab tasuma sisseastumismaksu 20-40 rubla ulatuses. Sisseastumismaks määratakse mitte igalt perekonnaliikmelt, vaid kolhoosi astuva talupoja või töölise-teenistuja perekonnalt, sõltumata sellest, mitu liiget on perekonnas või mitu liiget perekonnast astub kolhoosi. Sisseastumismaksu konkreetse suuruse määrab artelli üldkoosolek ja see on suurem jõukamatel kolhoosi astuvatel peredel ning väiksem vaesematel peredel. Sisseastumismaksu ei pea kolhoosi astuv pere tasuma otsekohe, vaid võib seda teha ka hiljem, kolhoosist saadavast töötasust.

2. Kolhoosi astujate tähtsaimaks kohustuseks on kohustus ühistada oma põllumajanduslik inventar vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirja § 4 ja § 5 nõuetele. Varanduse ühistamise kohustus tuleneb sellest, et kolhoos on kooperatiivne ettevõte, mis rajaneb just ühistatud tootmisvahenditel. Ühistamisele kuuluvad põhikirja § 4 järgi tööloomad ja põhikirjas loetletud põllumajanduslik inventar, kolhoositootmiseks vajaminevad majapidamishooned, sööda- ja seemnetagavarad suuruses, mis on vajalik ühistatud loomade ületalve pidamiseks ja ühiskasutamisele antud põldude seemendamiseks. Ühistamisele meie tingimustes kuulusid peale tööloomade ka produktiivloomad, välja arvatud ENSV MN 24. veebruari 1948.a. määruses ettenähtud arv produktiivloomi - 2 lehma, 2 noorveist, 1 emis ühes põrsastega, kuni 10 lammast ja kitse, piiramatul arvul kodulinde ja küülikuid ja kuni 20 mesipuud. Kuigi üksiktalupoegade astumine kolhoosidesse on praegu lõpule jõudnud, on kolhoosid ka praegu säilitanud põhikirjas selle sätte ja seda veelgi täpsustanud. Varanduse ühistamine on põhiline kolhoosi iseloomustav tunnus ja seepärast on selle sätte säilitamine vajalik.

Kolhoosi astujate jaoks moodustatakse spetsiaalne komisjon, mille koosseisu peab kuuluma üks juhatuseliige ja revisjonikomisjoni liige. Komisjon kontrollib kohapeal ühistamisele kuuluvat vara ja määrab tema tegeliku väärtuse. Selle kohta koostatakse vastav vara ühistamise akt, mille

teisele küljele märgitakse üldkoosoleku otsus, kui suur % arvatakse jagamatusse fondi, kui suur % osamaksuks. Õieti peaks üks eksemplar vara ühistamise aktist antama kolhoosi astujale, sest akt on tõendiks vara ühistamise kohta ja kolhoosist lahkumise korral aluseks tagastatava osa nõudmisel, vajaduse korral aga tõendiks kohtule, kui nõudmine peaks toimuma kohtu korras.

Kuivõrd tootmisriistu ja vahendeid omavad ainult üksiktalupojad, siis selline ühistamise nõue ei kehti kolhoosi astuvate tööliste või teenistujate kohta, kes oma ühiskondliku positsiooni tõttu ei võigi omada tootmisvahendeid. Seepärast on ekslikud nende kolhooside otsused, kes keelduvad töölisi ja teenistujaid kolhoosi vastu võtma põhjusel, et neil pole ühistada tööloomi ja seemet, ning kohustavad neid maksma tootmivahendite rahalise väärtuse.

Et kolhooside loomise ajastul olid sinna astuvad üksiktalupojad sageli veel tugevasti seotud oma eraomandlike huvidega ja mitte kõik ei suhtunud tootmisvahendite ühistamise kohustusse ausalt, siis nägi 1935.a. tüüppõhikiri selle vältimiseks ette vastavad tagatised. Kuivõrd põhikiri nõudis kolhoosi astumise momendil olemasolevate tootmisvahendite ühistamist, siis esines juhte, et talupoeg müüs enne oma loomad ära ja alles pärast seda andis sisse avalduse kolhoosi astumiseks. 1935.a. tüüppõhikiri ei keela selliseid talupoegi kolhoosi vastu võtta, kuid kohustab talupoegi, kes kaks aastat enne kolhoosi astumist on müünud oma hobuse, tasuma 6 aasta jooksul tahas hobuse väärtuse. Talupojad, kel pole nõutavas koguses seemet, kohustuvad 6 aasta jooksul kolhoosile natuuras andma ühistamisele kuuluva seemne koguse.

Et märgitud säte on oma ülesande juba täitnud, on see praegustest kolhooside põhikirjadest välja jäetud.

3. Kolhoosi astumisel on vanuse alammääraks 16 a. Kolhoosi liikmeks astumine on individuaalne, mitte perekondlik. Kui kolhoosi astuja perekonnas on alla 16-aastasi lapsi, siis neil ei ole õigust kolhoosi liikmeks astuda. Küll on nad aga kolhoosipere liikmed ja neil on õigus kolhoosipere varale. See muidugi ei tähenda, et alla 16-aastased

alaealised ei või võtta osa kolhoositööst. Neile isegi kirjutatakse välja tööraamat ja arvestatakse normipäevi võrdsetel alustel täiskasvanutega. Kuid neil ei ole kolhoosi liikme õigusi.

4. Kolhoosi astumise tingimuseks on vabatahtlik soovi-avaldus - astuda kolhoosi liikmeks, alluda kõikidele kolhoosi liikmete õigustele ja kohustustele.

Kuivõrd kolhoosi liikmeks astumine on individuaalne, siis peab iga perekonnaliige eraldi avaldama selleks soovi. On võimalik, et kolhoosi soovivad astuda mitte kõik perekonnaliikmed, vaid ainult osa neist. Kui liikmeks mitteastujad soovivad jätkata individuaalmajapidamist, siis tuleb enne kolhoosi astumist pere liikmete vara eraldada, et määrata ühistamisele kuuluva osa suurus. Perest eraldunuid tuleb lugeda individuaaltootmist jätkavateks üksiktalupoegadeks.

Avaldused liikmeks astumise kohta võivad olla nii kirjalikud kui ka suulised. Nii kirjaliku kui ka suulise avalduse kannab kolhoosi juhatus erilisse avalduste raamatusse. Juhatus peab sooviavaldajatele tutvustama artelli põhikirja, liikmeks astumise tingimusi, liikme õigusi ja kohustusi. 1935.a. tüüppõhikirja kohaselt koostab juhatus avalduste alusel liikmeks astujate nimekirja ja esitab selle kinnitamiseks üldkoosolekule. 1930.a. põhikirja järgi kuulus see õigus kolhoosi juhatusele.

Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrusele 6.märtsist 1956.a. "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel" kuulub kolhoosile õigus ise kindlaks määrata juhatuse ja üldkoosoleku kompetents. Seega otsustab kolhoos ise, kelle kompetentsi kuulub uute liikmete vastuvõtmine. Kõigiti otstarbekohane on selle küsimuse otsustamise jätmine juhatusele. Selliste jooksvate küsimuste otsustamiseks pole mingit vajadust üldkoosolekut kokku kutsuda.

Kuidas toimub kolhoosipere 16-aastaseks saanud liikmete kolhoosi võtmine? Seadusandlus seda eriliselt ei regu-

leeri. Praktika on läinud sellist teed, et kolhoosi juhatus koostab 16-aastaseks saanute nimekirja ja esitab selle kinnitamiseks üldkoosolekule.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 15.juulist 1955.a. "Kolhoosnikute töölevõtmise korra rikkumistest" kehtestas sellise korra, et kolhoosnikute lapsed, kes on saanud 16 a. vanaks, omandavad kolhoosniku õigused automaatselt, ilma sooviavaldust esitamata ja ilma vastuvõtmiseta kolhoosi üldkoosolekul või juhatuse poolt.

Veidi piiratumalt ja konkreetsemalt käsitleb küsimust NSV Liidu Kohtuministeeriumi direktiivkiri (praegu tühistatud) 23.juulist 1955.a. "16-aastaste kolhoosi liikmeks astumisest". Vastavalt sellele loetakse 16 a. vanuseks saanud kolhoosnikute lapsed, k e s e l a v a d k o l h o o s i s j a v õ t a v a d o s a k o l h o o s i ü h i s t o o t m i s e s t, kolhoosi liikmeiks ja avaldust ning vormistamist neilt ei nõuta.

Seega vormistatakse selle kirja kohaselt kolhoosi liikmeks vaid need 16-aastaseks saanud kolhoosnikute lapsed, kes elavad ja töötavad kolhoosis. See seisukoht selles küsimuses on õige, sest kolhoosi astumine on vabatahtlik ja selleks peab olema astuja nõusolek või sooviavaldus. Juhul, kui 16-aastaseks saanu elab ja töötab kolhoosis, on ta oma tegevusega andnud nõusoleku olla ka kolhoosi liikmeks.

§ 2. Kolhoosi liikmete õigused ja kohustused.

Kolhoosi liikmeks astumine toob endaga kaasa teatavad õigused ja kohustused. Kõik kolhoosnikutele konstitutsiooniga garanteeritud põhiõigused ja kohustused saavad oma konkreetiseeritud väljenduse põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjas. Põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri loetleb neid õigusi ja kohustusi, mis on iseloomulikud nimelt kolhoosnikutele, nagu õigus osa võtta kolhoosi asjade haldamisest, õigus üldkoosoleku kaudu käsutada kolhooslikku omandit, õigus õue-aiamaale ja abimajandile, kohustus rangelt järgida põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja, täita juhatuse ja üldkoosoleku otsuseid jne.

Kõiki kolhoosnikute põhikirjalisi õigusi ja kohustusi

iseloomustavad järgmised asjaolud:

1. Kõik kolhoosi liikmete õigused ja kohustused kannavad rangelt isiklikku iseloomu. Kolhoosi liikmed ei või teistele edasi anda neile põhikirjaga omistatud õigusi, aga samuti mitte kohustusi, näit. lasta teistel töötada kolhoosis enda eest.

2. Kolhoosi liikmete õigusi ja kohustusi iseloomustavaks jooneks on asjaolu, et kõik liikmed on oma õigustes ja kohustustes võrdsed. Liikmete kohustustes ja õigustes ei tehta mingisugust vahet naiste ja meeste, vanade ja noorte vahel. Kõigil kolhoosnikutel on võrdne õigus tööle ja töötasule, ühesugused õigused valida ja olla valitud kolhoosi haldusorganitesse jne. Aga samuti alluvad nad ühtlaselt põllumajanduslikku artelli tüüppõhikirja kohustustele, töödistsipliinile jne.

3. Kolhoosnikute põhikirjalisi õigusi ja kohustusi iseloomustab nende tihe omavaheline seos. Ei saa olla kolhoosi liikmeid, kes kasutavad ainult põhikirjaga ettenähtud õigusi, näit. õigust õue-aiamaale ja abimajandile, kuid samal ajal ei loe end kohustatuks osa võtma ühistööst. Mõned kolhoosnikute õigused on samaaegselt ka kohustusteks. Näit. õigus oma tööga osa võtta ühistootmisest on mitte ainult kolhoosniku tähtsaimaks õiguseks, vaid samaaegselt ka tähtsaimaks kohustuseks.

Kõik kolhoosnikute põhikirjalised õigused võib jagada kahte põhigruppi:

1) mittevaralise iseloomuga õigused ja kohustused,

2) varalise iseloomuga õigused ja kohustused,

Vaatleme lähemalt mittevaralise iseloomuga õigusi ja kohustusi.

Kolhoosnikute tähtsaimaks mittevaraliseks õiguseks, kuid samaaegselt ka kohustuseks on osavõtt kolhoosi juhtimisest. Ainuüksi kolhoosnikud ise on õigustatud põhikirja alusel lahendama ühismajapidamisse, tema juhtimisse ja korraldusse puutuvaid küsimusi. Kolhoosi juhtimisest võtavad kolhoosnikud osa üldkoosoleku kaudu, mis on kolhoosi kõrgeimaks kollektiivseks juhtimisorganiks, aga samuti ka juhatuse, volinike koosoleku ja revisjonikomisjoni kaudu. Igal

kolhoosi liikmel on õigus osa võtta üldkoosolekust, otsustada seal kõiki küsimusi, olla valitud juhtimisorganitesse. Erandi moodustavad vaid 16-18 a. vanused kolhoosi liikmed, kes ei või olla valitud kolhoosi juhtimisorganitesse, sest nad pole veel saavutanud tsiviilõiguslikku teovõimet. Kolhoosi juhtimisorganid aga sõlmivad kolhoosi kui juriidilise isiku nimel mitmesuguseid tsiviilõiguslikke tehinguid, milleks on nõutav üldine tsiviilõiguslik teovõime - 18-aastane eluiga.

Iga kolhoosniku õigus osa võtta kolhoosi juhtimisest tähendab kolhoosidemokraatia printsiibi elluviimist, mis nõuab riikliku juhtimise ühendamist kolhoositalurahva algatusvõimega.

Edasi peatume kolhoosnikute tähtsamatel varalistel õigustel. Kolhoosniku peamiseks varaliseks õiguseks on õigus töötasule. See väljendub liikme õiguses saada osa kolhoosi materiaalsetest sissetulekutest, võtta osa tulude jaotamisest normipäevade alusel.

Töö eest tasutakse kolhoosis vastavalt sotsialismi jaotusprintsiibile "igalt tema võimete järgi, igale tema töö järgi". Põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjas kinnitatud kolhoosnikute töö tasustamise printsiip - tulude jaotus normipäevade alusel - nõuab tööst osavõtu, töö kvantiteedi ja kvaliteedi, samuti aga ka töö tagajärgede, viljakuse õiget arvestust.

Töö tasustamine peab toimuma eelkõige sellisel teel, mis tõstaks kolhoosniku materiaalset huvitatust, s.t. tõstaks kolhoosniku huvi oma tööjõu üha ulatuslikuma rakendamise vastu ühistootmisse. 6. märtsi 1956.a. määrus annab kolhoosidele täieliku õiguse välja töötada sellised töö tasustamise põhimõtted, mis suurendaksid kõige paremini kolhoosnikute huvi ühistöö vastu. Selle alusel on kolhoosid välja töötanud avansseerimise korra, lisatasude maksmise süsteemi jne. Iga kolhoos arvestab seejuures oma võimalusi ja iseärasusi.

Kolhoosi liikmete teiseks tähtsamaks materiaalseks õiguseks on õigus omada abimajapidamist ja kasutada kolhoosi poolt eraldatud õue-aiamaad. Kuigi õue-aiamaa eraldatak-

se kasutamiseks kolhoosiperele tervikuna, mitte aga igale liikmele üksikult, on ka see põhikirjaline õigus individuaalne. Kolhoosi igal liikmel, samaaegselt ka kolhoosipere liikmel, on võrdne õigus kolhoosipere õue-aiamaa kasutamisele ja abimajandist saadavatele tuludele.

Kolhoosnikute abimajapidamiste olemasolu on praegu vajalik sellepärast, et mitte veel kõik kolhoosid ei suuda rahuldada oma liikmete materiaalseid vajadusi. Sissetulekud abimajandist on kolhoosi liikmetele ühistööst saadavate tulude tähtsaks täienduseks. Kolhoosnikute õigust õueaiamaale ja abimajandi olemasolule ei tohi piirata, vaid peab kõigiti hoolitsema, et kolhoosi liikmetel oleksid kõik võimalused selle õiguse tegelikuks kasutamiseks. NLKP KK septembripleenumi (1953.a.) otsustes märgitakse, et on esinenud kolhoosnikute abimajapidamiste alahindamise juhtumeid.(ebaseaduslikult vähendatud õue-aiamaa suurust jne.). See on kolhoosnikute põhikirjaliste õiguste rikkumine.Partei andis juhendi kõigiti soodustada kolhoosnikute abimajapidamise arendamist ja sealt suuremate tulude saamist. NSVL Ülemnõukogu seadusega 8.augustist 1953.a. kehtestati kolhoosiperede põllumajandusmaksuga maksustamise uus printsiip, mis soodustas kolhoosnikute tulude suurenemist oma abimajandist. 4.juulil 1957.a. võtsid NLKP KK ja NSVL Ministrite Nõukogu vastu ühise määruse "Kolhoosnikute, tööliste ja teenistujate majapidamiste põllumajandussaaduste riiklike müügikohustuste kaotamistest", millega otsustati alates 1958.a. muuta ära kolhoosiperede kohustus anda oma abimajandist teatav hulk toodangut riigile kohustuslike müüginormide korras. See suurendab tunduval määral kolhoosiperede sissetulekut oma abimajandist.

Kuid loetletud õiguste kasutamine peab ka sõltuma kolhoosniku kohustuste täitmisest ühistootmises. Kui 1956.aastani kinnitas tüüppõhikiri kõikide kolhoosiperede jaoks õue-aiamaa ja loomade suuruse alam- ja ülemmäära, mille raamides kõigil kolhoosiperedel oli ühepalju loomi ja õue-aiamaad, sõltumata nende osavõtust ühistööst, siis NSVL MN ja NLKP Keskkomitee määrus 6. märtsist 1956 muutis selle korra. Määruses märgitakse, et endise korra

juures oli võimalik, et kolhoosiperede täiskasvanud ja töövõimelised liikmed sageli ei võtnud osa ühistööst, kuid kasutasid kõiki õigusi võrdselt ausalt töötavate kolhoosiliikmetega. Määrus kehtestas korra, mille kohaselt kolhoosid ise võivad määrata kolhoosiperedele õue-aiamaa suuruse ja loomade arvu sõltuvalt pere liikmete osavõtust ühistööst.

Teisest küljest juhib määrus tähelepanu sellele, et paljudes kolhoosides on kolhoosnikute sissetulekud ühistööst niivõrd suurenenud, et nad ei vaja õue-aiamaad 1935.a. tüüppõhikirjas näidatud suuruses ja samuti sellisel arvul loomi. Neil juhtudel võivad kolhoosid ise otsustada, kas vähendada õue-aiamaad ja kolhoosiperede loomade arvu või mitte.

Kolhoosnikute kolmandaks põhikirjaliseks materiaalseks õiguseks on õigus materiaalsele toetusele vanaduse, invaliidsuse ja töövõime ajutise kaotuse puhul. Nagu varem, fondide moodustamist käsitledes nägime, luuakse kolhoosi üldkoosoleku otsuse alusel invaliidide, vanade, ajutiselt töövõime kaotanute, Nõukogude armees viibijate perekondade (abi vajavate) ja vaeslaste abistamiseks nii naturaalse kui ka rahalise abistamise fond.

Enamikus kolhoosides toimub kolhoosnikute materiaalne abistamine vanaduse, töövõimetuse, invaliidsuse jne. puhul vastastikuse abistamise kassa moodustamise teel. Vabariigi 800 kolhoosist oli 1958.a. vastastikuse abistamise kassad 741-s. Kassa moodustatakse kolhoosnikute üldkoosolekul, kus viibib vähemalt pool kolhoosi liikmeist. Kõik kolhoosi liikmed arvatakse ka kassa liikmeteks. Kassa võtab 20.aprilli 1948.a. tüüppõhikirja alusel vastu oma põhikirja ja registreerib selle rajooni täitevkomitee sotsiaalkindlustuse osakonnas. Põhikirja registreerimise momendist on kassal juriidilise isiku õigused. Tema kõrgemaks organiks on kassa üldkoosolek, kes valib juhatuse ja esimehe ning revisjonikomisjoni.

Kassa sissetulekud moodustuvad:

1) sisseastumismaksudest,

2) liikmemaksudest, mille suuruse määrab üldkoosolek protsentuaalselt iga liikme töötasust,

3) põllumajanduslikku artelli põhikirjas ettenähtud fondist kassale üleantavatest vahenditest,

4) hoiuleantud rahasumma protsentidest,

5) kohalikus eelarves ettenähtud dotatsioonidest laste patroneerimiseks,

6) muudest juhuslikest sissetulekutest, näit. vaibevara üleandmine.

Kui 1956.a. olid kassade sissetulekud kõikides ENSV kolhoosides kokku 3,44 milj. rubla, siis 1957.a. oli see juba 5,3 milj. rubla .

Kassa üldkoosolek määrab kindlaks summade kulutamise korra ja suuruse. Kassa summasid võidakse kulutada liikmetele pideva toetuse andmiseks (invaliidid, vanad jne.), ühekordsete toetuste andmiseks (õnnetusjuhtude korral, matuste puhul jne.), laenude andmiseks. Toetused liikmetele võivad olla nii rahalised kui ka naturaalsed. Kassa vahendite kohta peab täpset dokumentatsiooni kassa juhatus ja annab sellest aru üldkoosolekule. Kassa on iseseisvate õigustega juriidiline isik ja ei vastuta oma varadega kolhoosi võlgade eest. Samuti ei vastuta kolhoos kassa võlgade eest. Praegu on kolhoosid asunud kolhoosnikute materiaalse abistamise korda üksikasjaliselt välja töötama. On kehtestatud toetused (pensionid) vanaduse, invaliidsuse, töövõime ajutise kaotuse ja muudeks juhtudeks. Kolhoosid määravad kindlaks, kui palju ühel või teisel juhul arvestatakse kolhoosnikule normipäevi. Normipäevade arvestus on viidud tavaliselt sõltuvusse kolhoosi liikme tööstaažist (töötamise ajast kolhoosis) ja ka sellest, kas ta võtab veel osa kolhoositöös või mitte. Kindlaksmääratud korras arvestatud normipäevade eest tasutakse üldises korras.

Võrdlemisi üksikasjaline kolhoosnikute materiaalse toetamise kord on välja töötatud Harju rajooni Viimsi kolhoosis (Eeskirjad on paljundatult olemas ka tsiviilõiguse ja -protsessi kateedris). 1958.a. alguseks olid pensionilise kindlustuse eeskirjad vastu võetud 139 Eesti NSV kolhoosis.

Pidevast pensionist tuleb lahus hoida ühekordset toetust abistamiskassast. See võib olla nii rahaline kui ka naturaalne.

Kolhoosides suhtutakse sageli veel ükskõikselt kolhoosnikute materiaalse kindlustamise korraldamisse. Nii eraldati üldiselt ettenähtud 2% asemel 1957.a. Eesti NSV kolhoosides keskmiselt vaid 0,5% üldistest sissetulekutest kolhoosnikute materiaalseks abistamiseks. Sageli ei anna kolhoosside juhatused eraldatud summasid üle vastastikuse abistamise kassade käsutusse, jne. Majanduslikult tugevad kolhoosid peavad aga kõige tõsisemat tähelepanu pöörama oma liikmete materiaalsele kindlustamisele. Seda küsimust arutas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja võttis 24. mail 1958.a. vastu otsuse. Selles märgitakse, et vanade ja töövõime kaotanud kolhoosnikute eest hoolitsemine on mitte ainult üksikute kolhoosside siseküsimus, vaid ühtlasi tähtis riiklik küsimus. Otsusega kohustatakse sotsiaalkindlustuse ministeeriumi ja osakondi osutama kõigekülgset abi vastastikuse abistamise kassadele nende töö korraldamisel. Täitevkomiteesid kohustatakse tarvitusele võtma abinõud kassade sisseastumismaksude ja liikmemaksude võlgade likvideerimiseks, jälgima kolhoosside tootmis- ja finantsplaanide koostamisel ettenähtud summade planeerimist ja nende eraldamist kassade käsutusse.

Kolhoosnikute neljandaks tähtsamaks materiaalseks õiguseks on õigus haridusele. See on Nõukogude kodanike konstitutsiooniline õigus, kuid kolhoosil lasub eriline kohustus hoolitseda oma liikmete haridusliku ja kultuurilise taseme pideva tõusu eest. Partei ja valitsus osutavad kvalifitseeritud kolhoosnikute kaadri ettevalmistamisele esmajärgulist tähelepanu. Partei KK septembripleenumil 1953.a. märkis N.S.Hruštšov, et kolmeaastased agro- ja zootehnilised kursused haaravad praegu kuni 2,5 miljonit kolhoosnikut. See on kahtlemata suur saavutus. Kuid õppused toimusid madalal tasemel, sageli praktikast lahus. 1953.a. kursustest osavõtjatest andsid eksamid ainult 60%. 30 tuhandes kolhoosis ei toimunud agro- ja zootehnilist õppust üldse. Pleenum tegi kolhoosidele ülesandeks tõhusalt parandada õppuste läbiviimist ja tõsta nende kvaliteeti.

Kolhoosiesimeeste ettevalmistamiseks on meil loodud kolmeaastased põllumajanduslikud koolid. Nende lõpeta-

jad saavad noorema agronoomi kutse. Põllumajanduslike keskhariduslike kolmeaastaste koolide juurde on kolhoosiesimeeste teadmiste täiendamiseks loodud alaliselt tegutsevad üheaastased kursused. Koolides ja kursustel õppijatele makstakse stipendiumi, kolhoosidele aga soovitatakse üldkoosoleku otsuse alusel õppijatele arvestada normipäevi ja maksta rahalist lisatoetust. Kolhooside mehhanisaatorite kaadrit valmistasid ette ka MTJ-id. Nende likvideerimisega seoses pandi mehhanisaatorite väljaõpetamine tööjõureservide koolidele. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega 4.juunist 1958.a.kohustati Eesti Vabariikliku Tööjõureservide Valitsust organiseerima tööjõureservide tehnilistes, tööstus- ja ehituskoolides traktoristide, elektrikute, ehitajate, masinistide, mehhaanikute ettevalmistamine kolhooside lähetuskirjade alusel. Nendel kutsealadel, millel varem valmistas kaadrit ette MTJ, toimub 1958.-1959.a. tööjõureservide koolis ettevalmistamine riigi kulul. Samas süsteemis võib kaadri ettevalmistamine toimuda ka kolhoosidega sõlmitavate lepingute alusel kolhooside kulul.

Artelli põhikirja kohaselt eraldab üldkoosolek rahaliste fondide moodustamisel teatavad summad oma liikmete kultuurilise taseme tõstmiseks ja mitmesuguste kultuuriürituste korraldamiseks. Eriline koht on siin kolhooside radiofitseerimisel, lugemislaudade ja raamatukogude asutamisel, klubide juures isetegevusgruppide loomisel jne. Kolhoosnikute kunstilise isetegevuse kõrgest tasemest kõnelevad näit. Moskvas toimuvad küla kunstilise isetegevuse ülevaatused ja kontserdid.

Vaatleme lühidalt ka kolhoosnikute tähtsamaid põhikirjalisi kohustusi.

Kolhoosiliikme esmaseks põhikirjaliseks kohustuseks on kohustus isikliku tööga osa võtta kolhoosi tootmisest. Sellel baseeruvad õieti kõik kolhoosiliikme teised õigused ja kohustused. Ilma kaasatöötamiseta ei saa üldse kõnelda kolhoosi liikmeks olekust. Töövõimeline kolhoosiliige, kes ilma mõjuvate põhjusteta ei tööta kaasa, loetakse kolhoosist lahkunuks ja ta kaotab liikme õigused. NSVL Konstitutsiooni § 12 märgib, et NSV Liidus on töö iga töövõimeli-

se kodaniku kohustuseks ja aussjaks. ("Kes ei tööta, see ei pea ka sööma".) Sotsialistlikus ühiskonnas on kehtestatud kõigile võrdne kohustus töötada oma võimete kohaselt. Põllumajandusliku artelli põhikiri rõhutab samuti, et artelli liikmed kohustuvad majanduslikult tugevdama artelli, töötama ausalt, jagama artelli tulud töö järgi. Seejuures tehakse kõik tööd artellis esmajoones tema liikmete tööjõuga.

Enamik kolhoosnikuid töötab ausalt. Kuid nende kõrval on veel tähtsusetu vähemik, kes hoidub kõrvale oma ühiskondlike kohustuste täitmisest, oma kohustuste täitmisest kollektiivi ees. Kõikide kolhoosnikute kaasatõmbamiseks ühistöösse on kehtestatud teatav arv normipäevi, mida iga kolhoosnik peab aastas välja töötama.

Kolhoosnikute teiseks tähtsamaks kohustuseks on kohustus pidada töödistsipliini, täita kolhoosi üldkoosoleku, juhatuse, esimehe ja teiste ametiisikute korraldusi. Kõrge ja teadlik töödistsipliin on kolhoositootmise edaspidise arendamise oluliseks tagatiseks. Mida paremini ja teadlikumalt töötavad kolhoosnikud, seda suuremad on artelli ja iga üksiku kolhoosniku sissetulekud. Sotsialistlik riik kasvatab oma kodanikes kommunistlikku suhtumist töösse, premeerib eesrindlikke töötajaid jne. Kuid selle kõrval rakendab ta ka sunnivahendeid mitteteadlike elementide kasvatamiseks.

Kolhoosnikute kolmanda kohustusena tuleb märkida kohustust hoida kolhooslikku omandit kui nõukogude korra püha ja puutumatut alust. Kolhooslik omand on kolhoosi majanduslikku jõukuse ja rikkuse aluseks. Iga kolhoosnik peab teadma, et ta ise on selle omandi peremees, et kolhoosliku omandi raiskamise ja temasse hooletult suhtumisega tekitab ta kahju kolhoosile, kõigepealt aga endale. Artelli põhikirjas öeldakse, et igasugune ühiskondliku (kolhoosliku ja riikliku) omandi raiskamine, artelli varandusse, loomadesse ja masinatesse hoolimatu suhtumine on ühise ettevõtte reetmine ja rahvavaenlaste abistamine.

Kõiki ülal loetletud kohustusi on võimalik täita igal ausalt töötaval kolhoosnikul.

Pidevalt kolhoositööst osavõtvate kolhoosiliikmete kõrval esineb veel ajutiselt kolhoosist eemalviibivaid kol-

hoosiliikmeid. Nende hulka kuuluvad:

1) Nõukogude armeesse tegevteenistusse kutsutud,

2) teadmata äraolijad,

3) kolhoosi juhatuse nõusolekul hulgtööle läinud,

4) kolhoosi poolt kursustele või koolidesse saadetud.

Täiesti arusaadav, et ajutiselt eemalviibijad ei saa täita oma põhikirjalisi kohustusi, kuid nad säilitavad kõik oma õigused. Eriti tuleb märkida Nõukogude armeesse kutsutute õigust kätte saada tulu normipäevade järgi, olenemata selle tulu kättesaamiseks kehtestatud aastase aegumistähtaja möödumisest.

Ülal loetletud põhikirjalisi kohustusi järgitakse enamasti vabatahtlikult. Nendel juhtudel aga, kui artelli liige ei täida neid, rakendatakse põhikirjaga ja sisekorraeeskirjadega kehtestatud mõjutusvahendeid.

§ 3. Kolhoosi liikmeks oleku lõppemine.

Kolhoosi liikmeks olek võib lõppeda seoses väga mitmesuguste asjaoludega, nii kolhoosniku enda soovi kohaselt kui ka sunniviisiliselt. Üheks liikmeksoleku lõppemise aluseks on kolhoosist väljaheitmine.

Põhikiri märgib artellist väljaheitmist kui erakorralist karistusvahendit, mida võib rakendada ainult nende kolhoosnikute suhtes, kellele pole mõjunud teised karistusvahendid. Seega peab juhatus rakendama distsiplineerimatu kolhoosniku suhtes kõiki teisi distsiplinaarkaristusi ja ainult juhul, kui need pole andnud tulemusi, tõstma kolhoosniku kolhoosist väljaheitmise küsimuse. Praktikas on esinenud aga juhtumeid, et tegelikult ei kasutatudki muid mõjutusvahendeid, vaid rakendati otsekohe kolhoosist väljaheitmist. Sellise teguviisi mõistis hukka NSVL RKN ja ÜK(b)P KK ühine määrus 19. aprillist 1938.a. "Kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise keelust". Määrus keelas kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise põhjusel, et pere üks liige on läinud mujale tööle. Määrus rõhutas veelkordselt, et väljaheitmist tuleb rakendada kui ä ä r m i s t abinõu otseselt mitteparandatavate, laostavate ja desorganiseerivate elementide suhtes ja ainult pärast seda, kui on

proovitud distsipliini rikkujat mõjutada kõikide teiste vahenditega.

Enamiku kolhooside põhikirja järgi on väljaheitmine antud üldkoosoleku kompetentsi. 1935.a. tüüppõhikiri nõudis seda ilmtingimata. Üldkoosolek oli õigusvõimne tegema otsust oma liikme väljaheitmise kohta vaid 2/3 liikmete osavõtul. Praegu on selleks nõutav konkreetses põhikirjas ettenähtud kvoorum. Koosolekule tuleb kutsuda ka väljaheidetav, kes koosoleku ees peab andma aru ja seletust nende tegude kohta, milles teda süüdistatakse.

Selleks et üldkoosolekul toimunud väljaheitmine oleks vormistatud seadusepäraselt, on järelikult nõutavad järgmised tingimused:

1) väljaheidetava viibimine koosolekul või sinna kutsumine,

2) põhikirjas ettenähtud kvoorum,

3) üldkoosoleku protokolli peab olema kantud koosolekust osavõtvate kolhoosnikute üldarv, väljaheitmise poolt hääletanute ja erapooletuks jäänute arv.

Eelmainitud määruse alusel kuulus üldkoosoleku otsus kolhoosi liikme väljaheitmise kohta kohustuslikule kinnitamisele rajooni täitevkomitees. Seni säilisid kolhoosnikul kõik kolhoosiliikme õigused. Kui rajooni täitevkomitee mingisugustel põhjustel ei kinnitanud otsust, siis ei toimunud faktiliselt väljaheitmist.

NSV Liidu MN ja NLKP KK oma määrusega 6.märtsist 1956. a. "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ..." muutis sellise väljaheitmise korra. Määruses märgitakse, et mõnikord võtab üldkoosolek vastu otsuse artelli liikme väljaheitmise kohta, kuid täitevkomiteed ilma kolhoosnikute teadmata ei kinnita seda otsust või tühistavad selle, jättes sellega kolhoosniku välja heitmata. See aga vähendab kollektiivi autoriteeti ja annab hooletutele kolhoosnikutele võimaluse seda mitte arvestada. Määrus kehtestas korra, et juhul, kui kolhoosnik ei kaeba täitevkomiteesse edasi, jõustub üldkoosoleku otsus. Kui aga kolhoosnik kaebab väljaheitmise kohta edasi täitevkomiteesse, ei või täitevkomitee enam üldkoosoleku otsust muuta. Kui täitevkomitee väljaheitmisega nõustub, siis ta kinnitab selle ja üldkoosoleku otsus

jõustub. Kui aga täitevkomitee ei nõustu, siis peab ta kolhoosniku kaebuse koos oma motiveeritud seisukohaga saatma uuesti läbivaatamiseks üldkoosolekule. Kui täitevkomitee motiivid on küllaldased ja uuel arutamisel selgub väljaheitmise mitteõigsus või mittevajalikkus, siis lahendavad kolhoosnikud selle küsimuse ise üldkoosolekul. Seega, lõplikult otsustab küsimuse teistkordsel arutamisel üldkoosolek. See võimaldab kogu kollektiivil teada, kas kolhoosnik heidetakse välja või mitte, ja tõstab ühtlasi kollektiivi kasvatavat mõju.

Peale väljaheitmise distsipliini rikkumise juhtudel lubab meie seadusandlus kolhoosnikut kolhoosist välja heita veel ainult juhul, kui kolhoosnik annab temale eraldatud õue-aiamaa rendile või teistele isikutele kasutada. See kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise tingimus maa natsionaliseerimise eeskirjade rikkumise korral kehtestati NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 27. mai 1939.a. määrusega "Abinõudest kolhoosi ühismaade raiskamise vastu". Kuivõrd määrus kehtib ka praegu, kehtib ka temas ettenähtud maa natsionaliseerimise eeskirjade rikkumise sanktsioon. Mingisugustel muudel juhtudel ei saa kolhoosnikut praegu kolhoosist välja heita.

Sama, 1939.a. määrus lubas veel kolhoosnikute väljaheitmist juhul, kui need ilma mõjuvate põhjusteta ei tööta välja normipäevade miinimumi. Kuigi normipäevade miinimumi väljatöötamise kohustus kehtib ka praegu, tuleb sanktsioon lugeda kehtivuse kaotanuks. NSVL Ülemnõukogu 8. augusti 1953.a. seaduse "Põllumajandusmaksust" §-ga 6 kehtestati sel alal uus majanduslik sanktsioon. Kolhoosipered, kelle liikmed mõjuvate põhjusteta pole töötanud välja normipäevade miinimumi, maksustatakse poole kõrgema põllumajandusmaksuga.

Loomulikult toob kolhoosist väljaheitmine kaasa liikmeksoleku lõppemise ja kõikide varaliste ja mittevaraliste õiguste kaotamise. Peale väljaheitmise võib liikmeksolek lõppeda veel teistel juhtudel.

1) Kolhoosiliikme surm. Koos sellega lõpevad kõik mittevaralised õigused. Varalistest õigustest on pärijatel õigus tema töötasu saamisele.

2) Vabatahtlik lahkumine kolhoosist. Toob samuti kaasa mittevaraliste õiguste kohese kaotamise. Varalistest õigustest on aga lahkunud liikmel õigus töötasu saamisele väljatöötatud normipäevade eest. Lõpparve kolhoosist lahkunutega teeb kolhoos majandusaasta lõpul. Töötasude kohtulikus korras nõudmiseks kehtestati NSVL KTK ja RKN-i määrusega 26. juulist 1937.a. aastane aegumistähtaeg, alates tulude jaotamise momendist kolhoosis. Kui kolhoosist lahkub pere viimane liige, on sellel õigus ka jagatavasse fondi arvatud osamaksu tagasisaamisele. Hagi korras nõudmisel kehtib siin kolmeaastane aegumistähtaeg.

3. Üleminek teise kolhoosi. Üleminekud ühest kolhoosist teise on sageli seotud elu-olustikuliste tingimuste muutumisega (näit. abiellumine). Sel juhul pole tegu liikmeksoleku lõppemisega üldse, vaid ainult selle kandumisega ühest kolhoosist teise. Sellist ümberasumist reguleerib NSVL Põllumajanduse RK seaduse jõudu omav määrus 28. maist 1934.a. (kinnitatud 26. juunil 1934.a. RKN-i poolt). Määruse alusel antakse teisele kolhoosile üle kogu ühistatud inventar .

Massiliseks ühest kolhoosist teise ülemineku viisiks on ümberarustamine valitsuse määruse alusel tihedamalt asustatud rajoonidest vähemasustatud rajoonidesse. Neid ümberasustamisi reguleeritakse NSVL RKN-i määrusega 14. septembrist 1939.a. "NSVL RKN juures ümberasustamise valitsuse organiseerimisest" ja NSVL RKN-i poolt 14. septembril 1939.a. kinnitatud vastavasisulise instruktsiooniga.

Määruse alusel peab endise kolhoosi juhatus 10 päeva enne väljasõitu uuele kohale tegema lõpparve ümberasustatavaga ja andma välja normipäevade eest saadav tasu. Mis puutub osamaksu summadesse, siis neid ei maksta liikmetele välja, vaid kantakse üle selle kolhoosi arvele, kuhu suunduvad ümberasustatavad.

Kolhoosid, kes eraldavad osa majapidamisi ümberasustamiseks, annavad ümberasustatavatele üle ka nende osale langevad põhitootmisvahendid, naturaalfondid ja kapitaalmahutuste vahendid. Ümberasujad ei pea saama mitte just seda vara, mida nad ühistasid, vaid seda, mis tehnilistest kaalutlustest lähtudes on vajalik ümberasumisel.

19. V.Kelder, Kolhoosiõigus.

Käesolevat teemat lõpetades märgitagu veel seda, et liikmeksolemise küsimused on praegustes, kolhooside poolt küll täiendatud põhikirjades puudulikult reguleeritud. Näiteks pole loetletud liikmeksoleku lõppemise kõiki juhte, ei lahendata liikmeksoleku lõppemisega seonduvaid varaliste õiguste küsimusi jne. Samuti ei reguleeri põhikirjad liikmete õigusi ja kohustusi. Iga teise juriidilise isiku põhikirjas on need aga tingimata toodud. Selles mõttes peaks kolhooside põhikirju veel paljudeski küsimustes täpsustama.

IX t e e m a .

TÖÖ ORGANISEERIMISE ÕIGUSLIKUD VORMID KOLHOOSIS.

§ 1. Kolhooslike töösuhete määratlus.

Kolhoositootmisega seotud küsimuste hulgas on tähtis koht töö organiseerimisel ja tasustamisel. Seega peaksid need küsimused ka õigusalases kirjanduses olema keskse kohal. Kuid tuleb kahetsusega märkida, et neid on seni kõige vähem käsitletud. Kolhoosides töö organiseerimise ja tasustamise küsimuste puudulikule teaduslikule läbitöötamisele on juhtinud mitmel korral tähelepanu ka meie parteiline kirjandus. Näitena võib märkida "Kommunisti" nr. 5 (1954.a.) juhtkirja. Peale õpikute vastavate peatükkide on nendele küsimustele mõned spetsiaalsed brošüürid pühendanud juriidiliste teaduste kandidaat P.P. Pjatnitski. See aga on alles tõsise uurimistöö alguseks. Pealegi sisaldavad P.P.Pjatnitski brošüürid ja tema poolt kirjutatud õpikute vastavad peatükid tõsiseid vigu. Märgime nendest näit. seda, et P.P.Pjatnitski samastab kolhooside töösuhted töö organiseerimise vormidega, mida teha pole kaugeltki õige. Töö organiseerimise vormidel kolhoosides on hoopis teistsugune, laiem ja iseseisev tähtsus, kui ainult töösuhetel. Neid ei tohi kuidagi teineteisega segada.

Siinjuures tuleb märkida, et mitte kõik töösuhted, mis tekivad kolhoosis, pole kolhooslikud töösuhted ja mitte kõikide isikutega, kes kolhoositootmises rakendavad oma tööjõudu, ei astu kolhoos kolhooslikesse töösuhetesse.

Põllumajandusliku artelli põhikirja järgi tuleb kõik tööd kolhoosis teha artelli oma liikmete tööjõuga. Vaid erandjuhtudel võib kolhoos kasutada tööjõudu ka väljastpoolt. Viimast lubatakse mõningate sesoonsete tööde puhul, mille õigeaegseks tegemiseks kolhoosil endal ei jätku tööjõudu. Samuti lubatakse mitteliikmetena kolhoosi tööle võtta mõningaid spetsialiste. Sellelaadilised sätted on võetud sisse ka täiendatud põhikirjadesse, näiteks Rapla rajooni "Uue Elu" kolhoosi" 15. aprillil 1956.a. tehtud täiendustes, Paide rajooni Molotovinimelise kolhoosi põhikirjas.[1] Seega näeb põhikiri ette kaks juriidilist vormi töö rakendamiseks kolhooslikku tootmisse:

1) põhiline ja peamine - töösuhete tekkimine põhikirja alusel, liikmeksoleku ja liikmekohustuste täitmise alusel;

2) täiendav vorm - tekib kolhoosi ja väljastpoolt palgatud tööjõu vahel töölepingu alusel.

Kerkib küsimus, kas võib lugeda mõlemaid töösuhteid kolhooslikeks töösuheteks. 1948.a. ilmunud monograafia "Советское право в период Великой Отечественной войны" autorid G.N.Poljanskaja ja prof. Aleksandrov asuvad seisukohale, et kolhoos võib astuda kolhooslikesse töösuhetesse mitte ainult oma liikmetega, vaid ka ajutiselt kolhoosis töötavate kõrvaliste isikutega. Sellisele järeldusele tuleb G.N.Poljanskaja silmas pidades asjaolu, et sõja tingimustes rakendati põllumajanduslikele töödele hulgaliselt töölisi ja teenistujaid ning NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 13. aprilli 1942.a. määruse alusel toimus nende isikute töö tasustamine võrdselt kõigi kolhoosnikutega normipäevade arvestamise teel.

Sellist seisukohta ei saa pidada õigeks.

Praktikas vormistatakse suhted kõrvaliste isikutega tavaliselt lepinguga kolhoosi ja tööliste vahel. Lepingud on oma vormilt ja sisult mitmesugused.

1) Kohtame lepinguid, milles lepitakse kokku mingi objekti valmistamises. Neid on omakorda kahesuguseid:

a) töövõtja kohustub kogu töö teostama oma vahendite ja materjaliga. Selline leping sõlmiti näit. 15.märtsil

---

1. Vt. "Rahva Hääl", 16. august 1956.a.

1956.a. Pärnu-Jaagupi "Võidu" kolhoosi juhatuse esimehe ja töövõtja vahel, kusjuures töövõtja kohustus remontima kolhoosile kuuluva veomasina GAZ MM nr. PY 53-76 oma tööriistade ja vajalike tagavaraosadega.

b) tööandja (kolhoos) kohustub varustama töövõtjat vajalike materjalidega ja töövahenditega. Selline leping sõlmiti näit. 27. septembril 1955.a. Valga rajooni Lenini-nimelise kolhoosi ja kaevutegija vahel, kusjuures töövõtja kohustus lepingus ettenähtud tingimustel ehitama kaevu. Kolhoos kohustus andma materjalid ja tooma need töökohale, samuti tööriistade toomiseks transpordivahendeid.

2) Kohtame lepinguid, kus mingi valmisobjektiga tegemist ei ole. Selline leping sõlmiti näit. Antsla rajooni kolhoosi "Borodino" ja rea tööliste vahel, kes kohustusid lõikama teatava koguse turvast.

Milliste lepingutega on siin tegemist, selles puudub meie rahvakohtute ja ENSV Ülemkohtu praktikas ühtsus. Rahvakohtud ja ENSV Ülemkohus on enamikul juhtudel asunud seisukohale, et siin on tegu töötettevõtte lepinguga TsK § 220 mõttes. Kuid kõikidel juhtudel pole see nii. Neil juhtudel, kui töölevõetud allutatakse kolhoosis kehtivale töökorraldusele ja kui nende tööd juhib kolhoos, on tegu töölepinguga. Nende lepingute eristamine on aga vajalik, sest nad alluvad erinevaile õiguslikele eeskirjadele. Kolhooslikus tootmises tekkinud vaiete lahendamisel peab kohus seega tegema endale selgeks, milliste õigussuhete ringi kuulub vaidluse all olev küsimus. Kui kohus tunnistab vastava töösuhte tööõiguslikuks, kuuluvad rakendamisele tööõiguse normid, kuna töötettevõttelepingu puhul tsiviilõiguse normid. Tulemused on mõlemal juhul kaugelt erinevad (näit. puhkuse, sotsiaalkindlustuse jt. küsimused).

Seega pole kolhooslikust tootmisest osavõtvate mittekolhoosiliikmete suhted kolhooslikud töösuhted ja nendega seoses tekkinud konfliktid ei allu kolhoosiõiguse vaid tööõiguse normidele. Sellistel kolhooslikust tootmisest osavõtjatel, nagu lepingu alusel töötavatel ehitustöölistel, põllumajanduslike hooaja tööde ajal töötavatel töölistel ja teenistujatel, spetsialistidel, raamatupidajatel on õigus

tööõiguse normidega määratud töötasule, puhkusele ja sotsiaalkindlustusele, mitte aga kolhoosnikutele kehtestatud puhkusele ja sotsiaalkindlustusele.

Jääb seega üle teine kategooria töösuhteid kolhoosis, mis tekivad kolhoosi ja tema liikmete vahel.

Uuemas erialases kirjanduses on rohkesti käsitletud ka kolhoosi ja kolhoosnikute töösuhete õiguslikku iselooju. Nagu varem nägime, püütakse neid iseloomustada nii ühtsete sotsialistlike tööõiguslike suhete osana kui ka eriliste kolhoosiõiguslike suhetena. Kui kolhoosiõigusele läheneda kompleksõigusharu seisukohalt, siis kolhoosi ja tema liikmete vaheliste töösuhete tunnustamine sotsialistlike tööõiguslike suhete hulka kuuluvaks ei riku millegagi kolhoosiõiguse terviklikkust ja küsimuse lahendus on põhistatav ka selliselt. Pealegi näitavad töösuhete õigusliku reguleerimise areng ja selle praegune iseloom tunduvat lähenemist tööliste ja teenistujate töösuhete õiguslikule iseloomule.

§ 2. Töö organiseerimine kolhoosis.

Olles selliselt määratlenud kolhooslike töösuhete õigusliku iseloomu, asume konkreetselt käsitlema töö organiseerimise vorme kolhoosis.

Kõigepealt mõni sõna sellest, milline tähtsus on töö õigel organiseerimisel kolhoosis. Töö õige organiseerimise peamine eesmärk seisneb muidugi selles, et kõige otstarbekamalt kasutada kogu kolhoosi tööjõudu, tõsta iga kolhoosniku ja seega ka kogu kolhoosi tööviljakuse taset. Teiste sõnadega: saavutada kõige väiksema töökulutuse juures kõige efektiivsemaid tulemusi.

Praegu ületab tööviljakus kolhoosides kolmekordselt revolutsioonieelse Venemaa põllumajanduse tööviljakuse taseme. Kuid vaatamata sellele on tööviljakus veel mõnikord madal. Kolhoosid ei kasuta maksimaalselt kõiki võimalusi selle tõstmiseks. Olulisemaks vahendiks on siin töö õige organiseerimine.

Töö organiseerimisel kolhoosides ja riiklikes asutustes ning ettevõtetes on ühiseid, kuid samal ajal ka erinevaid jooni.

Ühisteks printsiipideks on:

1) Tootmise organiseerimine tootmisbrigaadide näol. Brigaadiviisilist tööd kasutavad nii kolhoosid kui ka riiklikud ettevõtted. Kogu ettevõtte tootjate kollektiiv jaotatakse brigaadideks kui iseseisvateks tootmisüksusteks, kellel lasub kohustus täita osa kogu ettevõtte tootmisplaanist.

2) Töö organiseerimine toimub normide alusel. Iga töö kohta kehtestatakse väljatöötamise normid, mille alusel tehtud tööd arvestatakse ja tasustatakse.

3) Töö tasustamine nii riiklikes ettevõtteis (enamikus) kui ka kolhoosides toimub tükitöö alusel. Mida rohkem kolhoosnik töötab, mida rohkem ta normi täidab, seda suurem on tema töötasu.

4) Kolhoosides, samuti nagu riiklikes ettevõtteis, rakendatakse tööviljakuse tõstmiseks mitmesuguseid stimuleerivaid võtteid. Siin võib märkida näit. normipäevade täiendavat arvestamist viljakuse plaani täitmise ja ületamise eest, preemiaid jne.

Töö organiseerimisel kolhoosides on aga ka ainult temale spetsiifilisi jooni.

1) Pole mõeldav kolhooslikku tootmisse automaatselt üle kanda kõiki tööstuslikus tootmises kasutatavaid töökorralduse võtteid. Näit. tööstuses rakendatakse kindlaksmääratud 8-tunnilist või lühemat tööpäeva kui kohustuslikku aega tootmisest osavõtmiseks, normeeritud tööaja ülekandmine kolhooslikku tootmisse pole aga mõeldav, seda ei luba töö iseloom. Kolhoosniku tööpäeva pikkuse määrab tehtava töö iseloom ja aastaaeg. Kolhoositööst osavõtu kindlaksmääramiseks tarvitatakse teistsuguseid vahendeid ja mõõtühikuid, näit. iga kolhoosnik peab kevadiste põllutööde perioodi jooksul töötama välja üldkoosoleku poolt kehtestatud arvu normipäevi ja kogu aasta jooksul normipäevade miinimumi või peab aastas teatava arvu päevi ühistööst osa võtma, jne.

2) Töö organiseerimise erisuseks kolhoosis on see, et töösuhted kolhoosi ja tema liikme vahel tekivad mitte töölepingu, vaid liikmeksoleku alusel. Seega kõik need põhimõtted, mis kehtivad töölepingu kohta, töösuhte lõppemise ja tekkimise kohta tööstuses, pole rakendatavad kolhoosnikute

suhtes. Töösuhe tekib ja lõpeb siin koos liikmeksolekuga ja kohustus ning õigus töötada on samaaegselt iga kolhoosniku põhikirjaliseks õiguseks ja kohustuseks.

3) Erinevuseks on ka kolhoosidemokraatiaprintsiibi rakendamine. Kui riiklikes asutustes määratakse töönormid, tööhinded ja töötasu riigi poolt ja töölised ise ei või neid muuta, siis kolhoosides töötavad töönormid ja -hinded välja kolhoosnikud ise ja kinnitab üldkoosolek. See erinevus tuleneb sellest, et kolhooslik tootmine on kooperatiivne, kolhoosnikud ise on peremehed ja organiseerivad tootmistegevust. Riik võib selles etendada vaid juhtivat ja suunavat osa, näit. töötada kolhoosidele välja tüüpnormid ja tüüphinded normipäevades. Riik ei või aga end segada kolhoosi siseasjadesse, näit. täpselt määrata töönormide ja tööhinnete suurust kolhoosis.

4) Kolhoositöö organiseerimise ja tasustamise iseloomulik tunnus seisneb selles, et kolhoosnikud ei saa oma töö eest palka rahvatulu üldfondist varem kindlaksmääratud suuruses, vaid see toimub tulude jaotamisena liikmete vahel kas normipäevade või mõnel muul alusel. Põhiline erinevus tööliste, teenistujate ja kolhoosnikute töö tasustamises seisneb selles, et a) kolhoosnikute tööd ei tasustata rahvatulude üldfondist, vaid konkreetse kolhoosi tuludest, b) kolhoosniku aastapalk (tinglikult, sest kolhoosnikute töö tasustamine ei toimu palga vormis) pole varem kogu ulatuses kindlaks määratud, vaid sõltub kolhoosi tuludest. Mida suuremad on tulud, seda suurem on iga kolhoosniku aastane sissetulek. Muidugi sõltub kolhoosniku sissetulek ka tema osavõtust kolhoositööst. Tulude jaotamine kolhoosnikute vahel ei toimu automaatselt, vaid arvestades iga liikme osavõttu tootmisest, tema poolt väljatöötatud normipäevade arvu.

Peale selle saab kolhoosnik oma töö eest tasu nii natuuras kui ka rahas, samal ajal kui tööstuses toimub töö tasustamine peamiselt rahapalga vormis.

5) Erinevuseks on see, et tööstuses töötajad peavad ilmuma tööle iga päev ja töölt puudumist kvalifitseeritakse tööluusina. Kolhoosnikud on samuti kohustatud iga päev

tööst osa võtma, kuid töölt puudumine ei tähenda tööluusi. Seda seepärast, et kolhoosis ei kehti määratud, vaid määramata ajaga tööpäev. Küll aga peab iga kolhoosnik aasta jooksul välja töötama teatava arvu, nn. normipäevade miinimumi. Millal ja kuidas kolhoosnik seda teeb, on tema enda asi. Normipäevade väljatöötamise kohustuslik miinimum, mis kehtestati esmakordselt NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 27. mai 1939. a. määrusega, oli 60-100 normipäeva aastas, vastavalt rajoonile. Seoses Suure Isamaasõja tingimustega tõusis vajadus suurendada normipäevade miinimumi. NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 13. aprilli 1942.a. määrusega kehtestati iga töövõimelise kolhoosniku jaoks kohustus töötada aastas välja 60 normipäeva asemel 100 normipäeva ja seal, kus enne oli kohustus välja töötada 100 normipäeva, tõsteti see 150 normipäevale (puuvillakasvatuse rajoonid). Peale selle nägi 1942.a. määrus ette normipäevade miinimumi mitte aasta jaoks üldse, vaid perioodide kaupa järgmiselt:

1.jaanuar	kuni	1.juuni	- 25 np)	
1.juuni	"	1.august	- 25 ")	Rajoonides, kus
1.august	"	1.okt.	- 35 ")	miinimum oli
1.okt.	"	1.jaan.	- 15 ")	100 np.

12-16-a. noorukitele kehtestati kohustusliku miinimumina 50 np. aastas (perioodideks jaotamata).

Eesti NSV MN määrusega 16.juulist 1948.a. nr. 668 kehtestati Eesti NSV kolhoosides kohustuslik miinimum 120 normipäeva suuruses.

Valitsuse määrustega kehtestatud normipäevade miinimumi ületas enamik kolhoosnikuid aasta-aastalt, mistõttu see ei vastanud enam tööviljakuse praegusele tasemele. Seetõttu puudus aga võimalus nende kolhoosnikute mõjustamiseks, kes töötasid välja ainult miinimumi. Nii näiteks oli 1954.a. Lihula rajooni Ždanovi-nimelise kolhoosi põllundusbrigaadide liikmetel keskmiselt üle 350 normipäeva, kusjuures eesrindlikel kolhoosnikel J. E s k o l ulatus normipäevade hulk 650-ni, M. E r n i t s a l - 680-ni jne. Samal ajal piirdusid üksikud põllutööbrigaadide liikmed ainult miinimumi väljatöötamisega (120 np).

Arvestades kolhooside huvisid, kehtestati NSVL MN

määrusega 23.juunist 1954.a. ja ENSV MN määrusega 30.juunist 1954.a. "Normipäevade kohustuslikust miinimumist töövõimelistele kolhoosnikele" uus kord kohustusliku miinimumi määramiseks. Seejuures jäi kehtima Ministrite Nõukogu 1942.a. määrusega kehtestatud miinimum, mis ei jõustu aga kolhoosis enam automaatselt. Vastavalt uuele korrale määrab töövõimelistele kolhoosnikutele kohustusliku normipäevade miinimumi kindlaks kolhoosi üldkoosolek, lähtudes seejuures kolhoosi konkreetsetest tingimustest. Uus normipäevade kohustuslik miinimum peab olema kõrgem varem kehtinud miinimumist (ENSV-s 120-st). Üldkoosoleku otsus jõustub pärast selle kinnitamist rajooni täitevkomitees.

Enamikus vabariigi kolhoosides on normipäevade miinimum läbi arutatud ja seda suurendatud. Kuid esineb ka juhtumeid, et üldkoosolekutel on vastu võetud madalamaid, konkreetsetele tootmistingimustele mittevastavaid normipäevade miinimume. Näit. Rapla rajooni "Punalipu" kolhoos kinnitas uueks normipäevade miinimumiks 125, Paide rajooni "Sõdeme", "Majaka", Kirovi-nimelises ja "Oktoobri" kolhoosis võeti vastu 150 normipäeva, kuigi nendes kolhoosides töötavad töövõimelised kolhoosnikud igal aastal välja keskmiselt 350-400 normipäeva.

Normipäevade kohustusliku miinimumi aluseks ei tule võtta kogu kolhoosis väljatöötatud normipäevade keskmist, sest sellesse kuuluvad ka karjafarmi töötajate ja juhtivate töötajate normipäevad. See suurendaks liigselt kohustuslikku miinimumi. Samuti ei tule aluseks võtta põllundusbrigaadi poolt väljatöötatud normipäevade keskmist arvu, sest siia kuuluvad ka brigadiride normipäevad.

Otstarbekohane on aluseks võtta normipäevade arv, mille on aastas keskmiselt välja töötanud üks põllundusbrigaadis töötav töövõimeline kolhoosnik, ja teiseks normipäevade arv, mis on vajalik välja töötada keskmiselt ühe põllundusbrigaadi liikme poolt selleks, et tagada brigaadi aastatootmisülesandes ettenähtud tööde tähtaegne täitmine.

Normipäevade kohustuslik miinimum ei tohi olla liiga kõrge ega ka madal. Ta peab olema selline, et seda suudaks välja töötada iga kolhoosnik keskmiste töötingimuste juures.

2o. V.Kelder, Kolhoosiõigus.

Madal normipäevade kohustuslik miinimum ei sunni distsiplineerimatuid kolhoosnikuid töötama võrdselt distsiplineeritutega.

Kogu normipäevade miinimum tuleb jaotada perioodide kaupa, et mõjustada sellega kolhoosnikuid kolhoositöös osa võtma igal perioodil.

Et enamikus kolhoosides on lisatasu maksmine seatud sõltuvusse normipäevade miinimumi täitmisest, siis jaotus perioodide kaupa on praktikas väga erinev. Kohtame põhiliselt järgmisi jooni:

1) On kehtestatud erinev normipäevade miinimum meestele, naistele, vanadele ja invaliididele.

2) Kogu aasta normipäevade miinimumikogus on jaotatud kvartalite kaupa. Näit. Pärnu-Jaagupi rajooni "Kommunismi Tee" kolhoosis peavad mehed aastas töötama välja 200 np., naised 180 ja vanad ning invaliidid 120 np. Üldarv on jaotatud kvartalite kaupa. Näit. töövõimelised mehed peavad esimeses kvartalis välja töötama 30, II - 70 ja III - 70 ning IV kvartalis - 30 np.

3) Normipäevade kohustusliku miinimumi üldarv on jaotatud teatavate põllutööperioodide kaupa. Näit. Väike-Maarja rajooni "Õiguse " kolhoosis on töövõimelistel meestel (kuni 60 a.) üldnorm 250 np. aastas, sellest peavad nad 1.juuliks (heinateo alguseks) välja töötama 150 np., 1.augustiks (teravilja koristamise alguseks) 190 np ja 1.oktoobriks (kartulivõtmise alguseks) 250 np. Samasuguselt, ainult vastavalt väiksemas ulatuses, on jaotatud ka naiste ja vanade normipäevade väljatöötamise kohustus. Kas normipäevade miinimum on selliselt täidetud või mitte, sellest sõltub lisatasu saamine heinatöödel, viljakoristusel jne. Selle süsteemi eeliseks on asjaolu, et ta stimuleerib kolhoosnikut pidevalt osa võtma ühistööst, mitte aga ainult nendest töödest, mille eest makstakse lisatasu.

4) Normipäevade miinimum on kehtestatud kuude kaupa. Näit. Rakvere rajooni "Valguse" kolhoosis on meestel kohustus töötada iga kuu 24 normipäeva, naistel 20 np. Selle süsteemi puuduseks on asjaolu, et pingelisematel perioodi-

del (näit. juuni) on see norm kergesti täidetav, talveperioodil raskemini või isegi üldse mitte. Seda viga parandab mõnevõrra Viljandi rajooni "Linda" kolhoosi praktika. Siin peavad mehed 1.novembrist 1.maini töötama 20 np. kuus, 1. maist kuni 1. novembrini aga 30 np. kuus.

5) On loobutud normipäevade miinimumist ja kehtestatud päevade arv, mille jooksul kolhoosnik peab ühistööst osa võtma.

Eelmainitud määrused ei räägi sellest, kas kolhoos peab igal aastal määrama uue normipäevade kohustusliku miinimumi, või tegema seda perioodiliselt. Tuleks asuda seisukohale, et normipäevade kohustuslik miinimum vaadatakse läbi igal aastal kõrvuti töönormide ja tööhinnete vastuvõtmisega. Sõltuvalt konkreetsest olukorrast tuleb teda igal aastal suurendada.

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 15.aprillist 1942.a. kehtestati kolhoosnikute suhtes kriminaalvastutus normipäevade miinimumi mitteväljatöötamise eest. Karistusmäärana nägi seadus ette 6 kuud paranduslikke töid töökoha järgi koos palgast 25% kinnipidamisega.

Erisuguse vastutusvormi normipäevade miinimumi mitteväljatöötamise eest kehtestab NSVL Ülemnõukogu poolt 8.augustil 1953.a. vastuvõetud põllumajandusmaksu seadus. Seadus näeb ette, et juhul kui üks pere liikmetest mõjuvate põhjusteta ei täida normipäevade miinimumi, suurendatakse selle pere põllumajandusmaksu 50% võrra. Et põllumajandusmaks arvestatakse kolhoosiperedele, mitte aga üksikutele liikmetele, siis ühe liikme lohaka töössesuhtumise eest vastutab materiaalselt kogu pere. Seoses sellise materiaalse sunnivahendi kehtestamisega kerkib küsimus, kas jääb kehtima ka kriminaalvastutus pere üksikute liikmete suhtes. Meie arvates tuleb uue sanktsiooni kehtestamisega lugeda kehtivuse kaotanuks kriminaalkaristus normipäevade miinimumi mitteväljatöötamise eest.

Põllumajandusmaksu seaduse § 7 kehtestab materiaalse sunnivahendi ka nende kolhoosiperede suhtes, kelle töövõimelised liikmed pole astunud kolhoosi liikmeks või on kolhoosist välja heidetud ega tööta kusagil. Selliseid kolhoosiperesid maksustatakse 75% kõrgema põllumajandusmaksu-

ga.

NSVL Rahandusministeeriumi 13. augusti 1953.a. instruktsiooni nr. 1080 kohaselt koostab 50% võrra kergendatud maksu määramiseks nimekirja kolhoosi juhatus. Iga nimekirja lülitatu arutatakse eraldi läbi ja kinnitatakse kolhoosi üldkoosolekul. 15.jaanuariks esitab kolhoosi juhatus nimekirja rajooni rahandusosakonnale, kusjuures sellele kirjutavad alla kolhoosi esimees, revisjonikomisjoni esimees ja arveametnik. Üldkoosoleku otsuse peale võib edasi kaevata rajooni täitevkomiteesse, kusjuures kaebus vaadatakse läbi 10 päeva jooksul.

Kogu kolhoosipere lahkumisel kolhoosist maksustatakse ta üksiktalupoegadele kehtestatud normide alusel kogu majandusaasta eest, sõltumata lahkumise ajast.

Üksiku liikme väljaheitmise korral toimub maksu suurendamine 75% võrra pärast üldkoosoleku sellekohase otsuse kinnitamist rajooni täitevkomitees.

Ministrite Nõukogu määruses 6.märtsist 1956.a. lubatakse kolhoosidel endil vähendada selliste kolhoosiperede õueaiamaad, kus töövõimelised perekonnaliikmed pole mõjuvate põhjusteta välja töötanud normipäevade miinimumi. Nii näit. on Rapla rajooni "Uue Elu" kolhoosi põhikirjas säte, mille järgi neil kolhoosiperedel, kust üks või rohkem perekonnaliiget ilma mõjuvate põhjusteta ei tööta välja normipäevade kohustuslikku miinimumi, vähendatakse õue-aiamaa suurus 0,3 ha-le (üldsuurus 0,6 ha). Paide rajooni Molotovi-nimelise kolhoosi põhikirja järgi otsustab vähendamise küsimuse ja jäetava õue-aiamaa suuruse igal üksikjuhul kolhoosi üldkoosolek.

Seega on kolhooslikule tootmisele võõras termin t ö ö l u u s. Kolhoosnik võib mitu päeva mitte ilmuda tööle, kuid miinimumi normipäevi siiski välja töötada ja vastutusele teda võtta ei saa. Seda enam peab kolhoosis tõstma kasvatuslike vahendite osatähtsust, mis tagaks iga kolhoosniku igapäevase ja teadliku osavõtu tööst. Kasvatuslike vahendite osatähtsuse suurendamisena tuleb mõista ka kriminaalkaristuse muutmist ja erilise materiaalse vastutuse kehtestamist, mille puhul kolhoosipere ühe liikme distsiplineerimatuse

eest vastutab materiaalselt kogu pere. Selline vastutuse vorm tõstab kolhoosniku kohusetunnet mitte ainult kolhoosi vaid ka oma perekonna ees, suurendab teiste perekonnaliikmete kasvatuslikku mõju distsiplineerimatute liikmete suhtes.

Järgnevalt vaatleme, kuidas toimub konkreetselt kolhooslik tootmine. Töö organiseerimise põhivormiks kolhoosides on brigaad. Põllumajanduslikud brigaadid on kõige sobivamad suurtes mehhaniseeritud põllumajanduslikes ettevõtetes. Brigaadi raamides organiseeritakse lülid ja töögrupid. Brigaad peab vastama järgmistele põhinõuetele:

1) igal tootmisbrigaadil peab olema kindlaksmääratud alaline ja püsiv liikmete koosseis;

2) igale tootmisbrigaadile tuleb kinnistada määratud kõlvikud, põllumajanduslik inventar, tootmishooned jne.;,

3) iga brigaadi tootmistegevust peab juhtima brigadir.

Milles seisneb nende printsiipide olemus ja tähtsus? Kolhoosides moodustatakse põllundus-, aiandus-, ehitus-, loomakasvatus- jt. brigaadid. Põllundusbrigaadid moodustatakse mitte vähemaks kui ühe külvikorra kestuseks, loomakasvatusbrigaadid - kolmeks aastaks. Brigaadide moodustamisel määratakse kindlaks, kui palju kolhoosnikuid ja kes kuuluvad ühte või teise põllundus- või loomakasvatusbrigaadi. Kolhoosi liikmete jaotamisel brigaadidesse tuleb kõigepealt arvestada iga liikme individuaalseid omadusi, oskusi, huvi ja kalduvust selleks või teiseks tööks. Samuti tuleb arvestada seda, et ühe brigaadi koosseis elaks lähestikku, et töö organiseerimine oleks brigadiril kergem. Eriti tähtis on see nõue meie kolhoosides, kus praeguseni elatakse üksteisest kaugel asuvates taludes ja pole veel jõutud organiseerida kolhoosikülasid. Kogu külvikorraks moodustatud brigaadid ei tohi muutuda ja alles pärast külvikorra lõppu võib juhatus tõsta küsimuse brigaadide ümberformeerimisest. Nii brigaadide püsivus kui ka brigaadi isikulise koosseisu kindlaksmääratus on eriti tähtis seepärast, et töö organiseerimisel on kõik brigaadi liikmed allutatud oma brigadirile ja neid võib käsutada ainult brigadir. Selline tööjõu korraldamise vorm kõrvaldab kolhoosi-

des igasuguse segaduse ja korralageduse võimalused.

Eesti NSV tingimustes peaks põllundusbrigaadides praegu olema keskmiselt 30-40 inimest. See võimaldaks olemasoleva tehnika täielikku ärakasutamist ja tööde normaalset organiseerimist. Põllundusbrigaadide suurus sõltub muidugi konkreetsetest asjaoludest: tööjõu resurssidest, kasvatatavatest kultuuridest, põldude paigutusest jne.

Brigaadide isikulise koosseisu kindlaksmääramisel tuleb juhtida tähelepanu mõningatele praktikas esinevatele vigadele. Mõnes kolhoosis lülitatakse põllundusbrigaadide koosseisu ka loomakasvatusfarmide töötajad, elatanud kolhoosnikud, aga mõnikord ka kolhoosi arveametnikud. Need isikud täidavad aga kolhoosis teisi ülesandeid ja ei saa pidevalt osa võtta põllundusbrigaadi tööst. Selliselt vaid suurendatakse kunstlikult brigaadi liikmete arvu. Ja kui sellele tööjõule eraldatakse ka vastavas suuruses põlde ja heinamaid, siis on loomulik, et kuigi brigaad on suur, ei suudeta täita plaani. Põllundusbrigaadi koosseisu tuleb lülitada ainult töövõimelised ja ainult põllutööga seotud kolhoosnikud. See muidugi ei tähenda, et mõnede põllutööde puhul ei tuleks kasutada karjafarmi töötajaid, elatanud kolhoosnikuid, alaealisi ja ka kolhoosi ametiisikuid. Kuid need moodustavad vaid täiendava tööjõu. Kohtame ka teist ja veelgi olulisemat viga. Nimelt vähendatakse põllundusbrigaadide koosseisu administratiivaparaadi suureks paisutamise arvel. Nii oli 1954.a. Lõuna-Eesti 20 kolhoosis 24%, Türi rajooni 10 kolhoosis 34% töövõimelistest kolhoosnikutest mitmesugustel majanduslikel ja administratiivtöödel.

Türi rajooni Koidula-nimelises kolhoosis töötas põllundusbrigaadis 30% ja administratiiv-majanduslikel töödel 40% töövõimelistest kolhoosnikutest. Nii näit. oli siin 4 töövõimelist kolhoosnikut tegevad kirjakandjatena, Antsla rajooni Stalini-nimelises kolhoosis oli 14 tallimeest, Tartu rajooni "Punase Tähe" kolhoosis 5 piimavedajat, jne.[1]

Tööjõu oskuslik kasutamine on aga eriti tähtis Eesti NSV tingimustes, kus kolhoosides on tööjõudu niigi vähe. Seepärast tuleb hoolikalt läbi kaaluda iga ametikoha loomine

---

1. Vt. "Rahva Hääl" 29.juunist 1955.a.

ja suunata maksimaalne arv kolhoosnikuid tootvale tööle põllundusbrigaadidesse.

Selle kõrval tuleb põllundusbrigaadides kasutada ka administratiivaparaadi töötajate tööjõudu. Nii töötasid 1954.a. Põltsamaa rajooni Stalini-nimelises kolhoosis laohoidjad kuus välja 15-20 normipäeva. Osas kolhoosides tehakse aga seda väga vähe. Türi rajooni "Edasi" kolhoosis töötas 8 kuu jooksul iga administratiivtöötaja keskmiselt välja 2 normipäeva.

On arusaadav, et iseseisvalt saab põllundusbrigaad tootmist organiseerida vaid siis, kui tema kasutuses on kindlaksmääratud põllud ja vajalik põllumajanduslik inventar. Tootmisinventar antakse põllundusbrigaadi käsutusse aktiga ja seda võib kasutada ainult vastav põllundusbrigaad. Ükski brigaad ei tohi omavoliliselt kasutada temale mittekinnistatud tootmisvahendeid. Tootmisvahendite kinnistamine alaliseks kasutamiseks ühele tootmisbrigaadile on erakordselt suure tähtsusega, aidates vältida korralagedust ses osas. Brigaad ja iga tema liige vastutab tootmisvahendite korrasoleku eest.

Teisest küljest loob tootmisvahendite kinnistamine brigaadile talle majandusliku kindlustatuse ja võimaluse oma tootmisplaane täita. Iga brigaad püüab tootmisvahendeid kasutada otstarbekamalt.

Õiguslikust küljest tähendab inventari kinnistamine tootmisbrigaadile seda, et ilma juhatuse ja brigadiri loata ei võida inventari kasutada väljaspool brigaadi koosseisu. Varanduse üleviimiseks ühest brigaadist teise peab olema kas juhatuse või brigadiri otsus. Seejuures ei või ka kolhoosi esimees omavoliliselt paigutada tootmisvahendeid ühest brigaadist teise, sest brigaadide komplekteerimine ja neile tootmisvahendite eraldamine kuuluvad juhatuse kui kollegiaalse organi kompetentsi.

Eriliselt tuleb peatuda kolhoosi veojõu, s.o. hobuste kasutamisel. Kolhooside veojõu eest hoolitsemise parandamisele on suunatud mitmed partei ja valitsuse spetsiaalsed määrused. NSVL EKN-i ja ÜK(b)P KK ühine määrus 12. maist 1943.a. "Hobuste arvu suurendamisest ja nende eest hoolit-

semise parandamise abinõudest kolhoosides ja sovhoosides" nõuab, et kõik kolhoosi hobused oleksid kinnistatud tootmisbrigaadidele ja brigaadi raames antud alaliseks töötamiseks ja hooldamiseks ühele kolhoosnikule. Määrus lubab hobuseid kinnistada vaid nendele kolhoosnikutele, kes hoolitsevad loomade eest korralikult. Hobuste kinnistamine teatavatele kolhoosnikutele on hobuste eest hoolitsemisel väga suure tähtsusega. On endastmõistetav, et kolhoosnik, kes iga päev töötab sama paari hobustega, on võrratult rohkem huvitatud nende hea seisukorra eest kui selline kolhoosnik, kes täna töötab ühtede, homme teiste hobustega.

NSVL EKN-i ja ÜK(b)P KK määrus 4. aprillist 1945.a. nõuab samuti hobuste kinnistamist kolhoosnikutele ja rõhutab, et hobuseid võib kasutada ainult see kolhoosnik, kellele nad on kinnistatud. Hobuste üldandmist teistele kolhoosnikutele võib lubada vaid erandjuhtudel juhatuse nõusolekul.

Mõlemad mainitud määrused kehtestavad ka kolhoosnikute vastutuse hobuste vigastada saamise või halva hooldamise puhul . 12. mai 1943.a. määruse järgi arvestatakse iga hobuse seisupäeva eest, mille põhjuseks on vigastus, halb toitmine jne., süüdi olevalt kolhoosnikult või tallimehelt maha 2 normipäeva.

Nagu juba märkisime, oli kolmandaks brigaadide organiseerimisel esitatavaks nõudeks asjaolu, et brigaadi juhib brigadir. Põllumajandusliku artelli põhikirja järgi määratakse brigadir ametisse juhatuse poolt kaheks aastaks. Seega pole brigadir valitav, vaid määratav ametiisik. Brigadiriks peab kolhoosi juhatus määrama kolhoosniku, kellel on organiseerimisvõimeid ja autoriteeti kolhoosnikute seas. Brigadiri kandidatuuri määramisel peab juhatus arvestama kolhoosnikute arvamusi ja selgitama välja, keda brigaad tahab näha oma brigadirina, keda kolhoosnikud austavad. Brigadiride valik peab toimuma eriti hoolikalt praegu, mil meie kolhoosides on enamik põllutöid mehhaniseeritud, kolhooside põllundusbrigaadide suurus on tunduvalt kasvanud ja iga brigaad tegeleb mitmesuguste majapidamisharudega, kusjuures tema käsutusse on antud põhilised tootmisvahendid. Partei KK 1953. ja 1954.a. pleenumite otsustes põllumajanduse kü-

simustes rõhutati eriti kolhooside kvalifitseeritud juhtimise vajalikkust. Pleenumi otsustes märgitakse, et ükski abinõu, kui hea ta ka oleks, ükski direktiiv, kuivõrd detailselt ta ka oleks välja töötatud, ei anna nõutavat efekti, kui kohtadel puuduvad head ja kogenud juhtijad. Need nõuded kehtivad täiesti ka brigadiride kohta. Brigadir on tootmise juhtija oma brigaadi piires ja tal peab seepärast olema vastavaid erialaseid teadmisi, ilma milleta pole mõeldav masinapargi igakülgne kasutamine, teaduse saavutuste ellurakendamine. Seoses masinate andmisega brigaadide käsutusse on paljudes kolhoosides määratud brigadiride kohtadele endiste MTJ-ide mehhanisaatorid, traktoribrigaadide brigadirid, kes osutusid headeks organisaatoriteks. On aga ka kolhoose, kus brigadiridele on määratud abid masinate kasutamise alal.

Brigadiri kohustused määrab põlluma janduslik u artelli põhikiri, milles öeldakse, et tööd brigaadi liikmete vahel jagab vahetult brigadir. Brigadir peab kõige otstarbekamalt kasutama iga brigaadi liiget, arvestama tema võimeid ja oskusi ning mitte lubama seejuures mingisugust "onupojapoliitikat". Sellest nähtub, et brigadir on oma brigaadi piires ainuisikuline juht, kes oma õiguste ja kohustuste raames juhib brigaadi tootmistegevust. Põhikiri ei luba ühelgi teisel kolhoosi juhtimisorganil vahele segada töö jagamisse brigaadi üksikute liikmete vahel. Seda teeb ainult brigadir, kes kõige paremini teab oma brigaadi iga liikme võimeid ja oskusi.

Kuid brigadiri iseseisvus ei tähenda muidugi kontrollimatust. Just vastupidi. Põhikiri kohustab juhatust kontrollima brigaadide tööd, kuid kolhoosi esimees ei tohi seejuures asendada brigadiri, võtta üle tema õigusi ja kohustusi.

Peale töö jaotamise kohustuse lasub brigadiril kohustus kontrollida ja mõõta tehtud tööd ning arvestada selle eest kolhoosnikutele normipäevi. Tehtud töö mõõtmine peab toimuma süstemaatiliselt iga päev (ainult mitmeks päevaks kättenäidatud tööde puhul nende lõpetamisel). Tehtud töö koguse ja arvestatud normipäevad kannab brigadir kolhoosnikute normipäevade arvestamise lehele ja iga nädala lõpul

kolhoosniku tööraamatusse. Kuivõrd brigadiride töömaht kolhoosides on praegu tunduvalt suurenenud, kasutavad kolhoosid sellist moodust, et brigadirid ainult mõõdavad kohapeal üle ja võtavad vastu kolhoosnikute poolt tehtud töö. Normipäevi arvestab aga kõikidele brigaadidele üks arvestaja. See vabastab brigadiri arvutamisvaevast ja võimaldab tal rohkem tegelda töö organiseerimisega.

Kolhoosi brigadir on üheaegselt nii ametiisik kui ka lihtkolhoosnik. Seepärast kannab ta ka vastutust kui ametiisik ja kui tavaline kolhoosnik. Tuleb märkida, et artelli põhikiri ei sisalda juhiseid kolhoosi ametiisikute vastutusest. Põhikiri märgib vaid juhatuse poolt kohaldatavaid distsiplinaarkaristusi sisekorra-eeskirjade rikkumise eest. Põhikirjas ametiisikute vastutuse mittesisaldumine rõhutab seda, et kolhoosi ametiisikud (brigadirid, farmijuhatajad, laohoidjad) vastutavad võrdselt kõigi kolhoosnikutega.

Brigadir kannab ametiisikuna vastutust brigaadile kinnistatud tootmisvahendite mittevastava kasutamise, nende rikkumise eest jne. Samuti vastutab ta ametiisikuna kolhoosnikute töö õige organiseerimise ja arvestamise eest, sest need kuuluvad tema ametikohustuste hulka.

Kõrvuti ametikohustustega brigadir peab töötama välja 25% kolhoosnikute normipäevade miinimumist. Nende kohustuste täitmise eest vastutab brigadir tavalise kolhoosnikuna.

Brigadiridel on juhatuse kõrval tähtis koht kolhooslikus tootmises. Seepärast peab kolhoosi juhatus pidevalt hoolitsema brigadiride erialaste teadmiste ja kvalifikatsiooni tõstmise eest. Kolhoosid suunavad sageli oma brigadire eesrindlikesse majanditesse, et nad tutvuksid töö organiseerimise uute meetoditega, samuti aastastele kvalifikatsiooni tõstmise kursustele või ka kõrgematesse õppeasutustesse, nagu näit. Moskva Timirjazevi-nimelisse Põllumajanduse Akadeemiasse.

Millised brigaadid moodustatakse kolhoosides? Nagu märgitud, kõigepealt põllundusbrigaadid, mille ülesandeks on ainuüksi põllutööde tegemine, loomakasvatusbrigaadid ja eesrindlikes kolhoosides veel eraldi söödatootmise brigaadid.

Peale nende moodustatakse ehitusbrigaadid kolhoosi mitmesuguste majapidamishoonete ehitamiseks, ning teede ehitamise ja teetööde brigaadid. Viimaste ülesandeks on kõigi kolhoosi liikmete riikliku teedetööde-kohustuste täitmine ja neile arvestatakse igalt kolhoosnikult selle eest teatav arv normipäevi. Kui kolhoosil on küllaldane autopark, siis võidakse luua ka spetsiaalseid transpordibrigaade.

Eriline tähtsus loomakasvatuse eduka arendamise seisukohalt on iseseisvatel ehitusbrigaadidel. Nende moodustamise vajadusele juhtis eriti tähelepanu NLKP KK 1955.a. jaanuaripleenum oma otsuses "Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest". Jaanuaripleenum soovitas kolhoosidel luua alalised ehitusbrigaadid, keda juhivad vilunud brigadirid, organiseerida brigaadide liikmete erialane väljaõpe, muretseda brigaadidele vastavad seadmed, inventar, tööriistad.

Kolhooside praktikas on viimasel ajal hakatud kasutama ka teistsuguseid, progressiivsemaid töö organiseerimise vorme. Arvestades asjaolu, et kolhooslik tootmine kujutab endast ühtset tervikut, kus põllundus sõltub loomakasvatusest jne., pole otstarbekohane töö organiseerimisel lahutada üksikuid majapidamisharusid. Põllundusbrigaadide liikmed peavad olema huvitatud ka loomakasvatuse arengust. Seoses sellega on hakatud organiseerima nn. kompleksbrigaade. Kompleksbrigaad kujutab endast kõikide majapidamisharude väiksemat üksust. Nii näit. on Harju rajooni "Tuleviku" kolhoosis igale kompleksbrigaadile eraldatud 1000-1400 ha maad, sellest põldu 200-250 ha, heinamaad 350-400 ha, karjamaad 150-500 ha. Igal brigaadil on oma produktiivloomade farmid, sepikoda, puusepp, sadulsepp. Nii põllutöid kui ka karjakasvatust juhib brigadir. Karjafarmide juhatajaid või karjabrigadire ei ole.

Selle süsteemi puuduseks on kõigepealt see, et loomad pillatakse laiali brigaadide vahel ja pole võimalik neid kokku koondada. On ka küllalt raske sellise brigaadi juhtimine. Seevastu Rapla rajooni "Tee Kommunismile" kolhoosis on organiseeritud nn. kompleksfarmid, kus keskseks lüliks jääb loomakasvatus ja selle juurde koondatakse vastavalt vajadustele põllunduse vastavad harud (näit. seafarmi

juurde seakasvatuses vajalike kultuuride kasvatamine, niisama veisefarmi puhul jne.).

Põhilisemaks viimasel ajal kasutust leidnud uuenduseks tootmise organiseerimisel kolhoosides on veel brigaadide üleviimine isemajandamise printsiipidele. Oma sissetulekutest katab brigaad oma väljaminekud, eraldab seemne üldfondi ainult oma brigaadi külvipinna vajadusteks, annab kolhoosi kokkuostukohustuste katteks produkte vastavalt brigaadi kasutuses oleva maa suurusele jne. Seega, mida paremini töötab brigaad, mida kokkuhoidlikumalt ta end majandab, seda suuremad on tema liikmete vahel jaotatavad tulud. Isemajandamise printsiip suurendab kolhoosnikute materiaalset huvitatust, likvideerib olukorra, kus hästi ja halvasti töötanud brigaadide liikmed saavad võrdset tasu.

Brigaad ükskõik millises vormis on tootmise põhiüliks kolhoosis. Kuid see ei tähenda veel, et brigaadi piires ei või olla allüksusi. Sellisteks alaüksusteks brigaadide raamides on lülid. Lülide organiseerimise praktika sai alguse 1934.a., mil neid hakati laialdaselt kasutama mitmesuguseid tehnilisi kultuure (lina, kanepit, suhkrupeeti, puuvilla) kasvatavates brigaadides.

NSVL RKN-i määruses 4. märtsist 1934.a. "1934.a. suhkrupeedisaagi kontraheerimisest" soovitati kolhoosidel jagada kõik suhkrupeedipõllud brigaadide vahel, kusjuures moodustada üksikute tükkide harimiseks 5-7 inimesest koosnevad lülid. Selles määruses polnud tähendatud, kui pikaks ajaks luua sellised iseseisvad tootmisüksused brigaadi raamides. Sellele andis lahenduse RKN-i määrus 13.aprillist 1938.a. kus öeldakse, et põld kinnistatakse lülile üheks aastaks. Järelikult tuleb lülid moodustada üheks aastaks.

Lülide õiguslikku seisundit brigaadis iseloomustavad järgmised asjaolud:

1) lüli luuakse vaid brigaadi raamides ja ta on brigaadi koostisosaks,

2) oma tegevuses allub lüli brigadirile,

3) osa brigaadi tootmisvahenditest eraldab brigadir lüli korraldusse,

4) lülile kinnistatakse teatavad põllukultuurid hari-

miseks üheks aastaks.

Oma põllukultuuri harimisel ja tootmisvahendite kasutamisel on lüli täiesti iseseisev. Lüli eesotsas seisab lülivanem, kelle ülesandeks on organiseerida lüli liikmete tööd. Lülivanema õiguslik positsioon ei ole samane brigadiri positsiooniga.

1. Lülivanem allub täielikult brigadiri korraldustele, ei või omavoliliselt käsutada lüli inventari ja lüli liikmeid.

2. Lülivanem peab kõrvuti kolhoosnikutega võtma osa tootmisprotsessist.

Tuleb aga märkida, et viimasel ajal on ilmnenud lülide alahindamise tendents.

Teiseks allüksuseks brigaadide raamides on nn. töögrupid. Neid luuakse kompleks-, põllundus-, karjandus-, ehitus-, aiandus- jt. brigaadides. Nii näit. on Pärnu rajooni V.I.Lenini nimelises kolhoosis ühes brigaadis kuni 100 kolhoosiperet. Töö organiseerimise hõlbustamiseks on siin moodustatud töögrupid sellise arvestusega, et ühe küla kolhoosnikud kuuluksid ühte gruppi. Selliselt töötab koos mitte kogu brigaad, vaid üks grupp. On moodustatud 13 sellist gruppi. Grupi tööd juhib brigadirile alluv grupivanem . Grupid on eriti otstarbekohased suuremates brigaadides, sest kõik brigaadi liikmed ei saa alati töötada koos. Näiteks heinatöödel ja viljakoristamisel on täiesti otstarbekohased 5-7 inimesega grupid. Gruppide loomine hõlbustab töö juhtimist ja organiseerimist brigaadis, sest brigadir juhib brigaadi tööd grupivanemate kaudu. Selliselt on lihtsam korralduste andmine, operatiivsem ümberlülitamine teisele tööle näit. halva ilma puhul jne.

Sellised oleksid kolhoosides töö organiseerimise põhilised vormid.

§ 3. Töödistsipliin kolhoosis.

Põllumajandusliku artelli põhikirjad kohustavad artelli liikmeid töötama ausalt, pidama kinni sisekorra-eeskirjadest täpselt täitma neile juhatuse või brigadiri poolt antud töid ja ühiskondlikke kohustusi, rangelt järgima tööreżiimi.

Töödistsipliinil on kolhoosis erakordselt suur tähtsus. Vaatamata sellele, et kolhoos on talupoegade vabatahtlik koondis, ei saa ka siin läbi ilma töödistsipliinita. Nagu iga Nõukogude kodaniku kohuseks on töötada oma võimete kohaselt, nii peavad seda tegema ka kolhoosnikud.

Praktika näitab, et majanduslikult tugevad on just need kolhoosid, kus valitseb eeskujulik töödistsipliin.

Järgida tööreżiimi, see tähendab kõigepealt pidada kinni kolhoosi põhikirjast ja sisekorra-eeskirjadest. Igas kolhoosis töötatakse juhatuse poolt välja sisekorra-eeskirjad, mis kinnitatakse kas volinike või üldkoosoleku poolt. Seega on kolhoosi sisekorra-eeskirjad põhikirja täiendavaks normatiivseks aktiks. Nende tähtsus seisneb selles, et nende alusel toimub kogu kolhoosi tootmistegevuse organiseerimine. Sisekorra-eeskirjade kehtestamise eesmärgiks on töödistsipliini tugevdamine, tööde õige organiseerimine, kogu tööaja täielik ja ratsionaalne kasutamine, tööviljakuse ja põldude viljakuse tõstmine. Neis täpsustatakse tööaeg, vaheajad töös, tööde üleandmise ja vastuvõtmise kord, töödistsipliini rikkumise mõiste, loetletakse distsiplinaarkaristused jne.

Enamik kolhoosnikuid järgib sisekorra-eeskirju vabatahtlikult ja peab töödistsipliini teadlikult. Sellest kõnelevad NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlused kolhoosnikutele sotsialistliku töö kangelase aunimetuse andmisest, nende autasustamisest NSV Liidu ordenite ja medalitega väljapaistvate töötulemuste eest.

1958.a. autasustati Lenini ordeniga 86 Eesti NSV kolhoosnikut, sotsialistliku töö kangelase aunimetus anti 16 kolhoosnikule, Tööpunalipu orden 257, orden "Austusmärk" 497 ja medalid 850 kolhoosnikule.

Töödistsipliini tagamiseks kasutatakse mitmesuguseid vahendeid. Üheks esmaseks tingimuseks kindla töödistsipliini loomisel on eeskujulik töökorraldus. Töökorralduse ja juhtimise lonkamine halvab otsekohe ka töödistsipliini. Ei saa olla kindlat töödistsipliini kolhoosis, kus kolhoosnikutele ei anta töölesandeid õigeaegselt, kus kolhoosnikud pole varustatud inventariga, kus ei peeta täpset arvestust

jne. Seega esimeseks sammuks kindla töödistsipliini loomisel peab olema hea ja operatiivne töökorraldus.

Tähtsaks vahendiks töödistsipliini kindlustamisel on kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmine oma töö tagajärgede vastu. Materiaalse huvitatuse printsiibi õige rakendamise korral toob kolhoosnikule kahju iga tööle hilinetud tund, iga töölt puudutud päev. Materiaalne huvitatus on kõige mõjuvamaks vahendiks võitluses tööreŽiimi rikkumiste vastu. Rubla on mõjuvõimsam igasugusest laitusest ja noomitusest.

Oluliseks vahendiks töödistsipliini kindlustamisel peab olema selgitustöö, kolhoosnikute teadlikkuse tõstmine, nende kasvatamine töösse kommunistliku suhtumise vaimus. Tuleb aga siinjuures märkida, et vähe tulemusi annab selgitustöö juhul, kui ta on vasturääkivuses tegelike elutingimustega. Selgitustöö paralleelselt olustikuliste tingimuste parandamisega, antud juhul kolhoosnikute sissetulekute suurendamisega, on tulemusrikas ja saavutab oma eesmärgi.

Viimasele kohale mainitud abinõude kõrval töödistsipliini kindlustamisel kolhoosides peavad jääma õiguslikud sunnivahendid.

1935.a. tüüppõhikirja § 17 andis kolhoosis rakendamisele kuuluvate distsiplinaarkaristuste loetelu ja lubas neid rakendada ainult kolhoosi juhatusel. Tüüppõhikiri nägi ette järgmised distsiplinaarkaristused: kohustus teha ümber halvasti tehtud töö ilma normipäevi saamata, hoiatus, laitus ja noomitus üldkoosolekul, mustale tahvlile kandmine, trahv kuni 5 normipäeva suuruses, madalamale tööle paigutamine, ajutine töölt kõrvaldamine ja kolhoosist väljaheitmine.

Juba varematel aastatel tekkis küsimus, kas kolhoos võib rakendada ka teistsuguseid mõjutusvahendeid, kui seda märkis põhikiri. NSVL Ülemkohus aga tunnistas 1935.a. tüüppõhikirjas antud distsiplinaarkaristuste loetelu ammendavaks ega lubanud rakendada muid mõjutusvahendeid.

Uuesti tõusis see küsimus päevakorda seoses põhikirjade täiendamisega 6.märtsi 1956.a. määruse alusel. Kol-

hoosid taotlesid teistega distsiplinaarkaristuste võtmist põhikirja. Tuleks asuda seisukohale, et kolhoosid oma põhikirjades ja sisekorra-eeskirjades võiksid täiendada 1935.a. tüüppõhikirjas toodud distsiplinaarkaristuste loetelu, kuid nad ei või sisse võtta selliseid mõjutusvahendeid, mis oma iseloomult pole enam distsiplinaarkaristused (näit. rahatrahv). Kolhoosi poolt vastuvõetud distsiplinaarkaristuste loetelu on ammendav tema organite jaoks ja viimased ei või seda oma suva järgi muuta.

Erinevalt 1935.a. tüüppõhikirjast on kolhoosid oma praegustes põhikirjades distsiplinaarkaristuste määramise õiguse andnud mitte ainult juhatusele, vaid ka teistele organitele. Nii näit. Otepää rajooni Nõuni kolhoosis on see õigus antud volinike koosolekule, juhatusele, esimehele, brigadiridele ja farmijuhatajatele. Tuleb küll tunnistada otstarbekohaseks esimehele distsiplinaarkaristuste määramise õiguse andmine, kuid mitte selle andmist brigadiridele ja farmijuhatajatele. See killustaks distsiplinaarkaristuste määramist ja muudaks selle liiga suvakohaseks.

Tuleb veel täiendavalt märkida, et ei kolhooside põhikirjades aga ka sisekorra-eeskirjades pole seni reguleeritud distsiplinaarkaristuste määramise korda (tähtajad, edasikaebamise kord, karistuse kustumine, hoiatamine jne.). Kolhoosnikute huvide kaitsmise eesmärgil oleks aga vaja ka need küsimused reguleerida.

Peale selle tuleb veel märkida, et distsiplinaarkaristuste rakendamine töödistsipliini rikkumiste eest ei kõrvalda kolhoosniku materiaalset vastutust, kui töödistsipliini rikkumisega põhjustati kahju kolhooslikule omandile. Millistel juhtudel rakendatakse töödistsipliiniga põhjustatud materiaalsete kahjude sissenõudmist, seda käsitleb lähemalt Z.H.Podoprigora ja S.J.Katsi artikkel "Kolhoosliku omandi kaitse kolhoosile töödistsipliini rikkumisega kahju põhjustamise korral" ("Sovetskoje gosudarstvo i pravo", 1954, nr. 8, lk.43-49).

X t e e m a.

TÖÖ TASUSTAMINE KOLHOOSIS.

Käesolev teema on eelmise otseseks jätkuks, sest töö organiseerimine ja selle tasustamine on õieti ühe ja sama nähtuse kaks eri külge.

Alustades käesoleva teema käsitlemist, tuleb kõigepealt rõhutada, et kolhoosliku ülesehituse määratu suurt programmi saab edukalt teostada vaid siis, kui kolhoosides järjekindlalt rakendatakse materiaalse huvitatuse printsiipi. 1953.a. toimunud NLKP KK septembripleenum märkis, et meie põllumajanduse ajutise mahajäämuse üheks olulisemaks põhjuseks oli kolhoosides materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumine. Selle printsiibi järjekindel ellurakendamine aga nõuab töö tasustamise õiget organiseerimist.

Töö tasustamisel kolhoosides tuleb järjekindlalt ellu rakendada sotsialismi printsiipi "igalt tema võimete järgi, igale tema töö järgi". Ka kolhoosides ei tohi lubada, et töödistsipliini rikkujad, kolhoosi ühistootmisest mitteosavõtjad saaksid tasu võrdselt teistega. Töö tasustamisel peab rangelt arvestama tehtud töö kvaliteeti ja kvantiteeti. Selleks rakendatakse peamiselt tükitöö meetodit. Tükitööst kasutatakse kolhoosides:

1) individuaalset tükitööd (enamikul juhtudel), mille puhul arvestatakse iga kolhoosniku poolt tehtud tööd ja tasutakse sellele vastavalt;

2) grupilist tükitööd (juhtudel, kui esimese rakendamine pole võimalik), mille puhul arvestatakse grupi kolhoosnikute poolt tehtud töö kogus ja jagatakse see üksikute kolhoosnikute vahel.

NLKP KK ja NSVL MN 6. märtsi 1956.a. määrustega on kolhoosidele antud õigus ise kehtestada konkreetsetele tingimustele vastav töötasu maksmise kord. Kolhooside praktikas on aga kujunenud välja teatavad üldised põhimõtted, mille alusel toimub praegu töö tasustamine. Neid põhimõtteid täiendatakse ja täpsustatakse. Selle tulemusena on peaaegu igas kolhoosis kujunenud oma konkreetne töö tasustamise süsteem, mis rajaneb aga teatavail üldpõhimõtetel. Need olek-

sid:

1) töö tasustamine tulude jaotamise teel normipäevade peale;

2) normipäevade arvestamine sõltuvalt töönormide ja tööhinnete täitmisest;

3) põhi- ja täiendavate normipäevade arvestamise süsteem;

4) põhi- ja lisatasu maksmine.

Uutest juurutatavatest võtetest tuleks märkida 1) garanteeritud normipäevatasu kehtestamist ja 2) üleminekut otsesele rahalisele tasule töönormide täitmise eest.

§ 1. Töönormid ja tööhinded.

Kolhoosnikud täidavad põllumajanduses iga päev väga mitmesuguseid tööülesandeid. Selleks et kolhoosnikute töö oleks viljakas, on vaja iga töö jaoks kehtestada töönormid.

Töönormiks nimetatakse sellist töö hulka, mida kolhoosnik suudab teha ühe tööpäeva jooksul, arvestades tööloomade, masinate ja põllupinnase seisukorda. Töönormid lubavad väljendada iga kolhoosniku tööd ühe tööpäeva jooksul kindlates mõõtühikutes (näit. kündi hektarites, kartulite võtmist tsentnerites jne.). Töönormide kehtestamine võimaldab kolhoosil kontrollida iga liikme tõelist osavõttu kolhoosi ühistööst, võimaldab hinnata tema panust kolhoosi ühistöösse. Seega pole kolhoosnikule töö mõõtühikuks mitte enam tööl oleku aeg, vaid tegelikult tehtud töö hulk (künd hektaritęs). Töönormide täitmine ja ületamine näitab kolhoosniku suhtumist töösse, tema poolt tööaja maksimaalset ärakasutamist.

Töönormide väljatöötamisel tuleb arvestada saavutatud tööviljakust, tööloomade seisukorda, tööprotsesside mehhaniseerimise taset jne. Töönormid peavad olema keskmised ja progressiivsed. Nad ei tohi olla liiga madalad, mis lubab neid mitmesaja-protsendiliselt ületada. Madalad töönormid ei mobiliseeri kedagi, normipäevi saadakse sellisel juhul kergesti, ilma pingutamata. See viib omakorda alla normipäevadele langeva töötasu. Selliseid vigu tehti töönormide väljatöötamisel 1954.a. Tartu rajooni "Võitja", Nõukogude Armee nim. ja Ždanovi-nim. kolhoosis. "Võitja" kolhoosis

näiteks võeti normiks kartuli korjamisel adra järel ainult 0,6 ts (üks vakk). Tegelikult korjasid kolhoosnikud päevas 8 tsentnerit ja rohkem kartuleid (seega ületasid töönormi rohkem kui 10-kordselt). Samalaadseid vigu tehti töönormide väljatöötamisel 1955.aastaks ka "Külvaja" kolhoosis. Selle asemel et kolhoosnikute mobiliseerimiseks tõsta töönorme, vähendati neid eelmisel aastal kehtinud normidega võrreldes.

Kuid töönormid ei või olla ka liiga kõrged, sest need ei stimuleeri kolhoosnikuid normide täitmisele. Töönormide väljatöötamisel tuleb orienteeruda eesrindlike ja ausalt töötavate kolhoosnikute järgi ja võtta aluseks nende saavutused.

Võttes arvesse kolhoosides viimaste aastate jooksul omandatud kogemusi, aga samuti sovhooside töökogemusi, töötas Eesti NSV Põllumajanduse Ministeerium kolhoosidele välja uued, progressiivsemad töönormid, mida soovitati kolhoosidele Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa KP Keskkomitee ühise määrusega märtsist 1959.a.

Kõikide tööde normeerimine ja normide täitmine ei tähenda veel, et kolhoosides ainult selle alusel saadaksse teostada töö tasustamist. Selleks peavad veel olema teada nn. hinded ehk tasu ühe normi eest. Tööstuses on tööhinded ühe töönormi täitmise eest väljendatud rahas.

Varem polnud kolhoosides päevanormide täitmise eest kindlaks määratud mitte rahaline tasu, vaid ühe normi väljatöötamise eest arvestati teatav hulk normipäevi, mida me nimetasime tööhindeks. Eelmainitud määrusega nähti kolhoosidele ette tööhinded nii normipäevades kui ka otseses rahalises tasus.

Seega on tööhinne selline normipäevade või raha hulk, mis arvestatakse kolhoosnikule ühe töönormi, ehk päevanormi täitmise eest. Erinevalt töönormidest pole tööhinded kindlaks määratud iga konkreetse töö kohta, iga töönormi täitmise eest, vaid gruppide viisi.

Eesti NSV MN eespool nimetatud määrusega on kõik kolhoosides tehtavad tööd jagatud 3 gruppi.

Esimesse gruppi kuuluvad kõige kergemad tööd - (näit.

umbrohu põletamine põllul, sidemete valmistamine viljavihkude sidumiseks jne.), mille puhul päevanormi täitmise eest arvestatakse kolhoosnikule 13-14 rubla.

Teise rühma kuuluvad raskemad tööd, mille normi täitmise eest arvestatakse 17-18 rubla,

kolmanda rühma puhul aga 22-23 rubla.

Ka tööhinded töötab välja kolhoosi juhatus konkreetsest olukorrast lähtudes ja kinnitab üldkoosolek.

Normipäevade selline arvestus, mille puhul on aluseks võetud teatav töömaht, sisaldab aga olulisi vigu. Kõigepealt ei võimalda see arvestada töö kvaliteeti. Näit. niitmisel ha arvestatakse normipäeva hektarite arvu eest. Milline on töö kvaliteet, see normipäevade arvus ei kajastu. Edasi ei väljenda see ka töö lõpp-produkti - saadava saagi hulka. Näit. niitmisel võib hein olla mitmesugune, saad võib olla suur või väike. Et loovõtmisel arvestatakse normipäevi saadude arvu järgi, seepärast näemegi sageli kolhoosides väikesi saade. Tartu rajooni "Avangardi" kolhoosi esimees ütles 1955.a. aruandekoosolekul selle kohta järgmist: "Tänavu ei loe me sõnnikuveol lihtsalt koormaid nagu varem, vaid normipäevade arvestamisel võtame aluseks põllul patareides oleva sõnniku koguse. Muidu korduvad Kuuste Kusti vembud, kes sõitis laudast põllule, hargitäis sõnnikut kesk rege, ise istus tähtsalt ree nurgal. Iga kooram, olgu suur või väike, läks ju üheväärsena kirja".[1]

Nende vigade vältimiseks on viimasel ajal paljudes kolhoosides kehtestatud selline normipäevade arvestamise süsteem, kus aluseks võetakse toodetud produktsiooni hulk, mitte aga lihtsalt töö maht. Puhtakujuliselt on selline süsteem rakendatud näit. Leningradi oblasti Dimitrovi-nimelises kolhoosis.[2] Siin arvestatakse normipäevi iga tsentneri heina, vilja, kartulite, liha, piima jne. eest.

Eesti NSV kolhoosides sellist süsteemi täielikult veel rakendatud ei ole, on vaid osaliselt mõnede saaduste tootmisel, eriti karjakasvatuses.

---

1. "Rahva Hääl", 1. veebruar 1956.a.
2. Vt. "Rahva Hääl", 10.juuli ja 6.august 1955.a.

Edasi on vaja töönormide ja -hinnete kehtestamisel arvestada seda, et tasu kujuneks enam-vähem võrdseks kõigis tootmisharudes. Enne 1959.a. kehtestatud normide rakendamist tasuti karjakasvatuses tehtava töö eest kõrgemini kui põllunduses. Nii näit. Rapla rajooni 8 kolhoosis arvestati 1956.a. ühe päeva eest taimekasvatuses keskmiselt 1,39 np., loomakasvatuses 2,38 np. ja administratiivtöödel 2,29 np. Aasta jooksul sai üks kolhoosnik taimekasvatuses keskmiselt 241 ja loomakasvatuses 732 np. kuna administratiivpersonalil tuli 610 np. inimese kohta aastas. Seega on töö loomakasvatuses 3 korda tasuvam kui taimekasvatuses. Omal ajal oli see vajalik loomakasvatuse stimuleerimiseks, kuid praegu enam mitte.

Edasi tuleb märkida asjaolu, et normipäevade arvestamine endise süsteemi kohaselt 9 kategooria järgi töi endaga kaasa liiga suuri erinevusi töö tasustamisel. Nii saab I kategooria päevanormi täitja vaid 0,5 normipäeva, viimase, IX kategooria täitja aga 2,5 normipäeva. Vahe on ilmselt liiga suur. Selle tõttu ei taha kolhoosnikud teha esimeste kategooriate töid, sest need annavad vähe normipäevi. Selle olukorra parandamiseks on kolhoosid hakanud vähendama kategooriate arvu eesmärgiga arvestada kõikidel töödel päevanormide täitmise eest väiksemal arvul normipäevi. Tuleb muidugi märkida, et teatud erisused töö raskust arvestades peavad tasustamises säilima. Nii on Tartu rajooni Kirovinimelises kolhoosis taimekasvatuses välja töötatud 5 hinderühma. Esimese rühma tööde eest arvestatakse päevas 1 normipäev, II- 1,25, III - 1,5, IV - 1,75, V - 2 normipäeva. On ka kolhoose, kus põllutööd on jagatud nelja rühma.

Edasi tuleks normipäevade arvestamisel püüda jõuda selleni, et üks normipäev vastaks ühele tööpäevale. See lähendaks normipäevatasu päevasele töötasule. Praegu vastab üks tööpäev keskmiselt 2,1-le normipäevale. Kolhoosnikud näiteks peavad 10 rbl.suurust normipäevatasu madalaks, kuid nad ei pea silmas, et üks tööpäev võrdub meil 2-3 normipäevaga. Ühe tööpäeva võrdsustamine ühe normipäevaga võimaldaks senise ühe normipäeva tasu võrdsustada 10 rubla asemel 20-30 rublaga, mis samal ajal võrduks ka ühe töö-

päeva tasuga.

Kuid normipäev pole mitte ainult töö kvaliteedi ja kvantiteedi mõõdupuuks, vaid ka selle osa näitajaks, mida kolhoosnik saab kolhoosi sissetulekutest, sest kolhoosnikute töö tasustamine toimub kolhoosi tulude jaotamise teel normipäevade alusel. Kolhoosnikute töötasu suurus on erinev. Ta sõltub iga kolhoosi majanduslikust jõukusest, naturaalsetest ja rahalistest sissetulekutest.

Kõik kolhoosi aastased sissetulekud rahas ja natuuras, maha arvatud majanduslikud vajadused, jagatakse väljatöötatud normipäevade arvuga, millisel teel saadakse ühe normipäeva maksumus. Hiljem arvestatakse välja iga kolhoosniku töötasu suurus sõltuvalt sellest, kui palju tal on välja töötatud normipäevi. Seega on ka iga üksiku kolhoosniku tulude suurus kolhoosis erinev ja sõltub sellest, kui palju ta on töötanud ühistööl.

Normipäev on omapäraseks majanduslikuks kategooriaks, mis väljendab üheaegselt nii kulutatud töö hulka kui ka saadud tulude suurust. Selline töö ja tarbimise mõõdupuu on rakendatav ainult kolhooslikus tootmises. Seda tingib kolhooside kooperatiivne iseloom. Kooperatiivses tootmises pole võimalik rakendada tööhindeid kindlates rahalistes näitajates, nagu seda tehakse tööstuses, sest kolhoosniku töö tasustamine ei toimu rahvatulu üldfondist, vaid iga kolhoosi tulude jaotamise teel.

Normipäevade rakendamine annab võimaluse teha vahet kerge ja raske, kvalifitseeritud ja lihtsa, tähtsa ja vähemtähtsa töö vahel. Kerge ja lihtsa töö eest arvestatakse kolhoosnikule vähem normipäevi kui kvalifitseeritud ja raske eest.

§ 2. Normipäevade arvestamise kord.

Kolhoosides tuleb teha vahet

1) põhi- ja täiendavate normipäevade arvestuse vahel ning

2) põhi- ja lisatasu vahel.

Põhinormipäevade arvestuse all tuleb mõista iga töönormi täitmise või siis teatava saaduste koguse eest konkreetse normipäevade hulga arvestamist.

Põhinormipäevade arvestus toimub seega töönormide ja tööhinnete alusel. Näit. põhinormipäevade arvestuse korras umbrohujuurte põllult äraveo norm on päevas 8 koormat. Töö kuulub kolmandasse rühma ja ühe päevanormi täitmise eest arvestatakse kolhoosnikule 1 normipäev. Kui aga kolhoosnik on täitnud kaks päevanormi, arvestatakse talle kaks normipäeva.

Selliselt mõõdab brigadir üle igasuguse kolhoosniku poolt tehtud töö, vaatab, kui suur on vastav töö ja kui palju võib selle eest arvestada normipäevi. Seega töönormide ja -hinnete alusel arvestatakse iga tehtud töö eest vastav kogus normipäevi, mida me nimetamegi põhinormipäevade arvestuseks kolhoosis.

Individuaalse tükitöö puhul peab brigadir iga päev tehtud töö kohapeal üle mõõtma. Tehtud tööde hulk ja arvestatud normipäevad kantakse kolhoosi raamatupidamises iga kolhoosniku kohta individuaalselt normipäevade arvestamise lehele. Seda tehakse tavaliselt mitte harvem kui üks kord nädalas.

Normipäevade arvestamise leht võimaldab igal ajal tuvastada, kui palju iga kolhoosnik on välja töötanud normipäevi, ja on dokumendiks tulude jaotamisel.

Peale selle peab brigadir kord nädalas kandma tehtud tööde hulga ja arvestatud normipäevade koguse ka iga kolhoosniku tööraamatusse. Tööraamat seisab kolhoosniku käes ja on tehtud töö näitajaks.

Tööde vale mõõtmise korral rohkem arvestatud normipäevad arvatakse kolhoosnikult maha. Brigadirilt, kes arvestas normipäevi valesti, võtab kolhoosi juhatus trahvina maha 5 normipäeva.

Normipäevade täiendava arvestamise all mõistetakse normipäevade juurdearvestamist põhiarvestuse korras arvestatud normipäevadele sõltumata töönormide täitmisest, kuid sõltuvalt viljakuse plaani täitmisest brigaadi poolt. Normipäevade täiendav arvestamine peab olema stiimuliks kolhoosnikute võitluses põldude viljakuse tõstmise eest. Normipäevi võib kulutada ühe ja sama töö tegemiseks ühepalju, kuid sõltuvalt tööde tegemise õigeaegsusest ja organiseeritusest avaldab see olulist mõju viljasaagile. Näit. üks brigaad

kulutas kevadkülviks 100 normipäeva, kusjuures külvati õigeaegselt. Teine brigaad kulutas samuti 100 normipäeva, kuid tegi töö hilinemisega, mistõttu sai poole väiksema saagi. On loomulik, et brigaadi hea töö peab kajastuma ka tema liikmete töötasus, s.t. kõrge viljakuse saavutanud brigaadi liikmete osa tulude jaotamisel peab olema suurem. Neid eesmärke teenibki normipäevade täiendav arvestamine. Ministrite Nõukogu määrusega 19.aprillist 1948.a. soovitati kolhoosidele rakendada kolme normipäevade arvestamise moodust.

A. Normipäevade juurde- või mahaarvestamine viljakuse plaani ületamise või mittetäitmise eest. Selle viisi järgi arvestatakse brigaadile viljakuse plaani iga protsendi ületamise eest juurde üks % normipäevadest, mis kogu brigaad kulutas vastavate kultuuride harimiseks põhiarvestuse korras. Brigaadilt aga, kes ei täitnud ettenähtud viljakuse plaani, arvestatakse maha plaani iga täitmata jäänud % eest 1% nende normipäevade arvust, mis põhiarvestuse järgi kulutati vastavate kultuuride kasvatamiseks.

Illustreerime seda järgmise tabeliga.

Näitajad	Brigaadid I	II	III
1. Külvipind ha-des	331	336	340
2. Viljakuse plaan	14,2 (ts.)	14,7	15,5
3. Faktiline saak ha-lt	17,3	16,2	14,6
4. Plaani täitmine %-des	121,8	110,2	92,2
5. Ületamise(+) või mittetäitmise (-) %	+21,8	+10,2	-5.8
6. Põhiarvestuse järgi kulutatud normipäevi	10.125	10.278	9.512
7. Kuulub maha- või juurdearvestamisele	+21,8% ehk 2207 np.	+10,2% ehk 1048 np.	-5,8% ehk 551 np.
Arvestamisele kuulub	12.332	11.326	8.951

B. Normipäevade juurde- või mahaarvestamine sõltuvalt plaani täitmisest brigaadi poolt, võrreldes kolhoosi viljakuse plaaniga. Juurde- või mahaarvestuse aluseks võetakse

mitte brigaadi, vaid kolhoosi viljakuse plaan ja selle mittetäitmine, täitmine või ületamine brigaadi poolt. Illustreerime seda järgmise tabeliga:

Näitajad	Brigaadid I	Brigaadid II	Kolhoos
1. Külvipind ha-des	208	214	422
2. Viljakuse plaan ha-lt (ts.)	14,8	14,8	14,8
3. Faktiline saak (ts.)	16,7	16,5	16,6
4. Viljakuse plaani täitmise %	112,8	111,5	112,1
5. Brigaadi plaani täitmise % võrreldes kolhoosi plaaniga	+0,7	-0,6	
6. Põhiarvestuse järgi kulutatud normipäevi	8070	7421	15491
7. Juurde- või mahaarvestus	+ 0,7%	-0,6%	
	+ 56	- 44	
8. Kuulub arvestamisele	8126	7377	15503

Seega ei arvestata brigaadi üksikutele liikmetele aasta lõpul mitte kõik need normipäevad, mida nad said põhinormipäevade arvestuse järgi, vaid sõltuvalt brigaadi poolt viljakuse plaani täitmisest võib toimuda siin juurde- või mahaarvestus. Juurde- või mahaarvestust sõltuvalt koristatud saagist võidakse teostada ühe eelpool mainitud viisi järgi. Seal, kus normipäevade arvestuse aluseks on võetud kogutud saagi hulk, langeb ära eriline vajadus täiendavalt normipäevi arvestada, sest normipäevade põhiarvestus kajastab siin juba viljakuse astet - töö lõpp-produkti.

Normipäevade täiendava arvestamise juures on oluline teada, milline kogus normipäevi võtta aluseks juurde- või mahaarvestuse puhul. Selle kohta öeldakse Ministrite Nõukogu määruses 19.aprillist 1948.a. "Kogu brigaadidele või lülidele normipäevade juurde- või mahaarvestust teostatakse lähtudes nende poolt antud kultuurile või kultuuride grupile kulutatud ja juhatuse poolt kinnitatud normipäevade arvust". (p. 21).

Paljudes kolhoosides rakendatakse veel väga tagasi-

hoidlikult normipäevade täiendava arvestamise süsteemi, mille peapõhjuseks on viljakuse plaani täitmise mitteküllaldane kontrollimine. Sageli aga toimub normipäevade täiendav arvestus valesti, näit. ei lähtuta a n t u d kultuuride kasvatamiseks kulutatud normipäevade arvust, vaid üldse brigaadi poolt kulutatud normipäevade arvust. (Näit. lülitatakse sinna sisse ka brigaadi liikmetele metsatöö eest arvestatud normipäevad.). Selline arvestus suurendab alusetult täiendavate normipäevade arvu, sest kõik brigaadi tööd pole seotud antud kultuuri kasvatamisega ja viljakuse tõstmisega.

Normipäevade maha- ja juurdearvestus toimub mitte ainult brigaadilt tervikuna, vaid ka brigaadi igalt liikmelt. Ministrite Nõukogu 19.aprilli 1948.a. määrus soovitab kolhoosnikute vahel normipäevade juurde- või mahaarvestamist teostada järgmiselt: "Brigaadile või lülile kinnistatud kultuuride viljakuse eest kolhoosnikutelt normipäevade maha- või juurdearvestus teostatakse iga kolhoosniku poolt antud kultuuri kasvatamisel väljatöötatud normipäevade arvuga proportsionaalselt. Normipäevade juurdearvestust ei teostata neile kolhoosnikutele, kes mõjuvate põhjusteta pole välja töötanud miinimumi normipäevi. Mahakirjutamist ei teostata töövõimetutelt kolhoosnikutelt ja alla 16 aastastelt."

Normipäevade täiendaval arvestusel on positiivsete joonte kõrval ka negatiivseid.

1) 25% normipäevade mahaarvestamine pole mõjuv ja otstarbekohane, kui ükski brigaad kolhoosis ei täida viljakuse plaani.

2) Pole võimalik rakendada teist juhtu, kui ainult üks brigaad kasvatab antud kultuuri. Sellisel juhul moodustab brigaadi keskmine ka kolhoosi keskmise.

3) Teatavail juhtudel tuleb kultuuride kasvatamisel teha niisuguseid töid, mis kuidagi ei mõjusta saaki (näit. kartulite äravedu sügisel põllult). Kuivõrd normipäevad on kulutatud kartulite kasvatamiseks, tuleb ka siin plaani mittetäitmisel teostada normipäevadest mahaarvestust. Kolhoosnikute suhtes, kes sooritavad selliseid töid, on see ebaõiglane.

4) Täiesti ebaõiglane on normipäevade proportsionaalne mahaarvestamine. Näide. Mahaarvestamisele kuulub igalt kolhoosnikult 10%. Seega sellelt, kes töötas kohusetruult arvestatakse maha rohkem normipäevi kui loodrilt, kes on peamine süüdlane viljakuse plaani mittetäitmises.

Vanemate liiduvabariikide kolhoosid on normipäevade täiendava arvestuse süsteemis teinud terve rea korrektiive. Kuid Eesti NSV kolhoosid pole neid mooduseid märkimisväärselt rakendanud. Selle asemel kasutatakse ulatuslikumalt lisatasude maksmise süsteemi kui konkreetsemat ja selgemat.

Lisatasu maksmine kolhoosides.

Normipäevade täiendavast arvestusest tuleb hoida lahus lisatasu maksmist.

Põhitöötasuks nimetatakse tasu põhi- ja täiendavate normipäevade eest. Lisatasu makstakse aga peale põhi- ja täiendavalt arvestatud normipäevade eest tasumise.

Lisatasu maksmine peale arvestatud normipäevade eest tasumise on kehtestatud võrdsustamise täieliku likvideerimise eesmärgil.

6.märtsil 1956.a. avaldatud NSVL MN ja NLKP KK ühine määrus "Kolhoosnikute igakuisest avansseerimisest ja lisatasu maksmisest kolhoosides"[1] muutis lisatasu maksmise varem kehtinud korra ja lubas seda igal kolhoosil ise otsustada. Määrus rõhutab, et tingimustes, kus kolhoosnikute põhitasu järjest kasvab, peab lisatasu jääma vaid ergutusvahendiks hea töö eest. Lisatasu võib maksta väga mitmesuguste näitajate eest. Nii makstakse Eesti NSV kolhoosides lisatasu

1) plaani täitmise eest;
2) plaani ületamise eest;
3) tööde tähtaegse täitmise eest;
4) tööde ennetähtaegse täitmise eest;
5) normipäevade miinimumi täitmise eest;
6) teatava arvu normipäevade väljatöötamise eest;
7) teatavate tööde teostamisel iga normipäeva eest, jne.

Tuleb märkida, et kolhoosides sageli liialdatakse lisatasudega; neid makstakse igal võimalikul juhul ja iga võimaliku

---

1) Vt. "Rahva Hääl", 6.märts 1956.a.

näitaja eest. Selline süsteem vähendab üldiste normipäevade peale langevat tasu, sest lisatasu arvatakse maha tulude jaotamisel normipäevade peale langevast tasust.

Tuleb märkida, et eesrindlikes kolhoosides piisaks lisatasu maksmisest vaid üleplaanilise toodangu eest, näit. anda 20-25% üleplaanilisest toodangust kolhoosnikutele lisatasuna. Mahajäänud kolhoosides, kus on vaja ergutada kolhoosi liikmeid ühisttööst osa võtma, võiks lisatasu maksta ka teiste näitajate eest. Näit. Võru rajooni "Kommunismi Tee" kolhoosis makstakse lisatasu iga üle 160 väljatöötatud normipäeva eest: 160-180 np. - 20 kop. iga normipäeva eest,,
181-200 np. - 30 kop. " " "
201-220 np. - 40 kop. " " "

Tööde tähtaegseks läbiviimiseks ja selle ergutamiseks maksab Tartu rajooni "Tuleviku" kolhoos koristustöödel väljatöötatud esimese viie normipäeva eest peale põhitasu 5 kg. teravilja, järgneva 5 päeva jooksul 3 kg ja edasi 1 kg normipäeva peale.

Üksikute tööde läbiviimise soodustamiseks ja huvi tõstmiseks selle vastu makstakse lisatasu ainult nendel töödel väljatöötatud normipäevade eest.

Lisatasu suurusena kasutatakse

1) teatavat % üleplaanilisest saagist,

2) teatavat % kogutud produktsioonist,

3) kindel hulk kg või ka raha normipäeva kohta.

Enamikus kolhoosides on lisatasu saamine seatud sõltuvusse ka normipäevade miinimumi täitmisest.

Näit. Väike-Maarja "Õiguse" kolhoosis saavad mehed, kes töötavad 1.juuliks välja 150 np., 33% kogutud metsaheinast ja 6% põldheinast, kui neil on aga kõigest 110-150 np., siis saavad nad 20% metsaheinast ja 4% põldheinast. Kes töötab 1.juuliks välja vähem kui 110 np., see ei saa heinatöödel lisatasu üldse.

1. augustiks peab olema välja töötatud 190 np. Sellisel juhul saadakse iga normipäeva kohta 3 kg teravilja, 140-190 np. puhul 1,5 kg teravilja, alla 140 np. ei saa lisatasu üldse.

Rakvere rajooni "Valguse" kolhoosi liikmed saavad 50%

üleplaanilisest saagist. See jaotatakse väljatöötatud normipäevade peale kolhoosnikute vahel tingimusel, kui mehed töötavad kuus 24 tööpäeva ja naised 20. Kes ühes kuus miinimumi ei täida, saab 1/12 võrra lisatasu vähem, 2 kuu korral - 1/6 vähem, 3 kuud 1/3 vähem, jne.

§ 3. Töö tasustamine kolhoosi loomakasvatuses.

Partei Keskkomitee 1953.a. septembripleenum märkis vajadust töötada kolhoosides loomakasvatuses välja progressiivsem töö tasustamise süsteem, mis arvestaks kolhoosliku tootmise kõiki erisusi. Selle nõude täitmiseks ilmuski 5.jaan. 1954.a. NSVL põllumajanduse ministri käskkiri tasumaksmise uuest korrast kolhoosi loomakasvatuses. (Käskkiri avaldatud ajalehes "Selskoje hozjaistvo", 20.jaan. 1954.) Selle käskkirjaga kinnitati uued töönormid ja hinded farmide töötajatele. Töönormid karjakasvatuses töötajatele seisnevad ühele karjatalitajale teatava arvu loomade hooldamiseks kinnitamises, nendelt teatava produktsiooni saamises (näit. piim, munad, vill jne.), loomade juurdekasvu suurendamises (noorloomad), loomade ületalve säilitamises jne. Tööhinded seisnevad vastava produktsiooni hulga eest normipäevade arvestamises.

Töö tasustamise erinevus loomakasvatuses seisneb selles, et siin ei toimu eraldi põhi- ja täiendavate normipäevade arvestamist. Küll rakendatakse aga lisatasu. Normipäevade täiendav arvestus sisaldub juba põhiarvestuses endas. Kui põllunduses seisnes põhiarvestus teatava töö sooritamises ja normipäevade täiendav arvestus viljakuse näitajate eest normipäevade arvestamises, siis loomakasvatuses arvestatakse normipäevi enamasti teatava produktsiooni hulgalt ja nende arv suureneb proportsionaalselt produktsiooni suurenemisega. Loomakasvatajatele iga päev arvestatud normipäevade kogus on lõplik ja aasta lõpul suurendamisele ega vähendamisele ei kuulu.

Põllumajanduse ministri käskkiri 5.jaan. 1954.a. näeb ette , et kolhoos võib kinnitada igale karjatalitajale hooldamiseks 8-14 lehma, kahevahetuselise töö korral 16-24 lehma.

Normipäeva arvestatakse lüpsjale järgmiste näitajate eest:

1) temale kinnistatud lehmadelt iga 100 liitri piima eest talveperioodil 2,2-4 normipäeva, suveperioodil 1,2-1,8 normipäeva. Järelikult on iga karjatalitaja huvitatud oma grupi lehmade piimatoodangu suurendamisest, et saada rohkem normipäevi;

2) igalt saadud tervelt vasikalt - 7 normipäeva;

3) vasika kasvatamise eest 15-20 päeva vanuseks täiendavalt 5 normipäeva;

4) iga ületalve säilinud lehma eest 1-2,5 np.;

5) iga säilinud noorlooma eest talveperioodil 2,2,5 normipäeva, suveperioodil 1-1,5 normipäeva;

6) noorloomade juurdekasvu eest eluskaalu igalt 10 kg-lt 1,4-2,2 normipäeva.

Konkreetsed töönormid ja -hinded kinnitab iga kolhoos ise, võttes arvesse oma võimalusi ja produktiivsuse taset.

Lisatasu maksmise põhimõtted loomakasvatuses on samad mis põllunduseski, s.t. teatavate näitajate saavutamise eest antakse peale tasu normipäevades välja osa üleplaanilisest produktsioonist kas natuuras või rahas.

Lisatasu maksmise süsteem loomakasvatuses on samuti väga mitmekesine. Näiteks Tartu rajooni "Tuleviku" kolhoosis on kehtestatud järgmine süsteem: kui lüpsja lüpsab lehma kohta aastas 3000 l piima, siis üle 3000 liitri lüpstud piimast saab ta endale 30%, 2500-3000 liitrini saab ta üle 2500 l lüpstud piimast endale 25%.

Väike-Maarja rajooni "Oiguse" kolhoosis:

a) 1500-2000 l suuruse aastaplaani ületamisel saab lüpsja endale 15% üle plaani lüpstud piimast; 2000-2500-liitrise plaani puhul 20% lüpstud piimast; 2500-3000-liitrise plaani puhul 25% lüpstud piimast; 3000-3500-liitrise plaani puhul 30% lüpstud piimast.

b) Igalt kinnistatud lehmalt vasika saamisel ja kasvatamisel 15-20 päeva vanuseni saab lüpsja-karjatalitaja kas 150 liitrit piima või ühe 4-kuise vasika, ainult 90% lehmadelt vasikate üleandmisel saab ta 75 l piima.

c) Kuuplaani ületamisel ja sotsialistlikus võistluses

esikohale tulles saab lüpsja-karjatalitaja 100 rbl. (II koht - 50 rbl.); kui ta hoiab enda käes esimest kohta 4 kuud järjest, siis saab ta lisaks eelnevale veel ühekordselt 400 rubla (II koha puhul - 200 rubla).

d) Aastaplaani täitmisel esikohale tulles saab lüpsja-karjatalitaja 800 rubla (II koht 400 rbl.).

e) Peale selle antakse kuuplaani ületamisel lüpsjale-karjatalitajale 15% üleplaanilisest toodangust.

Kokku võttes peab lisatasu maksmise kohta ütlema seda, et see peab vastama järgmistele eesmärkidele:

1) ergutama kolhoosnikuid plaane täitma ja ületama;

2) soodustama tööde tähtaegset sooritamist.

Lisatasu maksmine on muutunud üheks tähtsamaks vahendiks kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisel. Nii näit.anti 1954.a. Märjamaa rajooni "Edasi" kolhoosis lisatasuna kolhoosnikutele välja 4,3 tonni piima, 439 kg liha, ligi 2 tuhat muna, põrsaid, lambaid, kanu ja villa. Kõige selle tulemusena on tõusnud kolhoosnikute huvi kolhoositöö vastu. 1954.a. töötas siin iga tööjõuline kolhoosnik välja keskmiselt 490 normipäeva ja kolhoos sai 1954.a. üle 150.000 rubla tulu rohkem kui 1953.a. ("Rahva Hääl", 23.veebruar 1955.a.).

Loomakasvatuses on näit. iseloomulik järgmine fakt. Pärnu-Jaagupi rajooni "Uue Pere" kolhoosis, kus 1955.a. rakendati esmakordselt lisatasu plaani täitmise ja ületamise eest, sai kanatalitaja Ida Raud 1954.a. keskmiselt vaid 41 muna kanalt, 1955.a. 20.juuniks aga juba 93 muna ja 1. okt. 155 muna.

§ 4. Kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamine.

Kolhoosi esimees on kolhoositootmise juhtimise keskseks kujuks. Oskuslikust juhtimisest sõltub oluliselt kogu kolhoosi majanduslik seisund. Seepärast on tähtis koht ka brigadiridel, karjafarmide juhatajatel, arveametnikel jt. kolhoosi ametiisikutel. Meie seadusandlus pöörab olulist tähelepanu kolhoosi ametiisikute töö tasustamisele.

Kolhoosi ametiisikute töö tasustamist reguleeriti NSV Liidu Ministrite Nõukogu 19.aprilli 1948.a. määruse alusel

ja Eesti NSV-s ENSV MN määruse alusel 16.juulist 1948.a.

Kolhoosi esimehe töötasu sõltus järgmistest näitajatest:

1) kolhoosi külvipinna suurusest,

2) farmis olevate emaloomade arvust,

3) rahaliste tulude suurusest,

4) saagi kogumise ja loomakasvatuse produktiivsuse plaani ületamisest,

5) loomakasvatuse plaani täitmisest,

6) tööstaažist.

Konkretiseeritult:

1) kui külvipind on 61-100 ha, arvestati esimehele 22 normipäeva, 101-300 ha puhul - 27 np., jne.;

2) 5-10 lehma, 4-6 emise ja 30-100 lamba olemasolul 5 np., jne.;

3) aastase rahalise tulu puhul kuni 10.000 rubla - 25 rubla kuus, 10-25 tuhandeni -50 rbl. kuus, jne.;

4) teraviljakultuuride plaani ületamisel 10%-15% igakuisest normipäevade arvust ja rahalisest juurdemaksust, jne.;

5) iga loomaliigi alal aastase loomakasvatusplaani ületamise iga % eest üks % normipäevi aastas põhitöötasuna arvestatud normipäevadest;

6) esimehele, kes töötab kolhoosis kolmandat aastat, arvestatakse 5%, 4-5 aastat - 10%, üle 5 aasta - 15% iga kuu neile arvestatud normipäevade arvust.

Partei ja valitsuse ühise määrusega 25.märtsist 1955.a. tööstusest põllumajandusse tööle saadetud kolhoosiesimeestele makstakse lisaks eelmainitud töötasule riigi poolt esimesel aastal 1500 rbl., teisel aastal 1300 ja kolmandal aastal 1100 rubla rahalist tasu.

Brigadiri töötasu sõltub:

1) brigaadile kinnistatud külvipinna suurusest (eraldi teravilja ja tehniliste kultuuride, köögivilja, marja- ja viljapuuaedade puhul): 61-100 ha teravilja külvipinna olemasolul arvestatakse brigadirile 35 np., köögivilja puhul 10-20 ha - 30 np. jne.;

2) tööstaažist. Brigadirile, kes töötab kolmandat aastat, arvestatakse täiendavalt juurde 5%, neljandat ja viien-

dat aastat - 10%, neile, kes on töötanud 5 ja enam aastat - 15% neile iga kuu arvestatud normipäevadest;

3) külviplaani täitmisest ja saagi kogumise plaani täitmisest. Iga ületatud % eest arvestatakse täiendavalt juurde 1% neile aastas põhitöötasuna arvestatud normipäevadest. Mittetäitmisel toimub mahaarvestus protsent protsendi vastu, kuid mitte üle 25%.

Farmijuhatajad määratakse teatava arvu loomade olemasolul ja nendele normipäevade arvestamine sõltub:

1) töömahust. Näit. 35-40 lehma korral kuni 40 np. kuus, 50-80 lehma korral - 45 np. kuus ja üle 80 lehma korral - 50 np. kuus;

2) tööstaažist;

3) loomade arvulise plaani täitmisest;

4) produktsiooniplaani täitmisest.

Arvepidaja töötasu sõltub töö mahust, korralikkusest ja kvalifikatsioonist. Arveametnikule võib arvestada 60-80% ulatuses normipäevadest ja rahalisest juurdemaksust, mis arvestatakse kolhoosi esimehele.

Arvepidamise heas korras oleku eest võib talle arvestada 50% esimehe täiendavast töötasust. Ebarahuldava arvepidamise korral ja halvakvaliteedilise aastaaruande koostamise eest võib kolhoosnikute üldkoosolek juhatuse, revisjonikomisjoni või MTJ-i direktori ettepanekul arveametniku töötasu vähendada kuni 10% ulatuses tema poolt aasta jooksul väljatöötatud normipäevade arvust. Peale selle sõltub arveametniku töötasu ka tema tööstaažist.

NSVL MN määrusega 1948.a. kehtestatud kolhoosi ametiisikute töötasu maksmise süsteem on käesolevaks momendiks iganenud ja tema rakendamise praktika on esile toonud terve rea olulisi puudusi. Peamiseks puuduseks on asjaolu, et kolhoosi ametiisikute töötasu ei ole sõltuvuses kolhoosi saavutustest. Ametiisikud aga etendavad peamist osa kolhooslıku tootmise edasiarendamisel, kolhoosi sissetulekute suurendamisel. Seepärast peavad nad ka ise olema materiaalselt huvitatud oma töö tulemustest. Nii näit. arvestatakse endise süsteemi kohaselt esimehele 1-100 ha külvipinna olemasolu eest 22 normipäeva, 5-10 lehma olemasolu eest 5 normi-

päeva jne. Seejuures pole üldse oluline, milliste tulemustega kolhoos kasutab seda maad või kui palju annavad lehmad piima.

Nende vigade kõrvaldamiseks on viimasel ajal hakatud ametiisikute töötasu viima sõltuvusse ainuüksi kolhoosis toodetavast produktsioonist.

Nii näiteks on Elva rajooni "Valguta" kolhoosis kehtestatud süsteem, mille kohaselt toodetud toiduteravilja iga tonni eest arvestatakse ametiisikutele 2 normipäeva, sellest esimehele 0,5 np. (25%) ja brigadiridele 1,5 normipäeva (75%). Söödateravilja iga tonni eest saab esimees 0,35 np., brigadirid 1,05 np., kartulite tonni eest arvestatakse esimehele 0,2 ja brigadiridele 0,6 normipäeva; tonni piima eest - esimehele 0,5 ja farmijuhatajatele 1 np; ühe tonni sealiha eest vastavalt 8 ja 16 normipäeva, jne.

Jõhvi rajooni "Juuni Võidu" kolhoosis arvestatakse esimehele 1 normipäev iga 10 ts toodetud teravilja, 25 ts kartulite, 100 kg sealiha, 500 muna jne. eest. Raamatupidajale makstakse siin 80%, arveametnikule 60% ja agronoomile 70% esimehe tasust.

XI teema.

TULUDE JAOTAMINE KOLHOOSIS.

Kolhoosi tulude õigel jaotamisel on oluline majanduslik ja poliitiline tähtsus. Tulude jaotamine peab olema organiseeritud selliselt, et maksimaalselt rahuldada rahvamajanduse nõudeid põllumajandussaaduste osas, et tagada kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik kindlustatus ja kolhoosnikute materiaalse heaolu taseme pidev tõus. Sotsialistlik riik on huvitatud mitte ainult põllumajandussaaduste produktsiooni absoluutsest kasvamisest, vaid ka selle osa kasvust, mis läheb kaubana elanikkonna käsutusse.

Tulude jaotamine on tähtsaks vahendiks kolhoositootmise edaspidisel mõjustamisel. Seejuures tuleb lähtuda nii riigi, kolhoosi kui ka kolhoosnikute huvidest.

Tulude jaotamist kolhoosis tuleb vaadelda kahest aspektist:

1) laiemas mõttes,

2) kitsamas mõttes.

Tulude jaotamine laiemas mõttes tähendab kogu kolhoosi toodangu jaotamist, tähendab kolhoosi riiklike kohustuste täitmist, majandi sisemiste vajaduste rahuldamist (fondide moodustamist) ja ülejäägi jaotamist kolhoosnikute vahel. Tulude jaotamise all sageli aga mõeldakse ainult tulude jaotamist kolhoosnikute vahel. Tuleb öelda, et viimasega ei ammendu tulude jaotamise mõiste, see on vaid selle üheks osaks.

Seega kolhoosi tulude jaotamine seisneb:

1) riiklike kohustuste katmises;

2) majandi sisemiste vajaduste rahuldamises;

3) tulude jaotamises kolhoosnikute vahel kas normipäevade või muul alusel.

Selles järjestuses peatumegi tulude jaotamise korral.

§ 1. Riiklike kohustuste täitmine.

Kõigepealt sellest, mis põhjustab kolhooside kui iseseisvate kooperatiivsete tootmisettevõtete kohustatuse riigi ees.

Kolhooside kohustatus riigi ees tuleneb kõigepealt sellest, et kolhoosid ei organiseeri oma tootmisprotsessi mitte iseseisvalt ja isoleerituna, vaid tihedas seoses sotsialistliku tööstusega, tööliisklassiga.

Ettekandes NSV Liidu Ülemnõukogu V koosseisu esimesel istungjärgul 27.märtsil 1958.a. märkis N.S.Hruštšov, et kommunistliku ülesehitustöö plaanide teostamisel pole partei ja valitsus kunagi vaadanud kolhoosidele kui võõrkehale sotsialistlikus organismis, vaid on neis alati näinud sotsialistliku majandussüsteemi eluliselt tähtsat koostisosa. Riigi ja kolhooside suhetes ei ole kunagi olnud ülekaalus kommertshuvid, nagu see näiteks on linna ja maa suhetes kapitalistlikus ühiskonnas.

On teada, et masina-traktorijaamad läksid riigile palju rohkem maksma, kui kolhoosid riigile tagastasid. Riik valmistab kolhoosidele ette kaadrit, kulutades selleks miljardeid rublasid. Riik annab kolhoosidele miljardilisi kre-

diite ja seda mitte kommertsalustel.

On loomulik, et kolhoosid omalt poolt peavad seda kas või osaliseltki kompenseerima. Peale selle on kolhoos ja tema liikmed, nagu kogu ühiskond ja tema liikmed, huvitatud tagavarafondide moodustamisest.

Eelmainitud asjaoludega põhjendubki kolhooside riiklike kohustuste kehtestamine. Need kohustused on seadusega kindlalt piiratud ja neid reguleeritakse põllumajandusliku artelli põhikirjaga, mille järgi kolhoos kohustub esmajärjekorras täitma oma riiklikud kohustused. Milles need seisnevad? Kõigepealt naturaalsetest kohustustest.

a) põllumajandussaaduste kokkuostu riikliku plaani täitmine,

b) riigilt saadud seemnelaenude tagastamine.

Et riiklike kohustuste täitmine on samaaegselt ka põllumajandussaaduste varumise õiguslikuks vormiks, siis peatutakse riiklike kohustuste olemusel, nende määramise ja täitmise korral järgmise teema, "Põllumajandussaaduste varumise õiguslikest vormidest" raamides.

Praegu peatuksime lähemalt kolhoosi riiklikel kohustustel rahaliste tulude jaotamise osas. Rahaliste tulude jaotamine toimub põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja §-i 12 alusel ja samadel põhimõtetel nagu naturaaltuludegi puhul, s.o. kõigepealt tasub kolhoos oma kohustused riigile, katab oma sisemised kulud ja jagab ülejäägi kolhoosnikute vahel.

Kolhoosi rahalised kohustused riigi ees:

1) seadusega kindlaksmääratud tulumaks;
2) riikliku sundkindlustuse maksud;
3) MTJ-idele tööde eest ettenähtud rahaline tasu;
4) saadud riiklike krediitide (laenude) tagastamine.

§ 2. Kolhoosi rahalised kohustused riigi ees.

Põhilisemaks kolhoosi rahaliseks kohustuseks riigi ees on tulumaks. Kolhooside tulumaksuga maksustamine toimub alates 1958.a. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 12. sept. 1957.a. seadluse "Kolhooside tulumaksust"[1] alusel.

---

1. Vt. "Jooksva seadusandluse bülletään", 1957, september (vene keelne).

Seadusega vähendati tunduvalt nende tulude liike, mida kuni 1958.aastani maksustati tulumaksuga. Teiseks kehtestas seadlus ühtsed tulumaksumäärad, olenemata maksustatavate tulude allikast.

Tulumaksuseadluse alusel kuuluvad tulumaksuga maksustamisele kõik kolhoosi rahalised ja naturaalsed tulud, välja arvatud need, mis on seadluses loetletud. Tulumaksust vabastamisel arvestatkse mitte tulu saamise allikat, vaid neid summasid, mis lähevad saadud tuludest teatavaks kindlaks otstarbeks. Selliseid summasid aga, on võrdlemisi palju. Nii ei kuulu tulumaksuga maksustamisele: naturaaltasud MTJ-idele ja RTJ-idele, naturaalsed sissetulekud, mis on määratud seemneks, loomasöödaks, seemnelaenude tagastamiseks, seemne- ja söödakindlustusfondi minev naturaalne sissetulek jm. kolhoosi fondidesse arvatav produktsioon; summad, mis on määratud järgmisteks tootmisvajadusteks: RTJ-idele ja spetsialiseeritud jaamadele tasumiseks, põldude lupjamiseks, kultuurkarjamaade ja -heinamaade rajamiseks, määrde- ja kütteainete, mineraal- ja orgaaniliste väetiste, seemnete, söötade ostuks, kolhoosisiseste kuivendussüsteemide korrashoiuks, põllumajanduslike taimede kahjurite vastu võitlemiseks, loomade raviks, väikeinventari ja toormaterjalide ostmiseks, ehitiste, põllumajanduslike masinate, transpordivahendite ja inventari jooksvaks remondiks, põllumajandussaaduste veoks palgatud transpordi eest tasumiseks.

Edasi ei maksustata tulumaksuga aruandeaastal põhivahendite amortisatsiooniks arvestatud summasid, loomade müügist saadud ja kapitaalmahutuste fondi minevad summad, kindlustushüvitused, abistamisfondi arvatava produktsiooni maksumus.

Tulumaks arvestatakse nii ülejäänud rahalistelt kui ka naturaalsetelt tuludelt (ümberarvestatult rahalistes näitajates) eelmise aasta aruannete põhjal. Produktsiooni ümberarvestamiseks kehtestas tulumaksuseadus kahesugused hinnad. Et aga praegu kehtivad vaid ühtsed kokkuostuhinnad, siis kuulub naturaalne tulu ümberhindamisele ainult kokkuostuhindades.

Tulumaksu suuruseks on 14% maksustatava tulu summast. Vabariikide ministrite nõukogudele on antud õigus üksikutele

rajoonidele tulumaksu vähendada arvestusega, et vabariigi keskmine protsent ei muutuks. Nii kehtestatigi ENSV MN määrusega 6.jaan. 1958.a. tulumaksu määraks Hiiumaa, Kingissepa, Orissaare ja Vastseliina rajooni kolhoosides 12%, Elva, Harju, Kose, Rakvere, Rapla, Tapa, Tartu ja Viljandi rajooni kolhoosides 14,5%, teistes rajoonides 14%.

Tulumaks tasutakse 15.märtsiks 15% suuruse avansina eelmise aasta tulumaksu summast, 15.juuniks 25% käesoleva aasta tulumaksu summast avansi mahaarvestamisega, 15.sept.- 30%, 1.dets.- 45%. Vabariikide ministrite nõukogud võivad neid tähtaegu pikendada 1 kuu võrra.

Tulumaksuseadlus näeb ette ka rea soodustusi kolhoosidele ja mõningad erandjuhud. Ümberarvestatud kolhoosnikute poolt uute kolhooside loomisel antakse neile soodustusi erimääruste alusel. NSV Liidu Ministrite Nõukogul on õigus vabastada kolhoose tulumaksust või teha neile soodustusi üksikute tootmisharude arendamise stimuleerimiseks, vabariikide ministrite nõukogud võivad vabastada tulumaksust või teha soodustusi kolhoosidele, kes on kannatanud loodusõnnetuste läbi.

Tulumaksu õigeaegse tasumise eest lasub vastutus kolhoosi juhatusel. Juhatus peab iga aasta 1. märtsiks esitama rahandusosakonnale tulumaksuga maksustatavate tulude aruande. Aruande mittetõigeaegse esitamise eest võidakse rahandusosakonna otsuse alusel trahvida kolhoosi esimees ja raamatupidajat 50rbl. suuruse rahatrahviga. Rahandusosakonnad kontrollivad ka, et kolhoosid arvestaksid tulusid õigesti ja tasuksid tulumaksu tähtajaks. 12. sept. 1957.a. seadlus kehtestas korra, et tulumaksu võlgnevus nõutakse sisse rahvakohtu otsuse alusel. 1958.a. see kord muudeti. Uue korra kohaselt kantakse võlg kolhoosi jooksvalt arvelt maha rahandusosakonna nõude alusel vastuvaidlematult. Endiselt kehtib kord, et maha ei või kanda üle 70% kolhoosi jooksval arvel olevatest summadest. Maksevõlad kantakse maha esmajärjekorras.

Määraline sundkindlustus. Kolhoosis kuuluvad määralisele sundkindlustamisele:

1) ehitised, inventar, seadmed, transpordivahendid,

toodang, toorained;

2) põllumajanduslikud kultuurid;

3) loomad seadusega kindlaksmääratud vanuses;

4) kalapüügilaevad.

Kindlustusmaks määratakse seadusega kinnitatud tariifide järgi kindlustussumma igalt 100 rublalt. Maks tasutakse: 40% 15.septembriks, 30% 1.novembriks ja 30% 1.detsembriks. Seadus määrab kindlaks, millistel juhtudel ja kui suures koguses tasutakse kahjud vara hävimise korral.

Riiklikud laenud. Riigi poolt antav rahaline laen on üks kolhoosidele osutatava materiaalse abi vorme. Laenud võivad olla kas pika- või lühiajalised. Põhikiri kohustab kolhoose oma rahalistest tuludest riiklikud laenud tasuma esmajärjekorras. Laenude tasumine toimub ettenähtud tähtaegadel. Pikaajalised laenud tasub kolhoos kapitaalmahutuse summadest, lühiajalised riigipanga jooksva arve summadest. Tähtajaks mittetasutud maksuvõlad kantakse pankade poolt kolhoosi jooksvalt arvelt maha vastuvaidlematus korras.

§ 3. Kolhoosi sisemiste vajaduste rahuldamine.

Täitnud oma kohustused riigi ees, asub kolhoos oma sisemiste vajaduste rahuldamisele. See seisneb kõigepealt kulutatud tootmisvahendite taastamises, tootmise laiendamises ja administratiivkulude katmises.

Sisemiste vajaduste katmiseks moodustab kolhoos materiaalsed ja rahalised fondid.

Fondide moodustamine tähendab seda, et kindel osa kolhoosi omandist allutatakse ainult kindlatele majanduslikele eesmärkidele ja seoses sellega ka erinevale õiguslikule režiimile. Taastootmise laiendamiseks määratud kolhoosliku omandi käsutamine on tunduvalt erinev selle omandi käsutamisest, mis on määratud kolhoosnikute vahel jaotamiseks jne.

1956.a. ilmunud kolhoosiõiguse õpikus käsitletakse fondide küsimust vaid nende moodustamise seisukohalt, ilma et tungitaks selle mõiste tõelise sisuni. Õiguslikust seisukohast ei tähenda kolhoosi fondide moodustamine lihtsalt

kolhoosliku omandi jagamist, vaid fondide all tuleb mõista üht osa kolhooslikust omandist, mis eraldatakse spetsiaalseteks majanduslikeks eesmärkideks ja allutatakse spetsiaalsetele õiguslikele eeskirjadele. Kolhoosi fondidesse formaalne suhtumine viis selleni, et nime järgi loodi ka selliseid fonde, mida tegelikult kolhoosides olemas ei ole. Kõige tavalisemalt ja peaaegu igas kirjanduslikus allikas, mis käsitleb kolhoosi fondide küsimusi, leiame väite, et kolhoosis luuakse nn. jagamatu fond, jagatav fond ja peale selle spetsiaalsed fondid. Jagamatu fondi mõiste on seejuures kahesugune. Tema all tuleb mõista kolhoosi üht põhifondi, mis on määratud kolhoosliku tootmise laiendamiseks, teiste sõnadega nn. kapitaalmahutuste fondi. Teises tähenduses on kolhoosi jagamatuteks fondideks kõik need fondid, mis ei kuulu jagamisele kolhoosist lahkujate vahel. Seega moodustatakse jagatav fond kolhoosnikute ühistatavast varast ja see kuulub tagastamisele. Selgem ja õigem on rääkida mitte jagamatust fondist, sest kõik kolhoosi fondid on jagamatud, vaid kapitaalmahutuse fondist ja teistest eri otstarbega fondidest. See on seda õigem, et meie arvamise järgi kolhoosis jagatavat fondi üldse ei ole, vaatamata sellele et seda kirjanduses kõikjal väidetakse. Sellise fondi eitamiseks annab aluse meie poolt antud kolhoosi fondi sisuline määratlus. Selle järgi on fond kolhoosliku omandi osa, millel on sihiline iseloom ja mis on allutatud teatavale õiguslikule režiimile. Jagatava fondi all mõistetakse tavaliselt ½-3/4 kolhoosi astujate varast, mille rahaline väärtus kuulub kolhoosist lahkumisel tagastamisele ja millest räägib ka tüüppõhikirja § 10. Sellise fondi moodustamine on aga kunstlik ega vasta tegelikkusele. Tagastamisele kuuluva ühistatud vara väärtus ei teeni kolhoosis mingisuguseid erilisi majanduslikke eesmärke ja pole allutatud spetsiaalsele õiguslikule režiimile. Jagatava fondi naturaalset koosseisu ei saa tuvastada üheski kolhoosi arveraamatus, samal ajal kui iga teise kolhoosi fondi suurus on tuvastatav. Selle nn. jagatava fondi summad sulavad ühte kõikide teiste kolhoosi fondidega ja neid käsutatakse vastavalt teiste fondide kohta kehtestatud eeskirjadele.

Põllumajandusliku artelli põhikirja § 10 mõte seisneb vaid selles, et kolhoosist lahkumisel on kolhoosiperel õigus kolhooslikust omandist tagasi saada 3/4 - 1/2 oma ühistatud vara väärtusest. See makstakse välja kolhoosi jooksval arvel seisvatest rahalistest vahenditest, mitte aga mingisugusest eraldi olevast fondist.

Sellise erifondi olemasolust ei räägi ka artelli 1935. a. tüüppõhikirja § 10, nagu seda püütakse väita. §-s 10 öeldakse, et sisseastuja tasub 20-40 rubla suuruse nn. sisseastumismaksu (вступительный взнос), 1/4-1/2 tema vara väärtusest eraldatakse jagamatusse fondi (неделимый фонд) ja ülejäänud osa arvatakse liikme osamaksu arvele (паевой взнос). Mingist osakulisest fondist pole siin juttu.

Neis kolhoosides, kus põhikirja kohaselt loeti osamaks kolhoosile üleläinuks, pole praegu ammugi enam alust rääkida sellise fondi olemasolust.

Vastavalt põhikirja nõuetele moodustab kolhoos oma aastasest sissetulekust järgmised naturaalsed fondid:

1) seemnefond, mis jaguneb:
   a) põhifondiks,
   b) kindlustusfondiks;
2) söödafond, mis jaguneb:
   a) põhifondiks,
   b) kindlustusfondiks;
3) kolhoositoodangu realiseerimise fond;
4) töövõimetute abistamise fond;
5) kolhoosnikute avansseerimise fond;
6) lisatasu maksmise fond;

Oma rahalistest sissetulekutest katab kolhoos järgmised kulutused:

1) eraldab kindlaksmääratud % jagamatusse fondi,
2) katab jooksvad tootmiskulud (inventari remont, loomade ravi jne.);
3) eraldab 2% administratiiv-majanduslikeks kuludeks;
4) eraldab vahendid kultuurilisteks vajadusteks;
5) moodustab muud fondid.

Vastavalt kehtivale korrale võivad kolhoosid täpsustada ka tulude jaotamise korda. Peamisteks täiendusteks sel-

les osas on näiteks Paide rajooni Molotovi-nimelises kolhoosis järgmised.

Rahaliste tulude jaotamise osas:

1) moodustatakse rahaline fond (kuni 2%) kolhoosnikute abistamiseks, sanatooriumidesse ja puhkekodudesse tuusikute soetamiseks, naistele rasedusaja eest normipäevade rahalise tasu maksmiseks, elatanud ja töövõimetute kolhoosnikute abistamiseks;

2) moodustatakse üleminev rahaline fond kolhoosnikute igakuiseks avansseerimiseks;

3) eraldatakse summad kolhoosnikutele lisatasu maksmiseks ja premeerimiseks.

Naturaalsete tulude jaotamise osas:

1) esmajärjekorras moodustatakse seemnefondid aasta vajaduste ulatuses;

2) tasutakse kohustuslikud müüginormid, tagastatakse seemnelaenud;

3) moodustatakse seemnekindlustusfond suviteravilja osas 10-15% ulatuses ja taliteravilja osas seemnefondi 50-100% ulatuses järgneva aasta vajadusest. Kolhooside seemnefondid tuleb eraldada spetsiaalsete seemnepõldude saagist. Seemnepõldudelt saadava saagi võib kolhoos eraldada seemnefondi enne riiklike kohustuste täitmist, sest seemnepõllu saak on eranditult määratud vaid kolhoosi varustamiseks oma seemnega. Vajaduse korral eraldatakse puuduv osa tavalisest viljast. Seemnefondi moodustamine peab toimuma enne riiklike kokkuostukohustuste tasumist.

Peale põhiseemnefondi peab kolhoos moodustama veel nn. seemnekindlustusfondi 10-15% suuruses aastasest külvivajadusest või põhiseemnefondi ulatuses. Seemnekindlustusfond moodustatakse igasuguste juhuslikkude asjaolude vältimiseks ja seda uuendatakse igal aastal. Eelmise aasta kindlustusfond tarvitatakse ära üldistel alustel. Seemnefondiks eraldatud vilja võib kolhoos tarvitada ainult seemneteks ja mitte mingisugusteks muudeks eesmärkideks. Et juhuseid esineb kolhoositootmises siiski harva, siis on kolhoosid viimasel ajal hakanud kindlustusfonde moodustama kolhooside-vaheliste fondidena.

Loomasööda põhikindlustusfondid. Need fondid moodustatakse kolhoosi karjamajanduse vajadusteks ja nad peavad vastama loomakasvatuse aastastele vajadustele. Teravilja võib kolhoos eraldada loomasöödafondi vaid pärast riiklike kohustuste täitmist.

Söödateravilja kindlustusfond moodustatakse ikalduse juhtudeks ja igasuguste juhuslikkuste kõrvaldamiseks. Tema suurus on 15-20% põhifondist. Kindlustusfond peab säilima kuni järgmise aasta saagini ja teda uuendatakse sellest. Enne seda kindlustusfondi puutuda ei tohi.

Kolhoosnikute materiaalse abistamise fond moodustatakse üldkoosoleku otsuse alusel invaliididele, kolhoosi elatanud liikmetele, ajutiselt töövõime kaotanutele, lastesõimedele jne. abi osutamiseks. Vastavalt artelli põhikirjale on see fond nii rahaline kui ka naturaalne ja tema suuruse määrab kolhoos ise, arvestades seejuures oma võimalusi. Tavaliselt eraldatakse selleks 2%.

Pärast eelmainitud fondide moodustamist eraldab kolhoos enne tulude jaotamist oma liikmete vahel vastava osa kolhoosi aastasest produktsioonist müügiks riikliku kokkuostu korras, komisjonikaubanduse korras või müügiks kolhoositurul. Saadud rahalised sissetulekud kasutatakse kolhoosi rahaliste vahendite üldise kasutamise korra kohaselt.

B. Spetsiaalsed rahalised fondid. Rahalistest tuludest eraldab kolhoos kõigepealt teatava % jagamatu fondi täiendamiseks, siis summad jooksvateks tootmisvajadusteks, nagu inventari ja masinate remondiks, mineraalväetiste, põllumajanduslike kahjurite tõrje vahendite ostmiseks, karja ravimiseks, põletus- ja määrdeainete ning väikeinventari ostmiseks, spetsialistidele palga maksmiseks jne.

Tüüppõhikirja § 12 p. "b" (v) kohaselt ei või kolhoosi haldus-majanduskuludeks eraldada üle 2% aastasest rahalisest tulust. Peale selle eraldatakse veel summad kultuurfondi, mida kasutatakse kolhoosnikute komandeerimiseks kursustele, raamatukogude soetamiseks jne. Kuni 25% rahalistest sissetulekutest eraldab kolhoos kolhoosnikute avansseerimiseks.

Kolhoosi sisemiste vajaduste katmisel tuleb eelkõige püüda vähendada mitmesuguseid tootmiskulusid, et selle ar-

vel suurendada kolhoosnikute normipäevatasu. Üldiselt on tootmiskulud kolhoosides veel suhteliselt kõrged. Nii oli 1955.a. Tartu rajoonis 10 kolhoosi, kus tootmiskulud moodustasid 40 ja rohkem protsenti rahalistest sissetulekutest. (Molotovi-nimeline - 49,2%, "Lembitu" - 45%, "Võitja" - 43% jne.). Kõige väiksemad olid tootmiskulud Kalinini-nimelises kolhoosis - 24%. Neis kolhoosides, kus tootmiskulud olid madalamad, oli kolhoosnikute rahaline normipäevatasu kõrgem. Näit. Kalinini-nimelises kolhoosis jaotati normipäevade peale 42% rahalistest sissetulekutest. Üldse oli aga Tartu rajoonis 14 kolhoosi, kus 1955.a. jaotati normipäevade peale vähem kui 25% rahalistest sissetulekutest. Nõmme kolhoosis oli see koguni 16%.[1]

Tootmiskuludest läks Tartu rajoonis 1955.a. umbes ⅓ söötade ostuks.

Normaalseks tuleks lugeda, et tootmiskuludeks läheks umbes ⅓ kolhoosi rahalistest sissetulekutest. 1955.a. oli sääraseid kolhoose Tartu rajoonis 12.

Suured on paljudes kolhoosides ka administratiiv-majanduslikuks otstarbeks minevad kulud. Enamiku kolhooside põhikirjad lubavad selleks eraldada mitte üle 2% rahalistest sissetulekutest. 1955.a. moodustasid Tammistu kolhoosis administratiiv-majanduskulud 4,1% rahalistest sissetulekutest.

Suuri summasid kulutatakse väljastpoolt võetud ehitustöölistele töötasu maksmiseks. Praegu toimub see kapitaalmahutuse fondi summadest, kuid varem kolhoosi üldistest tuludest. See vähendas suuresti kolhoosnikute normipäevatasu. Nii kulutas 1955.a. Tartu rajooni "Jüriöö" kolhoos ehitustöölistele töötasu maksmiseks 320.600 rbl. Molotovi-nimelises kolhoosis moodustasid ehitustööliste töötasud 40% aastastest kapitaalmahutustest. Kuid samal ajal ei täitnud selles kolhoosis 21 töövõimelise kolhoosnikut normipäevade miinimumi. Selle tingis asjaolu, et vana põhikiri ei lubanud kolhoosnikutele-ehitustöölistele maksta rahalist tasu.

---

1. Vt. "Edasi", 7.detsember 1956.a.

§ 4. Tulude jaotamine kolhoosnikute vahel.

Olles täitnud kaks eelmist kohustuste liiki, s.t. täitnud riiklikud kohustused ja moodustanud vastavad fondid, asub kolhoos tulude jaotamisele kolhoosnikute vahel normipäevade alusel. Kõik ülejäänud produktsioon ja rahalised vahendid kuuluvad väljajagamisele kolhoosnikute vahel.

Kõigepealt tuleb selleks kindlaks teha kõikidele brigaadidele ja kolhoosnikutele arvestatud normipäevade hulk. Väljamaksmisel arvesse tulev normipäevade kogus kinnitatakse üldkoosoleku poolt. Seejärel jagatakse kolhoosnikutele väljaandmisele kuuluv produktsioon ja rahalised tasud (millest enne arvatakse maha täiendavad töötasud) kogu kolhoosis väljatöötatud normipäevade arvuga. Teades selliselt ühe normipäeva kohta langevate produktide hulka ja rahasumma suurust, võidakse kindlaks määrata igale kolhoosnikule väljaantav produktide kogus ja rahasumma.

Selliselt garanteeritakse iga kolhoosniku poolt tehtud tööde õige arvestus ja vastavalt sellele määratakse tema osa ühistulust. Normipäevade arvestamisega ja kulutamisega peab kolhoos taotlema, et ühe normipäeva peale langev tulu oleks maksimaalselt suur. Seda tagavad järgmised abinõud: 1) normipäevatasu suurendamine kolhooside sissetulekute suurendamise baasil; 2) töö normeerimise ja hindamise parandamine; 3) töötasu regulaarne väljamaksmine.

Suurendada tuleb mitte üksnes normipäevale langevat rahalist tasu, vaid ka naturaaltasu. Kui rahalise tasu suurust pole mõtet piirata, siis liiga suur naturaaltasu pole otstarbekohane. Naturaaltasu peab üldreeglina olema nii suur, et ta kataks kolhoosipere vajadused leivavilja osas. Normaalsete tingimuste juures on igal töövõimalisel kolhoosnikul reaalselt võimalik aastas välja töötada umbes 280 normipäeva (Vabariigi keskmine on umbes 340 normipäeva). Iga töövõimeline kolhoosnik peaks aastas saama vähemalt 500-600 kg toiduteravilja. Seega peaks normipäeva tasu teraviljas olema umbes 1,5-2 kg. Selline naturaaltasu katab kolhoosniku aastase vajaduse toiduteravilja osas.

Kolhoosnikutega lõpparve tegemine toimub majandusaasta lõpul. Kuid vaid üks kord aastas kolhoosnikule raha-

liste ja naturaalsete tulude kätteandmine pole otstarbekohane ning ei stimuleeri küllaldaselt kolhoosnikute materiaalset huvi. On vajalik,et kolhoosnik saaks väljatöötatud normipäevade arvel perioodiliselt kätte osa oma tuludest. Selleks on kolhoosides rakendatud avansseerimise kord. Avansseerimise all tuleb mõista kolhoosnikutele väljatöötatud normipäevade arvel eelnevat tulude kätteandmist, mis kuulub mahaarvestamisele lõpparve tegemisel.

Erilist tähelepanu juhib kolhoosnikute avansseerimisele NLKP KK 1953.a. septembripleenum. Pleenumi otsustes märgitakse, et avansseerimine peab olema üheks kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmise vahendiks ja selle juures peab arvestama kolhoosi üksikute tootmisharude edaspidise arendamise võimalusi ja vajadust.

Partei ja valitsuse hilisemate määrustega kehtestatigi kolhoosnikute avansseerimise uus kord.

NLKP MN ja NLKP KK määrustega loomakasvatuse edasiarendamise abinõudest (1953.a.) kehtestati kord, mille kohaselt antakse kolhoosnikutele normipäevade eest, mis on välja töötatud heinakoristusel ja põhu varumisel, kuni 10% heina ja põhu üldkogusest, mis on kolhoosis arvele võetud ja juhatuse poolt vastu võetud (looduslike heinamaade teisel niitmisel 20%). Kolhoosides, kes on täitnud heinavarumisplaani, antakse normipäevade peale 30% üle plaani varutud heinast. Selline avansseerimise kord kehtib ainult nende kolhoosnikute kohta, kes töötasid heinakoristusel, ja ainult nende normipäevade kohta, mis on välja töötatud heinatööl.

Peale selle antakse söötade varumise perioodil kõigile kolhoosnikutele avansina normipäevade eest, mis on väljatöötatud aasta algusest peale, kuni 5% varutud heina üldkogusest ja kuni 10% varutud ja kuhja pandud põhust.

Selline avansseerimise kord tõstab brigaadide huvi koresöödaplaani täitmise vastu. Kui varutakse rohkem koresööta ja ületatakse rohkem plaani, siis on ka avansina saadava koresööda kogus suurem.

Peale naturaalse avansi lubatakse kolhoosnikutele anda ka rahalist avanssi.

Kolhoosnikute rahalise avansseerimise korra sätestavad 6. märtsil 1956.a. avaldatud MN ja KK määrus. Selle määrusega soovitatakse ulatuslikult rakendada kolhoosnikute igakuist avansseerimist selliselt, et kolhoosnikutele antakse normipäevadele igas kuus kuni 25% tegelikult laekunid kõikidest rahalistest tuludest ja kuni 50% riikliku kokkuostu ja kohustuslike müüginormide ning kontraheerimise korras äraantava produktsiooni eest saadavast avansist.

Sellised on kolhoosnikutele avansi väljamaksmise eeskirjad. Selline avansseerimise kord tõstab kolhoosnikute huvitatust oma töötulemuste vastu. Nii näit. sai 1954.a. II kvartalis Viljandi rajooni "Koidula" kolhoosi veisefarmi juhataja Jaan Riideli perekond avansina 4387 rubla, Anna Kiisler - 4200 rubla jne.

Paljudes kolhoosides aga ei täideta seda materiaalse huvitatuse tõstmise olulist printsiipi ja viidatakse sellele, et kolhoosi sisemised vajadused ei luba sellise % eraldamist avansseerimiseks. Kuid on selge, et mida väiksem % eraldatakse avansseerimiseks, seda väiksem on ka tööviljakus ja suurem töödistsipliini rikkumine. Lõpptulemuseks on kaotus, mitte võit.

Kõrvuti tulude jaotamisega normipäevade peale on paljudes kolhoosides hakatud kasutama ka uusi, progressiivsemaid töö tasustamise ja tulude jaotamise mooduseid. Normipäev oli omal ajal vajalik ja otstarbekohane mõõdupuu kolhoosnikute vahel tulude jaotamisel. Kuid kolhoosliku tootmise arengu tänapäevase taseme juures hakkab ta muutuma üleliigseks. Seda nii mahajäetud kui ka eesrindlikes kolhoosides Kõigepealt on vajalik,et kolhoosnik vahetult pärast töö tegemist teaks, kui palju ta saab selle eest tasu. Teatava kindla summa avansina maksmine on üheks sammuks selleni,et määrata kindlaks mitte ainult osa tasust, vaid kogu töötasu suurus.

Praeguses olukorras on kolhoosnikud harjunud arvestama oma töötasu suurust vaid normipäevade eest saadava tasu järgi, kuid normipäevade tasu ei peegelda väljamakstud lisatasu, preemiaid jne. Kõige selle tulemusena ei tea kolhoosnik siiski enne aasta lõppu oma tegeliku töötasu suurust.

Selle vältimiseks on kolhoosid hakanud üle minema otsesele rahalisele tasule. Selle vaheastmeks on aga garanteeritud tasu normipäeva eest. Selle süsteemi juures küll säilib normipäev tehtud töö mõõtühikuna, kuid temale langeva tulu suurust määratakse mitte aasta lõpul, vaid aasta algul, tootmisplaani koostamisel. Garanteeritud normipäevatasu kehtestamine nõuab tootmis- ja finantsplaanide õiget ja täpset koostamist. Tuleb täpselt planeerida kõik sissetulekud ja väljaminekud ning ühtlasi ka normipäevade kulutus.

Selliselt saadakse teada, kui palju raha planeeritakse eeloleval aastal igale normipäevale, ja selle arvestuse kohaselt hakatakse teostama väljamaksmisi igas kuus. Garanteeritud töötasu maksmise korral ei tohi lubada mingeid kõrvalekaldumisi tootmis- ja finantsplaanist, eriti aga mitmesuguste kulutuste osas, sest selle tagajärjel võiks kolhoos jääda võlglaseks kolhoosnikute ees. Teiseks on vajalik, et tulud laekuksid ühtlaselt iga kuu. Enam-vähem ühtlast sissetulekut iga kuu annab karjakasvatus, kuna seevastu põllundus ei anna aasta esimesel poolel mingit sissetulekut. Sissetulekute aastaringseks ühtlustamiseks tuleb muidugi mitmekesistada kolhoositootmist, realiseerida põllundussaadusi mitte ainult sügisel, vaid ka talvel ja kevadel. Kuid võimalust garanteeritud töötasu välja maksta iga kuu võidakse kindlustada ka selliselt, et tulude jaotamisel moodustatakse teatav ülemineva töötasu reservfond, millest aasta esimestel kvartalitel makstakse kolhoosnikutele garanteeritud töötasu, kui sissetulekud ei peaks tagama garanteeritud summa väljamaksmist.

Nii näit. alustati Viljandi rajooni "Koidu" kolhoosis garanteeritud tasu maksmist 1956.a. algusest. 1955.a. tuludest moodustati reservfond 20 000 rubla suuruses summas, mida tuli kasutada esimeses kvartalis 1956.a. töötasu maksmisel. 1957.a. hakati maksma 9 rbl. normipäeva eest igas kuus. Selleks kanti 1956.a. tuludest reservfondi 31 360 rubla, mida tuli kasutada tasu maksmiseks veebruari- ja märtsikuus, mil sissetulekutest töötasu maksmiseks tuli puudus.

Garanteeritud töötasu võib rakendada vaid majanduslikult tugevates ja ka keskpärastes kolhoosides. Iga kolhoos

ei suuda veel tagada kindla normipäevatasu väljamaksmist ega vajaliku reservfondi moodustamist. Kuid sellele ülemineku võimalused on iga kolhoosis. Algul võib seda teha mõningate tähtsamate tööde osas väljatöötatud normipäevade eest.

Garanteeritud töötasule järgnevaks astmeks on otsene töötasu. Sellel juhul kaotatakse normipäev ja otsese rahalise tasu suurus määratakse vastava töönormi (tööühiku või produktsiooni hulga) täitmise eest. Siin muudetakse lihtsalt tööhinnet. Senine vahepealne tööhinne - normipäev - asendatakse otsekohe rahalise hindega. Otsese töötasu puhul teab kolhoosnik iga tööoperatsiooni sooritamise lõpul, iga päeva lõpul, kui palju ta teenis. Peab olema garanteeritud ka selle väljamaksmine. Siin on vajalik täpne planeerimine ja reservfondi moodustamine, sest põllumajanduslike tootmistingimuste tõttu võivad tulud nii mõnigi kord osutuda planeeritust väiksemaks. Kuid kindel töötasu tuleb kolhoosnikutele välja maksta.

Kui kolhoosis tahetakse peale rahalise tasu maksta ka naturaaltasu, siis võib seda teha mitte nii nagu praegu, et naturaalne osa jaotatakse normipäevade peale, vaid selliselt, et jaotamisele kuuluv naturaalne osa jaotatakse proportsionaalselt iga kolhoosniku poolt saadud rahalistele tuludele.

Eesti NSV kolhoosides on seda süsteemi 1958.a. alates katseliselt proovitud Tapa rajooni "Kalevipoja" ja "Punalipu" kolhoosis. Eeskujuks võeti siin sovhoosides kehtestatud töönormid (tööde või produktsiooni hulk) ja hinded (rahaline tasu). Võrreldes kolhoosides kehtestatud hinnetega osutus aga kolhoosides võimalikuks ja vajalikuks neid tõsta. Nii näit. kui kolhoosides makstakse 100 liitri piima käsitsi lüpsi eest 11 rubla, siis "Kalevipoja" kolhoosis makstakse 17 rubla.

Juhtivatele töötajatele makstakse otsest rahalist tasu vastava produktsiooni hulgalt. Näit. makstakse "Kalevipoja" kolhoosis esimehele 1 tonni piima eest 9 rubla, 1 tonni kartulite eest 3,50 rbl., 1 tonni kultuurheina eest 4 rubla jne. Selliselt makstav töötasu on 15-20% võrra kõr-

gem sovhoosides makstavast töötasust.[1]

Mõlemal juhul, nii garanteeritud kui ka otsese töötasu korral tekib vajadus aasta lõpul veel puhastulu jaotada. Töötasude maksmise osas ei tohi kolhoos ühelgi juhul töötada puudujääkidega (selleks ongi vajalik reservfond), küll võib aga töötada kasumitega, s.t. tulud osutuvad suuremaks, kui planeeriti. Sellisel juhul kuulub puhastulu jaotamisele kolhoosnikute vahel proportsionaalselt nende otsese töötasuga.

Lühidalt tuleb veel peatuda kolhoosi tulude jaotamisest tekkivate vaiete kohtulikul lahendamisel. Kolhoosnikute hagide suhtes normipäevade eest tasu nõudmisel on NSVL KTK ja RKN-i määrusega 26. juulist 1937.a. kehtestatud aastane aegumistähtaeg, arvestades faktilisest tulude jaotamise momendist kolhoosis.

NSVL Ülemkohtu pleenumi 5. mai 1950.a. määruse punktis 12 öeldakse, et vaidlused, mis tekivad seoses töönormide ja -hinnetega ning produktide jaotamisega normipäevade järgi, lahendatakse üldkoosoleku poolt ning nad ei või olla kohtuliku vaidluse objektiks. Kolhoosnikute hagid produktide või raha väljanõudmise kohta võidakse kohtulikku menetlusse võtta ainult siis, kui vaidlusalused normipäevad on juhatuse poolt väljamaksmisele võetud, produktide ja raha kogus määratud, kuid kolhoos pole seda mitmesugustel põhjustel välja andnud. Asjade lahendamisel peab kohtul olema tõend väljatöötatud normipäevade arvu, normipäevade peale langevate produktide ja raha suuruse kohta. Hagi rahuldamisel peab kohus täpselt näitama, millised produktid ja millises koguses kolhoosil tuleb liikmele välja anda. Kui selgub, et produktide andmine pole enam võimalik, võib kohus need välja mõista järgmise aasta saagist.

---

1. Vt. V. Hiźnjakov, Kas normipäev on vajalik? "Eesti Kommunist", 1958, nr. 6.

XII t e e m a .

PÕLLUMAJANDUSSAADUSTE VARUMISE ÕIGUSLIKUD VORMID.

§ 1. Ajalooline ülevaade põllumajandussaaduste varumise õiguslike vormide arengust.

1918.a. märkis V.I.Lenin, et "toitlusküsimus on pea küsimus, see on töö küsimus, millele me oma töös pöörame kõige rohkem tähelepanu."[1] Nõukogude võimu esimestest päevadest peale on osutatud erilist tähelepanu põllumajandussaaduste varumise õigele korraldamisele. Erilise tähtsuse on sellel praegu, sest meie linnades eluneb nüüd kuni 87 miljonit kodanikku, keda tuleb küllaldaselt varustada toidukaupadega.

Põllumajandussaaduste varumist ei saa lasta minna omapead, vaid see peab toimuma riigi igakülgsel juhtimisel. Tuleb leida sellised põllumajandussaaduste varumise vormid, mis kõige rohkem vastaksid ajajärgu objektiivsetele tingimustele ja kõige paremini ühendaksid isiklikke huvisid ühiskondlike huvidega.

Toetudes põhimõttele, et varumise õiguslikud vormid peavad vastama objektiivsete majandusseaduste nõuetele, objektiivse olukorra tingimustele, on sotsialistlik riik kasutanud mitmesuguseid põllumajandussaaduste varumise õiguslikke vorme.

Kodusõja perioodil rakendas meie riik sõjakommunismi poliitikat, mille õiguslikuks väljenduseks varumise alal oli leivavilja monopol. Selle kohaselt kuulusid kõik põllumajandussaaduste ülejäägid pärast majandi enese vajaduste rahuldamist äraandmisele riigile ja elanikkonna varustamine toimus toitlusnormide alusel. Leivaviljaga kauplemist lubati vaid riigi loal.

Selline varumismeetod vastas kodusõja perioodi nõuetele, objektiivsele olukorrale, kus iga kilogramm leivavilja pidi olema võetud arvele.

Kodusõja perioodi lõppedes langes ära ka vajadus sellise varumismeetodi järele. Rahvamajanduse arendamise huvides tuli anda tootjatele suurem vabadus oma põllumajandussaaduste realiseerimisel. Seepärast asendati leivavilja mo-

1. Vt. V.I.Lenin, Teosed, 27.k., lk.477.

nopol toitlusmaksuga. Toitlusmaksu puhul ei tulnud riigile ära anda kogu teravilja ülejääk, vaid ainult kindlaksmääratud osa sellest. Ülejäänud osaga võis tootja talitada oma äranägemise järgi. Toitlusmaks oli põhilisemaks saaduste varumise viisiks nepi perioodil. Peale selle varuti põllumajandussaadusi ka varustus- ja turustuskooperatsiooni mitmesuguste vormide kaudu, mis olid nepi perioodil valdavuses.

Industrialiseerimise periood tõi kaasa ülemineku varustus- ja turustuskooperatsiooni mitmesugustelt vormidelt tootmiskooperatsiooni madalamatele vormidele. Järelikult tuli leida ka põllumajandussaaduste varumise uus meetod.

Selliseks uueks meetodiks osutus kontraheerimisleping. Kontraheerimislepingu rakendamine andis riigile võimaluse varuda põllumajandussaadusi plaanilises korras riigi poolt määratud hindadega. Kuid teiselt poolt abistas selline varumisviis tootmiskooperatsioone tootmisprotsessi organiseerimisel. Kontraheerimislepingut iseloomustab asjaolu, et tema alusel kohustus põllumajandussaaduste tootja põllumajandussaadusi ära andma ettenähtud koguses, ajal ja sortimendis. Varumisorganisatsioon aga kohustus produktide eest mitte ainult maksma, vaid ka abistama nende tootmisel. Kontraheerimislepingute teel osutas Nõukogude riik talupoegadele abi masinate, seemnete, väetisainetega varustamisel, agrotehnika rakendamisel jne. Sellise varumismeetodiga osutas riik talupoegade laiadele massidele abi nende võitluses kulaklusega, juhtis üksiktalupoeglikku tootmist järk-järgult üle kollektiivsele tootmisele.

Kollektiviseerimise periood tõi kaasa vajaduse uute varumisvormide järele. Kontraheerimise vorm ei osutunud efektiivseks enam seepärast, et talupoegi ja kolhoose hakkasid teenindama masina-traktorijaamad. Kontraheerivate organisatsioonide abi osutus mittekülladaseks.

1932.aastast alates toimubki üleminek kontraheerimise korras varumiselt riiklike müügikohustuste korras varumisele. Kontraheerimine jäi püsima vaid põhiliste tehniliste kultuuride osas. Üleminek kohustuslike müüginormidele ei toimunud kõikide kultuuride osas korraga, vaid järk-järgult. RKN-i ja ÜK(b)P KK määrusega 23.septembrist 1932.a. asenda-

ti liha kontraktaktsiooni korras varumine kohustuslike müüginormidega, 19. dets. 1932.a. määrusega laiendati kohustuslike müüginormide kord võile, piimale, juustule. Teravilja alal teostati asendamine 19.jaanuari 1933.a. määrusega. 1933.a. kehtestati kohustuslikud müüginormid päevalille, kartuli ja villa osas. RKN-i ja ÜK(b)P KK määrusega 6.aprillist 1940 asendati kontraktaktsioon müüginormidega ka juurvilja, heina, toornahkade osas. Kontraktaktsiooni korras varutakse praegu põhilisi tehnilisi kultuure (suhkrupeet, lina, kanep, puuvill, tee, tubakas).

Kohustuslikud müüginormid teravilja osas määrati teraviljakultuuride külvipindala plaani alusel, lihanorm loomade arvu alusel, piimanorm lehmade arvu alusel jne.

Riiklike müügikohustuste määramine sellise printsiibi järgi osutus aga varsti objektiivsetele nõuetele mittevastavaks. Nimelt peavad ka riiklikud müügikohustused olema põllumajanduse edasiarendamise stiimuliks. Sellisel juhul aga, kui teraviljanorm määratakse teravilja külviplaanilt ja piimanorm lehmade arvult, polnud kolhoos huvitatud ei teravilja külvipindala laiendamisest ega ka loomade arvu suurendamisest, sest see oleks automaatselt kaasa toonud ka müüginormide suurendamise.

Arvestades neid asjaolusid, tegid RKN ja ÜK(b)P KK oma 6.aprilli 1940.a. määrusega "Põllumajandussaaduste varumise ja kokkuostu poliitika muutmisest" olulisi täiendusi riiklike müügikohustuste määramise korda ja alustesse.

Alates 1940.a. toimub müüginormide määramine mitte enam teravilja külvipinnalt, vaid arvesse võetakse kogu kolhoosile kinnistatud põllumaa hektarite arv. Selline müüginormide määramise viis tõstab kolhooside huvi kogu maa maksimaalse ärakasutamise vastu. Kolhoosil, kes kasutab oma maad maksimaalselt, on kergem maksta müüginorme kui kolhoosil, kellel on osa maad kasutamata. Riiklikest müüginormidest arvatakse välja selline maa, millel kasvatatakse kontraheerimise korras varutavaid kultuure.

Loomakasvatussaaduste müüginormid määrati 1940.a. alates liha, piima, villa osas kolhoosile kinnistatud maa igalt ha-lt (põld, heinamaa, karjamaa). Selline varumisviis tõs-

tab kolhooside huvi loomade arvu suurendamise vastu, sest seda kergem on tal maksta ha-telt arvestatavaid müüginorme.

Teine muudatuste etapp kohustuslike müüginormide määramise alustes toimus 1947.a. veebruaripleenumi otsuste alusel. Veebruaripleenumi otsustes märgiti, et müüginormide määramine hektarite järgi on end täielikult õigustanud.Kuid pleenum märkis ka vajadust, kehtestada ühe administratiivüksuse piirides kolhooside jaoks mitte ühesugused müüginormid, vaid erinevad, sõltuvalt kolhoosi poolt saadava viljasaagi suurusest. Seega tasus kolhoos, kelle viljasaak oli kõrgem, ühelt ha-lt müüginorme rohkem kui kolhoos, kelle viljasaak oli madalam.

Selline kohustuslike müüginormide printsiip oli samuti tingitud valitseva ajajärgu olukorrast. Pärast Isamaasõja lõppu seisis meie maa ees rahvamajanduse taastamise ülesanne. Seepärast oli vaja nõuda nendelt kolhoosidelt, kes said suuremat sissetulekut, ka suurema koguse produktide äraandmist.

Kolmas muudatuste etapp kohustuslikes müüginormides toimus 1953.a. pärast NLKP KK septembripleenumit. Kui müüginormide määramine ha-lt sõltuvalt viljakuse astmest õigustas end sõjajärgses olukorras, siis ei õigusta ta end praegu, mil meie rahvamajanduse ees seisab olulisema ülesandena põllumajanduse edasiarendamine, kolhoosidele igakülgsete soodustuste loomise ülesanne.

Normide suurendamine sõltuvalt viljakuse astmest ei soodusta kolhoosimajandust, ei tõsta tema huvi kultuuride viljakuse suurendamise vastu, sest vastavalt sellele oli suurem ka kohustuslik müüginorm.

Esimeseks muudatuseks, mille tegi 1953.a. septembripleenum, oli see, et muudeti müüginormide määramine sõltuvalt viljakusest. Kehtestati kogu Nõukogude Liidu jaoks keskmised normid, mis jagatakse rajoonide viisi. Iga rajooni piires peavad kolhoosid maksma müüginorme üldreeglina ühesugustel alustel. Järelikult on iga kolhoos nüüd huvitatud viljakuse tõstmisest. Nii näit. Eesti NSV MN määrusega 19.maist 1954.a. kehtestati kõikide Eesti NSV rajoonide ja[illegible] teravilja müüginormid ha-lt. Tartu rajooni

kolhoosid maksavad 15,3 kg ha-lt, sealhulgas nisu 3,6 ja rukist 4,6 kg, Abja rajooni kolhoosid 14 kg, Lihula rajooni kolhoosid aga ainult 12 kg. Kõik kolhoosid antud rajoonides maksavad ühe palju, sõltumata sellest, kas saak on 14 või 4 tsentneri ha-lt. Täitevkomiteedel on keelatud määrata kolhoosidele suuremaid norme.

Eesti NSV MN määrusega 25.märtsist 1954.a. on kehtestatud rajoonide viisi kindlad normid igalt kolhoosile kinnitatud põllumaa ha-lt ka kartuli ja juurvilja osas. Tartu rajooni kolhoosid maksavad ha-lt kartulit 38 kg, kapsast - 2,3 kg, sibulat - 0,5 kg, porgandeid - 0,9 kg, söögipeeti - 0,4 kg.

NSV Liidu MN määrusega 9.märtsist 1954.a. ja Eesti NSV MN määrusega 29.märtsist 1954.a. kinnitati keskmised hektari normid vabariigile ja rajoonidele ka loomapidamissaaduste alal. Kolhoosides keskmine lihanorm (eluskaalus) on 3 kg ja piimanorm 25,8 l igalt ha-lt, villa 100 g ha-lt, mune 14 tükki igalt ha-lt. Tartu rajoonis - liha 3,3 kg, piima 25,8 l, mune 14 tükki, villa 100 g. (Liidu ulatuses keskmine ha-line lihanorm 4 kg, villanorm 520 g, munad - 17 tükki).

Teiseks põhiliseks muudatuseks, mida võttis ette septembripleenum riiklike müügikohustuste määramisel, oli müügikohustuste korras äraantava produktsiooni eest hindade kõrgendamine. NSV Liidu MN ja NLKP KK määrusega loomakasvatuse arendamise kohta määrati üleliidulises ulatuses keskmised varumishinnad müügikohustuste korras antava liha, piima ja villa jaoks, näit. liha (elukaalus) ühe kg hind 1 rbl. 50 kop., piim - 55 kop. liiter, või - 9 rbl. kg.jne.

Samuti tõsteti hindu juurvilja ja kartuli osas, mis antakse ära kohustuslike müüginormide korras.

Kohustuslike müüginormide kõrval oli teiseks tähtsamaks põllumajandussaaduste varumise viisiks varumine kontraheerimislepingute sõlmimise teel. Kontraheerimise korras varuti peamiselt tehnilisi kultuure, mille suhtes kolhoosidele ei määratud riiklikke müüginorme. Käesoleval ajal varutakse kontraheerimise korras vaid üksikuid tehnilisi kultuure.

Kontraheerimiseks nimetatakse süsteemi, mille kohaselt varutakse saadusi eellepingute alusel, mis sõlmitakse riigiorganite või riiklike ettevõtete ja nende saaduste varujate vahel.

Kontraheerimislepingu järgi kohustub kolhoos kasvatama ja ära andma lepingus ettenähtud koguses teatavat liiki ja teatava headusega põllumajandussaadusi. Kontraheeriv organisatsioon kohustub saadused vastu võtma ja tasuma nende maksumuse, osutades ühtlasi kolhoosile materiaalset tehnilist abi.

Kontraheerimislepingu iseloomustavaks omapärasuseks on see, et ta hõlmab nii kolhoosi saaduste tootmise kui ka nende turustamise sfääri.

NLKP KK 1953.a. septembripleenumi otsustes märgiti,et meie põhiülesande täitmisel - kogu elanikkonna tarbekaupadega varustatuse taseme tõstmisel - on erakordselt suure tähtsusega kaubakäibe igakülgne parandamine, samuti aga ka riikliku, kooperatiivse ja kolhoosikaubanduse parandamine. Kaubandus sotsialismi tingimustes on ja jääb pikemaks ajaks sotsialistliku ühiskonna liikmete vahel tarbimisesemete jaotamise põhilisemaks vormiks, märkis NSV Liidu Ülemnõukogu V istungjärk.

Üheks oluliseks majanduslike sidemete vormiks linna ja maa, põllumajanduse ja tööstuse vahel oli peale eelmainitute veel põllumajandussaaduste varumine kokkuostu korras.Põllumajanduslik produktsioon, mis läheb riigi korraldusse müügikohustuste näol, ei rahulda veel riigi kõiki vajadusi ja seepärast toimus põllumajandussaaduste ülejääkide osas nende riiklik kokkuost.

Kuni 1953.a. septembripleenumi otsusteni realiseerisid kolhoosid oma produktsiooni ülejäägi kas müüginormide üleplaanilise äraandmise korras või müüsid limiteeritud kokkuostuhindadega.

Septembripleenumi otsustes märgiti, et seni kehtinud varumis- ja kokkuostuhinnad olid liiga madalad ning ei stimuleerinud kolhoose ära andma oma produktsiooni riigile.

Pärast septembripleenumit välja antud MN ja NLKP KK määrused tunnistasid vajadust asendada müügikohustuste üle-

plaaniline täitmine ja piir-kokkuostu hindadega kokkuost ühtse riikliku kokkuostu süsteemiga.

Peale kohustuslike müüginormide, kokkuostu ja kontraheerimise varus riik põllumajandussaadusi kolhoosidelt ka masina-traktorijaamade töö eest tasutava naturaaltasu vormis. Traktorijaamade reorganiseerimisega seoses tekkis vajadus ka varumise reorganiseerimise järele. Seda küsimust arutas NLKP Keskkomitee 1958.a. juunipleenum.

§ 2. Kehtiv põllumajandussaaduste varumise süsteem.

Mitte üksnes MTJ-ide reorganiseerimine ei põhjustanud kehtiva varumissüsteemi muutmise vajadust. Seda tingisid ka mitmed teised asjaolud. Kõigepealt, nagu nägime, toimus põllumajandussaaduste varumine väga mitmesugustes vormides. Selle tagajärjel kujunes välja kohmakas süsteem. Kõik varumise liigid erinesid omavahel nii organisatsioonilise läbiviimise, tehnilise kui ka õigusliku vormistamise poolest. Igal neist oli ka oma aparaat. Sellise mitmekesise aparaadi olemasolu pole aga millegagi õigustatud ja loomulikult toob endaga kaasa mittevajalikke kulutusi.

Peale selle kehtisid iga liigi kohta erinevad hinnad. Kohustuslike müüginormide korras äraantava produktsiooni hinnad olid erinevad kokkuostuhindadest(viimased olid tunduvalt kõrgemad), kontraheeritava produktsiooni eest maksti aga teistsuguseid hindu. Õige ja otstarbekohane hinnapoliitika on aga kolhoosidele väga oluline. Kehtiv varumissüsteem oli kasulik eesrindlikele kolhoosidele, kel oli võimalik peale kohustuslike müüginormide oma saadusi müüa veel kokkuostuhindade alusel. Nii näit. maksti kohustuslike müüginormide korras äraantava piima kg-st 53,4 kop., kokkuostukorras äraantava piima kg-st aga 1 rubla 16 kopikat. Seega kogu piima realiseerimise keskmine hind kujunes kolhoosides erinevaks. Näit. 1957.a. Antsla rajooni "Nõukogude Eesti" kolhoosis oli see 1957.a. 75 kopikat kg, Türi rajooni "Estoonia" kolhoosis aga 1 rubla 68 kopikat.

Muidugi ei soodustanud selline olukord mahajäänud kolhooside arengut.

NLKP Keskkomitee 1958.a. juunipleenum võttis vastu ot-

suse minna üle seniselt mitmekesiselt varustamissüsteemilt ühtsele - põllumajandussaaduste riikliku kokkuostu süsteemile. Pleenumi otsuse täitmiseks ilmus NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 30.juunist 1958.a. nr. 690 "Müügikohustuste ja masina-traktorijaamade töö eest naturaaltasu maksmise kaotamisest ning põllumajandussaaduste varumise uuest korrast varumise hindadest ja tingimustest". Selle määrusega kaotati alates 1.juulist 1958.a. riiklikud kohustuslikud müüginormid ja naturaaltasude maksmise kohustused. MTJ-ide poolt kolhoosidele 1.jaan. 1958.a. kuni 1.juulini 1958.a. tehtud tööde eest lubati kolhoosidel samuti tasuda rahas.

Kõikide põllumajandussaaduste varumine toimub nüüdsest peale ainult ühtses vormis - riikliku kokkuostu vormis. Kuivõrd aga praegusel momendil kolhoosid ei tooda siiski veel kõiki põllumajandussaadusi nii suures koguses, et see rahuldaks täielikult elanikkonna vajadused, siis otsustati ka edaspidi planeerida kolhoosides tähtsamate põllumajandussaaduste varumise maht. Seejuures rõhutatakse, et kokkuostu planeerimine peab toimuma kõigiti diferentseeritult, s.t. kolhoosidele tuleb kokkuostu korras planeerida kõigepealt neid põllumajandussaadusi, mida nad peamiselt kasvatavad ja mille tootmine on neile tulusam. Nii näit. pole Eesti NSV kolhoosidele, mis on põhiliselt spetsialiseerunud loomakasvatusele, pole mõtet anda suuri teravilja kokkuostu plaane, vaid peamiseks kokkuostuartikliks peab jääma karjakasvatuse toodang. Teravilja tootmise kallakuga kolhoosid varuvad seevastu põhiliselt teravilja.

Ministrite Nõukogu luges otstarbekohaseks, et riiklikud varumisplaanid kehtestataks kolhoosidele mitte igaks aastaks, vaid antaks kätte pikemaks perioodiks. Vabariiklikke organeid kohustati välja töötama ja esitama NSV Liidu Ministrite Nõukogule kinnitamiseks varumisplaanid 1959.-1965.aastaks. Vabariigi ministrite nõukogul on õigus mitte anda varumisplaane üksikute põllumajandussaaduste liikide alal rajoonidele ja kolhoosidele, kus nende kultuuride tootmine on majanduslikult vahetasuv. Kuid vabariigi keskmine plaan tuleb täita nende kolhooside poolt, kus mainitud kultuuride tootmine on tasuvam.

Mainitud määrusega kehtestati ka põllumajandussaaduste varumise uued ühtsed hinnad. Varumishindade kujundamise juures on oluline asjaolu, et nad ei oleks liiga kõrged ega kaliiga madalad. Normaalsed varumishinnad peavad olema kõrgemad kolhoosides toodetava produktsiooni omahinnast. Kuid kogu küsimus seisnebki selles, et ühe ja sama põllumajandussaaduse omahind kogu Nõukogude Liidu ulatuses ei kujune sugugi ühtlaseks. Näit. looduslike tingimuste tõttu on teravilja tootmine Kasahstanis, Volgamaal ja teistes teraviljarajoonides kaugelt odavam kui näiteks Eestis. Seega pole võimalik kehtestada kogu Nõukogude Liidu jaoks ühtseid varumishindu. Sellest lähtudes näebki NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1958.a. määrus ette keskmised varumishinnad kogu Nõukogude Liidu ulatuses ja diferentseeritud varumishinnad vabariikide kaupa. Nii näit. on ühe tsentneri nisu varumishind VNFSV kolhoosides 77 rubla, Ukrainas - 67 rubla, Moldaavias - 67, Kasahstanis - 71, Kirgiisias - 76, Uzbekistanis 80, Tadžikis - 80, Turkmeenias - 80, Gruusias - 80, Valgevenes - 85, Lätis, Leedus, Eestis - 85. Sealiha (peekon) 1 tsentner maksab Moldaavia kolhoosides 940 rbl., Kirgiisias, Kasahstanis jm. - 950, Läti, Leedu ja Eesti kolhoosides - 1200 rubla.

Peale selle on linnaelanikkonna seisukohalt oluline, et põllumajandussaadusi oleks pidevalt saada kogu aasta vältel. Selleks tuleb aga stimuleerida kolhoose müüma kergesti riknevaid või teataval perioodil mittetoodetavaid produkte kogu aasta vältel. Sel eesmärgil kehtestavad vabariigid keskmiste vabariiklike kokkuostuhindade piires erinevad hinnad erinevateks perioodideks. Nii makstakse tsentneri piima eest 1. oktoobrist kuni 31. maini 145 rubla, (1 rbl. 45 kop. kg), 1.juunist kuni 30.septembrini aga 120 rubla (keskmine 130 rbl. tsentner). (Saarte kolhoosides 150 rubla ja 125 rubla). Munad maksavad 1.I - 31. III - 70 kop. tükk, 1.IV - 30.IX - 57 kop. tükk jne.

Võrreldes seni kehtinutega on uued varumishinnad tunduvalt kõrgemad. Kui endiste kokkuostuhindade järgi maksis piima kg 1 rbl. 20 kop., siis praegu makstakse 1 rbl. 40 kop., sealiha kg hind oli varem 7 rbl., praegu 9 rubla 50

kopikat, jne. Kui aga arvestada seda, et kolhoosid andsid suure osa toodangust kohustuslike müüginormide korras, mille hinnad olid veel palju madalamad, praegu aga realiseerivad kogu produktsiooni mainitud hindadega, siis on sissetulekud veelgi suuremad. Kui võrrelda hindu omahindadega, siis on vahe umbes selline: piim - (1957.a. ENSV kolhoosides) keskmine omahind 117 rubla (kokkuostuhind 130 rbl.) tsentner, peekon - 1028 rbl. (1200 rbl.) tsentner. Omahind aga pole midagi püsivat, vaid tootmise parema organiseerimise juures alati alandatav ja seega sisaldab see olulisi võimalusi sissetulekute suurendamiseks.

Kuni 25 km ulatuses on kolhoosid kohustatud varutavad põllumajandussaadused transportima varumispunktidesse omal kulul. Kui aga osutub vajalikuks nende transportimine kaugemale, toimub see varumisorganisatsioonide kulul.

Põllumajandussaadusi vastuvõtvad varumisorganisatsioonid ja ettevõtted on kohustatud andma kolhoosidele rahalist avanssi 25% ulatuses riigile müüdavate põllunduskultuuride maksumusest ja 20% loomakasvatussaaduste maksumusest.

Samade hindade alusel makstakse ka kolhoosnikute ja tööliste ning teenistujate poolt realiseeritavate põllumajandussaaduste eest.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 30.juunist 1958.a. (lisa 1) kinnitati ka nende organisatsioonide ja ettevõtete nimekiri, kes teostavad kokkuostu korras varutavate põllumajandussaaduste vastuvõtmist.

Põllumajandussaaduste varumise eelmainitud viisidele lisandub veel põllumajandussaaduste realiseerimine kolhoositurul ja 1953.a. septembripleenumi otsustega kehtestatud teel - komisjonilepingu alusel. NSVL MN ja NLKP KK määrus 1953.a. "Nõukogude kaubanduse edasiarendamise abinõudest" kohustab Üleliidulise Tarbijate Kooperatiivi Keskliitu organiseerima kooperatiivides kolhoosidelt produktide võtmist müügiks komisjoni alusel.

Sel kolhooside, kolhoosnikute ja tarbijate kooperatiivide vahelise sideme vormil on oluline tähtsus elanikkonna varustamisel põllumajandussaadustega. Selline vorm on kasulik ka kolhoosidele. Kauba komisjoni korras müümisel pole

kolhoosil vaja selleks eraldada inimesi, transpordivahendeid jne.

2. detsembril 1953.a. kinnitas Tarbijate Kooperatiivide Keskliit instruktsioonid ja komisjoni tüüplepingu. Nendes aktides sisaldub rida olulisi norme, mis reguleerivad vastavaid õigussuhteid.

22. mail 1954.a. kinnitas NSVL Kaubandusministeerium "Tarbijate kooperatsioonide poolt kolhoosidelt ja kolhoosnikutelt põllumajandussaaduste komisjoni korras müügiks võtmise korra ja tingimuste instruktsioonid", kus öeldakse, et kooperatsioonid ei või keelduda kolhoosidelt põllumajandussaaduste komisjoni alusel müügiks võtmisest ja kohustas seda tegema isegi kolhoosnikute puhul.

Komisjonilepingu poolteks on kolhoos ja tarbijate kooperatsioon. Lepingu alusel annab kolhoos kooperatsioonile edasimüümiseks oma põllumajandussaadusi. Instruktsioon nõuab, et kolhoosi esimees peab lepingu sõlmima üldkoosoleku otsuse alusel. Vastasel korral pole leping kehtiv.

Lepingu sõlmimisel määratakse poolte kokkuleppel kindlaks kauba hind, millega komisjonär võib kaupa edasi müüa. Komisjonär võib müüa kaupa odavama hinnaga ainult siis, kui kauba hinnad turul langesid või kui kaupa ähvardab riknemise oht (juurde lisada kolhoosituru tõend).

Lepingu sõlmimisel tasub kooperatsioon 50% müügile võetud kauba väärtusest ja ülejäänud summa 2 päeva jooksul pärast kauba realiseerimist.

Kooperatsiooni tasu müümise eest määratakse Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu poolt. See sõltub müüdava kauba liigist, hinnast ja muudest tingimustest. Tasu suurust ei või määrata müügile võetava hinna ja väljamüügi hinna vahena. Seda keelab VNFSV TsK.

Kuivõrd kolhoos jääb oma produktide omanikuks kuni nende müümise momendini, võib kolhoos TsK § 275 alusel nõuda kooperatsioonilt müümata jäänud produktid tagasi, mitte makstes seejuures komisjonitasu.

XIII t e e m a .

KOLHOOSI HALDUSORGANID.

§ 1. Üldiseloomustus.

Kolhoosid kujutavad endast kollektiivseid kooperatiivseid ettevõtteid, mille haldamine ja juhtimine peab rajanema kolhoosidemokraatia printsiipidel. Milline on kolhooside juhtimine väljastpoolt, sellel peatusime kursuse IV teema puhul. Käesoleva teema raamides tuleks vaatluse alla võtta kolhooside sisemine haldamine.

Kolhooside haldamine peab samuti rajanema kolhoosidemokraatia nõuetel. See seisneb kõigepealt selles, et peamised kolhoosi ellu puutuvad küsimused tuleb lahendada kollektiivselt kolhoosi haldusorganite poolt. Kolhoosielu põhiküsimuste lahendamine artelli liikmete osavõtul eristabki kolhoosi haldamist sovhooside ja riiklike asutuste haldamisest, kus küsimuste lahendamise õigus kuulub ainuisikuliselt vastava asutuse juhatajale või direktorile. Kolhooside juhtimine nõuab aga, et küsimuste lahendamisest võtaks osa kolhoosi iga liige. Kuni seda pole saavutatud, ei seisa kolhooside sisemine juhtimine veel nõuete kõrgusel.

Kolhoosnikute kaasatõmbamine kolhoosliku tootmise juhtimisse toimub väga mitmesuguste vormide kaudu. Peamiseks vormiks on oluliste küsimuste lahendamine ja otsustamine kolhoosnikute üldkoosolekul, millest võib ja peab osa võtma iga kolhoosnik. Kolhoosnikute osavõtt asjade otsustamisest üldkoosolekul peab olema asjalik ja aktiivne.

Peale üldkoosoleku rakendatakse kolhoosnikuid tootmise juhtimisele ka mitmesugustel teistel viisidel. Neist võiks nimetada tootmisnõupidamisi, brigaadide koosolekuid, mitmesuguseid ühekordseid kontrollbrigaade jne.

Väga tähtis on ka asjaolu, et kolhoosisisesed haldusorganid (peale üldkoosoleku) valitakse kolhoosnikute endi poolt. Nii valivad kolhoosnikud kolhoosi volinike koosseisu ja juhatuse, kes tegutsevad üldkoosoleku vaheaegadel, kolhoosi esimehe, kes juhib juhatuse ja kogu kolhoosi tegevust, samuti revisjonikomisjoni.

6. märtsil 1956.a. avaldatud määrus lubab kolhoosidel

endil määrata põhikirja vastuvõtmisel oma sisemine haldussüsteem. Seda on kolhoosid ka kasutanud. Üldjoontes on haldussüsteem jäänud endiseks, muudatused seisnevad peamiselt selles, et üldkoosolekute kompetentsist on ära võetud vähemtähtsad küsimused, mille lahendamiseks paljudes kolhoosides on moodustatud nn. volinike instituut.

§ 2. Kolhoosnikute üldkoosolek.

Kolhoosnikute üldkoosolek on põhikirja alusel kolhoosi k ö r g e i m a k s haldusorganiks. Ta on kõikide küsimuste arutamisel o t s u s t a v a k s organiks (sisulises mõttes). Üldkoosolekul väljendub v a h e t u l t kõige l a i e m a t e kolhoosnikute masside tahe.

Kolhoosnikute üldkoosolekute pädevusele ja autoriteedi tõstmise vajadusele on juhitud tähelepanu ka partei ja valitsuse määrustes. RKN ja ÜK(b)P KK määruses 19.dets.1935. a. "Kolhooside organisatsioonilis-majanduslikust tugevdamisest ja põllumajanduse tõstmisest mittemustmulla rajoonide oblastites, kraides ja vabariikides" rõhutatakse, et kohalikud partei- ja nõukogude organid peavad kindlustama üldkoosolekute regulaarse läbiviimise ja seal kõikide tähtsamate kolhoosimajapidamise küsimuste arutamise.

Erilise tähtsuse annab kolhoosnikute üldkoosolekule MN ja ÜK(b)P KK määrus 19.sept. 1946.a. "Äbinõudest põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides". Määrus tegi kohalikele organitele ettepaneku taastada paljudes kolhoosides rikutuks osutunud üldkoosolekute kompetents. Määrus nõudis, et 15.veebruariks 1947.a. viidaks kõikides kolhoosides läbi üldkoosolekud aasta tegevusaruannete ärakuulamiseks, juhatuse ja revisjonikomisjoni valimiseks.

Kolhoosnikute üldkoosoleku tegevusest sõltub paljust kolhoosi majanduslik tegevus. Praktika näitab, et need kolhoosid, kus kõik kolhoosnikud võtavad aktiivselt osa kolhoosi tegevuse juhtimisest, on majanduslikult ja organisatoorselt tugevamad kui sellised, kus kolhoosnikud on lakanud huvi tundmast oma ühismajandi saatuse vastu.

Kõrgeima haldusorganina on üldkoosolek kompetentne la-

hendama kõiki ja igasuguseid küsimusi. Et aga üldkoosolek pole alaliselt tegutsev organ, siis pole otstarbekohane teha kohustuslikuks kõikide kolhoosielu pisiküsimuste lahendamine üldkoosolekul. Seepärast jagatakse üldkoosoleku kompetentsi kuuluvad küsimused kahte põhigruppi:

1) kohustuslikult üldkoosoleku kompetentsi kuuluvad küsimused;

2) küsimused, mida üldkoosolek võib, kuid ei pea lahendama.

Kohustuslikult kuuluvad üldkoosolekul läbiarutamisele ja kinnitamisele sellised küsimused, mis oluliselt puudutavad kolhooslikku tootmist ja mis määratakse kindlaks põhikirja vastuvõtmisel. Need on (praeguse praktika alusel):

1) artelli põhikirja läbiarutamine, kinnitamine ja sellesse muudatuste tegemine;

2) kolhooside ühendamise küsimus;

3) juhatuse, esimehe ja revisjonikomisjoni valimine (mõnel pool ka volinike valimine);

4) aasta-tootmisplaani ning tulude- ja kulude eelarve kinnitamine;

5) aastaaruannete kinnitamine;

6) kolhoosimaade ajutiseks kasutamiseks andmine;

7) astumine kolhoosidevaheliste organisatsioonide liikmeks.

Need on põhilisemad küsimused, mis peaaegu igas kolhoosis on antud üldkoosoleku kompetentsi. Mõnedes kolhoosides on põhikirjaga antud üldkoosoleku kompetentsi ka mõned vähemtähtsamad küsimused, nagu kolhoosiperede õue-aiamaa suuruse määramine, liikmete väljaheitmine, normipäevade miinimumi kinnitamine jne.

1935.a. tüüppõhikiri nõudis teatavate küsimuste arutamiseks üldkoosolekul 2/3 kolhoosi liikmete osavõttu, vähemtähtsate küsimuste arutamiseks aga poolte liikmete osavõttu. Kuivõrd praegu kuuluvad üldkoosoleku kompetentsi ainult põhilise tähtsusega küsimused, siis kolhoosid oma põhikirjades üldkoosoleku kvoorumit enam diferentseerinud ei ole ja nõuavad selleks 2/3 kolhoosi liikmete kohalolekut.

Otsused võetakse üldkoosolekul vastu tavaliselt lahti-

sel hääletamisel lihthäälteenamusega. Üksikutes kolhoosides on kehtestatud esimehe ja juhatuse valimine salajase hääletusega.

Jõustumise momendi suhtes on üldkoosoleku otsused kolmesugused:

1) jõustuvad vastuvõtmise momendist (juhatuse, esimehe valimine);
2) jõustuvad pärast läbivaatamist täitevkomitees (tootmisplaanid, eelarve, aastaaruanne);
3) jõustuvad pärast registreerimist või kinnitamist täitevkomitees (leping MTJ-iga, põhikiri, revisjonikomisjoni valimine).

§ 3. Volinike koosolek.

Varem kuulusid üldkoosoleku kompetentsi väga paljud küsimused. See ei osutunud aga otstarbekohaseks, mistõttu 6. märtsi 1956.a. määrus soovitas kolhoosidele moodustada vähemtähtsate küsimuste arutamiseks vahepealseid instantse. Eesti NSV kolhoosides moodustati nn. volinike koosolekud. Volinike koosolek on üldkoosoleku ja juhatuse vahepealne organ või, õigemini teatavail juhtudel üldkoosolekut asendav organ vähemolulistes küsimustes. Sel juhul pole vaja kokku kutsuda kogu üldkoosolekut, mis sageli on raske ja ebaotstarbekohane, vaid küsimuse otsustamiseks kutsutakse kokku kolhoosnikute poolt selleks volitatud isikud. Volinike koosolek väljendab siiski kõigi kolhoosnikute arvamust.

Volinike instituudi moodustamise korra on kolhooside põhikirjad lahendanud erinevalt. Paide rajooni Molotovinimelises kolhoosis valitakse volinikud brigaadide ja farmide koosolekutel, iga 3-5 kolhoosniku kohta üks volinik. Rapla rajooni "Uue Elu" kolhoosis valitakse volinikud üldkoosolekul kaheks aastaks, kusjuures iga 8 kolhoosniku kohta tuleb üks volinik.

Paljudes põhikirjades pole fikseeritud volinike koosoleku töökord (kokkukutsumine, otsuste vastuvõtmine jne.).

Volinike koosoleku kompetentsi peaksid kindlaks määrama põhikirjad. Kuid paljudes kolhooside põhikirjad seda

ei tee. Sellistes tingimustes ei saa muidugi volinike instituut tegutseda efektiivselt.

Otsepää rajooni Nõuni kolhoosi põhikirjaga on volinike koosoleku kompetentsi antud näiteks järgmised küsimused:

1) uute liikmete vastuvõtmine;
2) kolhoosist väljaheitmine;
3) kolhoosiperede õue-aiamaa vähendamine;
4) töönormide ja -hinnete kinnitamine;
5) lepingu kinnitamine MTJ-iga;
6) juhatuse aruannete kinnitamine tähtsamate põllutöö perioodide kohta;
7) fondide ja krediitide suuruse ja normipäevade peale väljaandmisele kuuluvate saaduste ja raha hulga kinnitamine;
8) makstava lisa- ja preemiatasude süsteemi kinnitamine;
9) distsiplinaarkaristuste määramine.

§ 4. Kolhoosi juhatus.

Kolhoosi juhatus on alaliselt tegutsev organ, üldkoosoleku ja volinike koosoleku suhtes n.ö. täitev organ. Oma tegevuses allub ta nii üld- kui ka volinike koosolekule ja annab aru nende ees. Juhatus valitakse üldkoosoleku poolt. Suuruse ja volituste tähtaja määrab põhikiri. Tavaliselt valitakse juhatus kaheks aastaks - 5-9-liikmelises koosseisus.

Kolhoosi juhatus on kollektiivne organ ja täidab oma funktsioone ainult sellisena. Kolhoosi juhatuse liikmed peale esimehe ei oma ainuisikulisi funktsioone, nagu seda on arvatud meie juriidilises kirjanduses.[1]

Erisuguses positsioonis on ainult juhatuse esimees, kes üheaegselt on juhatuse liikmeks, täidab funktsioone kollektiivse organi koosseisus, kuid samal ajal on ka juhatuse ja kolhoosi esimeheks ning täidab ainuisikulisi funktsioone.

Juhatuse kompetents on väga mitmekesine ja laiaulatuslik. Artellide põhikirjad määratlevad tavaliselt juhatuse

---

1. Vt.Л.И. Дембо, Очерки колхозного права, Ленинград 1940.

kompetentsi vägagi üldsõnaliselt, öeldes, et juhatus vastutab üldkoosoleku ees artelli tegevuse ja tema riiklike kohustuste täitmise eest. Juhatus kui kolhoosi täitev organ ja üldkoosoleku vaheaegadel tegutsev organ võib otsustada kõiki küsimusi peale nende, mis kuuluvad ainult üldkoosoleku ja volinike koosoleku kompetentsi. Mõned kolhoosid määratlevad oma põhikirjades ka juhatuse kompetenti.

Praktikas kolhoosi juhatus arutab ja otsustab järgmisi küsimusi:

1) töötab välja kolhoosi aasta-tootmisplaani, tulude- ja kulude eelarve ning normipäevade kulutamise plaanid (kinnitab üldkoosolek);
2) töötab välja ja igal aastal vaatab uuesti läbi töönormid ja -hinded ning esitab need volinike koosolekule kinnitamiseks;
3) moodustab põllundusbrigaadid, karjakasvatusbrigaadid, ehitusbrigaadid, määrab nende isikulise koosseisu, jagab nende vahel kõlvikud, samuti ka inventari ja annab inventari välja brigaadidele akti alusel, brigadiri allkirja vastu;
4) nimetab kolhoosi ametiisikud (peale esimehe, kelle valib üldkoosolek), vastutab selle eest, et ametiisikud vastaksid oma ametikoha nõuetele, ja kontrollib nende tööd;
5) käsutab kolhooslikku omandit vastavalt üldkoosoleku poolt kinnitatud plaanidele ning tulude- ja kulude eelarvele. Näit. farmidele söötade väljaandmine toimub juhatuse igakordsete ühekordsete korralduste alusel, samuti laost produktide väljaandmine jne.);
6) teostab kolhoosliku omandi ja rahaliste vahendite arvestust; kontrollib, et rahaliste vahendite kulutamine oleks vastavuses tulude ja kulude eelarvega; arvestab normipäevade kulutamist ja kontrollib vastavast plaanist kinnipidamist; organiseerib normipäevade eest tasu maksmist;
7) rakendab põllumajandusliku artelli põhikirjale vastavalt distsiplinaarkaristusi distsiplineerimatute kolhoosnikute suhtes;

8) teeb lõppärve artelli koosseisust lahkunutega, mis seisneb
   a) lõpparve tegemises normipäevade eest tasumises,
   b) ühistatud vara väärtusest ettenähtud % tagastamises;
9) käsutab kolhoosi jooksvat arvet riigipangas ja kapitaalmahutuste arvet põllumajanduspangas. Arvetelt summade mahakandmine või väljavõtmine toimub juhatuse otsuse alusel. Kuid selline rahaliste vahendite käsutamine on ainult jooksev käsutamine ja üldkoosoleku otsuste täitmine, sest üldkoosolek määrab eelarve kinnitamisel, milleks ja kui palju võib kasutada kolhoosi rahalisi vahendeid. Väljaspool eelarvet ei ole juhatusel õigust kolhoosi rahalisi vahendeid käsutada. Kui selleks on paratamatu vajadus, peab sellele eelnema üldkoosoleku otsus;
10) kontrollib kolhoosimaade kasutamist vastavalt põhikirja nõuetele, mitte lubades maa raiskamist;
11) koos täitevkomitee spetsialistidega töötab välja kolhoosi külvikordade plaani ja juhib selle elluviimist pärast kinnitamist üldkoosoleku ja täitevkomitee poolt;
12) kontrollib põllutööde kvaliteeti, nende tähtaegset täitmist, brigadiride poolt igapäevase töö ja normipäevade arvestamist;
13) arvestab normipäevi brigadiridele, farmijuhatajatele ja teistele ametiisikutele;
14) organiseerib üldkoosoleku otsuste ellurakendamist kõikides küsimustes.

Märgitu on vaid juhatuse funktsioonide näitlik loetelu. Nagu märgitud, valitakse juhatus üldkoosoleku poolt kaheks aastaks. Tähtaja möödumisel kuulab üldkoosolek ära juhatuse aruande ja otsustab uue juhatuse valimise küsimuse. Üldkoosolek võib juhatusse tagasi valida ka endised liikmed, kuid aruande ärakuulamine on kohustuslik.

Juhatuse koosolek kutsutakse kokku esimehe poolt mitte vähem kui kaks korda kuus.

Juhatuse otsused, mis on vastu võetud kooskõlas põhi-

kirjaga, üldkoosoleku otsustega ja juhatuse kompetentsiga, on kohustuslikud kõikidele kolhoosnikutele ja kolhoosi ametiisikutele, sealhulgas ka esimehele.

Juhatuse otsuseid võivad muuta nii juhatus ise kui ka artelli üldkoosolek ja volinike koosolek, kellele juhatus on alluv ja aruandekohustuslik kõikides küsimustes. Artelli üldkoosolekul on õigus kontrollida ja ümber hinnata juhatuse iga otsust, kui ta peab seda vajalikuks.

§ 5. Kolhoosi esimees.

Kogu suurmajapidamise juhtimises on kolhoosi esimees k e s k s e k s kujuks. Seoses põllumajanduse kiire arenguga, tehnika ja teaduse viimaste saavutuste rakendamisega ja kolhoositootmise mitmepalgeliseks muutumisega esitab tegelik elu järjest suuremaid nõudeid kolhoosi esimehe isiku suhtes. Moodsale tehnikale rajanevat mitmekülgset suurmajandit ei suuda praegu enam juhtida iga kolhoosnik, vaid selleks on vaja peale organisaatorivõimete ka erialaseid teadmisi.

Kolhoosi juhtivate töötajate koosseisu tugevdamise kohta on partei ja valitsus võtnud vastu mitmeid otsuseid. Nagu märkis N.S.Hruštšov NLKP KK septembripleenumil (1953.a.), oli 94 tuhandest kolhoosi esimehest 2,4 tuhandel kõrgem eriharidus, 14,2 tuhandel keskharidus, kuna 77,4 tuhandel esimehel ei olnud eriharidust.

Teise tõsise puudusena märkis pleenum esimeeste sagedast vahetumist. Pleenumil tõi N.S.Hruštšov näite, et paljudes kolhoosides vahetub aasta jooksul 2-3 esimeest. Paljud neist on vabastatud tööga mittetoimetuleku tõttu või kuritegude sooritamise pärast. Pleenum kohustas oblastite, kraide ja vabariikide partei-nõukogude ja põllumajandusorganeid lõpetama kolhoosi juhtiva kaadri valiku ja kasvatamise alahindamine ja saavutama esimeeste koosseisu tugevdamine sel teel, et sellele tööle valitaks ja edutataks poliitiliselt ja tööalaselt kontrollitud, kõrgema ja kesk-eriharidusega põllumajanduse spetsialiste, samuti teisi spetsialiste ja põllumajandust tundvaid praktikuid, kellel on suured kogemused juhtimis- ja organiseerimistöö alal ja kes on võime-

lised juhtima suurt kolhoosimajapidamist.

Järgnevalt väärib tähelepanu kolhoosi esimehe õiguslik seisund. Esimees valitakse üldkoosoleku poolt koos kolhoosi juhatusega. Ta on nii kolhoosi kui ka juhatuse esimees, kuid samal ajal ka tavaline kolhoosi liige. Seega on esimehel järgmised funktsioonid:

1) ta on tavalise kolhoosiliikme õiguste ja kohustuste kandja;
2) ta on juhatuse kui kollegiaalse juhtimisorgani tavaliseks liikmeks;
3) ta on juhatuse kui kollegiaalse juhtimisorgani esimees;
4) ta on kolhoosi ainuisikuliseks juhtijaks ja täidab selles osas tervet rida funktsioone. Esimehe funktsioonid on piiratud nii üldkoosoleku kui ka juhatuse kompetentsi kuuluvate küsimuste väljalangemisega.

Kui ainuisikuline juhtimisorgan teostab kolhoosi esimees järgmisi funktsioone:

1) juhatuse esimehena kutsub kokku juhatuse koosolekuid ja juhib juhatuse kogu tegevust;

2) vormistab kõik juhatuselt lähtuvad dokumendid (otsused, korraldused);

3) kontrollib juhatuse ja üldkoosoleku poolt vastuvõetud otsuste täitmist;

4) juhatuse esimehena esindab kolhoosi juhatust nii kolhoosisisestes kui ka kolhoosivälistes suhetes;

5) tagab ja kontrollib, et kõik kolhoosnikud saaksid kätte normipäevade eest määratud tasu;

6) vaatab läbi ja lahendab kolhoosnikute kaebused;

7) võtab tarvitusele abinõud, et kolhoosi tootmisplaanide ning tulude- ja kulude eelarve koostamisele tõmmataks kaasa spetsialistid ja kolhoosnikute massid;

8) võtab tarvitusele abinõud plaanide ja eelarvete õigeaegseks kinnitamiseks üldkoosolekul;

9) tagab eelarvete ja plaanide läbivaatamise MTJ-is ja kinnitamise täitevkomitees.

10) võtab tarvitusele abinõud kolhoosi riiklike kohustuste õigeaegseks täitmiseks, samuti organiseerib mitmesugus-

te lepinguliste kohustuste täitmist;

11) teeb ettevalmistused brigaadide ja farmide moodustamiseks ning vastavate ametiisikute määramiseks;

12) kontrollib ja juhib brigadiride ja teiste ametiisikute tööd.

Põllumajandusliku artelli põhikiri annab esimehele õiguse käsutada vastavalt põhikirjale, üldkoosoleku ja juhatuse otsustele kolhoosi materiaalseid ja rahalisi vahendeid. Kui kolhoosi esimees käsutab kolhooslikku omandit ebaseaduslikult, kuulub ta kriminaalkorras vastutusele võtmisele.

§ 6. Kolhoosi revisjonikomisjon.

Kui kõik eelnevad organid olid määratud kolhoositootmist organiseerima, siis revisjonikomisjoni ülesandeks on nende tegevuse seaduspärasuse k o n t r o l l i m i n e. Kolhoosi haldusorganite süsteemis on revisjonikomisjonil omapärane koht selles mõttes, et ta valitakse üldkoosoleku poolt, kuid tema koosseisu kinnitab ainukesena kolhoosi haldusorganitest rajooni täitevkomitee. Sellise korra tingivad revisjonikomisjoni erilised ülesanded. Täitevkomitee peab revisjonikomisjoni kinnitamisel silmas pidama, et komisjon ka tegelikult saaks teostada oma funktsioone. Seepärast ei või revisjonikomisjoni koosseisus olla esimees, juhatuse liikmed, nende lähemad sugulased ja kolhoosi ametiisikud, kelle tegevuse kontrollimiseks moodustataksegi revisjonikomisjon. Revisjonikomisjoni võivad olla valitud vaid antud kolhoosi liikmed. (NSVL Põllutöö Rahvakomissariaadi poolt 11.veebr. 1940.a. kinnitatud instruktsioon revisjonikomisjonide töö kohta). Kuid täitevkomitee ülesanne ei piirdu mitte ainult revisjonikomisjonide koosseisu kinnitamisega, ta peab neid ka pidevalt instrueerima.

Kolhoosi revisjonikomisjon kontrollib:

1) juhatuse kogu majanduslikku ja rahalist tegevust;

2) kõigi materiaalsete ja rahaliste väärtuste kehtestatud korras arvele võtmist;

3) põhikirjaga kinnitatud kolhoosi vahendite kulutamise korrast kinnipidamist;

4) kolhoosliku omandi hoidmist, et ei esineks raiska-

mist ja omastamist;

5) riiklike kohustuste täitmist;

6) arveldust kolhoosi liikmetega, selgitades välja normipäevade ebaõige arvestamise, ebaõige tasumise jne.juhud.

Revisjonikomisjon täidab oma ülesandeid revideerimiste korraldamise teel. Revideerimisi teostatakse 4 korda aastas. Peale selle annab revisjonikomisjon kolhoosi aastaaruande kohta üldkoosolekule oma hinnangu.

Revisjonikomisjonil on õigus:

1) kontrollida kõiki dokumente, arveraamatuid jne;

2) osa võtta juhatuse koosolekutest nõuandva häälega;

3) teha juhatusele ettepanekuid avastatud puuduste kõrvaldamiseks, nõuda juhatuselt üldkoosoleku kokkukutsumist;

4) teostada ülevaatust ja kontrolli ladudes, farmides jne.

Revisjonikomisjoni revideerimisaktid esitatakse juhatusele ja nad kuuluvad kinnitamisele üldkoosolekul. Kogu revisjonikomisjoni tegevus on allutatud üldkoosolekule. Juhatuse ees revisjonikomisjon ei vastuta.

Revisjonikomisjon ei tohi muutuda juhatuse abiaparaadiks aastaaruannete koostamisel. Sellisel juhul ei suudaks revisjonikomisjon täita oma põhiülesannet - kontrollida juhatuse ja ametiisikute tegevuse seaduspärasust ja valvata põhikirja täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise järele.

1940.a. instruktsiooni kohaselt arvestatakse revisjonikomisjoni liikmetele selle aja eest, kui nad teostavad revideerimist, normipäevi. Normipäevade hulga määrab üldkoosolek.

Peale eelmainitu on mõningad kolhoosid oma juhtimissüsteemi täiendanud veel selliselt, et on organiseeritud nn. brigaadide koosolekud mitmesuguste brigaadisiseste küsimuste otsustamiseks. Viimased on küll rohkem nõupidamiste taotlised ja võivad otsustada vaid brigaadi, mitte kogu kolhoosi puudutavaid küsimusi.

Mitmekesisemaid täiendusi on tehtud teiste liiduvabariikide kolhoosides.

Nii näit. on volinike koosoleku juhtimiseks valitud alalised presiidiumid, on moodustatud 5-9-liikmelised bri-

gaadide nõukogud, üldkoosolekuid viiakse läbi brigaadide kaupa, üldkoosolekud asendatakse esindusorganiga (iga 3-5 kolhoosniku kohta üks esindaja) eriti suurtes kolhoosides (näit. Stavropolski krai Pjatikorski rajooni kolhoos "Proletarskaja Volja" paikneb 12 asustatud punktis ja tal on 2500 liiget).

XIV t e e m a.
KOLHOOSIPERE.

§ 1. Kolhoosipere määratlus.

Kolhoosi õigussuhetes kohtame peale kolhoosi kui juriidilise isiku ja kolhoosi liikmete kui füüsiliste isikute veel omapärast õigussubjekti - kolhoosiperet.

Kolhoosipere kui spetsiaalse instituudi olemasolu nõuab asjaolu, et kolhooslikus tootmises isiklikud huvid paremini ühendada ühiskondlike huvidega. Kolhoosiperele eraldatakse isiklik abimajapidamine. Abimajapidamine on praegusel etapil vajalik kolhoosnikute sissetulekute täiendamiseks, sest kolhoosi ühistootmine ei suuda veel küllaldaselt rahuldada kolhoosnikute vajadusi. Kolhoosipere kasutuses on:

1) seadusega kindlaksmääratud õue-aiamaa;
2) produktiivloomad;
3) põllumajanduslik väikeinventar;
4) elumaja koos kõrvalhoonetega.

Märgitud objektide suhtes pole subjektideks aga iga üksik kolhoosnik, vaid kolhoosipere kui tervik. Järelikult tekib siin uus õigusinstituut - kolhoosipere, mis osutub teatavaks tervikuks ja astub ka teatavaisse õigussuhetesse.

Seega kerkib küsimus, mida kujutab endast juriidiliselt kolhoosipere, või teiste sõnadega: kas kolhoosipere on juriidiliseks isikuks või mitte? Vaidlused selles küsimuses olid vägagi aktiivsed mõned aastad tagasi, kusjuures nendest võtsid osa nii tsiviil- kui ka kolhoosiõiguse spetsialistid. Praegu on see vaidlus vaibunud, kuid mitte küsimuse lahendatuse tõttu, vaid arvatavasti seepärast, et seda ei saa teha enne, kui tsiviilõiguses on lõplikult ja ühtlaselt lahendatud küsimus juriidilistest isikutest üldse.

Selle diskussiooni käigus on avaldatud arvamust, et kolhoosipere kujutab endast lihtsalt talupoja perekonda. Selline kontseptsioon viiks aga nende isikute töövaeva eitamisele, kes panevad oma tööjõu kolhoosipere ühisesse abimajandisse, kuid kes samal ajal pole selle talupoja või kolhoosniku perekonna liikmed. Nad eraldataks alusetult igasugustest varanduslikest õigustest.

Teisest küljest on püütud kolhoosiperet vaadelda kui iseseisvat, töösuhetel rajanevat koondist. Kahtlemata räägib paljugi sellise kombinatsiooni poolt. Kolhoosipere üheks olulisemaks tunnuseks on muidugi selle koondise tööalane ühendumine. Kuid ka ainult sellise tunnusega ei saa piiritleda kolhoosipere juriidilist loomust. Kui näiteks peres on üks liige, puudub igasugune tööalane ühendus, kuid ometi räägime me kolhoosiperest kõigi tema õigustega.

Edasi on kolhoosiperet käsitletud kui juriidilist isikut või kui uut õigussubjekti temale omapäraste tunnustega.

Et kaks esimest kontseptsiooni pole vastuvõetavad, tuleb valida kahe viimase vahel. On otstarbekam alustada sellest, et vaadata, kas kolhoosipere vastab kirjanduses üldlevinenud juriidilise isiku tunnustele. Kui ta nendele ei vasta, siis järelikult jääb üle viimane võimalus.

Juriidilise isiku olemasoluks on vajalikud järgmised tunnused:

1) varanduslik eraldatus;
2) organisatsiooniline ühtsus;
3) esinemine tsiviilkäibes oma nimel;
4) iseseisev varanduslik vastutus.

Kas esinevad need tunnused ka kolhoosiperel? Kõigepealt varanduslik eraldatus. Juriidilise isiku olemasoluks on vajalik, et tema kui terviku vara oleks kindlalt piiritletud nii oma liikmete kui ka riigi varast, et kindel subjekt oleks kindla objektide ringi suhtes peremeheks. Kahtlemata on kolhoosipere kui terviku vara eraldatud kolhoosi kui juriidilise isiku varast ja igal ajal on võimalik tuvastada, kas antud vara kuulub kolhoosile või kolhoosiperele. Teistsugune on aga asi kolhoosipere kui terviku vara eraldamisega tema üksikute liikmete varast. Kuigi

kolhoosiperes saab teha vahet tema ühisvara ja liikmete isikliku omandi vahel, ei ole siin siiski kindlat eraldatust. Näit. kolhoosipere liikmed täiendavad oma isikliku omandiga alatasa kolhoosipere ühisomandit. Kolhoosipere ühisomandi suhtes on seega maksev mitte juriidilise isiku omandiõigust, vaid teatava perekondlik-tööalase koondise omandiõigust, millega kõrvuti eksisteerib ka isiklik omandiõigus.

Kolhoosipere puhul ei saa rääkida ka kindlapiirilisest organisatsioonilisest ühtsusest. Juriidilist isikut iseloomustavad kindel liikmeskond ühes tema organitega. Kolhoosipere kui juriidilise isiku organina võiksime vaadelda kolhoosipere pead, kuid meie seadusandlus on korduvalt rõhutanud, et kolhoosipere pea on võrdne pere kõikide teiste liikmetega ja on vaid pere esindajaks. Tal ei ole juriidilise isiku organitele omaseid administratiivfunktsioone.

Seega võime juba väita, et kolhoosipere ei kujuta endast juriidilist isikut. Ta on iseseisev terviklik õigusinstituut, kellel on teatavaid õigusi ja kohustusi. Kolhoosiperet kui tervikut iseloomustavad järgmised tunnused:

1) tema aluseks on perekondlik ühendus;
2) perekonnaliikmete vahel peab valitsema tööalane side;
3) ühiselt peetav abimajand;
4) pere põhilise sissetuleku peab moodustama osavõtt kolhoosi ühistootmisest.

Kuigi kolhoosipere liikmeteks võivad olla ka kõrvalised isikud, moodustab siiski tema põhituumiku perekond. Kuid iga külas elunev perekond ei kujuta endast veel kolhoosiperet. Selleks on nõutav, et pere ühiselt majandaks kolhoosniku abimajandit, kasutaks ühiselt õue-aiamaad ja inventari, samuti saadavaid tulusid. Abimajandit võivad majandada koos mitte ainult üks, vaid ka mitu perekonda. Vaatamata sellele et nad perekonnaõiguslikus tähenduses moodustavad eraldi perekonnad, kuuluvad nad kolhoosiõiguslikus tähenduses kolhoosipere kui ühtse terviku koosseisu. Liitvaks tunnuseks kolhoosiperes ongi aiamaa ja abimajandi ühine pidamine.

Kuid ka kuuluvus kolhoosniku perekonda pole veel kül-

laldaseks tunnuseks, et võida teda arvata kolhoosipere liikmeks. Isik võib olla küll kolhoosniku perekonnaliige, kuid samal ajal võib ta mitte olla kolhoosipere liikmeks. Selleks et perekonnaliige oleks samaaegselt ka kolhoosipere liikmeks, on vajalik tema pidev osavõtt abimajandi tööst kas isikliku tööjõuga või materiaalselt. Kui täiskasvanud perekonnaliige ei võta pikema aja jooksul isikliku tööga osa abimajandi pidamisest, või ei toeta teda materiaalselt, loetakse ta kolhoosiperest lahkunuks, olgugi et ta jääb edasi selle perekonna liikmeks. Tähtaja suhtes võtavad kohtud tavaliselt aluseks Maakoodeksi poolt määratud tähtaja - 6 aastat.

Kuid ka sellest, et kolhoosniku perekond majandab ühiselt abimajandit, on vähe, et tunnistada teda kolhoosipereks. Selleks on vajalik veel neljanda tunnuse olemasolu - nimelt ökonoomiline seos kolhoosiga kui kollektiivmajandiga. See nõue tuleneb otseselt konstitutsiooni §-st 7, mis nõuab abimajandi eksisteerimist ainult abisissetuleku allikana. Seega perekondlik-tööalane koondis, kes majandab ainult abimajandit, kuid on kaotanud igasugused sidemed ühistootmisega, ei kujuta endast kolhoosiperet.

Seega võime kokku võttes öelda, et kolhoosipere on selline perekondlik-tööalane koondis, kes ühiselt majandab abimajandit ja kelle täisealised perekonnaliikmed on kolhoosi liikmed ning võtavad osa kolhoosi ühistootmisest.

§ 2. Kolhoosipere isikuline koosseis.

Kolhoosipere koosseisu kuuluvad kõigepealt kolhoosniku perekonnaliikmed, kes viibivad kohal, on kolhoosi liikmed ja võtavad osa kolhoositootmisest.

Teiseks kuuluvad kolhoosipere koosseisu kolhoosiperet moodustava perekonna või perekondade alaealised lapsed. Alaealised kuni 16 aastani ei ole kolhoosi liikmeteks, küll on nad aga kolhoosipere liikmeteks ja omavad võrdseid õigusi täiskasvanutega.

Kolmandaks kuuluvad kolhoosipere koosseisu perekonnaliikmed, kes viibivad ajutiselt eemal, kuid kes pole katkestanud kolhoosiperega tööalaseid või varanduslikke side-

meid. Siia võivad kuuluda näiteks Nõukogude armee teenistuses olijad, mitmesugustes õppeasutustes õppijad, aga samuti asutustes või ettevõtetes töötavad perekonna liikmed juhul, kui nad toetavad kolhoosiperet materiaalselt. Kui aga sellised eemalviibivad perekonnaliikmed 6 aasta jooksul pole toetanud kolhoosiperet materiaalselt, loetakse nad pere liikme õigused kaotanuks.

Neljandaks võivad kolhoosipere liikmete koosseisu kuuluda isikud, kes pole perega sugulussidemetes ja on peresse tulnud väljaspoolt. Sellist juurdetulnute instituuti nimetatakse erilise terminiga primakluse instituudiks. Erilise tähtsuse omas primakluse instituut üksiktalupoegliku tootmise juures, kuid on säilitanud oma olemuse ka kolhoosiperes. Nagu märgitud, primakluse instituudi olemus seisneb selles, et kolhoosipere võib oma liikmeteks tunnistada täiesti kõrvalisi isikuid. See nõuab aga juriidilist vormistamist. Kui isik on seaduslikus korras tunnistatud pere liikmeks, siis on tal kõik pere liikmetega võrdsed õigused.

Kõrvaliste isikute tunnistamisel pere liikmeteks on vajalik pere kõikide täiskasvanud liikmete nõusolek. Vastuvõtuakt peab olema registreeritud külanõukogus. Ainult sellisena vormistatult on primaksil kõik pere liikme õigused, mis on eriti oluline pere vara jagamise ja osastamise korral.

Kolhoosipere isikuline koosseis võib suureneda

1) abiellumise juhtudel,
2) laste sünni korral,
3) primakluse korral.

Abiellumine toob alati kaasa suurenemise ühe kolhoosipere suurenemise, teise kolhoosipere vähenemise aga ainult siis, kui mõlemad abikaasad on kolhoosipere liikmed. Abiellumise teel võib kolhoosipere koosseis aga ka väheneda (abiellumine töölise või teenistujaga). Abiellumine peab olema seaduslikult vormistatud ja juurdetulnud liige registreeritud pere koosseisu külanõukogus.

Lapsed loetakse selle kolhoosipere liikmeteks, mille liikmeteks on isa ja ema. Kui aga isa ja ema on eri kolhoosiperede liikmed, võidakse laps registreerida vaid ühe kol-

hoosipere liikmeks vanemate äranägemisel. Kui vanemad selles küsimuses ei saavuta kokkulepet, lahendatakse vaidlus kohtu poolt, lähtudes lapse kasvatamise huvidest.

Väljaspool abielu sündinud lapsed registreeritakse selle kolhoosipere liikmeks, mille koosseisus on ema. Kui lapsed sünnivad momendil, mil nende vanemad on ajutiselt kolhoosiperest eemal, kuid pole kaotanud materiaalseid sidemeid kolhoosiperega ja seega ka kolhoosipere liikmete õigusi, registreeritakse laps vastava kolhoosipere liikmeks.

Kolhoosipere võib väheneda tema liikmete surma korral ja perest lahkumisel, kui materiaalsed sidemed temaga täielikult lõpetatakse. Pere liikmete õiguste kaotamine tähendab kõigepealt õiguste kaotust pere vara osastamise või jagamise korral.

§ 3. Kolhoosipere vara koosseis.

Kolhoosipere organiseerib oma ühist majapidamist kolhoosilt kasutamiseks saadud õue-aiamaal. Perele kasutamiseks antud õue-aiamaa ei kuulu kolhoosipere omandiõiguse objektide hulka. Ühise kasutamise õigus kuulub võrdselt kõigile pere liikmetele ja seega on kõigil pere liikmetel ka võrdne õigus temalt saadavatele tuludele.

Oma õiguslikult režiimilt jaguneb kolhoosiperes leiduv vara kahte ossa:

1) kolhoosipere ühisvara;

2) pere liikmete isiklik vara.

Kolhoosipere ühisvara hulka kuuluvad põllumajanduslik artelli põhikirjas loetletud põllumajanduslik väikeinventar, eluhooned, majapidamishooned, produktiivloomad, kodulinnud. Need on sellised objektid, mille olemasolu on vajalik abimajandi organiseerimiseks. Kolhoosipere ühisvara on pere kõikide liikmete ühises kasutuses ja on määratud nende elukondlike vajaduste ühiseks rahuldamiseks.

Kolhoosipere ühisomand on isikliku omandi üks eri liike. Ta erineb TsK §-s. 61-65 formuleeritud kaasomandist. Kui kaasomand tähendab omaniku õigust teatavale osale varast, siis kolhoosipere ühisomandi puhul selline osastamine puudub. Kolhoosipere liikmetel ei ole pere ühisomandi

suhtes õigust mingisugusele osale. Ükski kolhoosipere liige ei saa müüa osa pere varast või teha selle suhtes muid korraldusi lahus pere teistest liikmetest.

Sellest faktist, et kolhoosipere omand kujutab endast ühisomandit, tuleneb terve rida erisusi tema õiguslikus režiimis. Pere liikmete võrdõiguslikkus ei võimalda pere ühisvarale rakendada TsK ja NPEK § 10 sätteid.(Viimane määratleb, et abielupoolte vara, mis oli neil enne abiellumist, vaadeldakse lahusvarana, pärast abiellumist soetatud vara aga ühisvarana.)

Kõigepealt seisneb ühisvara üks õiguslikke erisusi selles, et üldreeglina ei vastuta kolhoosipere oma isikliku omandiga pere liikmete võlgade eest.

Teine erinevus seisneb selles, et kolhoosipere ühe liikme surma korral ei avane pärand tema osale pere ühisvaras. Selline säte on vajalik selleks, et pere liikme surma korral säilitada pere eksisteerimise majanduslik alus. Pärand pere ühisvarale avaneb ainult pere viimase liikme surma korral, s.o. pere lõppemise korral. Kui kolhoosipere viimase liikme surma korral ei jäänud järgi ei seadusjärgset ega testamendijärgset pärijat, tunnistatakse selline vara vaibevaraks ja realiseeritakse finantsorganite poolt.

Peale kolhoosipere ühisvara on aga kolhoosiperes olemas veel tema liikmete isiklik omand. Kolhoosipere üksikute liikmete isiklik omand allub NSVL Konstitutsiooni §-ga 10 sätestatud õiguslikule režiimile. Isiklikuks omandiks on pere liikmete isikliku sissetuleku eest omandatud esemed, mis rahuldavad ainult tema isiklikke vajadusi. Isikliku omandiõiguse objektide hulka kuulub ka normipäevade eest saadav tulu. Pärast tulu kättesaamist võib osa sellest muutuda pere ühisomandiks, kui ta suunatakse ühisele kasutamisele, võib aga jääda ka pere liikme isiklikuks omandiks.

§ 4. Kolhoosipere kohustused riigi ees.

Kolhoosipere eksisteerib sotsialistliku riigi ja sotsialistliku majandussüsteemi tingimustes ja seepärast ei saa olla isoleeritud üldistest õigustest ja kohustustest. Kolhoosipere peamiseks kohustuseks on oma abimajandi majan-

damine vastavalt seadusega kehtestatud normidele. Kolhoosipere abimajand peab säilitama oma abiiseloomu ja tema majandamine ei tohi tekitada kahju ühismajandile. Õue-aiamaad peab kolhoosipere kasutama põhiliselt vaid juur- ja aedviljakasvatamiseks. Teraviljakultuuride külvamiseks pole õueaiamaa määratud.

Teiseks tähtsamaks kolhoosipere kohustuseks kuni 1958. aastani oli oma õue-aiamaalt riiklike müügiinormide tasumine. Kolhoosipered tasusid riiklikud müügikohustused lihas, piimas, munades, villas ja kartulites.

4. juulil 1957.a. võtsid NLKP KK ja NSVL MN vastu määruse "Kolhoosnikute, tööliste ja teenistujate majapidamiste põllumajandussaaduste riiklike müügikohustuste kaotamisest", millega muudeti ära see kolhoosipere kohustus riigi ees. Määruses märgitakse, et põllumajandusliku tootmise kasvu tulemusena suurenes 1956.aastaks 1953.aastaga võrreldes meie maal vilja varumine 1.400.000.000 puuda võrra, kartuli ja köögivilja varumine enam kui 3 miljoni tonni võrra, liha varumine 25% ja piima varumine k,7 korda.

1957.a. moodustas kolhoosiperede poolt riigile antav liha üldisest kogusest vaid 10,2%, piim 7,1% jne. See on tühine kogus, mille äraandmise organiseerimisega on rohkem vaeva kui kasu. Ühismajanditelt saadavate põllumajandussaaduste mahu järsk suurenemine võimaldaski riigil alates 1958. a. kaotada kolhoosiperede riiklikud müügikohustused. See suurendab veelgi kolhoosiperede sissetulekut oma abimajandist, võimaldab neil suurema koguse toodangust suunata kolhoositurule, lihtsustab üldist varumissüsteemi.

Praegu on kolhoosipere kõige olulisemaks kohustuseks riigi ees tulumaksu tasumine.

Kolhoosiperede põllumajandusmaksuga maksustamine toimub NSVL Ülemnõukogu poolt 8. augustil 1955.a. kinnitatud "Põllumajandusmaksu seaduse" ja NSVL Rahandusministeeriumi 13. augusti 1953.a. instruktsioonide alusel. Uue seaduse järgi ei sõltu põllumajandusmaksu suurus kolhoosipere abimajandi tulukusest, vaid see määratakse kindlates suurustes õue-aiamaa ühelt sajandikult hektarilt. Seejuures jäetakse välja maa, mis on ehitiste, võsa, metsa, teede jne.

all.

Eesti NSV-s on maksu suuruseks 4 rubla sajandikult hektarilt (kõige madalam Leedus ja Valgevenes - 3 rubla, kõige kõrgem Usbeki NSV niisutatavates rajoonides - 22 rubla).

Seadus näeb ette ka terve rea soodustusi põllumajandusmaksu alal.

Kolhoosipered, kelle mõned liikmed ilma mõjuvate põhjusteta pole välja töötanud normipäevade miinimumi, maksustatakse 50% kõrgema maksuga. Kõrgendatud maksu määramine toimub kolhoosi juhatuse poolt esitatava nimekirja alusel. Iga selline juhtum tuleb eraldi läbi arutada ja kinnitada üldkoosolekul. Nimekiri esitatakse iga aasta 15.jaanuariks rajooni rahandusosakonnale esimehe, revisjonikomisjoni esimehe ja arvepidaja (raamatupidaja) allkirjaga. Kolhoosnikute kaebused nimekirja lülitamise üle peab rajooni täitevkomitee läbi vaatama 10 päeva jooksul.

Ebaõige maksustamise korral võib tagant järele maksustamine toimuda ainult kahe aasta eest.

Kindlaksmääratud tähtaegadel maksu tasumatajätmise korral rakendatakse maksuvõlglaste suhtes järgmisi karistusi:

1) võetakse viivist 0,2% iga päeva eest;

2) kirjutatakse üles võlglase vara ja maksu tasumatajätmise küsimus antakse üle rahvakohtule, kelle otsusel toimub maksuvõlglase vara konfiskeerimine maksuvõlgade kustutamiseks vajalikus summas;

3) korduvate juhtude puhul võetakse süüdlased kriminaalvastutusele (§ 61 lg.2).

Kaebused ebaõige maksustamise kohta esitatakse rajooni rahandusosakonna juhatajale kuu aja jooksul maksuteatise kättesaamise päevast alates. Rajooni rahandusosakonna juhataja otsusele võib edasi kaevata 10 päeva jooksul oblasti rahandusosakonna juhatajale või rahandusministeeriumi.

Avalduste esitamine ei pane maksu tasumist ja sissenõudmist seisma. Kaebuse lahendamisel kaebealuse kasuks tuleb ebaõigelt sissenõutud summa või konfiskeeritud vara tagastada 10 päeva jooksul (realiseerimise korral maksta müü-

gist faktiliselt saadud summa).

§ 5. Kolhoosipere vara jagamine ja osastamine.

Talundipere vara jagamise ja osastamise mõisted on antud Maakoodeksi normides. Talundipere jagamise all mõistab Maakoodeks ühest ja samast perest kahe eraldiseisva majapidamise moodustamist. Talundipere vara osastamise all mõistab Maakoodeks pere ühe liikme osa eraldamist pere varast ilma iseseisvat majapidamist moodustamata (VNFSV Maakoodeksi § 74).

Eeltoodu on rakendatav ka kolhoosipere vara suhtes. Seda tuleks vaid täiendada sellega, et kolhoosipere vara jagamise korral moodustub mitte kaks või enam iseseisvat üksiktalupoeglikku majapidamist, vaid kaks või enam iseseisvat kolhoosiperet.

Kolhoosipere vara jagamine ja uute kolhoosiperede moodustamine peab endaga kaasa tooma ka õue-aiamaa jagamise. Kuivõrd aga igal kolhoosiperel on õigus kasutada seaduses ettenähtud suuruses õue-aiamaad, siis vaevalt nõustuvad endine ja loodav kolhoosipere jagama omavahel senist aiamaad. Seepärast toob kolhoosiperede jagamine enamikul juhtudel kaasa loodavale kolhoosiperele uue õue-aiamaa andmise.

Sageli tõusetub praktikas küsimus kahe perekonna vahel elumaja jagamisest kooselu võimatuse tõttu. Nendel juhtudel teostatakse ainult majast reaalse osa eraldamine ja mõlemad perekonnad jätkavad ühise abimajandi pidamist. Siin on tegu mitte pere jagamisega, vaid selle varast osa eraldamisega.

Pere vara jagamise ja osastamise küsimuste lahendamisel tuleb kohtutel kõigepealt teha selgeks, millisesse tüüpi kuulub vastav pere- kas tööliste-teenistujate või kolhoosipere hulka. Milles seisneb sellise asjaolu tähtsus, nähtub järgmisest näitest. Kod. A. pidas koos oma ema ja vennaga ühist majapidamist. Ajutiselt lahkus A. sellest majandist. Kui ta tagasi pöördus, oli ema ja vend surnud ning majas elas vennanaine, kes A-d majja ei lasknud. A. esitas hagi rahvakohtusse pere varast osa saamiseks. Rahvakohus hagi ei rahuldanud, motiveerides seda tähtaja möödalaskmise-

ga. Ülemkohus tühistas asja, viidates sellele, et majas elunev vennanaine pole kolhoosi liige, kolhoosipere on lakanud olemast ja küsimuse alla saab tulla vaid varanduse pärimine.

Küsimuse lahendamine polegi alati väga lihtne. Eriti sagedased on nn. segapered, kus kõrvuti kolhoosnikatega elavad peres ka töölised ja teenistujad.

Sellise pere kolhoosipereks või tööliste ja teenistujate pereks tunnistamiseks tuleb lähtuda vastava pere majanduslikust iseloomust (õue-aiamaa kasutamisest, põllumajandusliku inventari olemasolust, põllumajandusmaksu tasumisest).

Kolhoosipere vara jagamise ja osastamise puhul tuleb silmas pidada, et kolhoosipere vara osale on õigus kõigil pere liikmetel, kuid mitte kõik liikmed ei oma õigust nõuda pere vara osastamist või eraldamist. Pere vara osastamist ja jagamist ei või nõuda:

1) alaealised kuni 18 aasta vanuseni. Küll on neil aga õigus osa saada (osa võtta) pere vara jagamisest ja osastamisest, kui seda nõuavad selleks õigustatud isikud;

2) isikud, kes on mööda lasknud aegumistähtaja.(selleks on 6 aastat, alates majanduslike sidemete katkestamise momendist perega.- Maakoodeksi § 75). Aegumistähtaja möödalaskmisel kaob ka üldse õigus osale pere varast. Järelikult, kui jagamist või osastamist teostatakse pere teiste liikmete nõudel, siis selline liige enam varast osa ei saa;

3) peres elavad, kuid mitte pere liikmeteks olevad töövõimelised isikud.

Vastavalt Maakoodeksi ning Põllumajanduse ja Kohtu Rahvakomissariaadi 1927.a. instruktsioonile on õigus nõuda pere vara jagamist ja osastamist igal 18-aastaseks saanud pere liikmel, sealhulgas ka kõrvalt peresse tulnutel, sõltumata peres oleku ajast.

Valgevene Maakoodeks lubab abiellumise või primakluse teel peresse juurdetulnutel nõuda pere vara jagamist ja osastamist 6 aasta jooksul vaid erandjuhtudel.

Vaatamata sellele et VNFSV Maakoodeks ei piira nõude

tähtaega mingisuguste peres oleku tähtaegadega, tuleb nõudega esinenu osa määramisel sama 1927.a. instruktsiooni alusel rangelt arvestada tema osa pere vara suurendamises.

Vastavalt Maakoodeksi §-le 77 kuulub jagamisele ainult pere ühisomand, mitte aga tema liikmete isiklik omand. Seepärast on äärmiselt vajalik vahetegemine ühisvara ja liikmete isikliku omandi vahel.

Liikmete isiklik omand peab olema:

1) pere liikme isiklikus, mitte aga ühises kasutuses;

2) omandatud liikme isiklike sissetulekute eest.

Liikmete isiklikuks omandiks ei või olla konstitutsiooniga kolhoosiperele määratud omandiõiguse objektid.

Mitmesugused tarbeesemed võivad olla nii isiklikuks kui ka pere ühisvaraks, sõltuvalt omandamise allikast. Näit. voodi, mis on ostetud normipäevade tulude eest, on liikme isiklik omand, ostetuna aga vasika müügi eest saadud rahast moodustab ta pere ühisomandi. Juurdetulnud liikmete vara võib moodustada nii ühisomandi (lehm) kui ka liikme isikliku omandi (rõivastusesemed). Sissetulekud normipäevadest on pere liikme isiklik omand. Produktide tagavarad on enamasti pere ühisvara; liikmete isiklikuks varaks on nad vaid juhul, kui pere toitlustamine ei ole ühine. Ühisvara ja seega jagatava vara hulka ei tule arvata kolhoosi astumisel jagatavasse fondi eraldatud vara väärtust. Antud juhul ei säilita kolhoosipere omandiõigust sellele varale, vaid ainult tagasinõudmise õiguse, ja sellel teel vaid kunstlikult suurendatakse jagatava vara hulka.

Seega tuleb pere vara jagamisel ja osastamisel kõigepealt määrata kindlaks, mis on pere ühisvaraks, mis liikmete isiklikuks omandiks, ja pidada silmas seda, et jagamisele kuulub a i n u l t p e r e ü h i s v a r a.

Pere ühisvara jagamise ja osastamise korral on üldreeglina pere kõigil liikmetel võrdne õigus jagamisele kuuluva vara osale. Vastavalt Kohtu- ja Põllumajanduse Rahvakomissariaadi juhendile 1927.a. tuleb kogu jagamisele kuuluv vara hinnata rahalises väärtuses ja saadud summa jagada pere kõikide liikmete vahel, millisel teel saadakse teada pere ühe liikme osa suurus.

Kuivõrd aga pere liikmete võrdse õiguse suhtes esines sageli kuritarvitusi (näit. eraldati võrdne osa sellele, kes paari päeva eest õli tulnud kolhoosiperesse ja polnud sinna midagi kaasa toonud), siis andis NSVL Ülemkohtu pleenum 29.juulil 1943.a. kohtutele juhise, et pere liikmete osa suuruse kindlaksmääramisel tuleb arvestada, kui suur on olnud pere liikme osatähtsus jagatava vara soetamises (mida ta tõi kaasa peresse tulles, kuivõrd ta on pannud oma isiklikke vahendeid jagatava vara soetamisse).

Osa väljaselgitamisega ei lõpe veel kohtu osa pere vara jagamisel ja osastamisel. Kohus peab lahendama ka küsimuse, millises vormis (kas natuuras või rahas) saavad üksikud liikmed selle vara kätte. Aluseks peab siin olema majandusliku otstarbekuse printsiip. Eriti tähtis on see, kas toimub pere vara jagamine või osastamine. Jagamisel tuleb lähtuda printsiibist, et mõlemad kolhoosipered, nii vana kui ka loodav, saaksid jätkata oma majanduslikku tegevust. Seepärast on otstarbekohasem osa inventari, hooneid, kariloomi, kodulinde jagada natuuras. Seepärast on vajalik, et jagamisele kuuluv vara oleks nimekirjas jaotatud kahte ossa: põllumajandusliku ja elukondlik-olustikulise tähtsusega vara.

Pere vara j a g a m i s e l jagatakse kõigepealt esimene osa - põllumajandusliku iseloomuga vara, et tagada mõlema kolhoosipere eksisteerimist. Teisest varast eraldatakse vastav osa.

Pere varast eraldamisel võetakse kõigepealt jagamisele elukondlikku iseloomu kandev vara ja kui eraldatava osa suurus sellest ei kattu, siis põllumajandusliku iseloomuga vara. Kui seda nõuavad pere huvid, siis lubatakse rahalise osa väljamaksmist.

Pere vara jagamine ja osastamine võib toimuda liikmete vahel ja kokkuleppe teel, mis vormistatakse külanõukogus. Kokkuleppe mittesaavutamisel lahendab asja rahvakohus. Asja lahendamiseks peab kohtul olema varanduse nimekiri. Jagamisele kuuluv vara peab nimekirjas olema jagatud kahte ossa ja hinnatud rahalises väärtuses. Nimekirja ei tule võtta liikmete isiklikke esemeid.

Varanduse nimekirja koostab külanõukogu. Üleskirjutamise ja hindamise juures peavad olema pere kõik kohalviibivad liikmed ja nende poolt kutsutud kõrvalised isikud. Vara väärtuse hindamine toimub poolte kokkuleppel; kui pooled kokkulepet ei saavuta, siis hindavad vara külanõukogu poolt kutsutud asjatundjad.

Järgmiseks kohtule vajaminevaks dokumendiks on väljavõte külanõukogu kolhoosiperede registreerimise raamatust pere koosseisu kohta.

Tähtsamateks seadusandlikeks aktideks, millest kohus peab juhinduma, on:

1) VNFSV Maakoodeks 1922.a., V osa;

2) VNFSV Põllumajanduse ja Kohtu Rahvakomissariaadi juhend 1927.a. "Töiste põllumajandite perekondlik-varalisest jagamisest". (Mõlemad seadusandlikud aktid on avaldatud kogumikus " Сборник документов по земельному законодательств СССР и РСФСР", Госюриздат, Москва 1954, ст. 156 и 346.

3) NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 29.juulist 1943.a. "Kolhoosiperede ja üksiktalundite vara jaotamise ja osastamise asjade arutamisest kohtute poolt neil juhtudel, kui majandi liige on Punaarmees või Sõja-merelaevastikus". Avaldatud NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi kehtivate määruste kogus 1924-1951.a. Tallinn, 1953, lk. 176.

SISUKORD

lk.

I teema.

Kolhoosiõiguse aine ja süsteem.

§ 1. Uute sotsialistlike tootmissuhete tekkimine põllumajanduses ja nende reguleerimine kolhoosiõiguse normidega 5

§ 2. Kolhoosiõiguse osatähtsus kollektiivsete tootmissuhete edasiarendamisel põllumajanduses 8

§ 3. Kolhoosiõiguse eristamine teistest õigusharudest 11

§ 4. Kolhoosiõiguse mõiste ja süsteem 20

§ 5. Kolhoosiõigus kui teaduslik distsipliin . . . 20

II teema.

Kolhoosiõiguse ajalugu.

§ 1. Lenini kooperatsiooni olemus 22

§ 2. Kolhoosside põhikirjalised vormid üldisele kollektiviseerimisele eelneval perioodil . . . 28

§ 3. Kolhoosialane seadusandlus ja kolhoosside põhikirjalised vormid kollektiviseerimise ja kolhoosside majandusliku kindlustumise perioodil 39

§ 4. Kolhoosialane seadusandlus kommunismile ülemineku perioodil 45

III teema.

Kehtivad kolhoosiõiguse allikad.

§ 1. Üldiseloomustus 46

§ 2. Kolhoosiõiguse eriallikad 49

IV teema.

Kolhoosside riiklik juhtimine.

§ 1. Kolhoosside riikliku juhtimise printsiibid, õiguslikud vormid ja meetodid 61

§ 2. Kolhoosside juhtivad organid ja nende funktsioonid 68

V teema.

Põllumajanduse varustamine tehnikaga.

§ 1. Masina-traktorijaamade osatähtsus kolhoosliku tootmises 76

lk

§ 2. MTJ-ide reorganiseerimine NSV Liidu Ülemnõukogu 31.märtsi 1958.a. seaduse alusel.. 78

§ 3. Kolhooside varustamine masinatega 83

VI teema.

Kolhooslik omandiõigus

§ 1. Kolhoosliku omandiõiguse üldiseloomustus . . . 90

§ 2. Kolhoosliku omandiõiguse subjekt 92

§ 3. Kolhoosliku omandiõiguse objekt 94

§ 4. Kolhoosliku omandiõiguse sisu 104

§ 5. Kolhoosliku omandi õiguslik kaitse 107

VII teema.

Kolhooside majandusliku tegevuse õiguslik reguleerimine.

§ 1. Kolhoos kui juriidiline isik ja tema õigusvõime 112

§ 2. Kolhoosi majandusliku tegevuse organiseerimine 115

VIII teema.

Kolhoosi liikmeks olek.

§ 1. Liikmeks astumise tingimused ja kord 128

§ 2. Kolhoosi liikmete õigused ja kohustused . . . 133

§ 3. Kolhoosi liikmeks oleku lõppemine 142

IX teema.

Töö organiseerimise õiguslikud vormid kolhoosis.

§ 1. Kolhooslike töösuhete määratlus 146

§ 2. Töö organiseerimine kolhoosis 149

§ 3. Töödistsipliin kolhoosis 165

X teema.

Töö tasustamine kolhoosis.

§ 1. Töönormid ja tööhinded 170

§ 2. Normipäevade arvestamise kord 174

§ 3. Töö tasustamine kolhoosi loomakasvatuses . . . 181

§ 4. Kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamine . 183

XI teema.

Tulude jaotamine kolhoosis.

§ 1. Riiklike kohustuste täitmine 187

lk.

§ 2. Kolhoosi rahalised kohustused riigi ees. . . . 188
§ 3. Kolhoosi sisemiste vajaduste rahuldamine . . . 191
§ 4. Tulude jaotamine kolhoosnikute vahel 197

XII teema.

Põllumajandussaaduste varumise õiguslikud vormid.

§ 1. Ajalooline ülevaade põllumajandussaaduste varumise õiguslike vormide arengust 203
§ 2. Kehtiv põllumajandussaaduste varumise süsteem 209

XIII teema.

Kolhoosi haldusorganid.

§ 1. Üldiseloomustus 214
§ 2. Kolhoosnikute üldkoosolek 215
§ 3. Kolinike koosolek 217
§ 4. Kolhoosi juhatus 218
§ 5. Kolhoosi esimees 221
§ 6. Kolhoosi revisjonikomisjon 223

XIV teema.

Kolhoosipere.

§ 1. Kolhoosipere määratlus 225
§ 2. Kolhoosipere isikuline koosseis 228
§ 3. Kolhoosipere vara koosseis 230
§ 4. Kolhoosipere kohustused riigi ees 231
§ 5. Kolhoosipere vara jagamine ja osastamine . . . 234

Rbl. 4.50

A-22746
II

